

longos • heliodor

560

GOETHE despre *Dafnis și Cloe* de Longos:

«Pentru a lăuda cum se cuvine poemul acesta ar trebui scrisă o carte întreagă. E bine să-l citim măcar o dată în fiecare an, ca să tragem din el mereu alte învățături și să ne lăsăm din nou impresionați de marea lui frumusețe.»

JOHANN PETER ECKERMANN, *Convorbiri cu Goethe*, 21 martie 1831

★

«Iliodor darul soarelui se tălmăcește,
Cele ce au alcătuit cu strălucire le vădește,

Poita, dulceața și libovul ți se pare că
pornește,

Însă pe Theagen și Hariclie ca soarele curăț
îi păzăște,

Bucurie și întristare grabnice prifaceri prin
alcătuire le numește,

Cele adevărate pentru nestatornicia stării
omului grăiește,

Cununa răbdărilor și înțelepților mai înainte
prorocește,

Care după multă pătimire și adevărate
răbdări o dăruiește.»

Toma Logofătul, primul traducător al lui
Heliodor în românește (1772—1773)

longos • heliodor
dafnis și teagene și
cloe haricleea

longos • heliodor

editura minerva

Lei 5

Ilustrația copertei: *Simona Runcan*

longos
dafnis și cloe

heliodor
teagene și
haricleea

ROMANE

TRADUCERE ȘI NOTE DE
PETRU CREȚIA ȘI MARINA MARINESCU

PREFAȚĂ DE
MARIA MARINESCU-HIMU

1970

EDITURA MINERVA
BUCUREȘTI

LONGOS

HIRTENGESCHICHTEN VON DAFNIS UND CHLOE

Griechisch und deutsch von O. Schönberger

Berlin, Akademie-Verlag, 1960

HÉLIODORE

LES ÉTHIOPIQUES (THÉAGÈNE ET CHARICLÉE)

Texte établi par R.M. Rattenbury, Rev. T.W. Lumb
et traduit par J. Maillon

Collection des Universités de France

Société d'édition „Les belles lettres“

Paris, 1935

P R E F A Ț Ă

Geneza romanului grec se situează în ultima etapă a literaturii grecești ce se dezvoltă în climatul impus de stăpînirea romană. Etapa aceasta are o viață lungă de șase secole, durînd de la jumătatea secolului I î.e.n. și pînă la anul 529, anul edictului dat de Iustinian pentru închiderea școlii filozofice din Atena. Grecia îngenuncheată face în acest răstimp parte integrantă din imperiul roman, fiind supusă regimului comun de conducere a provinciilor, care urmărea exploatarea și ruinarea elementului autohton. Păturile grecești suprapuse susțin cu entuziasm dominația Romei, ale cărei legiuni le apără împotriva încercărilor de revoltă ale sclavilor. Partidul romanofil creat în Grecia și aflat în permanentă opoziție cu partidul democrat pîndește neconținut prilejul unei intervenții armate romane. Încordarea raporturilor dintre cele două partide din Grecia expune țara unor depozedări de averi, provoacă exiluri și face să sporească ura maselor împotriva romanilor mai ales în urma repetatelor cereri ale acestora de a li se da ostăteci greci. Confuzia pune stăpînire peste întreaga suflare greacă. Vechile orașe-cetăți decad, cu unele mici excepții.

La Corint și Patrai se semnalează o oarecare activitate datorită negustorilor romani atrași de situația avantajoasă a celor două cetăți. Sparta se bucură încă de unele privilegii, datorită trecutului ei plin de măreție, fiind vizitată de

împărații romani care luau chiar parte la mesele comune — *sisitia*. Atena, în virtutea prestigiului ei cultural de odinioară, difuzează mai departe în toate ținuturile unde se aflau greci, din Siracuza și pînă la Babilon și Ptolemais, sistemul său de învățămînt și instituția efebiei, sistem prin excelență patriotic de pregătire civică și militară a tinerilor. Sub aspectul economic Atena devine o piață pentru desfacerea operelor de artă pe care artiștii atenieni, practicieni excelenți, le reproduc pentru romanii avuți.

Sub jugul apăsător al romanilor cetatea greacă autonomă — polisul — ajunsă acum o ruină, rămîne un ideal pe care filozofii și istoricii nu vor înceta să-l preamărească¹. Scriitorul Plutarh de pildă, deși nu pierde nici un prilej de a-și manifesta deferența față de romani, în fundul conștiinței lui păstrează viu mesajul Greciei de odinioară — o Grece independentă, una și multiplă: Există o singură Grece, dar cetăți mai multe².

În condițiile vitrege de viață impuse de romani, agravate de neînțelegeri interne, masele de exploatați și asupriți nu mai puteau găsi o reconfortare sufletească în politeismul grec și roman. De aceea ele vor îmbrățișa ca o alinare religiile orientale ce se impuneau prin practici necunoscute lor. Pe lîngă cultul Marii Mame (Cibele) din Frigia și a zeilor egipteni, Isis și Serapis, cea mai mare răspîndire a cunoscut-o cultul zeului iranien Mitra, zeul luminii, al dreptății și al creației, simbolul bolții cerești, adorat în peșteri, unde adepții lui se împărțeau cu pîine și vin.

Literatura în această epocă încetează de a mai da glas elanurilor colective și nici nu mai îmbracă haina impusă de aceste elanuri. Ca și în epoca elenistică, literatura dezvoltată în epoca romană, nefiind ancorată în realitatea contemporană, nu găsește o audiență la publicul larg compus de altfel

¹ Georges Ténèkides, *La notion juridique d'indépendance et la tradition hellénique* (Athènes, 1954, p. 193. Collection de l'Institut français d'Athènes).

² Poseidippos (Koch, III, p. 345).

din atitea elemente eterogene: greci, egipteni, persani, capadoceni și frigieni. Toate aceste elemente vor avea înțelegerea necesară pentru serbările publice, jocuri, spectacole de pantomimă și în general pentru toate manifestările ce impresionau prin decor și fast. Scriitorii greci din perioada romană își vor duce mai departe viața lor izolată, fără să exercite o influență notorie asupra maselor, mulțumindu-se să fie pe placul unei elite restrinse.

Privită în ansamblul ei, literatura din această perioadă se prezintă ca un mozaic de opere literare și științifice. Sprijiniți de o literatură ce înmănunchează tratatele de teorie literară *Despre sublim*, *Despre stil* al lui Demetrios și de seria de tratate ale lui Dionis din Halicarnas, unii dintre scriitori încearcă o reînviere a formulelor clasice în timp ce alții caută noul, respingînd o bogată experiență. O luare de contact cu biografiile scriitorilor din această perioadă duce la concluzia că numai un număr infim de scriitori sînt greci sau băștinași din Grecia ori Italia; cei mai mulți fac parte din Orient, cum este cazul geografului Strabon, originar din Amaseia Pontului, sau cazul lui Lucian din Samosata Comagenei. Și cu toate acestea, operele create în această perioadă se integrează în șuvoiul larg al literaturii grecești, căci există o comunitate strînsă între aceste opere și cele zămislite în perioadele precedente, și ca se realizează pe baza limbii grecești în care-și redactează operele toți acești scriitori.

Produsul valoros al epocii este proza care culminează cu Lucian, făcînd din el reprezentantul ei tipic alături de Plutarh. O specie reprezentativă pentru perioada romană a literaturii grecești este romanul.

O întrebare ce a stăruit îndelung printre filologi a fost aceea a apariției tîrzii a unei specii literare ce deschidea largi perspective creatorilor și care avea să se manifeste deosebit de fertil¹. Problema privită în funcție de condițiile care au

¹ *Romans grecs, Les Éthiopiens ou Théagène et Chariclée* d'Héliodore. Traduction nouvelle avec préface et notes par E. Bergouignan, suivi de *Daphnis et Chloé* de Longus, Garnier, Paris, Prefață, p. 1.

generat diversele specii literare își afla ușor dezlegarea. Romanul și-a făcut apariția într-un moment în care spargerea și depășirea hotarelor strimte ale orașului-cetate aveau să aducă pe greci în contact cu lumea Orientului, ce atrăgea prin necunoscutul ei și cînd destrămarea edificiului măreț zidit de Alexandru cel Mare avea să cunoască prăbușirea urmată de o instabilitate și o confuzie pe plan general. În aceste noi condiții, viața colectivității grecești se destramă iar insul izolat, lipsit de avantajele coeziunii colective, își asumă un rol precumpănitor în orientarea și realizarea lui prin forțe proprii.

Romanul deci, noua specie făurită în noi condiții de viață, va reflecta viața individului desprins dintr-un mediu tradițional și cu predilecție va înfățișa viața sufletească a omului cu sentimentele ce-l frămîntă și în special dragostea. Textura romanului grec se va închea din peripețiile și din zbuciumul lăuntric al omului, pricinuit în special de dragoste.

Dacă acestea sînt elementele inovatoare ale romanului, nu putem totuși susține că ele sînt cu totul absente din literatura care a precedat romanul. Elementele romanești se pot descoperi atît în poemele epice, cît și în legendele mitologice, în tragedie și în miturile care ilustrează teoriile filozofice. Ele se conturează mai pregnant în *Ciropedia*, romanul lui Xenofon în care, sub forma unei povestiri a vieții lui Cyrus, sînt expuse ideile scriitorului asupra educației și a formei de guvernămînt și în care întîlnim minunatul episod al dragostei dintre Pantea și Abradates. Începînd cu epoca elenistică se înmulțesc operele literare în care se amalgamează într-un tot unitar date de natură istorică și geografică, teorii filozofice și științifice, narațiuni fabuloase, întîmplări miraculoase și povestiri erotice. În această categorie de lucrări amintim pe cele consacrate hyperboreenilor și Egiptului de către Hecataios din Abdera și *Inscripția sacră* a lui Evhemeros, prietenul regelui Casandros, cea care

a constituit fundamentul unei veritabile doctrine, „Evhermerismul“, expunere a unei teorii despre zei, în cadrul unei povestiri de aventuri și de călătorii, periplusuri și povestiri fabuloase despre vremurile eroice și războiul troian. Opera considerată premergătoare romanului grec este *Povestiri milesiene*, cele mai multe atribuite lui Aristide din Milet, autor al unei istorii a Siciliei și a Persiei. Din faptul că *Povestirile milesiene*, care au puncte de asemănare cu povestirile *Decameronului* lui Boccaccio și cu cele din *Heptameronul* Margaretei de Navarra, evidențiind totdeauna o idee morală, au fost incluse de diverși scriitori în opera lor, așa cum este povestirea despre curtezana Rodopis (Herodot, II, 138), rezultă că au reținut îndelung atenția și că au plăcut în chip deosebit.

Trăsăturile dominante ale romanului care va cunoaște o mare dezvoltare în secolele II—III e.n. sînt elementul distractiv sau ceea ce numim aventură, iubirea și nestatornicia eroiilor. Schema romanului este tipică: doi eroi înzestrați cu aceste și suflatește se apropie de la prima lor întîlnire ajutată de o serbare. După o perioadă de așteptare tinerii se unesc prin căsătorie sau fug de acasă în cazul unei rezistențe din partea părinților. Urmează în mod fatal despărțirea; unul dintre eroi cade de obicei în mîinile tilharilor, pentru ca după un timp să se salveze. Cei doi îndrăgostiți cutreieră țări și mări, regăsindu-se în cele din urmă. Cu toate că există serioase piedici în calea lor, ei izbutesc să se căsătorească. Acțiunea principală a romanului se desfășoară paralel cu alte acțiuni secundare, care atrag mult pe cititori și fac să întîrzie deznodămîntul.

Termenii care denumeau în antichitate romanul erau *mýthos*, *diégema* sau *syntagma dramaticón*, iar la latini *fabula*. Originea și dezvoltarea romanului grec au constituit obiectul cercetării a doi scriitori: A. Chassang, în lucrarea *Histoire du roman et des rapports avec l'histoire dans l'antiquité*

grecque et latine (Paris, 1862)¹ și Erwin Rhode în *Der griechische Roman und seine Vorläufer* (Lipsca, 1914). Cercetătorul A. Chassang a reluat opinia mai de mult exprimată de Pierre de Huet după care Orientul era patria romanului și că această formă definitiv constituită în Orient a fost preluată de greci în urma expansiunii lui Alexandru cel Mare. Dimpotrivă, Erwin Rhode, fără să nege influența exercitată de povestirile orientale asupra conturării formei romanului, a arătat că o asemenea influență s-a exercitat asupra formei și asupra stilului, dar nu și asupra fondului. Concluzia formulată de Rhode este că romanul grec s-a dezvoltat din poezia de dragoste din epoca clasică sub înfrîurirea retoricii și că cele două coordonate majore ale romanului sînt elementul erotic și aventura².

Printre primele romane grecești se situează *Minunățiile de dincolo de Thule*, în 24 de cărți, roman cunoscut doar dintr-un rezumat—*hypothesis*—a lui Fotios și din cîteva fragmente. Romanul păcătuiește prin excesul de interes geografic manifestat de autor în dauna interesului psihologic: eroul principal, arcadianul Deinias povestește călătoria lui în jurul lumii, nu numai pînă la îndepărtata insulă Thule.

Romanul lui Iamblichos, intitulat *Babyloniacă* nu are drept teatru de acțiune lumea întreagă, ci numai regiunea Eufratului și mai ales împrejurimile Babilonului. Autorul romanului a izbutit să creeze doi eroi veridici, pe Rhodanes și pe Sinonis, aceasta din urmă fiind tipul de femeie îndră-

¹ Lucrarea lui Chassang a rezultat în urma unui concurs inițiat de Academia franceză cu subiectul: *Rechercher quels ont pu être, dans l'antiquité grecque et latine, jusqu'au cinquième siècle de notre ère, les divers genres de narrations fabuleuses qu'on appelle aujourd'hui romans, et si de tels récits n'ont pas été quelquefois, chez les anciens, confondus avec l'histoire* (vezi *Extrait du discours prononcé le 2 décembre 1859 dans la séance publique annuelle de l'Académie des Inscriptions et Belles Lettres par M. Walbon, président*).

² Erwin Rhode, *op. cit.*, p. 183.

gostită și geloasă pînă la absurd. Autorii celor mai reprezentative romane grecești sînt Longos, Heliodor, Xenofon din Efes și Abile Tatios, despre ale căror opere nu avem o cronologie riguroasă.

Romanul lui Longos a fost apreciat pentru valoarea lui artistică, pe care unii o socot superioară *Etiopicelor*. Prof. Petru Creția¹ și Const. Balmuș², traducătorii romanului în românește îl consideră un exemplu de adevărată poezie. Forma pe care o îmbracă a fost cercetată de M. Norden și de Luigi Castiglione, care au scos în evidență influența exercitată de Gorgias.

Romanul *Etiopica* are drept autor un personaj în jurul căruia s-a produs o mare vîlvă, uneori fiind identificat cu episcopul din Tricca Tesaliei, care a preferat să renunțe la demnitatea lui episcopală decît să-și distrugă opera. Ceea ce se știe sigur despre autor este faptul că era fenician din Emesa, coborîtor dintr-o familie care adora pe Helios³. Menționarea cultului Soarelui ne duce la ipoteza că romanul a fost conceput pe vremea lui Aurelian (270—275). Subiectul acestuia care a constituit obiectul a numeroase analogii și imitații se desfășoară ca într-un film cu secvențe pasionante care excită neîncetat curiozitatea. Regina Persina a Etiopiei îndepărtează din palatul ei pe fiica sa Haricleea, născută albă, ca să nu trezească bănuieli din partea soțului ei și o încredințează unui slujitor credincios spre a o lăsa undeva, alături de cîteva lucruri care ar fi permis cîndva identificarea copilului. Haricleea ajunge cu timpul slujitoare la templul lui Apolo din Delfi, unde primește de la

¹ Longos, *Dafnis și Cloe*, traducere, prefată și note de Petru Creția, București, 1964, Editura pentru literatură universală.

² Longos, *Dafnis și Cloe*, roman pastoral, traducere și prefată de C.I. Balmuș, București, 1957, Editura de stat pentru literatură și artă.

³ Mențiunea este făcută de Heliodor însuși la sfîrșitul lucrării sale (vezi p. 441 n. 2.)

grecul Haricles numele lui. Aici, cu prilejul jocurilor pythice închinat lui Apolo Pythios cunoaște pe Teagene, care venise în fruntea unei solii ce aducea cinstire lui Neoptolemos, fiu lui Ahile. Tinerii îndrăgostiți, călăuziți de profetul Calasiris părăsesc Delfi, dar o furtună aprigă îi zvîrle la gurile Nilului. După mai multe peripeții ajung în Etiopia, unde sînt recunoscuți de regele Hydaspes și de regina Persina, părinții Haricleei, și unde se însoțesc pe viață.

Romanul nu deapănă întâmplările de la începutul lor: ci începe spectaculos cu zvîrlirea tinerilor Haricleea și Teagene pe malurile Nilului. Dramatismul acestui roman cu debutul lui „*in medias res*“, cu o scenă patetică, în care protagoniștii sînt pentru cititori necunoscuți, cu evocările lui retrospective, pline de surprize au contribuit ca acest roman să fie tradus înainte de secolul al XVI-lea în limbile franceză, engleză, italiană și spaniolă și să constituie o lectură plăcută și în secolul nostru, care a ajuns la o atît de mare abilitate în tehnica romanului. Prin această operă, Heliodor are meritul de a fi considerat întemeietorul unei specii deosebit de productive și de durabile.

Romanul dovedește o artă a compunerii dintre cele mai meșteșugite, uzînd de toate procedeele literare helenice și inspirîndu-se din cele mai consacrate opere. Personajele romanului întrupează cu vigoare o anumită trăsătură. Rolul de personaj principal îl deține profetul Calasiris care, asemenea mult înzestratului Odiseu, desfășoară o activitate prodigioasă. În opoziție cu virtuoașa Haricleea, Arsace se impune prin pasiunea, despotismul și gelozia e inesăbuită, în timp ce bărbăția lui Teagene, slujitorul templului lui Apolo, contrastează cu timiditatea, frica și discreția lui Cnemon. Demianeta este o soție adulteră, prefăcută, fără dragoste pentru soț, constituind prototipul Fedrei. Tiamis este un personaj convențional, slab realizat. Urmărind evoluția caracterului personajelor avem uneori impresia că în conturarea lor s-ar fi ajuns la un relief mai puternic, dacă Heliodor s-ar fi servit

mai mult de observațiile prilejuite de spectacolul cotidian al vieții.

Pe lângă tradiționalele elemente grecești pe care i le pune la îndemână din plin Homer în primul rînd, romanul prezintă și elemente orientale, al căror rol este acela de a făuri o atmosferă de fast și de patetism. Elementul generator al acțiunii este dragostea, „*Eros, cel mai puternic dintre zei*”¹, și un lucru care trebuie spus de la început este acela că la Heliodor întîlnim o concepție pur helenică despre dragoste, iubirea luînd naștere din atracția irezistibilă pe care o exercită frumusețea². Frumusețea Haricleei constituie o provocare continuă trezind în sufletele tinerilor o pasiune ce dăunează eroinei, iar apariția lui Teagene cu prilejul procesiunii de la Delfi orbește pe toți. Sentimentul dragostei apare sub o dublă ipostază: o dragoste caldă și echilibrată și o altă vulgară. Dacă Haricleea întrupează pasiunea pură, Arsace, soția desfrînată a satrapului Oroondates, este la antipodul acesteia, reprezentînd dragostea senzuală.

Acțiunea romanului este călăuzită de toate divinitățile helenice și nu numai de unele din ele — cum s-a afirmat adesea —, de preponderență bucurîndu-se Soarele-Helios, identificat cu Apolo³. Ceilalți zei invocați sînt Ares, Atena, Afrodita, Hermes, Poseidon și Zeus. Sînt invocați de asemeni eroii, Hercule și semizeii; Thetis cea cu părul de aur și Nereu. Alături de zeul Apolo, în desfășurarea acțiunii are un rol precumpănitor zeița Artemis.

Destinul celor doi eroi este pecetluit la Delfi cu prilejul procesiunii desfășurate în cinstea aceluiași zeu protector, Apolo, zeul luminii. Izbîndirea asupra tuturor piedicilor ivite în calea eroilor va depinde tot de Apolo, care va călăuzi pașii eroinei spre Etiopia, patria Soarelui. Alte elemente tot de natură helenică sînt credința în atotputernicia Moirei,

¹ Heliodor, *Etiopicele*, Cartea a patra, IX.

² Heliodor, *op. cit.*, Cartea a doua, XXXI.

³ Heliodor, *op. cit.*, Cartea a zecea, XXXIII.

ideea că fericirea umană nu poate fi deplină din pricina sorții invidioase.

Elementele de credință, deși în fond helenice, au o coloratură orientală mistică, creată de divinitățile inferioare și intermediare, cărora religiile Orientului le atribuie un rol de vază și care sînt gata în orice clipă să se împotrivescă voinței oamenilor. Deși destinul pămîntenilor este incredințat unui geniu-demon, care conduce totul după bunul său plac¹, trebuie totuși recunoscut că la Heliodor aceste genii nu pot manifesta atîta tărie încît să abată ființa omenească de la țelul fixat de divinitatea superioară și revelată prin oracole². Sub influența creștinismului, Heliodor admite o răsplată după moarte pentru cei virtuoși, cărora le va fi hărăzită o viață mai fericită. Rolul oracolelor și al visurilor apare pretutindeni, înaintea oricărei acțiuni importante. Regele Hydaspes și regina Persina au amîndoi cite un vis ce le prevestește întoarcerea fiicei lor.

Practicile magice și vrăjitoriile frecvent folosite în Orient se regăsesc la Heliodor nu o dată. Pentru conturarea unei atmosfere de adevărată virtute, Heliodor acordă o deosebită importanță prezenței înțelepților inspirați de zei în puterea cărora stă investigarea viitorului.

Potrivit înțelepților virtutea — susține Heliodor — pretuiește mai mult decît regalitatea și nu se cade ca înțeleptul să-și plece fruntea în fața unui tiran³. Înrudirea acestei concepții cu concepția neopitagoreică, constituită în primele secole ale erei creștine, și în care au intrat diverse idei împrumutate din Platon, Aristotel și Hrisip, dar care erau în general atribuite lui Pitagora, este evidentă.

Ca un scriitor înzestrat din plin — după expresia cerce-

¹ Heliodor, *op. cit.*, Cartea a doua, XXV; Cartea a cincea, II; Cartea a șasea, XIII.

² Heliodor, *op. cit.*, Cartea a doua, XXIV.

³ Heliodor, *op. cit.*, Cartea a zecea, IX.

tătorului Edwin Rhode — cu „*arta de a ridica cortina la operă*“¹, Heliodor va obține efecte deosebite în scenele dramatice, în prezentarea unor ceremonii pline de măreție și a unor procesiuni fastuoase. Și acest lucru îl dovedesc din plin multe scene dintre care ne mărginim să amintim pe aceea de la începutul *Etiopiceilor* cu măcelul de la țărmul mării și scena pregătirii rugului pentru Haricleea, acuzată de otrăvire de către desfrinata Arsace.

Ca la un veritabil sofist, la Heliodor există o tendință continuă de a dizerta copios asupra multor subiecte ce-l atrăgeau, fie că unele din ele erau locuri comune consacrate în bogatul arsenal sofistic, fie că altele i se impuneau prin exotismul lor².

În general, Heliodor are meritul de a fi arătat din plin că romanul erotic nu exclude decența, întrucât virtutea este totdeauna încununată de răsplată, în timp ce crima și fărădelegea își primesc osînda prin propriile lor excese. În sfîrșit, romanul este semnificativ pentru epoca tîrzie a helenismului, cînd gînditorii, bazați pe sistemele filozofice anterioare, căutau să-și formeze o religie potrivită cu aspirațiile epocii.

Ceea ce detașează romanul lui Heliodor de toate celelalte romane grecești este ironia ușoară, conștientă și binevoitoare, manifestată de scriitor față de personaje, acțiuni, întîmplări și povestiri fantastice, și care-i permite să varieze tonul expunerii sale și a personajelor pe care le conturează mai precis decît toți ceilalți autori de romane.

¹ E. Rhode, *op. cit.*, p. 449.

² Vezi descrierea procesiunii în cinstea lui Neoptolemos la Delfi (Cartea a treia, I—IV), descrierea Nilului (Cartea a doua, XVIII); sfîrșitul fiicei lui Haricles (Cartea a doua, XXIX); descrierea pietrei cu care este împodobit inelul Haricleei, un strălucit ametist din Etiopia (Cartea cincea, XII); descrierea troglodiților, populație nomadă din Egipt (Cartea a opta, XVI).

Romanul *Etiopicele* a exercitat o influență considerabilă asupra posterității datorită caracterului său moral. În vremurile mai noi el este considerat din ce în ce mai favorabil sub aspectul realizării artistice care-l situează în fruntea romanelor grecești.

Către jumătatea secolului al XV-lea romanul a atras pe scriitorul francez Jacques Amyot, episcop de Auxerre, preceptor al fiilor lui Henric al II-lea, care l-a tradus în limba franceză, făcându-l astfel accesibil lumii occidentale¹. Traducerea lui Amyot a făcut atîta vîlvă în timpul său, încît Torquato Tasso, adus la Paris de cardinalul d'Este, relatează impresionat că la palat, în cadrul reuniunilor mondene ce aveau loc seara, cavaleri și doamne ascultau vrăjiți lectura romanului în limba franceză². Renașterea înseamnă un adevărat reviriment pentru Heliodor, Rabelais considerîndu-l demn de a-l adormi pe Pantagruel.

Literatura italiană și spaniolă găsesc izvor de inspirație în Heliodor, Tasso în *Ierusalimul liberat* imaginează nașterea eroinei Clorinda după nașterea eroinei lui Heliodor, Haricleea³. Cervantes în *Los trabajos de Persiles y Sigismunda*, *Historia setentrional*, alcătuită în 1617 are pretenția de a rivaliza cu Heliodor⁴.

Alexandre Hardy, creatorul tragicomediei, a scris pe baza aceluiași roman al lui Heliodor (în 1623) o piesă cu

¹ *L'histoire aethiopique de Heliodorus, contenant dix livres, traitant des loyales et pudiques amours de Théagènes Thessalien et Chariclée Aethiopienne: nouvellement traduite du grec en françois, à Paris, pour Jean Longis, libraire, tenant sa boutique au Palais, en la gallerie par ou l'on va a la Chancellerie*, 1547.

² N. Cartoian, *Cărțile populare în literatura românească*, vol. 2, București 1938, p. 281.

³ Héliodore, *Les Éthiopiennes* (Théagène et Chariclée), Tome I, Traduit par J. Maillon, Paris, „Les belles lettres”, 1935, prefață, p. XCVI.

⁴ James Fitzmaurice-Kelly, *Littérature espagnole*, 2-e édition, Paris, Collin, 1913, p. 295.

titlul *Les chastes et loyales amours de Théagène et de Chariclée, réduites du Grec de l'Histoire d'Héliodore en huit poèmes dramatiques, ou Théâtres consecutifs*. După Hardy, Calderon a scris o tragicomedie, *Los Hijos de la fortuna, Théagene y Cariclea*. În 1622 s-a reprezentat o tragedie a lui Gilbert cu numele de *Théagène*. În 1695 a fost reprezentată o tragedie lirică a lui Duché, *Théagène et Chariclée*. Racine, a cărui admirație și pasiune pentru Heliodor a descris-o fiul său Louis, proiecta o tragedie inspirată de *Etiopice*. Personajele lui feminine în redarea cărora a excelat, totdeauna dotate cu energie și violență în contrast cu cele masculine, totdeauna timide, poartă reminiscențe din Heliodor. O comparație între personajele unuia și celuilalt ne duce la concluzia că nu putem refuza lui Heliodor onoarea și meritul de a fi contribuit la formarea unui nou poet și a unei valoroase opere¹.

Spre deosebire de Heliodor, Longos este un nume mult mai cunoscut la noi în țară datorită celor două măiestrite tălmăciri cu care au înzestrat literatura traducerilor în românește profesorii Petru Creția și Constantin Balmuș.

Despre Longos, autorul romanului *Dafnis și Cloe*, avem puține date. Din preambulul operei aflăm doar faptul că gândul care i-a inspirat lui Longos acest roman a fost contemplarea unei picturi reprezentând o poveste de dragoste atunci când vîna în insula Lesbos, „și am alcătuit apoi — spune în continuare Longos —, în patru părți, o carte pe care o închin lui Eros, nimfelor, lui Pan: un lucru de preț și o desfătare pentru toți oamenii, menit să vindece pe bolnavi, pe cei întristați să-i mîngîie, să deștepte amintiri în cei care-au iubit, iar celorlalți să le fie, în pragul iubirii, o pildă. Căci nimeni n-a scăpat cu totul și nu va scăpa vreodată de dragoste, cît va fi frumusețe în lume și ochi care s-o vadă.“

¹ Heliodore, *Les Ethiopiques*, Tome I, „Les Belles lettres“, 1935, prefață, p. XCVI.

Aceeași informație lacunară avem și cu privire la epoca în care a trăit Longos. Unii filologi clasici germani, cum a fost H. Reich¹, Edouard Norden² și Ulrich von Willamowitz-Moellendorf³, consideră că scriitorul ar fi trăit la sfârșitul secolului al II-lea al erei noastre. Ipoteza aceasta a fost confirmată de cercetările filologului clasic francez Georges Dalmeyda⁴. Prof. Petru Creția opiniază împreună cu alți cercetători mai recentți că opera aceasta „*Floare deschisă tîrziu, în amurg, pe un pămînt olăguit, cînd cultura antică se afla în declin, o dată cu existența socială a cărei expresie era...*”⁵ a fost alcătuită în secolul al II-lea, cel mai tîrziu în prima jumătate a celui de al III-lea, cam pe vremea lui Lucian și Apuleius sau o generație după ei. Opera lui Longos este un roman pastoral în patru părți al cărui conținut prezintă doi copii expuși pe cîmp de la naștere de proprii lor părinți, nu departe de Mitilene și alăptați de o capră și de o oaie; aici sînt descoperiți de doi păstori din împrejurimi. Întreg întregul romanului rezidă în redarea dragostei naive care se trezește în acești doi adolescenți și care îi farmecă și îi torturează în același timp, făcîndu-i să cunoască rînd pe rînd bucurii și dezamăgiri în mijlocul unei naturi surizătoare și grațioase. Ingenuitatea naivă a celor doi îndrăgostiți face pe cititor martor la tentativele repetate și deșarte de a ajunge la împlinirea dragostei, dar care toate se opresc la limita satisfacerii totale. Arta scriitorului stă în faptul de a fi reușit să redea această stare sufletească cu mijloace simple și totuși pînă astăzi apreciate. Prima parte a romanului se

¹ *De Alciphronis Longique aetate, Dissertatio*, Königsberg, 1891.

² *Die antike Kunstprosa*, I Band, Dritter Abdruck, Leipzig-Berlin, 1915, p. 431.

³ *Die griechische Literatur*, Dritte Auflage, Leipzig-Berlin, 1912, p. 259.

⁴ *Pastorales (Daphnis et Chloé)*, texte établi et traduit par G. Dalmeyda, Paris, „Les belles lettres”, 1934.

⁵ Longos, *Dafnis și Cloe*, traducere, prefată și note de Petru Creția, pp. VII—VIII.

încheie cu inițierea lui Dafnis în taina dragostei de către femeiușca Lycainion. În partea a doua, acțiunea romanului câștigă în intensitate, în clipa în care intervine Eros și când Dafnis își dă seama „*că vede pentru prima dată părul, ochii și fața Cloei.*” Dacă în prima parte cei doi eroi erau în căutarea dragostei, în partea a doua ei merg cu pași repezi spre împlinirea ei deplină sub aspect fizic și psihic și care este încununată de hotărîrea părinților de a-și căsători copiii. Și povestea lui Longos sfîrșește ca-n basmele vechi de cînd lumea cu nuntă și petrecere mare. La ospățul de pomină fură poștiți toți sătenii din împrejurimi: „*Petrecerea a mers, după meseni, sătește, țărănește: unul se avînta în cîntece de seceriș, altul da drumul la strigături glumețe, ca la stors de struguri; Filetas cînta din nai, Lampis, din fluier, Dryas și Lamon dănțuiră. Dafnis și Cloe se sărutau.*” Și Longos nu uită să facă și viețuitoarele părtașe la marea bucurie a nuntașilor: „*Și caprele, părtașe sărbătorii, pășteau printre nuntași, lucru nu tocmai pe placul orășenilor de acolo. Dafnis chemă pe nume cîteva din ele și le dădu în gură frunză verde, și, apucîndu-le de coarne, le săruta cu drag.*”

În cuprinsul acestui roman e o trudă zadarnică să urmărești conturarea caracterelor așa cum au făcut unii învățați ca Merejkovski, care regretă că în poemul lui Longos nu trăiește focul sacru al vechii bărbății helenice¹. Dar cerința aceasta nu poate fi realizată în cuprinsul unei opere ai cărei eroi abia ating vîrsta de 13 și 15 ani și la care nu întîlnim toate posibilitățile lăuntrice, toate valențele lor sufletești. Lucrarea se bucură de privilegiul de a fi printre puținele opere care au încercat cu sorți de izbîndă deplină investigarea lumii sufletești adolescente, pururi pline de mister, de taină și de neprevăzut. Asemenea eroilor protagoniști, deuteragoniștii sînt și ei oameni simpli din mediul rural care

¹ *Pastorales* (Daphnis et Chloé), Texte établi et traduit par G. Dalmeyda, Paris „Les belles lettres“, 1935, prefața, p. XXXII.

nu urmăresc decît ieşirea lor din impasurile în care-i azvîrle viaţa. Originea acestor personaje poate fi depistată în operele create de comedie. Cele două expuneri ale copiilor Dafnis şi Cloe amintesc de expunerile de copii din piesele lui Menandru. Parazitul Astylos este o figură aparţinînd comediei; de asemeni şi femeiuşca Lycainion, soţia plugarului Chromis „om binîşor trecut de floarea bărbăţiei“. Tinără, frumoasă şi mai gingaşă decît poţi vedea o femeie la ţară, Lycainion a călăuzit cu dibăcie pe Dafnis către căutata împlinire a dragostei.

O latură a romanului în care a excelat Longos şi care are vădite împrumuturi din poezia bucolică este descrierea vieţii de la ţară. Cele patru anotimpuri care marchează etapele dramei formează tablouri vii şi savuroase: primăvara „cu toate florile ce erau în slava lor“, amiezile de vară care aduceau ceasul privirilor vrăjite cînd tinerii Dafnis şi Cloe se pierdeau din ochi de atîta drag, zilele de toamnă aurie cînd plini de bucurie se duceau să se închine nimfelor, aducîndu-le în dar pe corzi de viţă cei dintîi ciorchini culeşi, iarna cu omătul ei bogat căzut fără de veste, năpădind cărări şi drumuri şi în timpul căreia Cloe şi Dafnis, despărţiţi, tînjeau după atîtea desfătări pierdute. Fiecare din aceste aspecte ale naturii este strîns legat de subiect, fiindcă autorul a arătat nu numai acţiunea pe care o exercită evoluţia anului asupra vieţii omului de la ţară, dar şi influenţa mai trainică a naturii asupra sentimentelor şi pasiunilor. Sentimentul comuniunii omului cu natura rezultă din fiecare pagină. Dar cel ce generează această comuniune este „Eros“, cel ce este mai bătrîn decît Cronos şi decît vecia.

Longos a devenit cunoscut lumii occidentale prin tălmăcirea pe care avea s-o realizeze acelaşi Amyot mai întîi şi apoi elenistul francez Paul-Louis Courier (1772—1825).

Romanul a avut un cititor pasionat în Goethe, care recomanda lectura romanului o dată pe an, preîнду-l mai mult decît pe Vergiliu. Un alt cititor ilustru al lui Longos a fost pictorul Corot (1796—1875), care sub influenţa puternică a

acestei opere a pictat șase tablouri cu subiecte bucolice¹. Maurice Ravel (1875—1937) a compus sub aceeași inspirație două suite fremătătoare de viață. Influența lui Longos se regăsește și în literatură. Poetul italian Iacopo Sannazzaro (1456—1530) scrie romanul *Arcadia*, care amintește de aproape pe Longos, iar Ferdinand Fabre (1827—1898) în prefața romanului său *Căprarul* face mărturisirea că opera a rezultat în urma unei călătorii în munții Ceveniși a lecturii lui Longos. În literatura germană pictorul și poetul elvețian Salomon Gessner (1730—1788) a tradus pe Longos și a abordat genul idilei pastorale, nu în stilul rococoului de curte care elimină tot ceea ce reflectă viața rustică autentică, ci în spiritul modelelor antice și cu o notă de realism burghez. Idilele sale (*Idyllen*, 1756) în proză au devenit prototipul european al genului.²

Încheiem această prezentare mărturisindu-ne credința că romanul se va citi deapururi „cît va fi frumusețe în lume și ochi care s-o vadă“.

MARIA MARINESCU-HIMU

¹ Etienne Moreau-Nelatou, *Histoire de Corot et de ses oeuvres*, 1905 (vezi și Alfred Robaud, *L'oeuvre de Corot*, 1905).

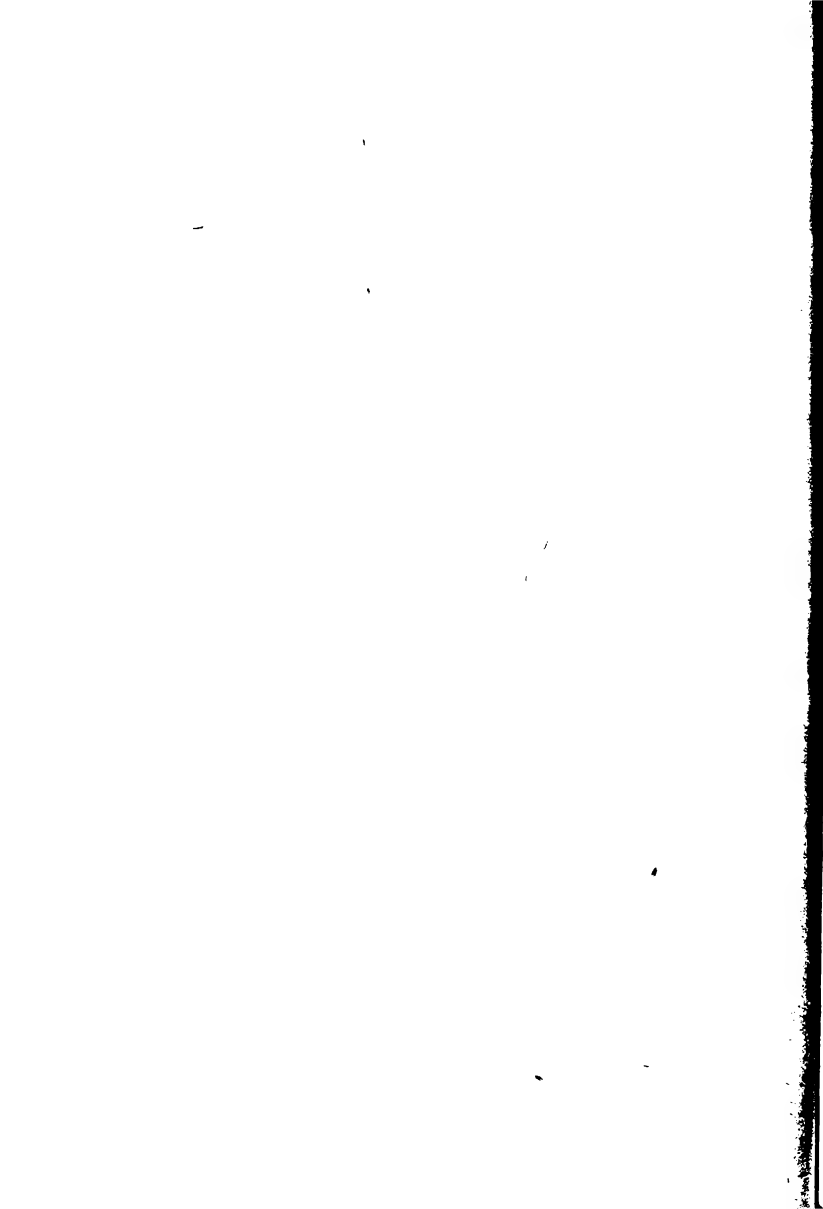
² Mihail Isbășescu, *Istoria literaturii germane*, Editura Științifică, 1968, p. 171.

LONGOS

DAFNIS ȘI CLOE

Traducere și note de
PETRU CREȚIA

ROMANUL LUI LONGOS

Dafnis și Cloe e o povestire de iubire, și întregul ei interes e concentrat exclusiv în jurul iubirii. Schema acțiunii e conformă schemei tradiționale: cei doi eroi aspiră îndelung unul la altul, întâlnesc piedici, le trec, se dobîndesc pînă la urmă. Întreaga carte cădește inspirația lirescă. Însăși originalitatea cea mai izbitoare a romanului lui Longos, situirea acțiunii în mediu pastoral, nu este decît reluarea, în proză, la distanță de cîteva sute de ani, a idilei pastorale în versuri, așa cum căpătase, în secolul al III-lea î.e.n., formă clasică în opera lui Teocrit și cum fusese imitată de Bion, de Moschos, de Vergiliu. Iar chipul cum e legată și dezlegată acțiunea, care începe cu găsirea unor copii părăsiți și se rezolvă prin regăsirea lor de către părinți, este împrumutat din comedia nouă, de unde provin de altfel și cîteva personaje episodice: Lycainion, Astylos, Gnathon.

Și în detaliu, Dafnis și Cloe e o fină textură de reminiscențe, de parafrizare, de imitații, de ecouri din epopeea homerică, din Anacreon, din Safo, din Teocrit și alți alexandrini, din Menadru și, de bună seamă, din alte locuri, pierdute pentru noi.

Întreaga organizare a materiei artistice, în structură și stil, este dictată de precepte literare. Veac de veac,

începînd încă din secolul al V-lea î.e.n., sofistii și retorii elaboraseră rețete, din ce în ce mai detaliate, mai riguroase și mai constrîngătoare, după care se putea vorbi și scrie frumos despre orice. Iar secolul al II-lea al erei noastre a fost o epocă de dominație aproape exclusivă a acestui tip de formalism. În cazul lui Longos, problema de rezolvat era următoarea: ce mijloace trebuie folosite pentru a obține drept efect asupra cititorului farmecul, glykýtes în grecește (ceea ce înseamnă, exact, dulceată). Răspunsul este, pentru noi, însăși opera lui Longos, care, judecată la acest nivel, este o compoziție literară reușită, cu de toată: cucîntări în formă de monologuri, lamentații și pledoarii, vise, legende, proverbe, descrieri de anotimpuri, de grădini, de opere plastice, animale cu purtare omenească și multe altele.

Și arhitectura scrierii este guvernată de legi stricte, de simetrii, opoziții, paralelisme și reluări savante. Cartea se împarte în 12 părți¹, construite fiecare după aceeași schemă trinară, ale cărei componente, cu mici abateri, revin periodic: 1 — o introducere prezentînd locul sau timpul acțiunii; 2 — a) despre Dafnis, b) despre Cloe (uneori cu foarte marcate paralelisme; Cartea a patra, XXVI și XXXII); 3 — despre Dafnis și Cloe împreună (de obicei un tablou idilic, o scenă de dragoste). Astfel, de pildă,

¹ Cartea întâi, I—VIII, IX—XXII, XXIII—XXVII, XXVIII—XXXII; Cartea a doua, I—XI, XII—XVIII, XIX—XXXI, XXXII—XXXIX; Cartea a treia, I—XI, XII—XXIII, XXIV—XXXIV; Cartea a patra; vezi O. Schissel v. Fleschenberg, *Die Technik des Bildeinsatzes*, *Philologus*, 1913, pp. 95—97 și O. Schönberger, *Einführung*, pp. 25—26, în volumul Longos, *Hirtengeschichten von Daphnis und Chloe*, griechisch und deutsch von Otto Schönberger, Berlin, Akademie-Verlag, 1960; textul stabilit de O. Schönberger, cu unele variante oferite de aparatul critic stă la baza prezentei traduceri a pastoralei lui Longos.

Cartea întâi începe cu descrierea moșiei de lângă Mitilene, locul unde se petrece întreaga pastorală (cap. I), narează apoi găsirea lui Dafnis (cap. II—III) și găsirea Cloei (cap. IV—VI) și trece, în încheierea primei părți, la înfățișarea celor doi copii păstorind împreună. Cu cap. IX, închinat primăverii, începe partea a doua. Și așa mai departe.

Primele două cărți au fiecare câte patru părți, Cartea a treia numai trei, iar a patra constituie în întregime ei a douăsprezecea și ultima diviziune structurală a romanului, alcătuită și ea după formula celorlalte: o introducere care conține pregătirile pentru venirea stăpînului și descrierea livezii (cap. I—IV), o lungă secțiune care culminează cu recunoașterea lui Dafnis (cap. V—XXVI), alta, simetrică, terminîndu-se cu recunoașterea Cloei (cap. XXVII—XXXVI) și, în sfîrșit, încheierea acestei părți și totodată a cărții: căsătoria celor doi tineri (cap. XXXVII—XL). Cu alte cuvinte, ritmul de succesiune a acestor diviziuni cu structură asemănătoare se încetinește spre sfîrșit, diviziunile devin tot mai ample și mai bogate, pînă la ultima, cea mai întinsă, care cuprinde criza și soluția și se încheie cu încununarea iubirii celor doi eroi, pregătită gradat de toate scenele de dragoste anterioare. Această tendință se regăsește din plin și în structura frazelor însele, construite (după recomandări datînd de la Gorgias, marele sofist din secolul al V-lea î.e.n.) din grupe egale de două sau trei membre, a căror simetrie este adesea subliniată de ritm și chiar de rimă.

E ușor de văzut ce efecte artistice dăunătoare putea avea elaborarea după astfel de canoane, combinate la rece, a unei materii preluate și așa în mare măsură din tradiția literară. Mai ales că nici un retor nu s-a gîndit vreodată să scrie manualul perfectului roman-cier, pentru că nici unul n-a bănuț că romanul, cît

de rudimentar ar fi, are tehnica lui specifică. Nu arareori vedem pe romancierii greci suspendați între tehnica mai sumară a povestirii sau, să zicem — modernizînd — a nucelei, pe care se silesc s-o depășească, și tehnica mai pretențioasă a romanului, care cere o viziune intensă a detaliului și capacitatea de a anima simfonic secțiuni dense și complicate de viață. Longos are și el adesea respirația prea scurtă și ochiul prea needucat pentru a reuși în acest sens, de unde inadvertențe, incompatibilități, lacune. De bună seamă cititorul le va observa singur în traducere, și dacă nu, cu atît mai bine, pentru că sînt neesențiale.

Esențial în Dafnis și Cloe este ceea ce o mai face tradusă și citită și astăzi, pretutindeni, iar pe Longos să dobîndească, singur între autorii greci de romane, cununi peste locuri și timp. Și nu sînt cununi pentru un premiant în retorică. Sînt pentru un poet.

Fără puterea unei intuiții poetice centrale, nici o abilitate și nici un rafinament n-ar fi putut salva opera lui Longos de uitare. Dar intuiția aceasta există și ea este aceea care dă cărții unitate și avînt, simplitate și prospețime. Fără ea, tehnica prozei artistice, construcția minuțios calculată, arta rafinată a folosirii reminiscențelor literare ar fi rămas toate exterioare și reci.

Longos a știut din capul locului (și nu e un merit neînsemnat) să se așeze pe o poziție prielnică. Inovînd în sens pastoral, romanul grec, Longos se putea dispensa, era aproape obligat să se dispenseze de așezarea personajelor prin tot universul, adică de a susține interesul cititorului cu mijloace amorfe din punct de vedere artistic. E drept, nu lipsesc din cartea lui două pasaje tipic romanești: două răpiri, o lui Dafnis și a Cloei. Dar ponderea lor în acțiune este redusă, în mod evident deliberat, la foarte puțin. Iar aventura sfîrșește, parcă ironic, destul de aproape

pentru ca Dafnis să se poată întoarce înot, și Cloe pe jos. Pe de altă parte, Longos a știut să evite aproape constant primejdiile pastoralei înseși: convenția, dulcegăria, fadoarea. Imitînd pe Teocrit la atîta vreme distanță și într-un mediu literar cu gustul corupt a reușit să imite fără să contrafacă, să încarce sau să umfle, cu o fermă, pură și nobilă simplitate.

De altfel, nu totul e livresc în pastorală tîrzie a lui Longos. Se simte adesea în ea vibrația observației directe, o prospețime spontană. Peisajele nu sînt cu totul artificiale, anotimpurile lui Longos nu sînt pură caligrafie, și nici simple exerciții de stil exterioare narațiunii: ele au un rost în poezia personajelor sale. Viața, îndeletnicirile și mentalitatea lumii agreste nu sînt convenționale și nici parfumat idealizate. Cine urmărește cu atenție comportările și psihologia lui Dryas și a lui Lamon, a Napei și a Myrtalei, a pețitorilor Cloei, simte că Longos n-a vrut să-i arate altfel decît puteau fi la nivelul și după felul lor de viață: dominați de ritmul anotimpurilor și al datinilor ancestrale, oameni cu suflet simplu, cam lacomi, cam vicleni, dar nu grosolani. Scena în care Dryas și Lamon caută să se tragă pe sfoară (Cartea a treia, XXX—XXXI) e, din punct de vedere artistic, fără cusur: invidia se manifestă în formele cele mai corecte ale politeții rurale, cu preambul despre starea recoltei, cu amabilități și complimente, cu pretexte specioase, cu vorbe aruncate parcă la întîmplare. Amestecul de cupiditate și de sinceră dragoste părintească pe care îl dovedesc cele două perechi de țărani-robi față de copiii lor de suflet este la fel de convingător și de fin. E drept că toate aceste personaje din al doilea plan seamănă între ele, ca privite de departe, de la o distanță care estompează diferențele.

Personajele urbane, fără să fie niciodată false, sînt cam șterse (și apar de altfel în cea de a doua

parte a cărții, în care Longos se desprinde de esențial, pentru a da cărții cuvenita dezlegare dinafară, cum dinafară vin și orășenii în lumea păstorească).

Un cuvînt deosebit merită Lycainion, femeia de oraș adusă la sat de un țaran avut și cam trecut. Longos a izbutit să-i dea mai mult decît un rol necesar în povestea sa: i-a dat un suflet. Lycainion nu e numai o femeie frumoasă, isteată și neglijată căreia îi place un păstor arătos și naiv. Este în ea și un fel de bunătate față de cei doi adolescenți, grija să nu le facă rău amestecîndu-se, dintr-o toană, în viața lor. Iar la sfîrșit, cînd rolul ei se încheie și cînd îi cere lui Dafnis să n-o uite, se simte la ea o mică strîngere de inimă în care nu e numai femeiască vanitate.

Dar toate acestea n-ar exista pentru noi fără Dafnis și fără Cloe, singurii protagoniști memorabili din toată literatura romanescă greacă, adevărata invenție poetică a lui Longos, în care a avut harul să dea mai mult decît promise de la alții. În celelalte romane grecești, cei doi protagoniști rămîn, în tumultul întîmplărilor, aceiași, neclintiți într-o iubire și o credință date de la bun început, confectionați dintr-o substanță incoruptibilă, dar moartă. Dincolo de belșugul de gesturi și de cuvinte patetice, viața lor din adînc e imobilă și rigidă ca a statuiilor arhaice. În schimb, dacă lumea din jurul lui Dafnis și a Cloei e relativ neclintită, ei cresc, și se schimbă pe măsură ce cresc, dar nu mai mult și nu mai complicat decît impune legea vîrstei lor.

Încep prin a fi copii, cum sînt extrem de puțini în literatura greacă, aproape de loc. Poate doar Astyanax, fiul lui Hector, ar fi putut să se joace cu ei și să-ncerce, cu ei, să sară ca mieii și iezii.

Apoi (și aceasta e toată povestea) cresc, încet, în cadența anotimpurilor, a căror culoare și parfum sufletele lor elementare o iau, rînd pe rînd, pînă cînd

sevele din ei ajung să-i răscolească și să-i tulbure peste puterea înțelegerii lor și încep să caute cu inocență, încă cruzi la suflet, o împlinire pe care Longos a știut să o arate, fără ostentație, ca pe o lege cosmică și deloc ca pe o concupiscentă derizorie și îndoielnică. I s-a reproșat lui Longos că exploatează naivitatea celor doi copii ca pe un mijloc rafinat și echivoc de a întârzia deznodământul.¹ Este o flagrantă eroare. Longos putea născoci o mie de întâmplări care să servească aceluiași scop, e adevărat, dar a ales singurul mijloc care nu sună fals și nu vine dinafară și l-a folosit cu poetică puritate, cu acea seninătate pe care o invocă la începutul cărții sale, dorind să scrie despre iubirile altora fără tulburare personală. Lascivitatea, gândul tergiversării voluptuoase, candoarea perversă au fost puse în carte nu de autor, ci de acei cititori, unii foarte venerabili, care, dintr-o pricină sau alta, nu vor să deosebească pe Boccaccio, poetul, de La Fontaine din Contes, naratorul grivois. Goethe nu se numără printre aceștia.²

Mai târziu, când Dafnis știe ce Cloe încă ignoră, Longos are finețea să pună în sufletul băiatului un început de maturitate, o grijă aproape bărbătească pentru fragilitatea Cloei și, în gesturile lui, gingășie și tandrețe. Scena dintre Dafnis și Cloe, curînd după ce Dafnis învățase marea taină, este scrisă în tonurile cele mai suave și mai ușoare, purificată de prezența infinită a mării, de cîntecul pescarilor trecînd în

¹ Cu deosebită violență, de Maurice Croiset în *Histoire de la littérature grecque*, tome V, Paris, 1899, pp. 801—802.

Pentru cu totul altfel de a vedea lucrurile, vezi André Bonnard, *Civilizația greacă*, III, pp. 278—284; sînt cele mai frumoase pagini scrise vreodată despre Dafnis și Cloe, dar închinată poate mai mult traducerii Amyot-Courier decît originalului grec.

² Goethe, *Gespräche mit Eckermann*, 9, 18 și 20 martie 1831.

1
larg, de cadențe și de ecouri, de tăcerea calmă care coboară după aceea, cu seara, peste ape și țărmuri.

I s-a mai reproșat lui Longos, cu mai mult temei, că exprimă prea des mișcările sufletești ale eroilor săi prin mici monologuri sau dialoguri discursive în gustul vremii, nu prea convingătoare. Dar poezia lui Longos e cu atât mai prețioasă cu cât simțim mai bine pe ce teren ingrat a încolțit. Care sofist, care retor ar fi știut să spună în câteva vorbe ce spune Longos despre dragostea celor doi, chinuită și exacerbată de neliniște? Trebuie să vină stăpînul și de cuvîntul lui atîrnă soarta lor (*Cartea a patra, VII*). Nu sînt discursuri în acest loc, ci doar atît; că sărutările lor erau mai dese și înfrigurate, speriate și amare, ca în umbra unei priviri străine și reci.

Este emoție în pagina lui Longos. O emoție stăpînită, măsurată, de loc sentimentală, de loc naivă. delicat ironică uneori, alteori senină și muzicală. Deși Cloc și Dafnis au o frumusețe deasupra umanității de rînd, deși sînt de neam bun, iar soarta lor poartă semnul unei ocrotiri divine, Longos are tot timpul tactul artistic de a nu introduce aceste lucruri în conștiința sau în gesturile lor, de a-i lăsa pe deplin umani și pe deplin firești, în acord cu paradisul lor simplu, copii, adolescenți ca oricare alții. Și totodată puterea de a ni-i lăsa în amintire ca expresie a ceva mai mare și mai grav decît ei înșiși, nu grațioase personaje arcadice sau rococo, ci pure statui dintr-o insulă eternă, la care tinerețea și inocența noastră se poate întoarce mereu.

Dacă Longos n-ar fi fost, în vremea lui ostenită, un poet, cartea lui de seară n-ar fi ajuns pînă la noi, prin pulberea mileniului, așa încă acoperită de rouă.

ÎNCEPUT

Pe cînd vinam prin Lesbos aîm văzut, într-o dumbravă a nimfelor, lucrul cel mai frumos din cîte mi-a fost dat să văd vreodată: icoana zugrăvită a unei povești de iubire. Frumoasă era și dumbrava, cu arbori deși, luminată de flori, hrănită cu ape de izvor: un singur izvor, dar bogat. Mai plăcută decît toate era însă icoana aceasta, care arăta, zugrăvite cu ales meșteșug, întîmplările unei iubiri. Era atît de frumoasă încît mulți, chiar străini, aduși de faima ei, veneau să se închine nimfelor, și s-o privească. Puteai să vezi acolo femei născînd, altele înfășînd prunci în scutece scumpe, copii părăsiți, animale care-i hrăneau, păstori care-i luau în grija lor, îndrăgostiți jurîndu-și credință, țărături jefuite de tilharii mării, năvala unor dușmani. Mai erau și altele multe, și toate de dragoste; iar eu, privindu-le cu sufletul uimit și fermecat, am fost cuprins de apriga dorință să tălmăcesc, scriind, icoana în cuvinte. Am căutat atunci pe cineva să-mi lămurească înțelesul chipurilor mute și am alcătuit apoi, în patru părți, o carte pe care o închin lui Eros, nimfelor, lui Pan¹: un lueru de preț și o desfătare pentru toți oamenii, merit să vindece pe bolnavi,

pe cei întristați să-i mîngie, să deștepte amintiri
în cei care-au iubit, iar celorlalți să le fie, în pragul
iubirii, o pildă. Căci nimeni n-a scăpat cu totul și
nu va scăpa vreodată de dragoste, cît va fi frumusețe
în lume și ochi care s-o vadă. Iar nouă ajute-ne zeul
să scriem iubirile altora cu gîndul senin.

¹ Zeul turmelor și al păstorilor, personificare a naturii
agreste și a fertilității ei.

I. Este în Lesbos un oraș, Mitilene, întins și frumos; îl pătrunde lin marea, tăindu-l cu brațele ei, și e împodobit cu poduri de piatră albă, lustruită. Ai crede că nu vezi un oraș, ci un ostrov.¹ Cam la două poște de acest oraș, se întindea pământul unui om bogat, o moșie dintre cele mai frumoase; înălțimi cu vînat din belșug, cîmpii roditoare cu lanuri de griu, dealuri cu vii, pășuni cu turme. Iar marea scălda întinsul țărm, spărgindu-și valurile pe nisipuri gingașe.

II. Pe această moșie, un păstor de capre, Lamon, găsi, pe cînd își păștea turma, un copil alăptat de una din caprele lui. Era acolo un stejăriș plin de înărăcini, pe deasupra se întindeau ramuri de iederă, iar dedesubt creștea o iarbă moale, în care stătea culcat copilul. Aici tot dădea fuga și se făcea nevăzută capra lui Lamon: își lăsa iedul, și venea să șadă lingă prunc. Lamon, cuprins de milă față de iedul părăsit, începu să pîndească drumurile

¹ Mitilene era așezat pe coasta de răsărit a Lesbosului, pe o limbă de pământ tăiată de la nord la sud de un canal care este acum, de multe veacuri, umplut de nisipuri.

caprei și într-o zi, în puterea amiezii, luându-se pe urma ei, o văzu ținându-și picioarele cu grijă, să nu calce pruncul și să-l rănească, iar pe acesta sugându-i lacom laptele bogat, ca de la sinul maicii lui. Mirat, cum era și firească, Lamon se apropie și dădu peste un băiețel frumos și dolofan, și învelit în scutece mult mai de preț decât s-ar fi potrivit cu soarta lui de biet prunc lepădat. Într-adevăr, avea o hăinuță de purpură, prinsă cu copcă de aur, și o sabie mică de tot, cu minerul de fildeș.

III. Mai întâi îi veni gândul să ia doar semnele de recunoaștere, fără să se mai îngrijească de copil. După aceea însă, rușinat, să nu fie el omenos nici cît o capră, așteptă să se aștearnă noaptea, luă semnele, copilul, ba și capra și le duse la nevastă-sa, Myrtale. Aceasta, uluită, mai să creadă că nasc și caprele copii, dar Lamon îi povesti toate, cum l-a găsit lepădat, cum l-a văzut sugînd la capră, cum i-a fost rușine să-l lase să piară. Și-atuncea, într-un gând, ei ascuseră lucrurile părăsite o dată cu copilul, iar pe copil îl socotiră ca al lor și îl incredințară caprei, să-i fie mai departe doică. În sfîrșit, pentru ea și după nume să pară din neam de păstori, hotărîră să-l cheme Dafnis¹.

IV. Trecuseră doi ani de la acestea, cînd un cioban de prin împrejurimi, anume Dryas, pascîndu-și turma, dădu și el peste ceva asemănător. Era pe acolo o peșteră a nimfelor, o stîncă mare, scobită înlăuntru, iar pe dinafară rotundă. Cît despre nimfe, chipurile lor erau cioplite în piatră: desculțe, cu brațele goale pînă la umeri, cu părul despletit pe spate, încinse peste șolduri, cu ochii zîmbitori.

¹ Dafnis este numele unui păstor-poet din legenda populară siciliană, consacrat în literatura greacă ca nume tipic păstoresc de poezia bucolică, începînd cu Teocrit.

Păreau, după întreaga lor înfățișare, dănțuitoare prinse-n joc. Intrarea în peșteră era drept prin mijlocul stîncii. Înăuntru țîșnea mormurînd un izvor, ale cărui ape bogate se împrăstiau în piriișe dinaintea peșterii, hrănind cu umezeala lor iarba deasă și fragedă a unei pajiști minunate. Și mai vedeai acolo, atîrnate, șistare, fluiere, naiuri — daruri închinat de mai vechi păstori.

V. Spre acest lăcaș al nimfelor își făcuse nărav să se răzlețească o oaie de curînd fătată, încît adeseori o socoteau de-a binelea pierdută. Dryas, vrînd s-o pedepsească și s-o întoarcă la păscutul liniștit de mai nainte, îndoi în chip de laț o mladă lungă de răchită și se-ndreptă spre peșteră, să-și prindă oaia. Ajuns acolo văzu ce nu se așteptasă vadă: oaia, întocmai ca o mamă, dădea să sugă unui prunc, cît putea el, din belșugul laptelui ei. Acesta, fără scîncet, își trecea lacom gura de la o țîță la alta, iar gura-i strălucea, curată, căci de cîte ori pruncul se oprea din supt, îndestulat pentru o clipă, oaia îi ștergea fața cu limba. Copilul acesta era o fetiță, și avea și ea scutece scumpe și, lăsate alături, semne de recunoaștere: un tulpăniș țesut cu aur, sandale aurite și cercuri de aur pentru glezne.

VI. Dryas socoti că nimerise un semn zeiesc, iar, pe de altă parte, învățase de la oaie să-i fie milă de copil și să-l iubească; luă așadar fetița în brațe, puse semnele în traistă și se rugă nimfelor să poată crește cu noroc pe ocrotita lor. Cînd veni vremea să-și întoarcă oile de la pășune, cum sosi acasă, îi povesti nevastei ce văzuse și îi arătă ce a găsit.

„Hai, ia în grija ta copila, o îndemnă el, și crește-o ca și cînd ar fi a noastră, iar adevărul să nu-l știe nimeni!“

Nape, așa o chema pe femeie, parcă temîndu-se să nu rămînă mai prejos decît o oaie, începu chiar din clipa aceea s-o înconjoare pe micuță cu dragoste de mamă. Și, ca să-ndepărteze orice bănuială, îi dădu și ea nume de păstorită: Cloe¹.

VII. În scurtă vreme, copiii aceștia se făcură mari și se arăta în ei o frumusețe mai aleasă decît frumusețea de la țară. Cînd băiatul avea cincisprezece ani, iar fata cu doi ani mai puțin, iată ce visară, în aceeași noapte, Dryas și Lamon: se făcea că nimfele din peștera aceea cu izvorul, unde Dryas găsisese copila, incredințau pe Dafnis și Cloe unui băiețuș foarte zglobiu și foarte frumos, care avea aripi la umeri și un arc mic, cu săgeți pe potrivă. Băiețușul, atingîndu-i pe amîndoi cu aceeași săgeată, porunci ca, de acum încolo, Dafnis să ducă la păscut caprele, iar Cloe, oile.

VIII. Visul acesta îi întristă: copiii lor de suflet aveau să fie tot păstori, deși, după scutece, părea să-i aștepte o soartă mai bună. În această nădejde îi crescuseră cu bucate mai alese, îi învățaseră carte și tot ce viața de la țară are mai frumos. Au socotit totuși cu cale să lase tot zeilor grija celor pe care zeii îi scăpaseră de moarte. Dryas și Lamon își spuseră unul altuia visul, aduseră jertfe în cinstea copilului înaripat din peșteră (al cărui nume nu-l știau) și îi trimiseră pe Dafnis și pe Cloe cu turmele, să le fie păstori, învățîndu-i mai întîi toate rînduielile: cum să le pască înainte de amiază, și cum după ce se potolește arșița; cînd să le dea la apă,

¹ Cloe, un nume rar, înseamnă „iarbă sau grîu abia incolțit, încă verde crud“.

și cînd să le întoarcă la tîrlă; pe care să le mîne cu bîta și pe care numai cu vorba. Micii păstori săreau de bucurie, ca și cum cine știe ce mare lucru li s-ar fi încredințat. Iar caprele și oile și le iubeau mai mult decît e felul celorlalți păstori, căci Cloe unei oi îi datora viața, iar Dafnis nu uita că, lepădat, o capră îi fusese doică.

IX. Venise primăvara și toate florile erau în slava lor: și cele din păduri, și cele de pe pajiști, și cîte cresc pe coastele de munte. Unde te purtau pașii, zumzet de albine, ciripit de păsări cîntătoare, ori jocul mieilor de curînd născuți; turme zburdau pe coaste și prin văi, deasupra pajiștilor bîziiu albine, păsări făceau desigurile să răsune de cîntări. Cuprinși de bucuria atotstăpînitorei primăveri, Dafnis și Cloe, ca niște copii fragezi și cruzi ce erau, încercau și ei din toate cîte se văd și se aud: îngînau cîntecul păsărilor, săreau ușurel ca mieii și, întocmai ca albinele, culegeau flori, punînd din ele unele în sin și împletind din altele cununi, pentru nimfele lor.

X. Cu turmele alături, la toate erau împreună. Adesea Dafnis întorcea oile rătăcite de turmă, și Cloe adesea alunga de la prăpastii caprele prea îndrăznețe. Cîteodată, unul singur păzea amîndouă turmele, cînd celălalt era prea prins în jocul său. Erau jocuri de păstori și de copii. Cloe se ducea cine știe pe unde, își stringea papură și împletea apoi vreo cușcă pentru greieri, cu-atîta străduință, că uita de turmă. Dafnis tăia trestii subțirele și le găurea la noduri, le lipea între ele cu ceară moale și încerca un cîntec, pînă-n noapte. Uneori puneau la mijloc laptele și vinul și mîncarea ce și-o aduseseră

de-acasă. Caprele și oile tot le mai puteai vedea câteodată despărțite; pe Dafnis și pe Cloe însă nicio dată.

XI. Dar Eros plănuia să strice jocurile lor cu alte griji. În turmele din vecinătate făcea mare prăpăd o lupoaică: avea pui mici și îi trebuia hrană multă. Văzind așa, sătenii s-au adunat noaptea și au pornit să sape gropi, late de-un stîinjen și adînci de patru: pămîntul scos, mai tot, l-au cărat departe de acolo și l-au împrăștiat, apoi au așezat peste gropi crengi lungi și uscate și le-au așternut cu țărînă rămasă. Locul arăta ca mai nainte, dar și un iepure, de-ar fi călcat pe crengile acelea mai slabe decît paiul, le-ar fi rupt, și-ai fi văzut că nu-i pămînt acolo, ci doar o amăgire. Au săpat ei o mulțime de asemenea gropi, și prin munți și la cîmp, dar lupoaica tot n-au avut noroc s-o prindă: simțise ea că pămîntul ascunde o înșelăciune. În schimb, și-au rupt gitul multe capre și oi, și cit pe-aci chiar Dafnis, în chipul următor:

XII. Doi țapi întăritați se luară într-un rînd la bătaie, și unuia, la o ciocnire mai puternică, i se rupse un corn; tremurînd și icnind de durere, țapul o împunse la fugă, iar biruitorul după el, fără să-l slăbească o clipă. Dafnis vede, îi pare rău de cornul rupt al unuia, se mînie pe celălalt că prea-i afurisit și se ia după el, cu bîta lui de păstor într-o mină, într-alta c-un lemn cules de pe jos. Și așa, alergînd furios, și fără să se uite unde calcă, după țapul care da să scape, căzură amîndoi într-o groapă, țapul întîi și Dafnis peste el. Asta a și fost scăparea lui Dafnis: a căzut călare pe țap. Acuma aștepta plîngînd, poate-o veni cineva să-l scoată de acolo. Cloe, care văzuse cele întîmplate, alergă

drept la groapă și, găsiindu-l în viață, chemă în ajutor un văcar de pe imașul vecin. Acesta, cum veni, ceru o funie lungă, de care să se prindă Dafnis ca să fie tras afară. Nu era însă nici o funie la îndemână. Cloe își dezlegă briul și îl dădu văcarului să-i arunce un capăt lui Dafnis, acesta apucă de el, iar ceilalți doi, trăgînd de pe marginea gropii, îl scoaseră la lumină. Scoaseră și bietul țap, cu amîndouă coarnele rupte: așa de rău îl ajunsese răzbuînarea biruitului său dușman; îl dăruiră drept mulțumire văcarului, ca să-l jertfească, iar ei se înțeleseră să spună celor de acasă, dacă îi vor întreba de țap, cum că l-au mîncat lupii. S-au întors apoi la oile și la caprele lor și, după ce le-au văzut că pasc în bună rînduială, s-au așezat pe-o buturugă de stejar și-au început să cerceteze dacă Dafnis nu se lovise cumva în cădere. Răni nu avea, nici măcar o vinătaie, doar că era minjit de noroi din cap pînă-n picioare. Se gîndi atunci să se spele pînă nu află Lamon și Myrtale de pățania lui.

XIII. Se duse la peștera nimfelor, cu Cloe, îi dădu în pază hainele și traista, iar el, stînd la izvor, porni să se spele, pe păr și pe tot trupul. Avea trupul ars de soare, parcă întunecat de umbra părului său negru și bogat. Privindu-l, Cloe îl găsi frumos, și cum atunci întîia oară Dafnis îi părea frumos, crezu că frumusețea i se trage de la scaldă. Iar cînd a fost să-l spele pe spate, a simțit cît de fraged e trupul și-a început să se cerceteze într-ascuns, de cîte ori apuca, să vadă dacă nu-i mai gingaș trupul ei. Dar se lăsa amurgul, și s-au întors cu turmele acasă. În Cloe nu mai stăruia alt gînd decît să-l vadă iar pe Dafnis cum se scaldă la izvor. A doua zi, cum ajunseră la pășune, Dafnis, așezat sub ste-

jarul lui, începu să cînte din nai, privindu-și caprele culcate, care păreau că îi ascultă cîntecul; Gloe, stînd lingă el, aproape, trăgea cu ochiul și la turma ei de oi, dar mai ales privea pe Dafnis cum cînta din nai. Și îi păru din nou frumos, și își închipui acuma că frumusețea îi vine de la cîntec, încît, după el, luă și ea naiul, cu gîndul să fie frumoasă și ea. Îl rugă să se scalde din nou, îl privi, îl atinse ușor și se trase iute înapoi, rostind o laudă care era începutul dragostei sale. Nu pricepea ce simte, ca o fată crudă ce se afla, crescută la țară și care n-auzise încă din gura nimănui vorba „iubire”. Mîhnirea îi învălui sufletul, privirile-i erau pierdute și își șoptea adesea numele lui Dafnis. Nu mai mîncea, nu mai dormea, nu-și mai vedea de turmă; acum ridea, acum plîngea; dacă se întindea puțin, repede tresărea; fața îi era cînd galbenă, cînd roșie ca focul; se chinuia mai mult decît o juncă înțepată de tăune.

XIV. Cîteodată, rămasă singură, cădea pe gînduri și-și vorbea astfel: „Sînt bolnavă, și nu știu ce am; sufăr, și n-am nici o rană; mi-e inima grea, și doar nici o mioară nu mi s-a pierdut; stau la umbră și ard. De cîte ori m-am înțepat în spini, și n-am plîns, cîte albine nu m-au împuns, și de mîncat, tot am mîncat. Ce-mi roade acum inima e mai amar decît toate acestea. Frumos e Dafnis, dar și florile-s frumoase, frumos mai cîntă el din nai, dar și privighetorile cîntă frumos, și totuși nu-mi mai pasă nici de flori, nici de privighetori. De ce nu sînt ca naiul lui, să-i simt suflarea, de ce nu sînt o iadă, să mă pască el! Apă blestemată, numai pe Dafnis l-ai făcut frumos, eu degeaba m-am scaldat în undele tale. Mă prăpădesc, nimfe dragi! Sub ochii voștri

am crescut, și nu puteți nici voi să mă scăpați. Când n-o să mai fiu eu, cine o să vă mai îndeplinească cununi? Cine-mi va mai hrăni bieții miei? Cine va avea grijă de greierul meu gureș, prins cu-atita trudă, ca să m-adoarmă în fața peșterii voastre cu cîntecul lui? Acuma, cînd nu mai am somn de răul lui Dafnis, zadarnic mai cîntă.“

XV. Așa suferea, așa vorbea Cloe, căutînd numele iubirii. Dar Dorcon, văcarul acela care scosese din groapă pe Dafnis și ȋapul, un flăcăiaș căruia abia îi mijeaa barba, știa și numele și faptele iubirii. El se îndrăgostise de Cloe chiar din ziua cu pricina și-n scurtă vreme se aprinsese-atît de mult, încît, nesocotînd pe Dafnis, un copil acolo, se hotări să izbîndească prin daruri ori cu sila. Ca daruri, aduse mai întîi lui Dafnis un nai păstoresc, făcut din nouă trestii, legate-n loc de ceară cu aramă, iar Cloei o piele de crută, cum au bacantele, parcă zugrăvită în culori. Cîștigîndu-le astfel prietenia, începu, puțin cîte puțin, să nu mai țină seamă de Dafnis, în timp ce Cloei îi aducea, zilnic, cînd un caș proaspăt, cînd o cunună de flori, cînd un măr copt. Ba, odată îi aduse un vițel de curînd născut, o cană împodobită cu aur și niște puișori de păsări de la munte. Neștiutoare de vicleșugurile dragostei, fata primea cu bucurie darurile, cu atît mai bucuroasă cu cît avea și ea, la rîndul ei, ce să-i dăruiască lui Dafnis. Dar îi sosise și lui Dafnis vremea să afle ce-i iubirea. Într-o bună zi, tot zădărîndu-l Dorcon, s-au prins la întrecere: care-și va lăuda mai bine frumusețea, acela, drept răsplată, să aibă, de la Cloe, o sărutare. Și Cloe le era judecător. Cel dintîi vorbi Dorcon așa:

XVI. „Fată frumoasă, eu sînt mai trupeş decît Dafnis şi sînt văcar, iar el e doar un păstoraş de capre; pe cît sînt vacile mai de preţ decît caprele, pe-atîta-s eu fată de el. Şi pielea mea-i ca laptele de albă, iar părul auriu ca holdele cînd vine secerişul. Am supt la maică-mea, nu la o capră. Cît despre el, e pipiriu şi nici tuleie n-are, parcă-i o femeie; e negru ca un lup; şi e sărac de nici un ciîne nu poate ţine lîngă el; tot pascănd ȕapi, duhneşte-a ȕap şi, mai la urmă, ce-i decît un ȕap cirlan, doar zice lumea că o capră i-a fost doică.“

Iar, după Dorcon, Dafnis zise:

„O capră mi-a fost doică, nu zic ba, dar oare Zeus n-a supt şi el tot la o capră¹? Pasc ȕapi, dar sînt mai mari ca boii lui. Şi nu miros a ȕap, cum nu miroase Pan, deşi-i la trup aproape ȕap. Am din belşug şi caş, şi pîinişoare rumenite pe jăratie, şi vin alb, cum n-au decît ȕăranii înstăriţi. N-am barbă, dar nici Dionysos nu are; sînt oacheş, dar nu-i întunecat şi hiacintul? Şi nu e Dionysos mai presus de satiri, hiacintul, mai presus de crini? Roşcat ca o vulpe e Dorcon, bărbos ca un ȕap şi alb ca o femeie de oraş. De-o fi să mă săruţi pe mine, Cloe, gura mi-o vei săruta, iar lui, barba ȕepoasă. Adu-ţi aminte, fată, că şi pe tine te-a hrănit o oaie, şi uite cît eşti de frumoasă!“

XVII. Cloe n-aşteptă mai mult. Fermecată de laudă, dornică de mult să-l sărute, sări şi îi dădu lui Dafnis un sărut, stingaci, nepriceput, dar care îi umplu sufletul de flăcări. Dorcon, necăjit, plecă degrabă, să afle spre dragostea lui altă cale. Dafnis, ca muşcat, nu sărutat, se-ntunecă pe dată. De-atunci

¹ Capra Amalteea, căreia i-l încredinţase, încă sugaci, mama lui, Reea, pentru a-l ţine ascuns de Cronos.

adesea îl treceau fiori, inima îi zvicnea nestăpînit; tot voia să se uite la Cloe, iar cînd o privea, se făcea roșu ca focul. Acum întîia oară, ca un orb care-și recapătă deodată vederea, văzu uimit că-i sînt cosițele bălaie, că are ochii mari, de juncă, și fața cu adevărat mai albă decît laptele de capră. Din ziua aceea, mîncarea abia o mai gusta, și, dacă bea, silit de sete, doar cît își uda buzele. Se făcuse tăcut, el, care fusese ca un greiere de guraliv, și greoi, deși era de felul său mai sprinten decît iezii. Își uitase de turmă, naiul zăcea aruncat deoparte, iar fața i se ofilise ca ierburile arse de puterea soarelui de vară. Doar cu Cloe ce mai sta de vorbă sau, cînd n-o avea pe ea, cu sine însuși. Și iată ce-și spunea cînd era singur:

XVIII. „Ce mi-o fi făcut oare sărutarea Cloei? Buzele-i sînt mai fragede ca trandafirii, mai dulce decît mierea îî e gura și totuși sărutarea ei mă doare mai rău ca-nțepătura de albină. Am sărutat adesea iezi, căței de lapte, vițelul dăruit de Dorcon. Dar sărutarea asta-i altfel: mi se taie răsufllarea, inima-mi tresare, sufletul mi se topește și, totuși, aș mai săruta-o. Vai, biruintă blestemată și ciudată suferință, al cărei nume nu știu să-l rostesc. Să-și fi muiat Cloe buzele-n otravă înainte de-a mă săruta? Atuncea cum de n-a murit? Răsună văzduhul de cîntecul privighetorilor, dar naiul meu a amuțit! Cum mai zburdă iezii, iar eu lincezesc, și-i plină lumea de flori, dar nu mai împletesc cununi, mă ofilesc între atîția hiacînți și viorele. S-ajungă oare Dorcon mai frumos ca mine?“

XIX. Astfel vorbea și suferea curatul Dafnis, ca unul ce gusta întîia oară din faptele și vorbele iubirii. Cît despre Dorcon, văcarul îndrăgostit de

Cloe, el pîndi-ntr-o zi pe Dryas, care răsădea un pom lingă un butuc de viță, și se apropie de el, cu niște cașuri bune. Se știau bine de pe vremea cînd Dryas mai umbla cu turmele. Din una-n alta, Dorcon ajunsese să aducă vorba de Cloe și s-o ceară de nevastă, făgăduind daruri multe și mari, ca un văcar ce se afla: o pereche de boi de plug, patru stupi cu albine, cincizeci de puieți de meri, o piele de taur pentru opinci și, în fiecare an, un vițel înțărcat. Astfel ademenit, Dryas era cît pe ce să-i dea fata, dar, chibzuind mai bine, își dădu cu socoteala că i se potrivește Cloei un miremai de seamă și că-ntr-o zi, găsit vinovat, i s-ar putea trage din asta amarnice necazuri. Așadar, lipsindu-se de daruri, îi spuse lui Dorcon, rugîndu-se să-l ierte, că nu se învoiește.

XX. Dorcon, înșelat a doua oară în așteptările lui și văzînd că-și pierduse în zadar cașurile cele bune, se hotărî să pună cu sila stăpînire pe Cloe, cum o va afla singură. Și, băgînd de seamă că-și due cu rîndul turmele la adăpat, într-o zi Dafnis, într-alta copila, născoci un vicleșug potrivit cu mîntea lui de păstor. Luă pielea unui lup mare, pe care un taur, odată, apărînd cireada, îl spintecase cu coarnele, și se îmbrăcă în ea din cap pînă-n picioare. Labele de dinainte îi veneau peste mîini, cele dindărăt, peste picioare, pînă la călcîie, iar botul căscat îi acoperea capul ca un coif ostășesc. După ce a luat astfel, cum putea el mai bine, chip de fiară, s-a apropiat de izvorul din care se adăpau caprele și oile după pascut. Izvorul se găsea într-o vîgăună și, de jur împrejur, tot locul era sălbatic, un hățiș unde se încîlceau printre jnepeni tot felul de scaieți și mărăcini: acolo, chiar un lup adevărat s-ar fi putut ușor dosi, la pîndă. Și-acolo se ascunse

Dorcon, așteptînd vremea adăpatului, plin de nădejde că, speriată de înfățișarea lui de lup, Cloe nu-i va scăpa.

XXI. Nu trecu mult, și se ivi și Cloe, minindu-și turmele la apă. Pe Dafnis îl lăsase nu departe, să taie frunză, hrană iezilor după pășune. Cu oile și caprele veneau și cîinii păzitori. Adulmecînd aceștia încoace și încolo, cum le este felul, dădură peste Dorcon, care se-apropia tiriș să se năpustească la fată, se repezîră la el ca la lup, lătrînd amarnic, îl înconjurară și, înaintea ca acesta, zăpăcit, să se poată ridica, își și virîră colții-n blana lui. O vreme, temîndu-se să nu fie prins asupra faptului și încă apărât de pielea-n care se virise, Dorcon a tăcut chitic în tufăriș. După ce însă Cloe, speriată și nedumerită, îl chemă în ajutor pe Dafnis, iar cîinii, trăgînd pe Dorcon din toate părțile, îi ajunseră la trup, el începu să se vaite tare și să ceară cu lacrimi ajutor, strigînd pe fată și pe Dafnis, care tocmai sosise. Aceștia, cu poruncile știute, potoliră iute cîinii, apoi îl duseră lingă izvor pe Dorcon, mușcat de coapsă și de umeri, îi spălară cu grijă rănila, în care se vedeau urme de colți, și-l oblojiră cu coajă verde de ulm, mestecată în gură. Așa de puțin știau amîndoi la ce te poate-mpinge dragostea, încît luară îmbrăcatul lui Dorcon în pielea de lup drept o glumă păstorească. Nu numai că nu s-au supărat, ci l-au mîngîiat și l-au petrecut o bucată de drum, ținîndu-l de mină.

XXII. Dorcon, scăpat dintr-atîta strîmtoare (din gura cîinilor, nu, cum se zice, dintr-a lupului), își văzu de răni. Dafnis și Cloe se osteniră însă pînă-n noapte cu adăpatul caprelor și-al oilor. Acestea, îngrozite de pielea lupului, înnebunite de lătratul

ciinilor, o luaseră razna, unele pe stînci, altele la vale, pînă la ţărmul mării. Oricît fuseseră ele învăţate să asculte de vorbă, să se potolească la cîntecul naiului, să se adune la o bătaie din palme, acum, de spaimă, uitaseră tot, şi numai cu greu le-au dibuit, după urme, ca pe iepuri, să le ducă la strungă. În sfîrşit, în noaptea-aceea au dormit şi ei un somn adînc: i-a lecuit oboseala de chinurile dragostei. Dar cum se făcu ziuă, fură din nou euprinşi de aceleaşi simţiri: bucurie cînd se vedeau, întristare cînd se despărteau pentru o clipă. Sufereau, doreau ceva şi nu ştiau ce. Atît ştiau: el, că-i furase minţile-o sărutare, ea, trupul lui zărit sub ape de izvor.

XXIII. Focul din ei îl aţîţa şi anotimpul. Primăvara era pe isprăvite, începea vara, şi toate roadele se împlineau: fructele în pomi, holdele pe cîmpuri. Cîntecul greierilor era plin de farmec, mireasma livezilor dulce şi zvonul turmelor mingietor. Şi riurile, murmurînd în leneşul lor curs, păreau să cînte, şi parcă îngina un cîntec vîntul, din nai, suflînd uşor prin pini. Ca moleşite, grele de iubire, merele se scuturau, iar soarele, de dragul frumuseţii, chema-n lumină trupurile goale. Dafnis, încins de focul verii şi de-al lui, intra în rîuri, să se scalde, sau să prindă, din cîţi îi săgetau prin preajmă, cîte-un peşte. Sau bea, adesea, apă, să potolească arşiţa din el. Cloe, după ce mulgea oile şi bună parte din capre, se trudea mult timp cu pusul laptelui la prins, căci muştele o necăjeau şi, cînd le alunga, o înţepau. Apoi se spăla pe faţă, se încununa cu mlădiţe de pin, îşi trecea peste şolduri o piele de cerb şi, după ce umplea şîstarul cu lapte-amestecat cu vin, chema pe Dafnis şi petreceau o vreme bînd pe îndelete.

XXIV. Iar cu amiaza venea și ceasul privirilor vrăjite, cînd se pierdeau din ochi de-atîta drag. Dafnis, cînd o vedea cum îi întinde să bea, zîmbitoare, strînsă-n piele de cerb, cu fruntea-ncununată de cetină de pin, credea că i se-arată una dintre nimfele acelei peșteri. Și-atunci îi desprindea cununa, i-o săruta, apoi și-o punea el pe păr. Iar Cloe, pe cînd Dafnis se scălda, îmbrăca haina lui, dar mai întîi, și ea, o săruta. Și îl privea, în apă, gol, înfiorată de neumbrita-i frumusețe, topindu-se că nu-i poate afla nici un cusur. Cîteodată își aruncau unul altuia mere, alteori se pieptăneau unul pe altul, făcîndu-și din plete podoabă. Părul lui negru, Cloe îl asemăna cu frunzele de mîrt, iar Dafnis, cu un măr, fața ei rumenă și albă. O învăța să cînte din nai, dar ea abia-ncepea să sufle, că i-l și lua, să-și treacă buzele pe urma gurii ei. Și-așa, pîrînd că o îndreaptă cînd greșește, o săruta, cu ajutorul naiului mijlocitor, de zeci de ori, fără să calce cuviința purtărilor frumoase.

XXV. Într-o zi, pe la amiază, în timp ce el cînta din nai, iar turmele se odihneau la umbră, pe Cloe o fură, așa, deodată somnul. Cum băgă de seamă, Dafnis lăsă naiul și, acum fără sfială, începu s-o privească de-aproape, cu nesaț, și să șoptească-nce-tîșor:

„Și-nchiși sînt ochii ei frumoși. Iar adierea suflării ei, cît e de dulce! Nu au așa mireasmă nici merele în pîrg, nici florile ascunse-ale pădurii. Aș săruta-o, însă nu cutez. Te mușcă de inimă sărutul și, ca mierea nouă, stîrnește-n suflet zănatice porniri. Și-apoi, oricum, mă tem că, sărutînd-o, aș trezi-o. Ce greieri guralivi! O să mi-o sperie din somn cu țîrîitul lor asurzitor! Și se mai bat și țapii-n

coarne, pareă-i un făcuț. De n-ar fi lupii mai fricoși ca vulpea, i-ar fi luat de mult, și zău nu-mi părea rău!“

XXVI. În timp ce Dafnis vorbea astfel, un greier fugărit de-o rîndunică ajunsese lîngă Cloe și-i sări în sin. Rîndunica, în avîntul urmăririi, atinse-obrajii fetei cu aripa. Cloe sări din somn și scoase-un țipăt, neștiind ce se întîmplă. Dar iute-i veni inima la loc, văzînd și rîndunica foarte-aproape și pe Dafnis rizînd de spaima ei. Și se freca la ochii încă plini de somn, cînd greierul, din sin, porni să cînte, pareă drept mulțumire că-l scăpase. Cloe iar dădu un țipăt, Dafnis rise iar de ea și, folosind prilejul, îi viri mina în sin și scoase de acolo pe acest vrednic greier, care cînta într-una, chiar în pumnul lui. Voioasă, Cloe l-a luat în mină, l-a sărutat și l-a pus în sin din nou. Iar greierul cînta mereu.

XXVII. Altă dată, auziră din pădure, fermecați, un porumbel sălbatic care pareă murmura un cîntec păstoresc. Și Cloe a dorit să afle ce-nțeles o fi avînd, iar Dafnis i-a răspuns cu una dintre vechile povești:

„A fost odată-o fată tot așa frumoasă ca și tine, draga mea, și era tot ciobăniță. Păștea vaci multe, într-o pădure, și știa să cînte-atît de dulce, că, imblînzite de farmecul cîntării ei, vacile pășunau, cumînți, neîndemnate de strămurare sau de bită, și nu porneau răzlețe, ci, rămînînd în preajma ei, o ascultau. Copila așezată sub un pin, purtînd în păr cunună din crengi subțiri de pin, cînta ades un cîntec despre Pan și Pitys¹. Dar nu departe de aco-

¹ Nimfă prefăcută în pin, ca să scape de urmărirea lui Pan. Zeul e arătat adesea încununat cu o creangă de pin. În grecește pin se zice *pitys*.

lo păstorea și un flăcăiaș, frumos și el și meșter la cîntat. Se luase la întrecere cu ea, și glasul lui venea prin codru mai puternic, de bărbat, oricum, dar încă dulce, de copil. Ademeni așa-n cireada lui opt vaci, cele mai bune ale fetei, și-apoi își schimbă locul de pășune, undeva departe. Iar biata fată, păgubită și înfrîntă, rugă pe zei s-o prefacă în pasăre, pînă n-ajunge-acasă. Și-n pasăre au prefăcut-o, dîndu-i ascultare, în pasărea aceasta: ca și fata, trăiește în păduri de munte și cîntă ca și ea, cu har: își cîntă pînă azi povestea și spune cum își caută prin codri vacile pierdute.“

XXVIII. Acestea erau pentru ei plăcerile verii. Apoi veni toamna și, pe la vremea strugurilor, niște hoți de mare tirieni¹ se-apropiară de acele țărmuri, pe o corabie ușoară, cariană², ca să nu dea de bănuț că sînt străini. Înarmați cu săbii și cu platoșe, coborîră pe uscat și jefuiră tot ce le-a căzut sub mîini; au luat și din vitele lui Dorcon; l-au prins și pe Dafnis, care hoinărea lingă mare. Zorii abia mijeau și Cloe nu venise încă, ea nu scotea așa devreme oile lui Dryas la păscut, de răul unor păstori cam îndrăzneți de prin vecini. Tilharii, cum văzură un flăcăiandru atît de trupeș și frumos, și mai de preț decît oricare altă pradă de pe cîmp, se lipsiră și de capre și de ce mai era pe-acolo de furat și îl tîrîră la corabie pe Dafnis, care, buimăcit, plîngea și o striga din răsputeri pe Cloe. Aceia însă, nepierzînd o clipă, dezlegară funia corăbiei și, punînd

¹ Din Tir, marele port fenician.

² Garia, ținut grecesc, se găsea în sud-vestul Asiei Mici, cam în dreptul insulei Rodos. Corăbiile ușoare cariene, numite *hemiolia*, aveau vîsle numai pînă la jumătatea fiecărui bord, ca să permită abordajul.

mina pe visle, porniră către largul mării. Cloe tocmai venea, mînîndu-și turma și aducînd în dar lui Dafnis un nai nou. Dar cînd coti, deodată, văzu și caprele lui Dafnis speriate și auzi și glasul lui, strigînd-o tot mai tare, tot mai tare. Și-atunci, lăsînd și oi și tot, azvîrlînd naiul, porni în goana mare către Dorcon, să-i ceară ajutor.

XXIX. Dorcon zăcea însă la pămînt într-o baltă de sînge, abia răsufliînd, zdrobit în bătaie de hoți. Văzînd pe Cloe, dragostea lui veche, mai prinse puțină viață și culoare în obraji și-i spuse:

„Eu, Cloe, mult nu mai am și mor. Vrînd să-mi apăr cireada, blestemații de hoți m-au ciomăgit ca pe un taur. Tu scapă-l pe Dafnis al tău, răzbu-nă-mă, adu tilharilor pieire. Să te-nvăț cum: mi-am deprins vitele să se țină de sunetul naiului meu, să vină după cîntec chiar cînd pasc departe. Uite naiul, ia-l și zi din el cîntecul acela, știi tu, pe care l-ai învățat de la Dafnis, și el de la mine. Iar ce rămîne, lasă-n seama naiului și-a vitelor furate. Naiul ți-l dau în dar; am biruit cu el, la-n-treceri, mulți văcari și mulți păstori de capre. Tu, în schimb, să-mi dai o sărutare cît mai sînt încă viu, iar după ce-oi muri, să mă jelești. Și mai tîrziu, cînd ai să vezi pe altul păstorînd cireada mea, să te gîndești la mine!”

XXX. Lui Dorcon i se stinse glasul, i se stinse, cu sărutarea cea din urmă, și viața. Cloe luă naiul și, punîndu-l la gură, porni să cînte, suflînd cît putea ea de tare, cîntecul știut. Vitele de pe corabie auziră și cunoscură cîntecul și, toate-ntr-un avînt, mugînd, se aruncară în mare. Corabia s-a aplecat mult într-o parte de puterea săriturii lor, apoi s-a răsturnat, descumpănită, în golul apelor.

căscate, tot de vite, în cădere, și clocotul de valuri s-a închis asupra ei. Cei de pe ea căzură-n apă, cu nădejdi foarte deosebite de scăpare. Hoții erau încinși cu săbii, aveau pe piept platoșe grele, cu solzi, și pulpele cuprinse pîn-la jumătate în pulpare, în timp ce Dafnis era desculț, cum merg păstorii după turme, și pe jumătate gol, căci arșița mai stăruia la vremea aceea. Tilharii așadar s-au mai zbatut puțin să-ngoate, apoi, trași de povara armelor, s-au dus la fund. În schimb, lui Dafnis nu-i fu greu să lepede puținul ce-l avea pe el, dar se cam chinuia să se țină deasupra, căci înotase pîn-atunci numai în riuri. Nevoia însă repede l-a învățat ce are de făcut: se repezi între doi boi și apucă de cite-un corn pe fiecare, lăsindu-se purtat așa, fără primejdie și osteneală, ca-ntr-un car. [Nu este om să înoate mai bine decît boul, doar păsările de apă și peștii îl întrec. Un bou nu se îneacă decît dacă, pătrunse de apă, copitele i se desprind și cad. Multe brațe de mare, numite pînă azi „Calea boului“¹, stau mărturie că este într-adevăr așa.]²

XXXI. Așa a scăpat Dafnis, cînd părea să nu mai fie nădejde de scăpare, de două mari primejdii, de tilhari și de înec. Ieși din mare și o găsi la țarm pe Cloe, care plîngea și îi rîdea-n același timp, cu brațele întinse. Și Dafnis i se aruncă la piept. Apoi o întrebă ce-a fost cu cîntecul de nai și ea îi povesti

¹ De pildă *Bosporos* („trecătoarea boului“, de bună seamă o simplă etimologie populară), Bosforul de azi; *Bosporos Kimerios* (Bosforul cimerian) este actuala strîmtoare Kerci.

² Pasajul cùprins între croșete este fără îndoială o interpolare.

toate la rînd: fuga la Dorcon, după ajutor, deprinderile vitelor lui Dorcon, ce-a învățat-o el să facă și moartea lui. Numai de sărutare nu i-a spus, i-a fost rușine. Apoi se hotărîră să cinstească după cuviință pe binefăcătorul lor și, împreună cu rudele, s-au dus și l-au înmormîntat frumos pe bietul Dorcon: au grămădit multă țărînă pe mormînt, au sădit flori și pomi de soi, i-au închinat, din roada muncii lor, daruri alese și, după datini, au vărsat asupra gropii lapte, au stors struguri, au rupt mai multe naiuri ciobănești. Mugete jalnice se auzeau, și cei de față-au chiar zărit cîteva vite răzlețe rătăcind în neștire prin preajmă. Și s-au gîndit păstorii de capre și de oi că vacile și boii își bocesc așa stăpînul mort.

XXXII. După ce l-au îngropat pe Dorcon, Cloe luă pe Dafnis de mină și îl duse la peștera cu nimfe, înlăuntru. Acolo, îl spală și se spală ea însăși, arătînd lui Dafnis, atunci înțîia oară, trupul ei alb, neprihănit, frumos nu fiindcă se scâldea, căci nu era doar amăgirea unei clipe frumusețea ei. Apoi, au cules flori din cîte se mai găseau la vremea-aceea, le-au împletit și au încununat statuile cu ele. Iar naiul lui Dorcon l-au atîrnat în peșteră, prinos. După aceea s-au dus să-și vadă de capre și de oi. Le-au găsit culcate, abătute, nu behăiau și nu pășteau, căci nu vedeau pe Dafnis și pe Cloe și, îmi închipui, lincezeau de dorul lor. Cînd îi văzură și cînd auziră că le îndeamnă cu strigătele învățate și că le cîntă ca de obicei din nai, oile se sculară să pască, iar caprele porniră sprintene să zburde, parcă voioase că păstorul lor scăpase. De îndemnul bucuriei doar sufletul lui Dafnis nu voia să asculte, pentru că Dafnis o văzuse fără veșmînt pe Cloe, văzuse fru-

muşcata ei ascunsă pînă-atunci. Inima, muşcată de otrăvuri, îl durea. Cînd gîfîia, de parcă îl gonea din urmă cineva, cînd abia sufla, parcă sleit de alergare. I se părea scăldatul Cloei mai de temut ca marea şi se simţea ca şi cînd sufletul i-ar fi rămas la hoţi, furat, căci era tînăr şi trăit la ţară, şi nu ştia că nu-i tîlhar mai mare decît Eros.

I. Toamna era acum în toi și se apropia culesul viilor. Toți aveau de lucru la podgorii: unul dregă teascuri, altul curăța chiupuri, celălalt împletea coșuri. Care își ascuțea custura pentru tăiat ciorchinii, care pregătea o piatră de strivit boabele zemoase, care nuiiele uscate de răchită, bătute să le iasă coaja, pentru sacle¹, ca lucrătorii să care noaptea mustul pe lumină. Dafnis și Cloe mai lăsaseră oile și caprele și, împreună, dădeau și ei o mână de-ajutor. El căra struguri în coșuri, îi deșerta în teascuri, îi călca, apoi ducea mustul la chiupuri. Cloe gătea bucate culegătorilor și le turna să bea vin vechi. Ba culegea struguri și ea, căci în Lesbos vițele sînt joase, nu-s ridicate pe araci înalți și nici nu se agață de copaci, ci se tirăsc ca iedera, încît și un copil pentru întâia oară dezlegat din fașă ar ajunge la ciorchini.

II. Cum este obiceiul la sărbătorile lui Dionysos², cînd se naște vinul, vorbele umblau mai slobode. Femeile de prin apropiere, chemate să ajute la cules,

¹ Nuiiele de răchită, uscate și descojite, erau legate într-un mănunchi și unse la un capăt cu ceară sau rășină.

² Dionysos fiind zeul viței-de-vie și al vinului, sărbătorile sale erau întotdeauna exaltate și tumultuoase.

își aruncau ochii la Dafnis și-l lăudau, zicînd că e frumos ca Dionysos; ba, una mai cutezătoare îl și sărută, ceea ce pe Dafnis îl aprinse, iar pe Cloe o mîhni. Dar și călcătorii de la teascuri îi strigau Cloei fel de fel de glume și, parcă apucați, săreau ca niște satiri după o bacantă. Ziceau c-ar vrea să se prefacă în oi și Cloe să le fie păstorită. La care lucruri era rîndul Cloei, măgulită, să se bucure în sinea ei, și al lui Dafnis să se întristeze. Oricum, abia așteptau amîndoi să se isprăvească odată culesul și să se-ntoarcă la pășunile lor, să scape de țipete urite și de zarvă și să asculte iarăși blîndul zvon al turmelor sau cîntecul de nai. Așadar cînd, după vreo două zile, culesul s-a sfîrșit și au isprăvit de pus în chiupuri mustul, nemaifiind nevoie de atîtea brațe, au plecat din nou cu turmele la cîmp. Plini de bucurie, s-au dus să se închine nimfelor, aducîndu-le în dar, pe corzi de viță, cei dinții ciorchini culeși. Nici înainte nu s-a întîmplat vreodată să fi trecut nepăsători pe lîngă nimfe: în fiecare dimineată cînd ieșeau cu turmele, se opreau puțin la peștera lor, și li se închinau în fiecare seară, cînd se întorceau de la pășune. Și întotdeauna le dăruiau cîte ceva: o floare ori o poamă, o ramură verde sau lapte. Odată, mai tîrziu, la greu, ei și-au primit răsplata de la zîne. În ziua-aceea însă erau voioși ca niște cățelandri sloboziți atunci din lanț: zburdau, cîntau din gură și din nai, se hîrjoneau ca țapii și berbecii.

III. Pe cînd petreceau astfel, iată că veni un moșneag, îmbrăcat cu o sarică, cu opinci în picioare și cu o traistă în spate, o traistă tare veche. Se așeză lîngă ei și le vorbi așa:

„Eu sînt, copiii moșului, Filetas, care-am cîntat de multe ori în cinstea nimfelor acestora, de multe ori i-am zis din nai lui Pan și am mînat pe vremuri

o mare cireadă doar cu viersul meu. Am venit la voi să vă împărtășesc din câte am văzut și auzit. Uite, am o grădină, lucrul mâinilor mele, pe care, de cînd sînt bătrîn și m-am lăsat de păstorit, o îngrijesc cu sîrg. Orice găsești într-însa, după timp: primăvara — trandafiri, crini, hiacînți și viorele de amîndouă felurile; vara — maci, pere și mere de tot soiul; la vremea asta — struguri, smochine, rodii și mirt verde. Se-adună dimineața stoluri mari de păsări în grădina mea, unele să ciugulească, altele să cînte, căci are umbră deasă și-o udă trei izvoare. Dacă-ar lua cineva gardul de spini de prim-prejur, i s-ar părea că vede o dumbravă sfîntă.

IV. Azi, cînd am intrat, pe la amiază, în grădină, ce să vezi! Sub pomii grei de fructe, un băiețaș cu mîinile pline de rodii și boabe de mirt, un băiețaș ca laptele de alb, strălucitor ca de curînd scăldat, cu păr bălai-roșcat, ca focul. Era gol, era singur și culegea, în joacă, poame, ca din livada lui. Văzînd așa, de teamă să nu frîngă, obraznicul, vreo creangă, tot trăgînd de ea, m-am repezit la el, să-l prind, dar mi-a scăpat: ba alerga, ușor și sprinten, pe sub tufele de trandafir, ba mi se ascundea prin maci; parcă era un pui de potîrniche. Mi-au dat de lucru nu o dată iezii și mi-au scos sufletul destui viței, dar i-am ajuns pînă la urmă. Însă cu făptura asta se schimbase treaba, prea era șireată, nu puteai s-o prînzi. Sînt și bătrîn acum și după o vreme, obosit, am stat pe loc și m-am proptit în bîltă, păzindu-l doar din ochi, să n-o zbughească. Și stînd așa, am început să-l iscodesc, al cărui vecin este și cam ce gînduri are de culege roade cu atîta sîrg la altul în grădină. Dar el nu mi-a răspuns nimic. S-a dat doar mai aproape și, rîzînd gîngăș, s-a apucat s-azvîrlă-n mine cu boabele de mirt. Iar supărarea mea s-a

risipit în vînt, sub vraja fără nume a acestui prunc. Ba, dimpotrivă, l-am rugat să-mi vină-n brațe, fără teamă, i-am făgăduit, jurîndu-mă pe mirții mei, că-l voi lăsa să plece cu brațele-ncărcate și că oricînd îl voi primi din nou, să mai culeagă fructe, să adune flori, numai să-mi dea acum o sărutare.

V. Atunci, rizînd cu hohote, mi-a spus (și-avea un glas cum n-are rîndunica, nici privighetoarea, nici lebăda, chiar dacă-ar fi cît mine de bătrînă): «Filetas, mie nu mi-e greu de loc să te sărut, de sărutări sînt eu mai dornic decît ești tu să fii tînăr din nou. Vezi însă, de ți-e darul potrivit cu vîrsta, căci, chiar bătrîn cum ești, cînd mă vei fi sărutat o dată, o să dorești să mă ajungi din nou, iar eu sînt greu de prins chiar pentru șoim, chiar pentru vultur, chiar pentru o pasăre care ar fi mai iute decît vulturul sau șoimul. Par un copil, dar nu sînt, sînt mai bătrîn și decît Cronos și decît vecia. Eu te știu pe tine de cînd, în floarea tineretii, îți pășteai cișca-da, larg risipită pe coastele acelea, mai ții minte? Eram în preajma ta pe vremea cînd cîntai din nai, pe sub stejarii de colo, de dragul Amaryllidei. Stăteam chiar lingă fată, dar tu nu mă vedeai. Ți-am dat-o, și astăzi ai copii, văcari și plugari vrednici. Iar eu îi îndrumez acum, ca un păstor, pe Dafnis și pe Cloe. Îi adun, în fiecare dimineată, la un loc, intru apoi la tine în grădină, mă desfățez cu flori și poame, mă scald în pîrîiașe. De-aceea-s și așa frumoase toate în grădina ta, fiindcă sînt udate de apele în care m-am scăldat. Și-acuma, rămas bun. Vezi, uită-te cu grijă de n-a rămas ruptă vreo creangă, de nu-i furat vreun fruct, strivită vreo floare cu piciorul sau unul din izvoare tulburat. Și bucură-te că doar ție, din toată omenirea, ți-a fost dat să poți vedea, la bătrînețe, un copil ca mine.»

VI. Cum spuse-acestea, se-avîntă în mirt, ușor ca puiul de privighetoare, și, din creangă-n creangă, printre frunze, ajunse pînă-n vîrf. L-am văzut la umeri cu aripi și, între ele, un arc mic. Apoi n-am mai văzut nimic, nici arc, nici aripi, nici pe el. Și dacă nu mi-au ieșit degeaba perii ăștia albi și bătrînețea nu mi-a stricat încă mintea, sinteți sortiți, copiii mei, lui Eros. Eros are grija voastră."

VII. Mult se bucurară ei, de parcă nu o întîmplare-adevărată ar fi ascultat, ci o poveste. Îl întrebă pe bătrîn ce este pîn-la urmă Eros, pasăre, copil, și ce putere are. Filetas le răspunse:

"Copii, Eros este un zeu, tînăr, frumos, înaripat; de-aceea-i place tinerețea, umblă după tot ce e frumos și sufletelor le dă aripi. Puterea lui este mai mare decît a lui Zeus, i se supun stihiiile, și stelele și zeli ceilalți. Nici voi n-aveți atîta stăpînire peste oi și capre. Florile sînt toate făpturile sale, el a făcut și arborii pe care îi vedeți în jur și toată iarba asta, iar riurile curg și vînturile bat doar prin puterea lui. Am văzut taurul cuprins de dragoste, mugește ca-nțepăt de streche, am văzut țapul înfierbîntat după o capră și urmărind-o peste tot. Am fost și eu odată tînăr și îndrăgostit de Amaryllis. Uitam și de mîncare, nu mai duceam la gură băutură, somnul nu se mai prindea de mine. Sufletul mi se încrîncena, îmi zvîcnea inima tare, fiori îmi străbăteau tot trupul. Răcneam parcă bătut de cineva, tăceam ca mort, mă aruncam în riuri ca ars de para focului. Ceream lui Pan să-mi vină-ntr-ajutor, căci a iubit și el, pe Pitys; lui Eco-î mulțumeam că tot rostește după mine numele Amaryllidei; îmi frîngeam naiurile, înclaudat că pot să-mi farmece cireada, dar nu-mi aduc pe draga mea. Iu-

birea n-are leac nici în băut, nici în mâncat, nici în descîntec, o potolesc doar sărutarea, strînsul în brațe și culcatul împreună, goi.“

VIII. Lămurindu-i astfel, Filetas se duse, după ce mai întii căpătă în dar de la ei cîteva cașuri și-un ied cu coarnele abia mijite. Dafnis și Cloe rămaseră singuri din nou, dar sufletele lor erau acum tulburate, căci auziseră, întîia oară în viață, numele lui Eros. Cînd s-au întors, seara, la stîni, au început s-asemuiască fiecare ee simțea cu ce aflaseră de la bătrîn. „Suferă îndrăgostiții, suferim și noi; de multe nu le pasă, ca și nouă; n-au somn și, uite, ne-a pierit și nouă somnul. Li se pare că ard, și-n noi e atîta foc! Doresc să se privească, de-aceea ne rugăm și noi să se facă mai repede ziuă. De bună seamă asta e iubirea, și ne iubim fără să știm că ne iubim, că fiecare e îndrăgostit de celălalt. De ce-om fi suferind atîta, de ce ne căutăm unul pe altul? Tot ce-a spus Filetas e adevărat. Băiețașul acela din grădină s-a arătat o dată și părinților noștri, în vis, poruncindu-le să ne facă păstori. Să-l prindem. Cum să-l prinzi? E mic și-are să scape. Și cum să scapi de el, cînd are aripă să te-ajungă? Ar trebui să cerem ajutor nimfelor. Vezi numai că nici Pan n-a vrut să-i fie lui Filetas de folos, pe vremea cînd tînjea bietul Filetas după Amaryllis. Ne mai rămîne doar să încercăm din leacurile pomenite chiar de el: îmbrățișare, culcatul la pămînt, fără veșminte. E drept că s-a făcut cam frig, dar ce-a îndurat Filetas, o să îndurăm și noi.“

IX. Așa învățau ei la școala nopții. A doua zi, după ce și-au dus turmele la pășune, cum s-au văzut, s-au sărutat și, ceea ce nu mai făcuseră pînă atunci,

s-au cuprins în brațe, strîns. Leacul al treilea însă n-au cutezat să-l pună la-ncercare. Era prea îndrăzneț nu numai pentru o copilă, ci chiar pentru-un prea tînr ciobănaș. Așa că noaptea următoare iar au adormit cu greu, gîndindu-se la cele întîmplate, muștrîndu-se, pe sine fiecare, c-au mai lăsat ceva neîmplinit. „Ne-am sărutat, dar nu ne-a folosit; ne-am strîns în brațe, și nu ne-a fost cu mult mai bine. Deci are dragostea un singur leac, culcatul împreună. Să-l încercăm și pe acesta; va fi de bună seamă mai puternic decît sărutarea.”

X. Alunecînd în somn cu gînduri ca acestea, visau, firește, vise de iubire, sărutări, îmbrățișări. Și se vedeau în vis făcînd ce ziua n-ajunseseră să facă: stăteau incinși, alături, goi. În dimineața următoare se sculară și mai avîntați și își mînară turmele la cîmp cu mare zarvă, grăbindu-se spre sărutări. Cînd s-au zărit, s-au repezit, zîmbind, unul spre altul, și-au fost atunci săruturi însoțite de îmbrățișări, dar leacul cel din urmă tot mai zăbovea, căci Dafnis se sîia s-aducă vorba, iar Cloe nu voia să-nceapă ea. Pînă la urmă i-a împins la faptă întîmplarea.

XI. Așezați alături, la poalele unui stejar, gustau din desfătarea sărutărilor, nu se mai săturau de dulcea lor plăcere. Se cuprindeau în brațe cînd se sărutau, ca buzele să se apese și mai bine, așa că, într-un rînd, cînd Dafnis vru s-o strîngă-n brațe mai cu foc, Cloe alunecă pe-o parte și Dafnis, neslăbind sărutul, după ea. Și astfel se treziră așezați ca-n visul lor, și au rămas așa lung timp, înlăntuiți. Mai mult ei nu știau, credeau că cel mai mare dar al dragostei acesta e, și-așa fiind își irosiră ziua pînă-n seară, cînd s-au despărțit să-și ducă turmele la tîrle.

Și fiecare mergea singur după turma lui, gîndindu-se cu ură la deșertul nopții. Pînă la urmă poate tot ar fi ajuns ei să răzbată către adevărul firii, dacă în scurtă vreme pacea întregului ținut n-ar fi fost crîncen tulburată.

XII. Cîțiva tineri bogați din Metimna¹, vrînd să petreacă mai vesel, departe de casă, vremea vinului nou, traseră la apă o corabie mică și ușoară, așezară pe robii lor la vîsle și porniră de-a lungul coastei pe care se întind pămînturile mitilenienilor: e un țărm primitiv de corăbii, împodobit cu locuințe mindre; la tot pasul, locuri bune de scăldat, grădini și dumbrăvi, unele, daruri ale firii, altele, ale mîinii omenești, și toate minunate pentru tineri dornici să se bucure de tinerețe. E ceca ce metimnienii aceștia și făceau: pluteau pe lingă țărm și coborau cînd ici, cînd colo, pentru nimic urît sau rău, ci doar să-și treacă vremea desfătîndu-se în fel și chip: ba, cățărați pe stîncile ieșite între valuri, pescuiau cu undița, ba prindeau, cu ciini și plase, iepurii stîrniți de prin podgorii de larma culesului. Nu se dădeau în lături nici de la vînat păsări: prindeau, cu lațul, gîște sălbatice, rațe și dropii, așa că, petrecînd, își mai îmbogățeau și masa. Cînd le lipsea cîte ceva, luau de la țărani, plătindu-le mai mult decît făcea. Aveau nevoie doar de pîine, vin și adăpost; de adăpost, pentru că le părea primejdios să-și treacă, toamna, nopțile pe mare; cînd se temeau de-o noapte furtunoasă, chiar își trăgeau corabia la mal.

¹ Oraș în insula Lesbos, pe țărmul de nord, la aproximativ 50 km de Mitilene.

XIII. Dar se-ntîmplă ca un țăran să aibă trebuință de o funie, s-atîrîne cu ea piatra care tescuieste strugurii călcați. A lui tocmai se rupsesse. Se duse deci la țărmul mării, în ascuns, se-ăpropie de corabia nepăzită de nimeni, desfăcu funia, o luă acasă și-o folosi la ce îi trebuia. Dimineața, tinerii din Metimna căutară funia dar, cum nimeni nu mărturisea furțișagul, după ce se certară puțin cu gazdele, porniră mai departe. După ce străbătură, plutind de-a lungul țărmului, încă vreo treizeci de stadii¹, au hotărît să se oprească într-un loc care se arăta prielnic vînatului de iepuri. Era pămîntul unde locuiau Dafnis și Cloe. Dar cum n-aveau cu ce să-și lege corabia, suciră-n chip de funie coarde lungi și verzi de răchită și legară corabia de mal, cu partea dinapoi către uscat. Dădură apoi drumul cîinilor să adulmece vînatul și întinseră plase la trecerile care li se păreau mai potrivite. Cîinii dădură buzna printre capre, lătrînd, iar acestea, speriate, o luară la goană, în jos, către țărm. Și cum acolo, pe nisip, nu se găsea nici un fir de iarbă, cele mai îndrăznețe dintre ele se duseră la corabie și roaseră răchita verde cu care era priponită.

XIV. Marea era cam tulburată de un vînt dinspre munți. Valurile, stîrnite, săltară corabia dezlegată, o smulseră și o duseră iute spre larg: Cum prinseră de veste, metimnienii începură care să alerge la țărm, care să cheme cîinii și toți să țipe cît îi ținea gura, încît i-au auzit localnicii de prin împrejurimi și au dat fuga la locul întîmplării. Dar ce folos! Cum vîntul se-ntetise și bătea acum vijelios, corabia era tîrîtă de talazuri cu o iuțeală de nestăpinit. Metimnienii, păgubiți de-atîtea lucruri, por-

¹ Circa cinci-șase kilometri.

niră-n căutarea celui care avusese caprele în grijă și, găsind pe Dafnis, îl luară la bătaie și îl dezbrăcară. Ba unul, răsucindu-i mâinile la spate, da să-l lege cu cureaua unui cîine. Dafnis striga, chemîndu-i pe țărani într-ajutor, și mai ales pe Lamon și pe Dryas. Aceștia doi, venind în apărare, îl scăpară, fiind bătrîni încă-n putere, cu brațe vînjoase, de plugari. Apoi cerură ca pricina să fie dusă-n fața unei drepte judecăți.

XV. Căzînd și ceilalți la învoială, aleseră judecător pe Filetas, văcarul; dintre cei de față, el era cel mai bătrîn și-avea printre săteni faimă de om foarte drept. Au început metimnienii, arătîndu-și plîngerea în vorbe limpezi și nu multe, cum se cădea cînd un văcar era judecător:

„Am venit în locurile-acestea să vinăm. După ce-am legat corabia cu răchită verde, am lăsat-o la mal, și am pornit cu cîinii după iepuri. Între timp, caprele acestui băiat au coborît la mare și au ros răchita, lăsînd corabia fără odgon. Ai văzut-o și tu purtată în larg de vînt și poate îți închipui ce avut era în ea, cîte veșminte s-au pierdut, cîte podoabe pentru cîini și cît bănet! Cu prețul lor puteai să cumperi toate ogoarele acestea. În schimbul pagubei, noi cerem pe neisprăvitul ăsta de păstor, care își poartă caprele la mare, parcă n-ar fi păstor de capre, ci corăbier, păstor de valuri¹.“

XVI. Aceasta-a fost învinuirea celor din Metimna. Dafnis, de cite îndurase, era-ntr-un hal fără de hal, totuși, văzînd pe Cloe printre cei de față, nu mai luă nimic în seamă și vorbi așa:

„Caprele mele eu le pasc cum se cuvine. Nici un sătean nu mi s-a plîns vreodată că i-ar fi călcat gră-

¹ În textul grec e un joc de cuvinte: înseamnă și „capre“ și „valuri“.

dina vreo capră de-a mea sau că i-ar fi rupt lăstari din vie. Aceștia-s niște vinători nepricepuți și au ciini rău struniți, care gonesc cu rost și fără rost, lătrind de te-nfiori. Mi-au fugărit, ca lupii, caprele, din deal, peste pajiștea șeasă, pînă la mare. Au ros răchita caprele? De bună seamă, doar în nisip n-aveau nici iarbă, nici trifoi, nici cimbrisor. S-a prăpădit corabia, luată de valuri și de vînt? Bine, dar asta nu-i isprava caprelor, ci a furtunii! Erau acolo haine, bani? Atunci de ce era legat doar cu răchită un lucru atît de scump! Un om cu cap nu poate crede asta.“

XVII. Atît a putut spune Dafnis, apoi a izbucnit în plîns, induioșind atît de tare pe sătenii, încît Filetas, judele, luînd drept martori pe nimfe și pe Pan, jură că Dafnis n-are vină și caprele cu-atît mai puțin, ci numai apele și vîntul, care au alți judecători. Dar nu putu să-mpace pe metimnienii, care, furioși, se repezîră iar la Dafnis, să-l lege și să-l ducă. Numai că sătenii, ieșindu-și dîm sărite, se năpustiră-asupra lor, ca un stol de gaițe sau grauri, și, cît ai bate-n palme, le smulseră pe Dafnis, care de altfel, pînă-au sosit ei, se-mpotrîvise și el singur cu tărie. Apoi, fără zăbavă, îi puseră pe fugă, ciomăgindu-i, și nu se mai opriră pînă nu-i văzură dincolo de haturile lor, pe alt ogor.

XVIII. În timp ce zarva se îndepărta, Cloe îl luă cu ea pe Dafnis și-i îndreptă în toată tihna pașii către nimfe, la izvor, unde-i spălă obrajii plini de sînge (o lovitură îi pornise sîngele din nas). Apoi, scoțînd din traistă caș și pîine, cite o felie, i le întinse, să mănince. Dar el s-a înviorat cu totul numai cînd, cu gingașele-i buze, Cloe i-a dat o sărutare. O sărutare cu mireasma florilor de cîmp.

XIX. Așa a scăpat Dafnis dintr-o primejdie atât de mare. Dar lucrurile n-au rămas aici. Păgubașii, ajunși cu chiu, cu vai acasă, drumeți acum și nu corăbieri, bătuți și nu semeți ca la plecare, chemară pe metimnieni la adunare și, cu ramuri de măslin în mână¹, îi rugară să-i răzbune. Despre adevăratul chip al întâmplării nu suflară un cuvânt, de teamă să n-ajungă de batjocură că au pățit atâtea de la niște bieți ciobani, ci-i învinovățiră pe mitilenieni că le-au furat corabia și au prădat-o, ca în vreme de război. Adunarea le dădu crezare, văzându-i plini de răni și, chibzuind că nu trebuie lăsați nerăzbunați feciorii celor mai alese case din Metimna, hotărîră să pornească împotriva mitilenienilor război, să-i cotopească fără veste. Căpetenia oștirii avea să ia zece corăbii și să pustiască toată coasta. Iarna fiind aproape, nu li se păru lucru cuminte să îndrepteze valurilor un număr prea mare de corăbii.

XX. Corăbiile plecară chiar a doua zi, avînd la vîsle luptători, nu robi. Luînd la rînd pămînturile mitileniene dinspre țărm, dădură iama-n oi, în grîne și în vii (culesul viilor abia se terminase), răpind în număr mare chiar din oamenii ieșiți la lucru. Apoi se îndreptară către partea unde locuiau Dafnis și Cloe și, năvălind pe țărm într-o clipită, prădară tot ce le ieși în cale. Dafnis își lăsase caprele în grija Cloei și se dusese după frunză, mai la deal, într-o pădure, ca să aibă ce să dea cîrlanilor la iarnă. Văzînd din înălțime năvala de pe țărm, s-ascunse într-o scorbură de fag uscat. Dar Cloe era jos, cu turmele. Urmărită de năvălitori ea alergă

¹ Ramura de măslin era în lumea greacă semnul ritual purtat de cei care aveau de adresat o rugăminte zeilor sau oamenilor.

să se adăpostească în peșteră și-acolo îi rugă, în numele zinelor nimfe, să se îndure de turme și de ea și să le crute. Zadarnic însă. Metimnienii, după ce-și bătură joc, cu multe glume grosolane, de chipurile nimfelor, luară turmele spre țarm și pe copilă între ele, minind-o cu nuiele, parcă-ar fi fost o iadă sau mioară.

XXI. Avînd acum corăbiile încărcate cu pradă de tot felul, se gîndiră că n-ar fi bine să meargă mai departe și, temîndu-se de iarnă și vrăjmași, porniră către casă. Înaintau vislind din greu, căci nu sufla boare de vînt.

Cînd liniștea se așternu din nou, Dafnis coborî în fugă la locul unde păstoreau ei doi și n-o găsi pe Cloe, și nu văzu nici oi, nici capre, ci doar pustietate și tăcere, și naiul Cloei aruncat pe jos. Băiatul începu să strige și să plîngă; se duse alergînd pîn-la stejarul lor, apoi se repezi pe țarm, nădăjduind s-o vadă acolo, iar mai la urmă dădu fuga la peștera cu nimfe. Acolo, după semnele rămase, Dafnis înțelese ce s-a întîmplat. Se trînti la pămînt, jelindu-se, cu vorbe de muștrare către nimfe pentru nepăsarea lor:

XXII. „De sub ochii voștri-a fost răpită Cloe, și ați răbdat una ca asta! ea, care vă-mpletea cununi, care vă dăruia întotdeauna lapte din întiul muls, care a închinat aici naiul acesta¹. Nicicînd nu mi-a răpit lupul vreo capră, și-acuma, iată, dușmanii mi-au răpit și toată turma și pe ciobănița mea. Și-mi vor jupui caprele, și vor jertfi oile, iar Cloe va trăi de azi înainte la oraș. Cum să mai cald în fața tatii și a mamei, fără Cloe, fără capre, să

¹ E vorba de naiul lui Dorcon (vezi Cartea întîi, XXXII).

fac doar umbră pământului degeaba, că la păscut, ce să mai duc! Rămîn mai bine-aici, cu fața la pămînt, s-aștept ori moartea, ori un nou război. Oare înduri și tu, Cloe a mea, un chin atît de mare? Poate găsești puțină mîngiere în oile și caprele cu care-mparți robia. O să-ți mai aduci aminte de pășunea noastră, de nimfele acestea și de mine?"

XXIII. Tot vorbind așa, de-atîtea lacrimi și mîhnire îl cuprinse-un somn adînc. Și, iată, i se arătară trei femei, cele trei nimfe ale peșterii. Erau aidoma statuilor: înalte și frumoase, pe jumătate goale, desculțe și cu părul despletit. O yreme-au stat tăcute, privindu-l cu duioasă milă. Apoi una din ele, cea mai mare-n ani din cît părea, porni să-i dea curaj:

„Dafnis, să știi că nu se cade să ne dojenești; de Cloe purtăm noi mai multă grijă decît tine. Ne-a fost milă de ea încă de cînd era o copiliță părăsită în peștera aceasta. Cloe n-are nimic de-a face cu cîmpul sau cu oile lui Dryas. N-am părăsit-o nici în încercarea de acum, avem noi grijă să n-ajungă roabă la Metimna și nici să facă parte din prada de război. L-am rugat pe Pan (al cărui chip e chiar aici, sub pin, dar căruia voi niciodată nu i-ați închinat măcar o floare), să vină Cloei noastre-n ajutor. La treburi de acestea se pricepe mai bine decît noi, căci nu o dată, părăsindu-și cîmpul, s-a dus să lupte în războaie.¹ Și-acuma se va duce și, c-un

¹ Există în legenda lui Pan, zeu cîmpenesc, și cîteva episoade războinice. A fost alături de Dionysos în timpul cuceririi Indiei. Odată, pe cînd erau în primejdie, Pan îndemnă pe oșteni să facă zarvă mare de trîmbițe și glasuri. Vacarmul și ecourile lui, repercutate de un munte din apropiere, înspăimîntară pe dușmani și-i alungară. Legendele îi atribuie lui Pan un rol și în luptele de la Maraton și Salamina, în campaniile lui Alexandru cel Mare, în bătălia de lângă Delfi împotriva năvălitorilor celti (279 î.e.n.).

astfel de dușman, metimnienilor n-o să le fie bine. Hai, nu mai fi mîhnit, ci scoală-te și te arată lui Lamon și Myrtalei, care zac, ca tine, la pămînt, crezînd că ai căzut și tu pradă dușmanilor. Mîine Cloe ți se va întoarce, cu caprele, cu oile, și le veți paște iarăși amîndoi, și iarăși veți cînta din nai, alături. De ce-o mai fi cu voi după aceea are grijă Eros.“

XXIV. Visul se irosi, iar Dafnis, însufletit de ce văzuse și auzise, sări din somn ca ars. Acum plîngea nu numai de durere, ci și de bucurie. Îngenunchea cu grabă în fața nimfelor de piatră și făgădui să le aducă jertfă, dacă scapă Cloe, capra lui cea mai frumoasă. Apoi dădu fuga la pinul lîngă care se găsea chipul lui Pan (picioarele de țap, fruntea cornută, un nai în mîna dreaptă, cea stîngă apucînd un țap ce da să sară) și, închinîndu-se și-n fața lui, îl rugă să aibă grijă de Cloe și îi făgădui un țap. Soarele asfințise cînd Dafnis, rupîndu-se cu greu din ruga lui înlăcrămată, se sculă, luă în spate sarcina de frunze și se-ntoarse-acasă. Acolo, după ce-i văzu pe-ai lui cu inima la loc și bucuroși, mîncă puțin și se grăbi la somn, cu suflet încă tulburat și împărțit între dorința de-a visa din nou pe nimfe și nerăbdarea de-a sosi odată ziua s-o vadă iarăși lîngă el pe Cloe, cum avea făgăduială. I se părea că este noaptea cea mai lungă din viața lui. În vremea-aceasta iată ce s-a petrecut:

XXV. Căpetenia soldaților metimnieni, după vreo zece stadii de plutire¹, gîndi că ar fi bine să le

¹ Nici doi kilometri.

dea puțin răgaz, să mai răsuflă, după atîta prădăciune. Tocmai ajunsese la o limbă de pămînt ieșită mult în mare și arcuită ca o seceră de lună nouă. Ape mai line decît cele ocrotite de acest pămînt n-ai fi putut găsi în nici un port. Își îndreptă corăbiile într-acolo, dar nu le-apropie de țărm, ci le opri, cu ancorele coborîte, mai în larg, la adăpost de vreo primejdie dinspre uscat. Apoi lăsă pe oameni să petreacă slobozi, ca în timp de pace. Aceștia, îmbelșugați, din prăzile făcute, cu de toate, se puseră pe băutură, joc și cîntec, ca după biruință. Se potoliră numai la venirea nopții. Apoi, deodată, li se păru că văd, în întuneric, întregul țărm în flăcări, că, dinspre larg, aud un ropot vuitor de visle, ca la apropierea unei cete urlașe de corăbii. Unii strigau „la arme!“, alții chemau pe căpetenia oștirii, mulți cădeau, parcă loviți de moarte. Era întocmai ca în luptele de noapte, numai că lipseau dușmanii.

XXVI. Noaptea a fost ce-a fost, dar ziua, și mai rău. Văzură țapii și caprele lui Dafnis purtînd în coarne iederă cu roade, iar berbecii Cloei, și oile, se auzeau urlînd cumplit ca lupii. Cloe însăși era încununată cu o ramură de pin. Marea se arăta și ea plină de ciudățenii: pe unele corăbii, ancora, întepenită parcă în adînc, nu mai putea fi ridicată; vislele celor care-au vrut să iasă-n larg s-au frînt la prima încercare; delfini săreau din mare și, cu coada, izbeau puternic în corăbii, să le desfacă din încheieturi. Din vîrfurile unui colț înalt și drept de stîncă al pintenului de pămînt care-i adăpostea se auzi un zvon de nai, dar cîntecul de nai desfată, iar acesta te înfiora de groază, ca o goarnă de restriște. Pierzîndu-și cumpătul cu totul, au sărit la arme, strigînd că vin dușmanii. Nevăzute erau însă oștirile de care se temeau. De-atîta frămîntare, se

rugau să vină iarăși noaptea, ca-un răgaz în care să-și mai tragă bietul suflet. De altfel, cei care își păstraseră întreaga judecată înțelegeau că toate-aceste năluciri și sunete vin de la Pan. Dar pricina miniei sale n-o puteau pricepe, căci nu prădaseră nici unul din locurile închinat lui. În sfârșit, spre prînz, un somn adînc cuprinse pe căpetenia oștirii (un somn trimis de bună seamă chiar de zeu) și însuși Pan i se arată în vis și-i spuse:

XXVII. „Ce v-a apucat, nelegiuîților și sfruntaților, de-ați cutezat una ca asta! N-ați fost în toate mințile, s-aduceți zarvă de război în pacea unor locuri mie dragi, s-abateți spre corăbiile voastre cirezi de vite, turme de capre și de oi care erau în grija mea? Și pe deasupra ați tîrît o fată din a cărei soartă Eros vrea să facă o poveste de iubire. Nu v-ați sfiit, făcînd acesteia, nici de nimfe, care vă priveau, și nici de mine. Cu pradă ca a voastră în corăbii, n-ajungeți voi să mai vedeți Metimna și n-aveți cum scăpa de naiul care v-a băgat în sperieți. Am să vă dau la fund, dacă nu înapoiăți nimfelor, fără-a mai sta la gînduri, pe Cloe și turmele de capre și de oi cu care ați furat-o. Te scoală deci și fă ce-ți spun. Le lași la țarm. Apoi rămîne-n seama mea să vă călăuzesc, vouă, plutirea și ei, pașii.“

XXVIII. Tulburat din cale-afară, Bryaxis (așa-i zicea mai-marelui oștirii) sare din așternut, cheamă la el pe căpitanii de corăbii și le poruncește ca, nepierzînd o clipă, s-o caute pe Cloe printre prinși. I-o aduseră îndată, căci o găsiseră ușor: ședea purtînd în păr cununa ei de pin. Și aceasta i-a întărit lui Bryaxis încrederea că visul nu fusese doar deșartă nălucire. Oprind pe Cloe așadar chiar pe corabia fruntașă, porni spre țarm și-o coborî pe fată-acolo.

Abia pusese ea piciorul pe pământ, că de pe stîncă se-auzi din nou cîntec de nai, dar nu mai răsuna războinic și cumplit, ci pașnic, ciobănește, ca atunci cînd turmele sînt duse la pășune. Oile, dînd buzna din corabie, porniră la vale pe scîndura proptită pentru coborîre, alunecînd în pripa lor; caprele, deprinse să calce locuri povîrnite, coborau cu pas neșovăielnic.

XXIX. Ajunse jos, se strînseră în jurul Cloei, ca un cor¹, sărind și behăind cu o vădită bucurie. Celelalte oi și capre din corabie, ale altor păstori, precum și vitele, rămaseră pe loc, ca unele pe care chemarea naiului nu le privea. Erau acestea fapte de uimire pentru toți, și toți, privind, slăveau pe Pan, dar și mai mari minuni se arătară de îndată pe mare și pământ. Corăbiile din Metimna, toate zece, porniră să plutească înainte ca ancorele să fie ridicate, iar în fața corăbiei fruntașe se arată, drept călăuză, un delfin care le îndruma spre țintă înotînd cu salturi jucăușe. În vremea asta, turmele, pe țarm, mergeau călăuzite de cîntecul de nai, un foarte dulce cîntec venit din nevăzut. Caprele și oile îl ascultau cu desfătare și, tot ținîndu-se de el, rupeau în mers cîte o gură din îmbălsămata iarbă.

XXX. Era la vremea zilei cînd se scot a doua oară turmele la iarbă. Dafnis, suit pe un pripor, privea în depărtare, așteptînd. Deodată, văzu turmele venind, văzu pe Cloe. Strigă din răspuțeri, o dată, „Nimfe și tu, Pan!“, se repezi la vale și, ajuns la Cloe, o cuprinse strîns în brațe, o ținu așa o clipă, apoi se prăvăli. Cu multă greutate îl aduseră în

¹ Cor în sensul antic, coregrafic, al cuvîntului: cor de teatru.

simțiri săruturile fetei, îmbrățișările ei calde. Cînd își veni în fire Dafnis pe deplin, se duseră îndată la stejarul lor și, așezîndu-se sub el, alături, Dafnis o-ntrebă pe Cloe cum a izbutit să scape din atîta mulțime de dușmani. Ea i le-nfățișă pe toate, cu șir și fără șir: caprele cu iederă în coarne, urletele oilor, cununa ei de pin, vilvătaia de pe țarm, zgomotele de pe mare, cele două cîntece de nai, unul războinic, altul pașnic, noaptea cea cumplită, întoarcerea acasă, pe drumuri neștiute, mergînd pe urma unui tainic cîntăreț. Dafnis înțelese cît adevăr a fost în visul său cu nimfe și nu se îndoi că toate-acestea i se datorau lui Pan. La rîndul lui, îi spuse și el Cloei cîte a văzut și auzit: cum i se urîse cu viața și cum i-au dat nimfele iarăși gust de ea. Apoi rugă pe Cloe să se ducă după Lamon, după Dryas și după toți ai lor, și să aducă totodată cele de nevoie pentru-un praznic. Cît lipsi ea, Dafnis prinse capra lui cea mai frumoasă, o împodobi cu iederă, așa cum caprele se arătaseră dușmanilor, o stropi cu lapte între coarne și o aduse jertfă nimfelor; apoi o atîrnă, o jupui, și pielea o-nchină tot lor.

XXXI. Cînd se întoarse Cloe însoțită de ai lor, Dafnis aprinse focul, fierse o parte din carne, alta o fripse și duse, după datini, nimfelor întiile bucăți, vîrsînd în cinstea lor și un ulcior plin ochi cu must. Pregăti apoi un așternut de frunze pentru fiecare și toți porniră să mănînce, să bea și să petreacă. Dar Dafnis mai trăgea cu ochiul și la turme, ca nu cumva să vină vreun lup, să-și facă și el parte la ospăț. Au cîntat pînă tîrziu și printre cîntecele lor au fost, firește, multe pentru nimfe, cîntece vechi, făcute de păstorii de demult. Noaptea aceea au dormit acolo, sub cer. A doua zi își amintiră și de Pan. Încununară cu ramură de pin un țap, fruntașul

turmei, și-l duseră la pinul unde se găsea statuia. Acolo vărsară vin, cîntară laude lui Pan, jertfiră țapul, îl atîrnară și-l jupuiră. Carnea, parte friptă, parte fiartă, o așezară alături, pe frunze, iar coarnele și pielea le agătară chiar de pin, lîngă statuie: dar de păstori pentru un zeu păstor. Și, iarăși, așezară pe altar întiile bucăți, vărsară vin, dintr-un ulcior mai mare, și cîntară, Dafnis din nai, Cloe cu dulce glas.

XXXII. Se-ntinseră apoi și începură să se ospăteze. Și iată că, din întîmplare, pică acolo și Filetas, văcarul, aducînd lui Pan cîteva cununițe și corzi de viță cu frunze și ciorchini. În urma lui venea și Tityros, cel mai mic dintre copiii săi, un neastîmpărat de băiețel cu pielea albă, cu păr bălai și ochi albaștri-verzi; mergea cu pași sprintari, zburdînd ca iezii. Se sculară îndată cu toții și, împreună cu Filetas, încununară pe Pan și atîrnară vița de ramurile pinului. Apoi făcură loc și lui Filetas lîngă ei și îl poftiră să ia parte la ospăț. Bătrînii, ca bătrînii, mai ales cînd sînt puțin încinși de vin, porniră să sporovăiască între ei: ce mai păstori au fost în tinerețe, de cîte năvăliri ale tilharilor de mare au scăpat. Unul se lăuda că a ucis un lup, altul, că singur Pan este mai meșter decît el la nai. Cel care se mîndrea cu asta era chiar Filetas.

XXXIII. Dafnis și Cloe îl rugară cu multă stăruință să le arate și lor meșteșugul lui, cîntînd din nai la sărbătoarea unui zeu care-ndrăgește naiul. Filetas se lăsă rugat o vreme, vătîndu-se c-a-mbătrînit, că nu-l mai ține răsuflarea, dar pîn-la urmă tot primi. Întîi luă naiul lui Dafnis, dar naiul era potrivit să sufle-n el un băiețandru; pentru-un atît de mare meșteșug era prea mic. Așa că

moșul îl trimise după naiul său pe Tityros, acasă, drum de numai zece stadii. Copilul lepădă hăinuța și-o zbughi la fugă gol și sprinten ca un pui de căprioară. Iar Lamon le făgădui să spună în răstimp povestea naiului, pe care i-o cîntase lui odată un păstor sicilian, în schimbul unui țap și-al unui nai.

XXXIV. „Vedeți voi, scula asta, n-a fost întotdeauna sculă de cîntat. A fost cîndva o prea frumoasă fată cu glasul minunat.¹ Fata asta păștea capre, era tovarășa de joc a nimfelor de prin vecinătate și cînta, cum cîntă astăzi naiul. Tot păscînd ea turma, jucîndu-se, cîntînd; iată că-ntr-o zi i-a ține calea Pan, cu gîndul s-o ademenească la dorința lui: «Caprele tale or să nască toate doi iezi, de mă vreil!» Dar ea îi rîse în obraz și-i spuse că nu-l vrea, că se lipsește de-o făptură care nu e om întreg, ci jumătate țap. Văzînd așa, Pan se repezi s-o prindă cu de-a sila. Iar fata, ca să scape, o luă la fugă. Fugi și tot fugi, pînă cînd, ostenită, vru să se ascundă-n niște trestii. Și dusă-a fost, la fund, în eleșteu. Pan, minios, dădu buzna în trestii, rupîndu-le în drumul său, dar negăsind-o, înțelese ce s-a întîmplat. Atunci a născocit ceea ce astăzi numim nai: lipi cu ceară, una lingă alta, țevi de trestie tăiate tot mai scurte, să cînte-n ele-o dragoste pierdută. Și-așa, copila cea frumoasă de-altădată trăiește și acum în cîntecul de nai.“

XXXV. Lamon încheie, și-abia de apucă Filetas să-l laude că le spusese o poveste mai dulce ca un cîntec, că Tityros se ivi cu naiul lui tătine-său. Și ce nai! Mare, cu țevi groase, și dacă n-ar fi fost împodobit cu-aramă la încheieturi, ai fi putut să

¹ Se numea Syrinx, numele grecesc al naiului.

zici că e chiar naiul cel dintii, alcătuit de Pan. Filetas se ridică, se așează pe-o laviță și, stînd drept ca lumînarea, suflă întii puțin de încercare, apoi, văzînd că țevile nu-s înfundate, porni să cînte cu putere tinerească. Ai fi crezut că nu auzi un nai, ci cîntecul mai multor fluiere deodată. Curînd însă-și mai potoli suflarea și începu să-i zică, lin, ușor, o doină. Apoi, ca să-și arate întregul meșteșug, cîntă la rînd trei cîntece de pășunat: unul răsunător și potrivit pentru cirezi devite, altul cum se cîntă pentru capre, ascuțit, al treilea blînd, mîngietor, pe placul turmelor de oi. Se adunase într-un singur nai toată comoara cîntecelor păstorești.

XXXVI. Cînd isprăvi Filetas, toți rămaseră tăcuți o vreme, fermecați. Dar Dryas se sculă-n picioare, ceru un cîntec vesel, cum îi place lui Dîonysos, și porni să joace. Jocul închipuia culesul viei. Dryas părea ba că rupe ciorchini, ba că poartă pe umeri coșuri grele. Acuma călca struguri, acuma umplea chiupuri, acuma bea must dulce. Pe toate le făcea atît de grăitor și de firesc, încît li se părea că văd într-adevăr ciorchini, chiupuri și teascuri și pe Dryas blînd aievea.

XXXVII. Așa că, după Lamon și Filetas, dobîndi și moșul Dryas laudele tuturor. Abia oprit din joc, îmbrățișă pe Cloe și pe Dafnis și-i sărută. Aceștia se-avîntară și ei, sprinteni, într-un joc. Înfățișau, jucînd, povestea auzită de la Lamon: Dafnis era Pan, iar Cloe, Syrinx. El o ruga, ingenuncheat; ea își ridea de el, năpășătoare. El o fugărea, călcînd pe virfuri, parcă-ar fi avut copite; ea se prefăcea, fugînd, din ce în ce mai ostentată. Pînă la urmă Cloe se pierdu în crîngul din apropiere, ca Syrinx în desis de trestii. Atuncea Dafnis luă naiul cel mare-al lui

Filetas și cîntă, și plîngător, și pătimaș, și-mbietor, încît Filetas ascultă uimit, apoi sări, îl sărută pe Dafnis și îi dădu naiul în dar, urîndu-i ca și el, la rîndul lui, să-l poată dărui unui urmaș la fel de vrednic.

XXXVIII. Iar Dafnis închină vechiul său nai lui Pan. Pe Cloe-o sărută cu atîta foc de parcă-ar fi venit la el întoarsă dintr-o fugă-adevărată. Apoi, văzînd că înserează cei doi porniră, cu turmele alăturate, către casă. Dafnis cînta din nai. Cloe pășea aproape, lingă el. Mergeau așa, alături, fericiți, prin umbrele amurgului tîrziu. S-au despărțit în umbra nopții, înțelegîndu-se să iasă-a doua zi cu turmele și mai devreme. Cum au și făcut: nici nu mijisese bine ziua, că erau iarăși la pășune. Se închinară nimfelor întii, apoi lui Pan, după aceea se-așezară sub stejarul lor, cîntară, își dădură sărutări, se strinseră în brațe, se întinseră alături. Dar, fără-a duce jocul mai departe, se sculară după-o vreme, își aduseră aminte să mănînce și băură vin amestecat cu lapte.

XXXIX. Toate acestea îi făcură mai aprinși și îndrăzneți, încît ajunseră să-și spună, pe-ntrecute: „Eu te iubesc mai mult pe tine!“, „Eu mai mult!“ În scurtă vreme au trecut la jurăminte de credință. Dafnis se duse lingă pin și-acolo se jură, luînd pe Pan drept martor, că n-are să trăiască singur fără Cloe, nici măcar o zi. Iar Cloe, ducîndu-se în peșteră, la nimfe, îi jură lui Dafnis că-l va iubi toată viața pin'la moarte. Dar Cloei, după mintea ei neștiutoare de copilă¹, nu-i era de-ajuns. Ieșind din peș-

¹ Naivitatea Cloei stă în faptul că, în mitologia ei elementară, socotește chezășia oilor și-a caprelor mai bună decît a lui Pan, un mare zeu.

teră, ceru lui Dafnis încă-un jurământ: „Dafnis, spuse ea, Pan e un zeu fără credință, nestatornic. Nu s-a prins el după Pitys, după Syrinx, nu hăituiește el nimfele din codri, nu le dă mereu de furcă nimfelor noastre păstorești? Cît îi pasă lui de jurăminte, are să te lase bun nepedepsit, chiar dacă tu ai să alergi după mai multe fete decît are naiul țevi! Hai, jură-te mai bine pe turma ta, pe capra asta care ți-a fost doică, jură-te că n-ai s-o părăsești pe Cloe, cîtă vreme o să-ți fie credincioasă. Iar de s-o face vreodată vinovată în fața ta și-a nimfelor, să fugi de ea, și s-o urăști, și s-o omori ca pe un lup!“ Această dulce neîncredere îl bucură pe Dafnis. Intră în turma lui și, stînd la mijloc, apucă cu-o mină capra, cu cealaltă un țap, și se legă cu jurământ să-i fie dragă Cloe cît l-o îndrăgi și ea, iar, dacă ea va îndrăgi pe altul, atunci să-și curme zilele, lăsînd-o pe ea vie. Cloe primi cu bucurie jurămîntul și îl crezu de data asta pe deplin: așa socotea, ea, ca păstorită și copilă, că ei, păstori de capre și oi, au caprele și oile drept zei ai lor.

I. Cînd mitilenienii au auzit de cele zece corăbii venite din Metimna și au aflat, de la țărani sosiți din partea locului, de jaful și prăpădul de pe coastă au chibzuit că nu se cade să le rabde metimnienilor unaca astași-au hotărît ca, fără-ntîrziere, să pornească război asupra lor. Au strîns așadar trei mii de ostași din pedestrima grea și cinci sute de oălăreți, și i-au trimis cu Hippasos în frunte, pe uscat, căci, fiind iarnă, se temeau de mare.

II. Hippasos plecă, dar cînd ajunse în ținut dușman, nu se-apucă de pustiit ogoare, de prădat turme și avături de păstori și de plugari, gîndind că fapte ca acestea sînt mai potrivite unor hoți decît cîrmuitorilor de oști. Se îndreptă cu toată graba spre Metimna însăși, să cadă-asupra ei cit porțile nu-s încă străjuite. Dar vestea merge iute. Mai avea de străbătut vreo sută de stadii¹, cînd îi ieși un crainic înainte, aducînd cuvînt de pace. Între timp, metimnienii aflaseră de la cei prinși că mitilenienii n-au avut nici un amestec în cele întimplate și că totul nu fusese altceva decît o

¹ Un stadiu avea cam 175—180 de metri.

vrajbă între țărani și tinerii aceia, care se purtaseră urit. Au înțeles așadar că a fost mai mult pripeală decît bună chibzuință în războiul pornit asupra orașului vecin și s-au căit. Acum se arătau grăbiți să-napoieze toată prada, ca să-și reia în bună pace legăturile pe apă și uscat cu Mitilene. Hippasos, deși i se incredințaseră puteri depline, trimise crainicul la Mitilene, iar el așază tabără cam la vreo zece stadii de Metimna și așteaptă acolo hotărîrile cetății. A treia zi li sî sosi poruncă, printr-un sol, să ia întreaga pradă înapoi și să se-ntoarcă fără a aduce vătămare nimănui. Avînd s-aleagă între pace și război, au socotit: că e mai bună pacea.

III. Așa, deodată, cum și începuse, luă sfîrșit războiul dintre Mitilene și Metimna. Dar iarna care a urmat a fost, pentru Dafnis și Cloe, mai amară chiar decît războiul. Omăt bogat căzu fără de veste, năpădi drumuri și cărări, închise pe țărani în casă. Veni înghețul, doar puhoaielor se năpusteau năvalnic înspre văi. Copacii se-aplecaseră, împovărați de nea. Pămîntul nu se mai vedea decît ici-colo, lîngă riuri și izvoare, așa că nimeni nu-și mai ducea turma la pășune. Oamenii nu mai făceau un pas afară din ogrăzi, ci aprindeau la cîntători un foc din cele mari și stau prin case, torcînd in, țesînd postav din păr de capră, alcătuiîd lațuri dibace pentru păsări. Ieșeau numai să pună paie vitelor în iesle, frunze în staul pentru oi și capre, jir și ghindă pentru porci în cocini.

IV. Ținuți așa în casă cu de-a sila, plugarii și păstorii tare se mai bucurau că au scăpat de osteneți pentru o vreme, că pot mînce în tihnă, dormi pe săturate. Li se părea mai dulce iarna decît vara, decît toamna, decît însăși primăvara. Cloe și

Dafnis însă, despărțiți, tinneau după atâtea desfătări pierdute, sărutări, îmbrățișări, prinzuri împărtaşite, cite și mai cite. Noaptea se chinuiau, lipsiți de somn, și erau lungi aceste nopți de iarnă. Nu mai puteau de nerăbdare să vină odată primăvara, ca o înviere. Inima li se strîngea adeseori, cînd le cădea în mină cite-o traistă din care-și împărțiseră mîncarea, cînd vedeau vreo cană din care băuseră-mpreună, ori naiul, dar de dragoste, zvirlit pe undeva. Se rugau nimfelor, lui Pan, să-i izbăvească de aceste zile triste și să le-arate soarele odată, lor și turmelor. Iar pînă-atuncea căutau un mijloc să se întîlnească. Cloe nu prea știa bine ce-ar putea să facă: nici vicleană nu era, nici n-avea cum să scape de cea care-i ținea loc de mamă și era mereu în preajma ei, ba învățînd-o să dărăcească lina sau să răsucească fusul, ba tot aducînd vorba de măritiș. Dafnis însă, care aveau mai mult răgaz și era mai dezghețat decît copila, găsi la urmă-un vicleșug să poată da ochii cu Cloe.

V. Dinaintea ogrăzii lui Dryas, chiar pe lîngă gard, erau doi mîrți frumoși și-o iederă. Mîrții erau apropiați, iar iedera crescută între ei, își întindea, ca vița, ramurile și pe unul și pe altul, amestecîndu-și frunzele cu ale lor și-alcătuiind un fel de boltă, de umbrar. Boabele de iederă, bogate, atîrnau ciorchini ca strugurii în vie. Negăsind în altă parte hrană, se adunau acolo stoluri de păsări iernatice, să ciugulească: mierle, sturzi, porumbei sălbatici, grauri¹, și toată zburătoarea căreia îi place să mănince boabe ca acestea. Într-o bună dimineată, sub cuvînt că vrea să prindă păsări de

¹ Păsările acestea nu ierneză în ținuturile mediteraneene, ci sînt doar în trecere pe acolo, spre sud.

acolo, Dafnis umplu o traistă de turte cu miere, luă cu el, pentru crezare, clei și lațuri, și plecă de-acasă. Nu erau la mijloc mai mult de zece stadii, dar mai era încă zăpadă multă și lui Dafnis nu i-a fost ușor. Lui însă ce-i păsa. Pasul iubirii nu-l opresc nici apele, nici focul, nici omăturile scite.

VI. Grăbindu-se într-un suflet la locul cu pricina, își scutură neaua de pe picioare, potrivea lațurile, unse cu clei câteva bețe lungi; apoi se așază, pîndind și păsările și pe Cloe. Păsări veniră ele cîte vrei, ba se și prinseră destule, de nu mai prididea să le adune, să le răpună, să le jumulească. Însă din casă nimeni nu se arăta, de-ar fi fost el bărbat, femeie, orătanie: stăteau cu toții înlăuntru, lingă foc. Sărmanul Dafnis nu știa ce să mai facă și socotea că nu i-au fost în ziua aceea păsările cu noroc. Pînă la urmă, hai, fie ce-o fi, să intre. Dar mai zăbovi, să născocoască ce-ar putea să spună. Chibzuia:

„Să zic c-am venit după jăratec pentru foc? Pot să se gîndească sau să-mi spună: «Bine, dar de ce-ai venit tocmai la noi, că doar aveai vecini cît coala?» «Am venit să-mi dați un pic de pîine.» «Nu ți-ai luat merinde? Parcă-ți este traista doldora?» «Mi-ar fi de trebuință puțin vin.» «Păi mai de-alaltăieri ați cules via.» «M-a fugărit un lup.» «Și unde-s urmele, mă rog?» «M-am abătut pe-aici să prind vreo două păsări.» «Le-ai prins, acum ești bun de-ntors acasă.» «Aș vrea s-o văd pe Cloe.» Dar cine să mărturisească asta tocmai tatălui și mamei unei fete?”

Așa că Dafnis se dădu bătut. „Nu-i chip să spun, își zise, nimic din toate-acestea. Mai bine nu mă duc. Din cîte se arată, nu mi-a fost scris și pace s-o văd pe Cloe-n iarna asta. O s-o văd abia la primă-

vară, ce să faci! Cu această hotărîre, posomorît și abătut, își strînse păsările și dădu să plece. Dar ca și cînd lui Eros i s-ar fi făcut în sfîrșit milă, iată ce se întîmplă:

VII. Dryas cu ai lui se așezau la masă. Carnea fusese împărțită, pîinea de asemeni, vinul aștepta în vas, gata amestecat¹. Erau cu ei și cîinii lor de stînă. Unul se văzu o clipă nebăgat în seamă (atîta așteptase), înșfăcă o halcă de pe masă, crăpă ușa cu laba și-o zbughi afară. Dryas, infuriat (unde mai pui că era tocmai partea lui de carne), apucă un ciot de lemn și, după el! Părea el însuși un zăvod gonind după tîlhari. Tot urmărindu-l pe dulău, ieși din curte și ajunsese pîn'la iedera de lîngă gard. Acolo îl zări pe Dafnis care-și încărcase vinatul în spinare și se pregătea să plece. Abia-l văzu, că și uită de carne și de cîine.

„Bine-ai venit, băietel!” strigă el, îl strînse-n brațe și îl sărută, apoi, ținîndu-l cu drag pe după umeri, îl duse înlăuntru.

Dafnis și Cloe, cînd dădură ochi, puțin lipsi să nu se prăbușească la pămînt; se stăpîniră totuși și rămaseră-n picioare, să-și dea binețe și-un sărut frățesc de bun găsit. Le-a fost binevenită sărutarea și pentru că, ținîndu-se unul pe altul, n-au căzut.

VIII. Și astfel Dafnis, care pierduse orișice nădejde, avu deodată parte și de Cloe și de-o sărutare. Își descărcă pe masă povara de porumbi și mierle, se așază, să se mai dezmoștească, lîngă foc și povesti cum i se urîse să tot stea în casă și pornise să vîneze păsări, cum a venit la iedera aceea și la mirți,

¹ Vinul se amesteca dinainte cu apă, într-un vas mare numit *cráter*.

și-a prins, cu lațuri și cu clei, din păsările care ciuguleau acolo. Îi lăudară vrednicia toți și îl poftiră și pe el la masă. Spuneau, rîzînd: „Hoțul de cîine tot ne-a mai lăsat cîte ceva!” Pe Cloe o rugară să le toarne de băut. Ea, bucuroasă, turnă pe rînd la toți, lui Dafnis însă cel din urmă: se prefăcea că-i supărată fiindcă venise pînă-n poarta lor și-apoi voise să se-ntoarcă fără să mai intre, cît de cît, să-i vadă. Totuși nu-i întinse cana pînă nu-și muie ea însăși buzele în ea. Iar Dafnis, deși însetat, bău încet, pe îndelete, să-i dăinuiască încîntarea cît mai mult.

IX. Isprăviră iute de mîncat, apoi rămaseră în jurul mesei, să mai stea de vorbă. Gazdele cerură vești lui Dafnis despre Lamon și Myrtale și nu mai conteneau să-i fericească că au noroc să-i sprijine la bătrînețe un flăcău ca el. Dafnis, fiindcă auzea și Cloe, nu-și mai încăpea în piele de plăcere. Iar cînd l-au și poftit să stea cu ei pînă a doua zi, s-aducă împreună jertfe lui Dionysos, a fost cît pe-aici să li se închine, de parcă ei ar fi fost zeul. Pe dată scoase din trăistuță turtele de miere și le dădu, să fie pentru cină. Așa făcu și cu tot păsărețul prins. Atunci au ațîțat focul din nou, au pregătit mîncarea, au scos alt rînd de vin, au întins masa și, cum înnoptă foarte devreme, numai bine a fost timpul să cîneze. După ce-au mîncat și-au petrecut seara cîntînd, povestind basme, pînă s-au culcat. Cloe în pat la maică-sa, Dafnis la Dryas. Plăcerea zilei se sfîrșise pentru Cloe, dar adormi cu bucuria că a doua zi îl va vedea iar pe Dafnis. Dafnis visă pe Cloe și, prin somn, îl tot îmbrățișa și săruta pe tatăl ei.

X. Veni și ziua. Era un frig cumplit și bătea crivățul, tăios și înghețat. După ce se sculară, aduseră lui Dionysos jertfă un berbec de un an. Aprinseră apoi un foc virtos și cei bătrâni văzură de bucate pentru prînz: Nape făcea pîine, Dryas fierbea berbecul. Cum nu i-au pus la nici o treabă, cei doi tineri ieșiră din ogradă și se duseră sub iederă. Așezară iarăși lațuri, unseră bețe cu clei și prinseră o sumedenie de păsări. Dar nu vinatul le era plăcerea cea mai mare, ci dulcile și deseale sărutări și farmecul din vorbele schimbate:

„Cloe, pentru tine am venit.“

„Știu, Dafnis.“

„Și ca să vin la tine, să fiu acum cu tine, prăpădesc aceste biete mierle.“

„Îți mai sînt eu dragă?“

„Să nu mă uiți, să te gîndești la mine.“

„Te am mereu în gînd, îți jur pe nimfele pe care-am mai jurat cîndva, la peșteră, ții minte! O să ne-ntoarcem iar acolo în curînd, cînd s-o topi zăpada.“

„Dar, tare-i multă, Cloe, mă tem că mă topesc eu mai întîi!“

„Fii fără grijă, soarele-i fierbinte, o să aibă el putere.“

„Numai de-ar fi așa fierbinte, Cloe, cît 'e focul care arde-n mine, mistuindu-mi inima.“

„Mă tem că tu vorbești numai așa-ntr-o doară, să mă amăgești.“

„Zău, nu; iau martor caprele pe care tu m-ai pus să jur!“

XI. Au mai vorbit așa o vreme, Cloe îngînînd, ca un ecou, pe Dafnis. Apoi îi strigă Nape. Dădură fuga înlăuntru, aducînd vinat și mai bogat ca în ajun. Vărsară vin neînceput în cinstea lui Dionysos,

după aceea, încununăți cu iederă, mîncară cîntînd și chiuind cum cere datina la astfel de serbare. Și cînd a venit vremea ca Dafnis să se-ntoarcă, îi umplură traista cu pîine și cu carne și-i dădură sturzii și hulubii, să-i ducă-n dar Myrtalei și lui Lamon, spunînd că prind ei alții cît o ține iarna și-o mai avea iedera boabe. Dafnis îi sărută, întîi pe Nape și pe Dryas și la sfîrșit pe Cloe, ca să păstreze nestricată amintirea sărutării ei. Apoi se duse, dar își mai făcu după aceea deseori drum pe acolo, cu felurite pricini născocite, să nu le fie iarna chiar așa amară.

XII. Cînd a dat în primăvară și s-a topit zăpada, dezvelind pămîntul, și-a început să încolțească iarba, păstorii au pornit să-și mîne turmele către pășuni, dar cei dintîi au fost Cloe și Dafnis, ca unii ce slujeau unui păstor mai mare¹. Se duseră de-a dreptul la peștera cu nimfe, iar de-acolo la pinul unde era Pan, apoi dădură fuga la stejarul lor. Au stat o vreme-acolo, priveghindu-și turmele și sărutîndu-se cu foc. Pe urmă au plecat să strîngă flori, ca să-mpletească zeilor cununi; ce-i drept, erau încă puține flori, abia-ncepuseră să încolțească, adiate de zefir, dezmoțite de soare. Găsiră totuși viorele, ghiocci și lăcrămioare timpurii și cîte flori aduce începutul primăverii. Împodobiră statuile cu ele, vîrsînd zeilor jertfă de lapte proaspăt, muls atunci de ei. Pe urmă, aducîndu-le prinos întîiul cîntec al aceluia an, se apucară să-și încerce naiul. Parcă doreau să zădărescă privighetorile la cîntec; și ele începură, parcă dînd răspuns, să prindă glas, sfios, să și-l încerce, și tot mai des, și tot mai limpede se

¹ Lui Eros.

auzea-n desişuri „Itys, Itys!”¹ ca şi cum păsările şi-ar fi amintit, încet, încet, de cîntecul uitat în lunga lor tăcere.

XIII. Mioarele umpleau de behăit văzduhul, mieii zburdau sau se virau sub oi, să sugă, trăgînd de uger, lacom. Berbecii alergau să prindă oile rămase încă sterpe şi le supuneau peîntrecute. Țapii, şi ei, se repezeau sărind la capre, plini de foc, sau se luptau unul cu altul pentru ele. Avea tot Țapul ceata lui de capre şi o păzea cu străşnicie de alți Țapi, să nu cumva s-ajungă pe furiş la ele. Astfel de zvonuri şi privelişti ar fi aprins şi pe bătrîni, darămite pe tinerii aceştia plîni de vlagă şi-atît de dornici să-i găsească dragostei o împlinire. Ardeau şi se topeau, nu alta, şi se grăbeau să afle ce taină este dincolo de sărutări şi îmbrăţişări. Mai ales Dafnis: se zbătea în el, după o iarnă de răgaz în casă, năvalnica putere-a tinereţii. Nu se mai sătura de strîns în braţe şi de sărutat şi-n totul era mult mai pătimaş, mai îndrăzneţ şi mai iscoditor.

XIV. O tot ruga pe Cloe să-i facă voia întru totul, să şadă unul lingă altul mai îndelung ca pînă atunci, şi dezbrăcaţi. Atît mai rămăsese de făcut din tot ce-i învăţase moş Filetas: chinul iubirii numai leacul ăsta mai putea să-l potolească. Ea-l întreba ce este oare nou aici faţă de tot ce ajunseră să ştie şi ce are el de gînd rugînd-o un astfel de lucru. „Nu ştiu nici eu, îi spunea Dafnis, dar cînd mă uit la Țapi şi la berbeci mă-ntreb ce-or

¹ În legendă, privighetoarea a fost întîi fiinţă omenească, Procne, fata unui rege al Atenei. Schimbată, din mila zeilor, în pasăre, îşi cheamă veşnic fiul mort, pe Itys.

fi făcînd cu caprele și cu mioarele că după-aceea nu se mai frămîntă nici ei să le ajungă, nici ele nu mai caută să scape, ci pasc perechi, tihniți, ca după o plăcere gustată împreună. Un lucru tare dulce pare să se-ascundă-aici și numai bun să-i biruiască dragostei amarul.“ „Bine, dar ele nu se culcă, Dafnis, și blana lor le-acoperă mai bine decît pe noi veșmintul.“ Pînă la urmă Dafnis o înduplecă și încercă în fel și chip leacul acesta, dar nu ajunse la nimic și se lăsă de la o vreme pătubaș. Se așeză, deoparte, minios, plîngînd de ciudă că la trebile iubirii e mai prost decît berbecii.

XV. Locuia-n vecinătate, pe o bucată de pămînt care era în stăpînirea sa, plugarul Chromis, om binișor trecut de floarea bărbăției. Nevastă-sa era o femeiușcă tînără, frumoasă și mai gingașă decît poți vedea la țară. Era de la oraș, de unde-o adusese Chromis, și o chema Lycainion. Lycainion aceasta, tot văzînd în fiecare zi pe Dafnis, în zorî, ieșind cu turma la pășune, seara, aducînd-o acasă, prinsese gust de el și își dădu cu socoteala că l-ar putea momi cu daruri, să-l tragă în mreaja ei. Drept care îl pîndi o dată să-l găsească singur și-i dăruî un nai, un fagure de miere și o traistă croită din pielea unui cerb. De spus mai mult însă nu cuteză să-i spună, fiindcă bănuia că e ceva între flăcău și Cloe. Îl tot vedea cu fata, și nu era prea greu de înțeles ce tîlc au semnele și zîmbetele dintre ei. Totuși, ca să se încredințeze pe deplin, îl amăgi pe Chromis și plecă într-o dimineață de acasă, sub cuvînt că a chemat-o o vecină care stă să nască. Se ținu pe urma celor doi pînă la locul de pășune și-acolo se-ascunse-ntr-un tufiș. Era tocmai în dimineața cu pricina. Lycainion fu martoră

la chinul bieților copii și văzu pe Dafnis înciudat, plângînd de neștiința lui. Atunci i se făcu milă de ei și înțelese că-i îndoit de bun prilejul, și ca să-i scape de necaz pe ei, și ca să-și facă sieși gustul. Iată ce viclenie îi veni în minte:

XVI. A doua zi, spunînd din nou că merge s-o ajute pe lăuză, se duse drept la Dafnis și la Cloe, sub stejar. Se repezi spre ei c-o față speriată (știa să se prefacă de minune) și strigă:

„Sări, Dafnis, fie-ți milă de o femeie necăjită. Din douăzeci de giște, pe cea mai mîndră mi-a furat-o uliul. De grea ce este nici n-a izbutit s-o ducă ticălosul pe stîncă ceea unde știu că-și are cuibul, ci s-a lăsat, cu ea în gheare, coala-n pădurice. Te rog, în numele lui Pan și-al nimfelor acestora, hai cu mine pîn-acolo, că singură mă tem, și scapă-mi gisca, vai de capul meu, să nu-mi rămînă cîrdul dijmuit. Poate omori și uliul, să n-apuce să vă fure sumedenie de miei și iezi. De turmă vede Cloe cît lipsești. Ascultă caprele de ea, doar nu e zi să nu fiți împreună la pășune!“

XVII. Dafnis nici gîndea ce are să se-ntîmple. Sări ca ars, înșfăcă bita și se luă după Lycainion în goana mare. Ea-l duse-o fugă bună, cît putu mai departe în inima pădurii, și acolo, lingă un izvor, deodată se opri și îl pofti pe Dafnis să se-așeze.

„Ascultă, Dafnis, spuse ea, știu că ți-e dragă Cloe, am aflat în vis, azi-noapte, de la nimfe. Mi-au povestit și despre plînsul tău de ieri. Am strașnică poruncă de la ele să-ți vin într-ajutor și să te-nvăț cît mai degrabă tainele iubirii. Ele sînt altceva decît sărut și îmbrățișare și sînt mai altfel decît ai văzut tu la berbeci și țapi; sînt făptuiri mai dulci și-o clipă nu le-ajunge. Tu, dacă vrei

să scapi de chin și să deprinzi aceste desfătări pe care, fără să le știi, le cauți, intră învățacel în școala mea, să iei plăcută-nvățătură. Vreau să-ți fiu dascăl, ca să fac nimfelor pe voie."

XVIII. Dafnis nu se mai putu ține de bucurie ci, ca un păstor prostuț, îndrăgostit și tânăr, căzu femeii la picioare și o rugă cu mare rugăminte să-l învețe cît mai iute meșteșugul, ca să-și găsească-odată împăcarea lingă Cloe-a lui. Simțind că se apropie de-o mare taină, hotărîtă de puterile cerești, făgădui să-i dăruiască dascăliței sale caș proaspăt, din întiul muls, un ied de lapte, ba și capra pe deasupra. De unde Lycainion văzu că nimerise peste-un ciobănaș și mai neștiutor de-ale lumii decît se așteptase ea. Și, fără alte vorbe, începu învățătura. Îl îmbie să se așeze de îndată lingă ea, să o sărute cît și cum se pricepea și, sărutînd-o, s-o strîngă-n brațe, s-o întindă la pămînt alătura de el. Iar el se așeză, o sărută, o-ntinse alături. Cînd îl văzu că se aprinde și se-ndîrjește, se strecură sub el și îl călăuzi cu dibăcie către căutata împlinire. De-aici încolo băiatul săvîrși ce se cuvine, urmînd numai îndemnul firii.

XIX. Învățătura de dragoste abia luă sfîrșit, că Dafnis, ciobănaș, încă necopt, se repezi să plece-n goană mare, s-arate Cloei ce-nvățase, parcă temîndu-se că, zăbovind, are să uite. Dar îl opri Lycainion și-i spuse, zîmbindu-i cu blîndețe: „Mai trebuie să știi încă un lucru, Dafnis. Eu, fiind femeie, n-am avut nimic de suferit acum; pe mine m-a-nvățat iubirea, altă dată, alt bărbat, luîndu-mi drept răsplată fecioria. Dar pe Cloe hîrjoana asta o s-o sperie, are să țipe, să plîngă și să singereze, ca rănită. Tu să nu-ți pierzi firea.

Fii bun cu ea. Mai bine s-o aduci aici, să nu-i fie rușine c-o aude cineva strigînd, c-o va vedea cu ochii plîși. Are aici izvorul, să se spele, să-și răcorească fața. Și să-ți aduci aminte că bărbat eu te-am făcut, nu ea.“

XX. Lycainion, după aceste sfaturi, plecă într-altă parte a pădurii, ca să-și mai caute chipurile gisca. Dafnis, chibzuind la ce aflate, se potoli și se gîndi că ar fi bine să se mulțumească doar cu ce era deprinsă Cloe: îi era frică și milă s-o audă dînd țipăt, ca speriată de-un vrăjmaș, plîngînd îndurerată, sîngerînd parcă de mîarte. Dafnis nu știa încă prea multe. Cu-această hotărîre, ieși din pădurice și-o găsi pe Cloe așezată, cu viorele-n poală, și împletind din ele o cununiță. Dafnis trase o minciună, că a scăpat gisca de uliu, scoțîndu-i-o din gheare, apoi o strînse-n brațe pe copilă și-o sărută cu drag, știind că-i lucru neprimejdios. Ea luă cununa și i-o potrivi pe cap, și-i sărută cu gingășie părul, spunînd că nu sînt viorele mai frumoase, mai înmiresmate decît părul lui. După aceea scoase din traistă cîteva pîinițe și o bucată de plăcintă cu stafide și îi dădu lui să mînce. Iar ea, furîndu-i de la gură cîte-o fărămiță, se ospăta întocmai ca un pui de rîndunică.

XXI. Și cum mînceau ei astfel (mai mult se sărutau decît mînceau), văzură-n larg, plutind de-a lungul țărmului, o barcă mare de pescari. Nu adia boare de vînt, iar marea era liniștită ca un lac. Bănuiai, în depărtare, că vislesc. Visleau într-adevăr pescarii, și încă vîrtos; se străduiau din răsuputeri s-ajungă iute la oraș, să-i ducă unui om bogat

de-acolo pește cît mai proaspăt. Și, așa cum au luntrașii obicei ca să-și mai uite osteneala, visleau cîntînd. Începea mai-marele vislașilor, el singur, cîntece de mare, și îi dădeau răspuns în cor, cu glas puternic, ceilalți toți, ca unul, în tactul cîntecului său. Cît au plutit în larg departe, glasul lor se risipea-n văzduhul nesfirșit. Dar cînd, trecînd de-o limbă de pămînt, se abătura între ea și țarm, în scobitura-aceasta ca o seceră de lună, glasul lor se auzi deodată mai limpede și mai răsunător: o vilcea se deschidea acolo înspre mare, iar sunetele se-nfundau în ea, ca răsuflarea unui fluier, întorcîndu-se răsfrînte, și cîntecul și ropotul de visle, deslușit. Era o încîntare să ascuți cum cîntă marea, și pămîntul îi răspunde, sunet cu sunet, în răstimpuri măsurate.

XXII. Pricepînd ce se întîmplă, Dafnis, privea și asculta doar înspre mare, îl desfăta priveliștea acelei bărci care trecea pe lingă țarm mai iute ca o pasăre-n zbor, și se silea să țină minte-un cîntec-două, să le prefacă mai tîrziu în cîntece de nai. Dar Cloe, care auzea ecoul atunci întîia oară, cînd se uita spre mare, la luntrași, cînd arunca priviri furișe către țarm, doar o vedea pe cei care dădeau răspuns, cîntînd. Cînd barca se îndepărtă și, peste ape și uscat, se așternu iarăși tăcerea, ea-l întrebă sfios pe Dafnis dacă după limba de pămînt mai e într-adevăr o mare, pe care a trecut o altă barcă, alți luntrași, cîntînd însă același cîntec și încetînd o dată cu ceilalți. Dafnis îi zimbi cu duioșie, îi dădu o blindă sărutare, îi puse-n păr cununa lui de viorele, o luă de după umeri și începă să-i spună, primind făgăduială, drept răsplată, alte zece sărutări, povestea nimfei Eco.

XXIII. „Sînt, fată dragă, nimfe de tot felul, după loc: nimfe de frasini, de stejari, nimfe de mlaștini, bălți și lacuri: toate-s frumoase, toate știu să cînte de mai mare dragul. Una din ele a avut o fată, Eco, muritoare după tată, frumoasă după mama ei. A fost crescută printre nimfe și-au învățat-o muzele să cînte în tot chipul, și cu glasul, și din nai, din fluier, din țiteră, din liră. Cînd a ajuns în floarea vîrstei ei de fată, se prindea cu nimfele în horă și cînta cu muzele deolaltă. Dar de bărbați fugea de toți, fie ei muritori sau zei, de dragul fecioriei. Lui Pan îi era ciudă pe fată, pizmuind-o pentru cîntecele ei și supărat că nu ajunge să-i supună frumusețea. Ca să se răzbune, luă mințile păstorilor de capre și de oi din partea locului și-i asmuți asupra fetei, ca pe niște cîini sau lupi; au prins-o, au sfîșiat-o în bucăți, împrăștiind-o, mici fărîme, în cele patru zări. Dar fiecare pîrticică încă mai cînta. Pămîntul, căruia nimfele i-s dragi, ascunse în sînul său pe spulberata Eco și nu îngădui ca multele ei cînturi să se irosească. Și, după voia muzelor, dă glas la glas, sunet, aidoma, la sunet, răspunzînd astfel tuturor, zei, oameni, fiare, cîntece sau glasuri (precum odinioară Eco știa cîntecele toate). Și îl îngînă și pe Pan cîntînd din nai. El, cînd aude, sare și se repede alergînd prin văi și munți, să afle cine-i nevăzutul ucenic (de Eco a uitat de mult).“

Dafnis capătă, drept plată pentru basm, nu zece sărutări, ci mult mai multe, căci, minune, Eco, vrînd parcă să adeverească spusa lui, rostise după el aproape tot, vorbă cu vorbă.

XXIV. Soarele își sporea dogoarea zi de zi, anul era la cumpăna dintre sfîrșitul primăverii și-nceputul verii, prilej de alte bucurii, vîratice, știute,

parcă totuși noi. Dafnis înota în riuri, Cloe se răcorea sub cîte-un șipot. El se-ntrecea, cîntînd din nai, cu pinii, care șuierau domol sub vînt, ea căuta să biruie privighetorile cu glasul. Umblau după lăcuste guralive, după greieri care umpleau lumea de răsunset, culegeau flori, scuturau pomi, să guste rodul lor. O dată s-au întins în pielea goală, unul lingă altul, trăgînd o piele de capră peste ei. Și ușor ar fi ajuns Cloe femeie dacă nu l-ar fi ținut pe Dafnis teama să nu-i facă rău, însîngerînd-o. De altfel, temîndu-se, vezi bine, de-o clipă de nestăpînire, Dafnis n-o prea lăsa de obicei pe Cloe să-și lepede veșmintele. Ea se cam mira, dar îi era rușine să-l întrebe care-i pricina purtării lui.

XXV. În vara-aceea începură să roiască în jurul Cloei pețitorii. Mulți și de pretutindeni veneau la Dryas s-o ceară de nevastă, unii cu cîte-un dar, alții cu făgăduieli frumoase. Nape, ispitită, se tot ținea de capul lui bărbatu-său s-o dea pe Cloe, să nu mai aibă în casă fată mare.

„Mai știi, mîine-poimîine e în stare, cum umblă cu oile, să-și piardă fecioria și să-și ia bărbat pe vreun cioban, pentru te miri ce fleacuri, un mănunchi de trandafiri, un sin de mere. Dă-o să fie gospodină-n casa ei, și dă-o bine, să ne-alegem cu ceva pe urmă-i și să păstrăm pentru al nostru (li se născuse nu de mult un băiețel).“

Dryas era cîteodată ademenit de vorbele nevesti-si, căci pețitorii, pîn-la unul, făgăduiseră daruri mai bogate decît se dau de obicei pentru o fată de păstor. Cînd se gîndea însă că fata nu prea e de nasul unor pețitori țărani și își închipuia ce înstăriți or să ajungă el și-ai lui dacă găsește Cloe pe adevărații ei părinți, nu-i mai venea la socoteală

s-o mărite. Așa că amîna să dea răspuns, fi tot purta pe pețitori cu vorba de azi pe mîine și, pînă una-alta, se umplea de daruri. Cloe află de toate astea cu mare strîngere de inimă, dar nu-i suflă lui Dafnis nici o vorbă, multă vreme, ca să nu-l mihnească. El însă, bănuind ceva, n-o mai slăbea cu întrebările, o iscodea cu-atîta stăruință și durere, încît copila se gîndi că zbuciumul acesta e mai rău decît adevărul gol-goluț, și-i spuse tot, de-a fir a păr: de pețitori, cît i-au venit de mulți și de bogați, de vorbele cu care Nape îi da zor lui Dryas și de tărăgănelile acestuia din urmă, care nu zisese nimănui nici da, nici ba, ci amînase totul pînă la culesul viei.

XXVI. Atît îi trebui lui Dafnis: ca ieșit din minți, se puse jos, și începu să plîngă și să se vaite că s-a isprăvit cu el dacă ea părăsește turmele și cîmpul și îl lasă singur. „Și n-am să mor doar eu, și oile au să se prăpădească fără ciobănița lor!“ Apoi își mai veni însă în fire, gîndindu-se că l-ar putea îndupleca pe Dryas să i-o dea lui pe Cloe, că doar putea și el, ca orșicare, s-o pețască, ba chiar să-i biruie ușor pe ceilalți. Un singur lucru îl cam tulbura și-i mai slăbea nădejdea: Lamon nu era bogat. Oricum, se hotărî, cu încuviințarea Cloei, s-o ceară de nevastă. Lui Lamon nu se-ncumetă să-i spună nici o vorbă despre asta, dar maică-si, Myrtalei, îndrăzni să i se destăinuiască pe deplin, spunîndu-i și că-i este dragă Cloe și că ar vrea s-o ceară de nevastă. Myrtale, chiar în noaptea următoare, îi împărtăși lui Lamon ce aflase. Acesta o ascultă încruntat și îi răspunse a sfadă, că mîlcește pentr-o fată de ciobani, cînd știe bine că băiatul, după semnele găsite, este de neam ales și că, de-ar fi să-și afle părinții-adevărați, lor, care l-au crescut,

o să le dea pământ mai mult și în deplină stăpînire. Myrtale însă, cînd a fost să-i dea răspuns lui Dafnis, temîndu-se ca nu cumva băiatul cel îndrăgostit, pierzînd orice nădejde de căsătorie, să-și facă seama, dădu împotrivirii părintești alte temeuri:

„Fătul mamei, noi sîntem oameni săraci, nu ne-ar strica o noră care să ne-aducă nițeluș mai mult. Ei sînt bogați și umblă după ginere bogat. Tu du-te și-nțelege-te cu Cloe să-l înmoaie pe taică-său cu rugăminți, doar s-o-ndura să nu ne ceară mare lucru și să ți-o dea ție de nevastă. Îmi cam închipui eu că și ea se topește după tine și că, oricum, ar fi mai bucuroasă să-și împartă patul cu un flăcău sărac dar arătos, decît c-o pocitanie bogată.”

XXVII. Myrtale vedea în asta cel mai bun mijloc ca Dafnis să n-ajungă la căsătorie, căci nu-i trecea prin cap că Dryas ar putea să-și dea-neuviințarea, el care-avea la îndemînă atîția pețitori mult mai avuți. Iar Dafnis n-avea nici el ce cîrti la ce-i spusese maică-sa. Vedea însă prea bine că e mult de la cit are el de dat pînă la cit avea să-i ceară Dryas. Și-atunci făcu ce fac de obicei îndrăgostiții necăjiți: plinse și căută sprijin, chemînd din nou într-ajutor pe nimfe. Iar ele se arătară noaptea, în somn, cu aceleași chipuri ca și-nțîia oară și tot mai marea lor îi spuse:

„Alt zeu are în grijă măritișul Cloei, noi însă îți vom face ție-un dar cu care să-l încînți pe Dryas. Corabia acelor tineri din Metimna, al cărui odgon de răchită l-au ros atunci caprele tale, a fost în ziua aceea tîrită departe mult în larg de vijelie, dar noaptea, cînd a prins marea să fiarbă sub bătaia unui vînt potrivnic, corabia a fost întoarsă și izbită de pintenul stîncos al țărmlui, aici în preajmă. S-a sfărîmat și-au înghițit-o apele cu tot ce-avea

în ea, afară de o pungă cu trei mii de drahme, pe care valurile au zvirlit-o pe uscat și care este și acum acolo, sub alge, în preajma leșului unui delfin. De-aceea nici n-a mai călcat picior de om pe-acolo; pe toți i-alungă duhoarea mortăciunii. Tu însă du-te, ia punga și dăruiește-o lui Dryas. Deocamdată e destul să nu mai treci de om sărac. Cu timpul ai s-ajungi tu și bogat cu-adevărat.“

XXVIII. Asupra vorbelor acestora, nălucile se risipiră, cu noaptea o dată, și Dafnis rise dimineții, se sculă sprinten și își porni cu zarvă mare turmele către pășune. Acolo dădu o sărutare Cloei, se închină la chipurile nimfelor și, sub cuvînt că ar vrea să se scalde, coborî la țărm și o luă, pășind agale, chiar pe buza mării, de-a lungul prundului bătut de valuri. Căuta cele trei mii de drahme. Și nu i-a fost prea lungă osteneala, căci curînd, simțind mirosul greu pe care-l răspîndea leșul delfinului zvirlit de ape, putrezit pe țărm, îl luă drept călăuză și ajunsese iute la locul cu pricina, dădu deoparte algele și scoase de sub ele o pungă grea de bani. O ridică, o puse-n traistă, dar nu plecă pînă n-aduse mulțumire nimfelor și mării înseși: deși era om de uscat, păstor de capre, acuma, că îl ajuta s-o ia pe Cloe, îi era mai dragă marea ca pămîntul.

XXIX. Apoi, fără-a mai zăbovi, plecă de-acolo cu comoara lui, simțindu-se omul cel mai bogat din lume, cu mult deasupra țăranilor din părțile acelea. Dădu fuga la Cloe, îi spuse visul, îi arătă punga cu bani, îi lăsă în grijă turmele și dus a fost, cu fruntea sus și pas întins, la Dryas. Îl găsi pe arie, cu Nape, bătînd griul, și de-a dreptul, fără șovăială, îi vorbi despre căsătorie:

„Mie să-mi dai pe Cloe de nevastă! Mă pricep să cînt frumos din nai, știu tunde vița, sădi pomi, ara pămîntul, știu și să vîntur griul. Cum văd de turmă, martoră mi-i Cloe: cincizeci de capre am luat în grijă și le-am făcut de două ori pe-atîtea; am crescut și țapi, mari și frumoși, și nu mai sînt silit, că înainte, să-mi duc caprele la țapi străini. Mai trebuie s-adaog că sînt tînăr, că v-am fost vecin fără cusur și că așa cum a supt Cloe la o oaie, am supt eu la o capră. Și-apoi, dacă întrec pe alții în atîtea și cu-atîtea, nici la daruri nu mă las bătut. Ceilalți, ce-o să-ți dea? Ia acolo, niște capre, niște oi, sau vreo pereche de boi cam răpănoși, sau un căuș de griu, nici cît să sature găinile cu el. Pe cînd ia uite, de la mine ce aveți: trei mii de drahme, toate pentru voi. Numai, vă rog, să nu afle de ei nimeni, nici măcar Lamon, taică-meu.“

Și cu acestea, îi dădu lui Dryas banii, îi sări de gît și-l sărută cu drag.

XXX. Dryas și Nape, cînd văzură pe neașteptate atîția bani, îndată îi făgăduiră că i-o dau pe Cloe și-l încredințară c-o să-l înduplece pe Lamon. Nape rămase cu Dafnis pe arie să mîie boii împrejur și să bată spicele cu imblăciul. Dryas duse punga la ascunzișul unde se aflau și semnele derecunoaștere ale Cloei, apoi porni în grabă mare către Lamon și Myrtale, hotărît să ceară — lucru nou — de ginere pe Dafnis. Îi găsi măsurînd orzul pe care tocmai îl gătaseră de vînturat. Erau cam supărați, văzînd că au cules aproape mai puțin decît ce semănaseră. Dryas căută să-i mîngîie, spunîndu-le că pretutindeni cîmpul a fost slab, că toți se plîng de același lucru. Apoi ceru pe Dafnis pentru Cloe:

„Cu multe mă îmbie alții, dar mă lipsesc de toate, ba mă gîndesc chiar să vă dau eu dintr-al meu.

Au crescut copiii împreună, au păstorit alături, și-i leagă-o prietenie care n-ar fi prea ușor de rupt. Acuma sînt de-ajuns de mari ca să-și împartă așternutul ca femeie și bărbat.“

Și altele mai spuse Dryas, multe; doar căpătase, preț ca să-l înduplece, trei mii de drahme. Lamon intrase la strîmtoare: să spună că sînt prea săraci nu se putea, căci Dryas și cu Nape n-arătau nici o trufie; și nici că e prea tînăr Dafnis, că doar era flăcău în toată firea. Dar nici nu spuse, verde, adevărul și anume că băiatul e mai presus de o astfel de însoțire. Tăcu puțin, apoi dădu răspuns:

XXXI. „Bine faceți că dați mai multă cinste vecinilor decît unor străini și că nu socotiți averea lucru mai de preț decît o sărăcie fără pată. Să vă iubească pentru asta nimfele și Pan! Și eu aș fi grăbit să văd nunta făcută. S-ar chema că nu-s în toate mințile dacă, în pragul bătrînețelor neputincioase și-avînd nevoie, ca să dovedesc cu lucrul, de o mină de-ajutor, n-aș socoti o mare fericire să mă încuscresc cu voi. Iar Cloe nu-i o fată la care să te-mbie cineva de două ori: are vîrsta potrivită, e vrednică în toate și frumoasă. Dar, vezi, vecine, eu sînt rob și ce am nu-i al meu, se cade-ntîi să-i spun stăpînului care mi-e gîndul și să-i aștept îngăduința. Așadar, hai să aminăm pînă la toamnă nunta: la vremea aceea, după cit spun cei care vin la noi de la oraș, stăpînul meu va fi aici. Atunci Cloe și Dafnis au să-și fie nevastă și bărbat, iar deocamdată iubească-se ca fratele cu sora. Însă, vecine Dryas, ți-oi mai spune-o vorbă; umbli să-ți iei de ginere un flăcăiandru care-i mai de soi ca noi.“

Lamon, încheind, îl sărută pe Dryas, îi dădu apă de băut, era în toial amiezii, și-l însoți o bucată de drum, făcîndu-i tot felul de urări prietenești.

XXXII. Dryas care ascultase cu luare-aminte ce-i spusese Lamon mai la urmă despre Dafnis, mergea acum îngîndurat, tot întrebîndu-se în sinea lui cine să fie cu adevărat flăcăul. I-a dat să sugă o capră, nu fără grija zeilor de bună-seamă; e chipeș și nu seamănă de loc cîrnului ăstuia bătrîn, și nici chelboasei de nevastă-sa; a avut la îndemînă trei mii de arginți, cît n-are un păstor nici pere pădurețe. Te pomenești că și pe el l-a lepădat cineva, ca pe Cloe. „L-o fi găsit și pe el Lamon, cum am găsit-o eu pe Cloe. Și, mai știi, poate că erau și lîngă el semne de recunoaștere, de felul celor peste care am dat eu? Dacă-i așa, stăpîne Pan și nimfe dragi, poate că Dafnis, după ce-și va fi găsit părinții, va lămuri puțin și taina Cloei.” Cu gînduri și cu vise ca acestea, ajunse înapoi, la arie. Acolo îl găsi pe Dafnis arzînd de nerăbdare să afle care-i vestea. Dryas îl îmbărbătă numaidecît, spunîndu-i ginere, și îi făgădui că la toamnă fac nunta. Apoi îi dădu mina, cheazășie că fata nu va fi a nimănui decît a lui.

XXXIII. Cînd auzi Dafnis așa, uitînd și de mîncare și de băutură, o luă la fugă și, mai iute decît gîndul, ajunse lîngă Cloe. O găsi mulgînd oile și pe cale să scurgă cașul. Îi spuse vestea bună a nunții, o sărută, acum fără fereală, ca pe nevasta lui, și se-apucă îndată s-o ajute: să mulgă laptele-n șis-tare, să apese cașul pe strecurători, să ducă miei și iezi la mamele lor. Cînd toate fură în bună rînduială, Dafnis și Cloe se scăldară, mîncară și băură, apoi se duseră să caute prin preajmă fructe coapte. Era la vremea cînd anul dă de toate din belșug: pomii gemeau de pere sălbatice, de pere dulci, de mere, iar dedesubt pămîntul era așternut cu poamele căzute. Cele de pe jos aveau o mai dulce mireasmă, ca de vin bun, cele rămase în

pomi aveau culori mai vii și scilipeau aurii printre ramuri. Doar un pom era cules, un măr, rămas cu crengile pustii, despuiate de mere și frunze. Un singur măr mai dăinuia în el: se legăna în adieri, tocmai în vîrf. Era un măr frumos și mare, și biruia el singur cu mireasma lui pe-a tuturor. Culegătorul, care o fi fost, ori s-a temut să urce-atît de sus, ori n-a băgat de seamă să-l culeagă. Ori cine știe, poate mîndrul rod a fost cruțat pentru vreun ciobănaș îndrăgostit.

XXXIV. Dafnis, cum văzu mărul, se și repezi să-l culeagă; Cloe dădu să-l oprească, dar el nu vru s-o ia în seamă. Ea, văzîndu-se neascultată, fugi, supărată, la turme; Dafnis se sui în pom, ajunse pînă sus de tot, la măr, și îl culese. Dîndu-l Cloei în dar îi spuse-așa, s-o îmbuneze:

„Iubita mea, acestui măr i-au dat viață frumoasele zeițe ale anotimpurilor și l-a crescut un pom frumos în timp ce soarele îl pîrguia cu focurile lui. Norocul l-a cruțat. Iar eu, avînd ochi să-l privesc și suflet să mă bucur de minunea lui, puteam să-l las acolo? Să cadă la pămînt, să-l calce turmele cînd pasc, să-l otrăvească tîritoarele sau, zăcînd așa, să-l miștuie timpul? Un măr a căpătat odinioară Afro-dita, fiindcă ea era cea mai frumoasă, un măr îți dau și eu acuma ție, tot în semn de biruință. Aveți judecători de-același fel: păstor de oi acela¹, eu, de capre.“ Și, isprăvind de spus, îi puse în sîn mărul. Cloe, acum că Dafnis tot se-apropiase, îl cuprinse și-i dădu o lungă sărutare. Și nu i-a părut rău de loc lui Dafnis că îndrăznise să se cațere atît de sus; doar dobîndise ceva mai de preț, decît un măr, de-ar fi de aur: un sărut.

¹ Paris, fiul lui Priam, regele Troiei.

I. Într-o bună zi, un tovarăș de robie al lui Lamon veni din Mitilene și dădu de veste că, puțin înainte de culesul viilor, va sosi stăpînul, să afle dacă năvala metimnienilor nu făcuse vreo pagubă pe pămînturile sale. Vara era pe ducă, venea toamna. Lamon începu să facă pregătiri: casa o împedobi astfel încît stăpînul lui să tragă într-un loc în care totul să desfete ochii. Curăță izvoarele, să aibe ape limpezi, scoase gunoiul din ogradă, să nu aducă supărare mirosul, îngriji livada, s-o vadă stăpînul frumoasă.

II. Era un lucru minunat livada-aceea, pe potrivă livezilor regești. Se întindea cale de-un stadiu¹, pe un plai înalt, lat de vreo șaizeci de stînjeni. Semăna cu o fișie lungă de cîmpie. Avea pomi de tot soiul: meri, mirți și peri, smochini și rodii și măslini; pe alocuri, o viță-de-vie înaltă, cu ciorchinii negri, copți, se urcase în meri și în peri, parcă se întrecea cu ei în roade. Aceștia erau pomii de răsăd. Dar mai creșteau acolo pini și chiparoși, platani și dafini. Îi năpădisese ca o viță, iedera,

¹ Un stadiu avea cam 175—180 de metri.

iar boabele ei mari și negre păreau ciorchini de struguri. Pomii roditori se găseau înlăuntrul grădinii, ca ocrotiți; spre margine, cei fără roadă îi înconjurau ca o împrejmuire înălțată de mână omenească. Iar pe aceștia-i încingea un gard nu prea înalt, de pietre. Totul în livadă era bine măsurat și rînduit, fără înghesuială. De la trunchi la trunchi era întotdeauna cuvenita depărtare. Sus însă, crengile se îmbinau și arborii-și amestecau cununile ca într-o boltă, dar sloboda lor creștere părea și ea un meșteșug. Mai erau acolo și răzoare de flori, în parte flori de cîmp, altele semănate. Tufele de trandafir, crinii și hiacinții erau de mîna omului, iar toporașii, narcisele și scînteiuțele erau fiicele pămîntului neajutat. Vara era umbră în livadă, primăvara, flori iar toamna, fructe și, la orice vreme, încîntare și belșug.

III. Din farmecul livezii făcea parte și privestea frumoasă care se deschidea către cîmpia presărată cu turme mîinate de păstori și către marea străbătută de luntre și corăbii. Iar drept în mijlocul grădinii, se înălțau un templu al lui Dionysos și un altar. Altarul era cuprins de iederă, templul, de viță. Înlăuntru, fuseseră zugrăvite icoane din viața zeului: Semele¹ născîndu-l, Ariadna² dormind, Licurg³ înlănțuit, sfîșierea lui Penteu⁴; se mai

¹ Dionysos era fiul lui Zeus și al Semelei, prințesă tebană.

² Ariadna era fiica lui Minos al Cretei. A fugit cu Teseu, pe care-l ajutase să omoare Minotaurul. Dar Teseu a părăsit-o, adormită, pe țărmul insulei Naxos; în zori, cînd Ariadna s-a trezit, pînzele corăbiilor lui Teseu se pierdeau în zare. Cînd sosi însă acolo Dionysos cu întreg alaiul său. Și Ariadna, iubită de zeu, urcă alături de el în Olimp.

³ Rege legendar al edonienilor, neam trac. Cînd Dionysos, în drum spre India, a vrut să treacă prin Tracia, Licurg s-a împotrivit. Zeul s-a răzbunat lăsîndu-i pămînturile sterpe,

vedeau și indienii biruiți¹, tirenienii schimbându-se-n delfini²; și pretutindeni satiri călcând struguri, bacante prinse-n horă. Nu era uitat nici Pan: ședea pe-o stîncă și cînta din nai parcă însuflețind cu același cîntec și pe bacante, și pe satiri.

IV. Aceasta era deci livada pe care Lamon o-ngrijea cu-atîta dragoste, curățind-o de ramuri uscate, ridicînd corzile de viță. Lui Dionysos îi puse cunună. Călăuzi, prin șanțuri, apă spre brazdele de flori. Se afla în preajmă un izvor pe care Dafnis îl găsisese și uda florile cu apa lui. Deși acest izvor curgea doar pentru flori, și-al florilor era, totuși, ai casei se-învățaseră să-i spună „al lui Dafnis“. Cît despre Dafnis, Lamon mereu îl îndemna să-și îngrașe caprelé cît se putea mai bine, spunîndu-i că stăpînul, care nu dăduse pe-acolo de atîta vreme, va ține să le vadă și pe ele negreșit. Dar Dafnis n-avea nici o teamă, știind că pentru turma lui e vrednic.

iar edonienii, ca să scape de blestom, l-au legat pe regele lor de patru cai care, împrăștiindu-se în goană, l-au sfîrtecat.

¹ Rege legendar al Tebei, văr și potrivnic al lui Dionysos. Zeul l-a pedepsit rătăcind mințile femeilor tebane: bacante cuprinsă de delirul dionisiac, li se năzare că Penteu este un cerb sau un leu și îl rup în bucăți, în frunte cu însăși mama regelui, Agave, care-i taie capul și-l înfige într-un tirs. Legenda aceasta este materia *Bacantelor* lui Euripide.

² În legenda zeului figurează și cucerirea Indiei, adică răspîndirea triumfală în India a cultului dionysiac (vezi și nota de la Cartea a doua, XXIII, p. 47). Imaginea din templu reprezenta de bună seamă pe zeu într-un car tras de pantere și împodobit cu iederă și viță, urmat de un cortegiu de bacante, satiri și silenii.

² Îmbarcîndu-se incognito spre Naxos în corabia unor pirați tirenieni și înțelegînd că aceștia au de gînd să-l ducă în altă parte și să-l vîndă ca sclav, Dionysos prinse corabia într-un hățiș miraculos de iederă și viță, iar pe pirați, care se aruncaseră în mare îngrozii de ce vedeau și de cîntecul unor fluieri nevăzute, îi prefăcu în delfini.

doar de laudă: de cînd luase caprele în grijă, nici măcar una nu-i furase lupul, numărul lor se îndoise și ajunseseră mai grase decît oile. Totuși, gîndindu-se la învoirea pentru cununie, voia să dobîndească pe deplin bunăvoința stăpînului său și își dădea cu ele și mai multă osteneală. Le scotea dis-de-dimineață la păscut, le întorcea în faptul nopții. Le adăpa de două ori pe zi și căuta pășunile cele mai grase. Avusese grijă să-și facă rost de putini noi, șiștare multe și strecurători și mai mari. Cînd era vorba de capre, nu pregeta nici să le ungă coar-nele, să le țesale părul. Ai fi crezut, privind-o, că vezi o turmă sfîntă, a lui Pan. Părtașă la toate-aceste osteneli îi era Cloe, care vedea mai mult de caprele lui Dafnis decît de turma ei de oi. Flăcăul ajunsesse să-și închipuie că datorită ei arată caprele așa frumoase.

V. Pe cînd se îndeletniceau cu toate-acestea, le veni un al doilea vestitor de la oraș, cu porunca să înceapă cît mai repede culesul viei. Vestitorul zicea că el rămîne pînă ce aveau să stoarcă mustul și abia apoi se va întoarce la oraș, să îl aducă pe stăpîn tocmai la sfîrșitul culesului, cînd e în toi vinul cel nou. Așa că îl primiră pe aducătorul vestii cît au putut ei mai frumos (Eudromos¹ îl chema, căci treaba lui era să tot alerge) și neîntîrziat porniră să culeagă via, să ducă strugurii la teascuri, să toarne mustul în chiupuri. Dar strugurii cei mai frumoși îi lăsară întregi, tăind ciorchini cu coarde și frunze cu tot, pentru ca, atunci cînd vor veni, și cei de la oraș să aibă într-un fel priveliștea și bucuriile culesului.²

¹ Eudromos înseamnă bun alergător.

² Crengile acestea cu ciorchini erau păstrate în casă, atr-nate de grinzi, pînă tîrziu iarna.

VI. Cînd Eudromos fu gata să pornească spre oraş, Dafnis îi dădu o mulţime de daruri, mai ales daruri la-ndemîna păstorilor de capre: caşuri vîrtoase, un ied mic, o piele de capră, albă şi cu părul lung, să aibă ce pune pe el iarna, la drum. Eudromos se bucură, îl sărută pe Dafnis şi-i făgădui să pună pentru el o vorbă bună la stăpîn. Apoi, cu gînduri prieteneşti, se despărţi de Dafnis şi se duse. Dafnis urmă să pască mai departe turmele, cu Cloe, dar acum era neliniştit. Şi fata se temea: pentru întîia oară flăcăiaşul învăţat să vadă numai capre, munţi, ţărani, pe ea, avea să dea ochii cu stăpînul, pe care nu-l ştia decît din auzite. Cloe se întreba îngrijorată cum avea să se descurce Dafnis la această-nfăţişare şi, gîndindu-se că poate cununia lor a fost numai un vis zadarnic, inima i se strîngea. Şi de aceea nu mai conteneau cu sărutările şi se îmbrăţişau atît de strîns, încît păreau născuţi aşa: o singură fiinţă. Dar, cu teama-n suflet, sărutările erau amare şi mîhnită le era îmbrăţişarea, ca şi cînd i-ar fi văzut stăpînul sau s-ar fi ascuns de el. Şi, pe deasupra, le mai veni şi alt necaz.

VII. Trăia prin locurile-acelea unul Lampis, un văcar semet şi rău. Era şi el între aceia care o peţiseră pe Cloe şi adusese daruri multe, tot dîndu-ighes lui Dryas s-o mărite cu el şi nu cu un altul. Văzînd însă că fata are să fie a lui Dafnis, dacă îşi dă stăpînul învoirea, Lampis căuta un mijloc să-l minie pe acesta împotriva lor. Şi, cîm ştia că stăpînului îi place mult grădina, se hotărî să facă tot ce va putea s-o strice şi s-o răvăşească. Dacă tăia copacii, avea să fie prins asupra faptei după zgomot; se gîndi atunci mai bine să nîmicească florile. Aşteptă noaptea, sări gardul şi se

repezi în straturi. Iar cînd se furișă să plece, în urma lui bieteale flori zăceau smulse din rădăcină, rupte, frămîntate în picioare ca de un mistreț. A doua zi în zori Lamon se duse în grădină, să ude florile cu apă din izvor. Dar cînd văzu tot locul pustiu, de mină nu de hoț, ci de dușman, porni să-și sfîșie cămașa și să cheme-n ajutor pe zei, răcnind. Myrtale, auzindu-l, lăsă ce-avea în mînă și se repezi afară, iar Dafnis, care tocmai plecase cu turma, se întoarse-acasă într-o fugă. Văzînd ce se-ntîmplase, prinseră să se vaite și ei și să verse lacrimi amare.

VIII. Și un străin de-ar fi venit acolo, ar fi plîns, căci frumusețea locului pierise, tăvălită în noroi. Doar ici și colo mai scăpase de urgie cîte-o floare și, chiar culcată la pămînt, mai încerca să se deschidă, mai strălucea sub rouă, dăinuind, frumoasă încă, în tristețe. Pe florile stricate se așezau neconținut albine, zumzetul lor stăruiitor părea, deasupra morții florilor, o tînguire. Se tînguia, îndurerat, și Lamon:

„Bieții mei trandafiri, cum mi i-a frînt, și topo-rașii mei, cum zac, striviți în picioare, narcisele și hiacintii, smulși de mîna unui om hain. Are să vină primăvara, și ele n-au să mai îmbobocească, va fi vară, și n-au să se mai legene în plină floare niciodată, toamnă, și n-au să mai încununeze fruntea nimănui. Nici pe a ta, stăpîne Dionysos. Nu ți-a fost milă să le aperi, sărmane flori, și totuși între ele îți era sălașul, și le aveai mereu sub ochi, și doar ți-au fost de-atîtea ori podoabă și răsfaț. Și eu, cum oare, cum să-i mai arăt acum stăpînu-lui livada! Mă spînzură, așa bătrîn, de-un pin,

ca pe Marsyas¹. Și poate și pe Dafnis, închipuindu-și că isprava e a caprelor din paza lui.

IX. La vorbele acestea, lacrimile curgeau și mai fierbinți, și jalea lor nu mai era atita pentru flori, cât pentru ei, pentru viața lor primejduită. Cloe s-a chinuit întreaga zi, bocind pe Dafnis, văzându-l în închipuire biciuit și spânzurat. Se ruga de zei să nu mai vină stăpînul niciodată. Dar, la lăsarea nopții, Eudromos sosi cu vestea că peste trei zile va veni stăpînul cel bătrîn, iar fiul lui, chiar mîine. Auzind așa, se puseră la sfat, luîndu-l și pe Eudromos pârtaș, să chibzuiască ce e de făcut. Acesta, ca unul ce-i voia lui Dafnis numai bine, îl sfătui să spună întîmplarea mai întîii stăpînului cel tînăr.

„O să încerc eu să-l îmblînzesc, îmi e frate de lapte și am trecere la el.“

A doua zi așa au și făcut.

X. Astylos sosi călare, însoțit de un tovarăș al lui de ospete, un anume Gnathon, călare și el. Stăpînul era încă în zorii tinereții, abia-i mijise barba, dar Gnathon și-o rădea de mult. Lamon, urmat de Myrtale și Dafnis, îi ieși lui Astylos în cale și, aruncîndu-i-se la picioare, îl rugă să-i fie milă de un bătrîn fără noroc și să îl scape de mînia lui tată-său, căci n-avea nici o vină, și-i povesti cu de-amănuntul toate. Astylos se înduioșă de rugămintea lui, se duse în grădină, văzu florile puse și spuse că îl va ruga pe tatăl său să-i ierte, arătîndu-i că de vină-s caii, care, priponiți acolo, de focoși

¹ Satir frigian, inventator al fluierului cu două țevi. La o întrecere, cînd fluierul se dovedi mult mai prejos de lîra lui Apolo, zeul care cîștigase acest drept, îl spînzură pe temerarul concurent de-un pin și-apoi îl jupui. Cazna lui Marsyas e reprezentată adesea în arta elenistică.

că sint,   i-au rupt căpăstrul   i au scăpat în flori, le-au smuls, le-au rupt, le-au călcat în picioare. Pentru bunătatea asta, Lamon   i Myrtale se rugară zeilor să-l fereceasc   în tot felul. Dafnis   i aduse daruri: iezi, ca  uri, clo  ti cu pui, ciorchini de struguri pe vi  e, crengi de măr cu poamele pe ele. Printre daruri era   i vin de Lesbos, cu dulce mireasmă, foarte plăcut la băut.

XI. Astylos primi   ceste daruri cu bun  voin  , dar nu la ele-i stătea g  ndul, ci să se ducă să vineze iepuri, ca un tinerel bogat ce se afla, trăit în desfătări   i dornic să se bucure la   ar  , de plăceri cu care nu era deprins. Iar Gnathon, care   tia doar să mănince   i să bea p  n-la be  ie, iar după-aceea să se tăvălească în desfriu   i care era numai f  lci¹   i p  ntece   i ce-i mai jos, pusese ochii, cu g  nd r  u, pe Dafnis, c  nd acesta se   nf   i  se la stăpîn cu daruri. Era Gnathon acesta din fire iubitor de tineri, iar frumusețe ca la Dafnis nu mai pomenise la ora  , deci repede se hot  r  i să vină flăcăiandru-lui de hac. „la acolo, un păstor de capre, se gîndea, degrabă îl înduplec.“. A  a că nu se duse cu Astylos la v  n  toare, ci cobor  i la locul unde Dafnis   i minase turma la păscut, să vadă, chipurile, caprele, de fapt însă pe Dafnis.   i-acolo, ca să-l   mbl  nzeasc   pe flăcău, ba „Ce frumoase capre ai!“, ba „C  nt  -mi, rogu-te, din nai un cîntec păstoresc!“, ba „Repede-am să te fac om slobod, că stăpînului, de, din vorba mea nu   iese!“

XII.   n aceeași seară, Gnathon, zic  ndu-  i că acuma, gata, Dafnis e al lui, se a  ez   la p  nd  , a  tept  ndu-l să aducă turma de la p   unat. C  nd

¹ *Gnathos*   nseamn   „falcă“. Gnathon e un nume potrivit pentru un parazit.

îl zări, îi ieși zorit în cale și mai întâi îl sărută, apoi îl îmbie să i se lase, ca o capră țapului, în voie. Dar Dafnis pricepea încet un lucru ca acesta și începu să-nșire pilde: că, țăp să se repeadă la o capră, foarte bine; dar nu s-a pomenit de cînd e lumea să se repeadă țăp la țăp, și nici berbec să-ncalece berbec în loc de oaie, și nici cocoș să calce, nu găină, ci cocoș. Iar Gnathon își pierdu răbdarea și-ntinse mîinile pornit pe silnicie. Atuncea Dafnis îi dădu un brînci și o zbughi la fugă, ca un cățelandru. Atît îi fu de-ajuns lui Gnathon, care era beat și-abia se mai ținea-n picioare și altminteri: căzu la pămînt, în așa hal încît îi trebuia, să-l sprijine spre casă, o mîină de bărbat, nu de copil, cum vine vorba. Din ziua aceea Dafnis îl ocoli pe Gnathon și începu să-și pășuneze caprele cînd ici cînd colo, doar s-o descotorosi de el. Și nici pe Cloe n-o scăpa din ochi. Însă lui Gnathon, care văzuse că flăcăul cel frumos e și voinic, îi cam pierise cheful să mai stăruie. Căuta în schimb prilejul să-i vorbească lui Astylos de Dafnis și trăgea nădejde să-l capete în dar, căci tînărul stăpîn își făcea fală din mărinimie.

XIII. Dar deocamdată nu era prilejul. Sosise Dionisofan, cu Cleariste, și se iscase mare zarvă de cai și slugi, de bărbați și de femei. Abia după ce lucrurile s-au mai potolit apucă Gnathon să alcătuiască o lungă cuvîntare de iubire. Dionisofan era un om ajuns la vîrsta cărunteții, dar verde încă, trupeș și frumos, putînd ușor să se măsoare cu cei tineri; și-apoi era bogat cum nu sînt mulți și cumsecade cum al doilea nu găseai. Încă din prima zi aduse jertfe zeilor mai mari peste viața cîmpenească, Demetrei¹ și lui Dionysos, lui Pan

¹ Zeița grîului și în genere, a ogoarelor și a puterii lor de rodire.

și nimfelor, și îi cinsti cu vin, într-un vas mare, pe toți cîți se aflau de față. În zilele care-au urmat, se duse, rînd pe rînd, să cerceteze tot ce-avea Lamon în grijă și, găsind ogorul arat bine, via bogat crescută și livada minunată (pentru florile stricate, Astylos luase-asupra lui întreaga vină), fu cu prisosință încîntat, îl lăudă pe Lamon și-i făgădui să-l slobozească din robie. În sfîrșit, stăpînul luă și drumul turmei, către vale, să vadă caprele și pe păstorul lor.

XIV. Cloe fugi-n pădure, fiindu-i frică și rușine de-atîta lume. Dafnis rămase însă locului, încins cu o piele păroasă de capră, pe umeri cu o traistă nouă și ținînd în brațe, într-o parte, cașuri proaspete în cealaltă, doi ieduți de lapte. Dacă Apolo a păscut vreodată, ca simbriaș, eirezile lui Laomedon¹, de bună seamă arăta întocmai ca acum Dafnis. Fără o vorbă, roșu ca para focului la față, cu fruntea plecată, Dafnis întinse stăpînului darurile. Lamon spuse atunci:

„Stăpîne, acesta-i păstorul caprelor tale. Tu mi-ai incredințat cincizeci de capre și doi țapi; acum, datorită lui, ai o sută de capre și zece țapi. Și vezi, ce grase sînt, ce lînă deasă au? Și nu-i nici una să

¹ Laomedon, rege legendar al Troiei, tatăl lui Priam. Longos face aluzie la un pasaj din *Iliada* (XXI, 441 și urm.; în traducerea Murnu, 435 și urm.) în care Poseidon îl întreabă pe Apolo: „Aminte / Nu-ți mai aduci de necazul ce-am pățit pe la Troia / Numai noi doi între zei? La craiul smeș Laomedon / Noi, din îndemnul lui Zeus, ne-am pus, pe o plată-azumită, / Vreme de-un an să-l slujim și el ne da nouă poruncă. / Eu am durat împrejurul orașului Troia tot zidul / Lat și așa de frumos spre a fi nerăzbită cetatea. / Tu, într-aceea pe coasta muntelui Ida-n poiene / Și prin păduri și pe văi ca văcar îi pășteai o circadă.“

aibă vreun corn rupt. Le-a deprins și să asculte de cîtec, fac tot ce vrei cînd aud naiul."

XV. Cleariste, care era de față, dori să pună la ncercare spusele lui Lamon. Ea ceru lui Dafnis să le cînte caprelor din nai, cum avea el obiceiul, și-îfăgădui să-i dea în schimb o haină, un suman de lînă și opinci. Dafnis îi așeză pe cei de față roată-n jurul lui, iar el, în picioare sub fag, își scoase naiul din traistă. Suflă întii ușor, și caprele se sculară îndată cu capetele ridicate; apoi cîntă un cîtec de pășune, și caprele, plecîndu-și capetele la pămînt, începură să pască; șopti iarăși din nai un sunet dulce, și toate caprele se adunară și se culcară una lîngă alta; suieră apoi ascuțit, iar ele o zbughiră în pădure, de parcă da tîrcoale-un lup; după un scurt răstimp, cîntă știutul cîtec de întoarcere, și ele, ieșind din pădure, alergară la picioarele lui. Nu mai văzuse nimenea nici slugi care s-asculte-așa de porunca stăpînului. Toți se minunau, mai ales Cleariste; ea-și innoi și întări făgăduiala, spunînd că darurile-s meritate pe deplin de un păstor atît de iscusit la cîtec și la păstorit. Apoi stăpînii se întoarseră acasă, pentru prînz, și nu-l uitară nici pe Dafnis, trimițîndu-i și lui din bucate. Dafnis se înfruptă cu voie bună, în tovărășia Cloei, din meșteșugitele mîncăruri de oraș. Era plin de nădejde că va dobîndi de la stăpîni dorita încuviințare de căsătorie.

XVI. Iar Gnathon, care fusese și el de față la-nfățișarea măiestriilor lui Dafnis, se înflăcărare și mai tare. I se părea viața de nesuferit dacă n-ajunge să se bucure de Dafnis. Așadar îl pîndi pe Astylos pe cînd acesta își făcea plimbarea prin livadă, îl îmbie să urce pîn'la templul lui Dionysos și-acolo

îi acoperi picioarele și miinile de sărutări. Astylos, uimit, îl întrebă cu stăruință de ce face toate-acestea și îi făgădui să îl ajute dacă are vreun necaz. Gnathon îi spuse:

„S-a sfârșit cu Gnathon al tău, stăpîne. Eu, care pînă-acuma prețuiam doar masa ta, care jurasem că vinul vechi e lucrul cel mai plăcut de pe pămînt, care puneam pe bucătarii tăi mult mai presus decît pe tinerii din Mitilene, acum nu mai văd nimic frumos decît pe Dafnis. Și nu mă mai ating de-alesele mîncăruri care se gătesc și-aicea din belșug în fiecare zi, feluri de carne, pescărie, dulciuri. Aș vrea să fiu mai bine capră, să pasc iarbă și frunze, iar Dafnis să mă păstorească și să-mi cînte. Dar tu, scapă-l pe Gnathon al tău de suferință și biruie-l pe neînfrîntul Eros. Iar dacă nu, uite, mă jur pe tine, zeul meu, că-mi umplu burta cu mîncare și-apoi cu un cuțit, mă spintec chiar în fața pragului lui Dafnis. Și-atunci pe cine o să mai alinți în glumă, ca de-atîtea ori, spunîndu-i «Gnathon puîșorule!»?”

XVII. Tinărul, care știa ce-i chinul dragostei, și era bun la suflet, nu îndură să-l vadă cum se vaită și cum îi cade iarăși la picioare, să i le sărute, ci îi făgădui să-l ceară pe Dafnis de la Dionisofan și să îl ducă la oraș, să-i fie lui Gnathon iubit, iar lui, slujitor. Ca să-l mai înveselească, îl întrebă, zîmbind:

„Nu ți-e rușine să te prăpădești așa cu firea după feciorul ăsta al lui Lamon? Te dai în vînt să poți strînge în brațe un băiețandru care paște capre!” Și Astylos făcu o strîmbătură, parcă l-ar fi scîrbit duhoarea grea de țap. Dar Gnathon, care în dezmățul atîtor chefuri învățase pe de rost toate poveștile de dragoste, îi răspunse, și despre el, și despre Dafnis, astfel (și nu era cu totul fără noimă vorba lui):

„Nici un îndrăgostit, stăpîne, nu ia în seamă lucrurile-astea; e robul frumuseții oriunde a găsit-o. De-aceea s-a văzut și om să îndrăgească un copac, un riu, o fiară. Să-ți fie frică de ce-ți este drag, nu-i oare-o soartă vrednică de plins? Iar eu sînt fermecat, e drept, de trupul unui rob, dar frumusețea lui nu este-a unui rob. Ai văzut, stăpîne, cum seamănă cu hiacintul părul său? Și cum îi strălucesc de sub sprîncene ochii, ca două nestemate legate în aur? Iar fața îi e rumenă, și gura lui poartă podoaba unor dinți ca fildeșul, strălucitori și albi. Și alba sărutare-a gurii sale cine n-ar dori-o? Dacă m-am îndrăgostit de un păstor, m-am luat și eu după zei. Era văcar Anchise¹ și Afrodita l-a iubit, păstor de capre Branchos² și l-a sărutat Apollo; iar pe Ganimede³, păstor de oi, Zeus l-a răpit la el. Poți să disprețuiești pe acest băiat, cînd am văzut cu toții cum îl ascultă caprele, de parcă l-ar iubi? Să mulțumim lui Zeus și pajurelor sale că se îndură să mai lase atîta frumusețe pe pămînt.“

XVIII. Astylos rîse cu plăcere de ce-auzise de la Gnathon și-i spuse:

„Ia te uită ce iscusiti cuvîntători face din oameni Eros!“

¹ Anchise, văcarul, era troian de neam regesc. Din dragostea lui cu Afrodita s-a născut Eneas.

² Branchos, tînărul păstor drag lui Apollo, este strămoșul legendar al branhizilor, preoții vestitului sanctuar apolinic din Didymos, lângă Milet.

³ Ganimede, și el din neamul regilor troieni, era un adolescent atît de frumos încît, în timp ce băiatul pășuna pe Ida oile părintelui său, Zeus a trimis un vultur (sau mai mulți), ca să-l răpească și să-l ducă în Olimp. Acolo Ganimede, ajuns paharnicul lui Zeus, îi toarnă nectar în pahar și-i desfată privirea.

După aceea așteptă prilejul să stea cu taică-său de vorbă despre Dafnis. Numai că Eudromos ascultase, în taină, tot ce se vorbise între Astylos și Gnathon. Deci, fiindu-i Dafnis drag ca un flăcău de treabă și de-alminterea scirbit de un om ca Gnathon, se duse neîntârziat să povestească lui Lamon și lui Dafnis tot ce auzise. Dafnis, uluit, se hotări pe dată, fără șovăială, ori să ia cu el pe Cloe și să fugă, ori să piară amândoi, uniți și-n moarte. Dar Lamon o chemă afară pe Myrtale, după gard, și-i spuse:

„S-a sfârșit cu noi, nevastă. A venit vremea să scoatem la iveală ce-am ținut pînă acuma tăinuit. Rămîn ele puștii și caprele, și toate, însă mă jur pe nimfe și pe Pan că, și să știu că voi rămîne singur ca un bou bătrîn în staul, cum se zice, și tot nu voi ascunde întîmplările care-l privesc pe Dafnis, ci am să spun că l-am găsit prunc lepădat, și-am să destăinui cum a fost hrănit, și-am să arăt și semnele găsite lingă el. Să știe Gnathon, spurcăciunea, la ce rivnește el, fiind ce este. Numai adă-mi tu degrabă semnele de recunoaștere, și-am să-l învăț eu minte!”

XIX. După ce-au pus așa la cale ce să facă, s-au întors în casă. Între acestea, Astylos găsi o clipă nimerită, cînd taică-său n-avea nimic de făcut, și, dîndu-se pe lingă el cu binișorul, îi ceru îngăduința să-l ia pe Dafnis la oraș, spunînd că e băiat frumos, că nu face să stea la țară, că repede ar fi în stare să deprindă, îndrumat de Gnathon, obiceiurile de acolo. Bătrînul i-l dădu pe Dafnis bucuros lui fie-său, chemă pe Lamon și Myrtale și îi vesti cu voie bună că de-acum încolo Dafnis va avea în grijă nu țapi și capre, ci pe însuși Astylos. În locul lui, făgădui stăpînul, le va trimite doi păstori. La vorba-aceasta

Începură să se-adune robii ceilalți, prea bucuroși de un atît de chipeș tovarăș de robie. Dar Lamon ceru voie să vorbească și spuse-așa:

„Stăpîne, sînt om bătrîn și ce ți-oi spune e adevăr adevărat; uite, mă jur pe nimfe și pe Pan că n-ai s-auzi din gura mea nici o minciună! Stăpîne, nu sînt eu părintele lui Dafnis și nici Myrtale n-a avut norocul să-i fie mamă. Alții au fost părinții lui, însă aceia, avînd poate destui copii, l-au lepădat. Eu așa l-am găsit, lepădat și hrănit de una din caprele mele (ca o mamă s-a purtat, și de aceea mi-a fost dragă și-am îngropat-o, cînd s-a prăpădit, aicea, lîngă casă, în grădină). Și trebuie, stăpîne, să-ți mai spun ceva: am mai găsit, lăsate lîngă prunc, semne de recunoaștere. Și le-am păstrat, căci dovedesc o stare mai bună ca a noastră. Nu-mi este greu să-l știu pe Dafnis rob lui Astylos, robul frumos al unui cumsecade și frumos stăpîn. Să-l văd însă ajuns batjocura lui Gnathon, care se străduiește zor nevoie să-l ducă la oraș, la Mitilene, să-i fie lui desfăt, ca o femeie, în ruptul capului nu mă îndur să-l las!”

XX. Lamon tăcu după acestea, podidit de lacrimi. Gnathon, neobrăzat, făcea pe voinicosul și îl amenința pe Lamon cu bătaia. Dar Dionisofan, uimit de ce-auzise, îl potoli pe Gnathon, fulgerîndu-l cu o privire încruntată, apoi ceru lui Lamon lămuriri depline și-l îndemnă să spună numai adevărul și să nu nascocoască basme doar așa, ca să-și păstreze fiul lîngă el. Dar Lamon stăruî, în ceea ce spusese, se jură iarăși, pe toți zeli, adăugînd că, dacă îl vor dovedi mincinos, e gata să îndure orice caznă. Dionisofan porni să chibzuiască așa, cu Cleariste, așezată lîngă el: „De ce-ar minți la urma urmei Lamon, știînd că o să aibă doi ciobani în

loc de unul? Și cum să năSCOcească un țăran una ca asta? Și-apoi e tare greu să crezi că dintr-un om trecut, ca el, și dintr-o mamă ca oricare s-a putut naște asemenea minDrețe de fecior.“

XXI. Dar n-avea rost să umble cu ghicitul: Dionisofan ceru să vadă semnele de recunoaștere, să se încredințeze că sînt într-adevăr dovada unei nașteri strălucite și alese. Myrtale se duse după ele, să le ia din traista veche în care le păstrau pe toate. Cînd le aduse, se uită întii la ele Dionisofan. Și cînd văzu micul veșmînt de purpură, copca de aur și cuțitul cu miner de fildes, strigă deodată tare:

„Stăpîne Zeus!“ și își chemă nevasta să privească.

Văzînd, Cleariste strigă și ea:

„O, dragi zeițe ale sorții! N-am pus chiar noi aceste lucruri lingă pruncul nostru? N-am trimis-o noi pe Sophrosyne să-l aducă în părțile acestea? Ba nu sînt altele, sînt chiar acestea! Dragă bărbate, copilul e al nostru. Dafnis e fiultău și paște caprele lui taică-său!“

XXII. Cleariste vorbea încă și Dionisofan săruta semnele de recunoaștere, plîngînd de marea-i bucurie, cînd Astylos, înțelegînd că Dafnis îi e frate, își lepădă cit colo mantia și o luă la goană spre livadă, să-l sărute el pe Dafnis cel dintii. Selavii, după el. Cînd Dafnis îl văzu venind în fuga mare, în fruntea unei cete, și strigînd „Dafnis, Dafnis!“ cît îl ținea gura, crezu că vrea să-l prindă și, aruncînd traista și naiul, o luă la fugă înspre mare, cu gînd să se arunce din virful stîncii celei mari. Și poate s-ar fi întîmplat, nenorocire nemaiauzită, ca Dafnis, abia găsit, să piară, dacă Astylos n-ar fi strigat:

„Stai, Dafnis, nu te teme! Îți sînt frate, și-ți sînt părinți - stăpînii tăi de pînă azi! Ne-a spus

acuma Lamon despre capră și ne-a arătat dovezi. Întoarce-te și vezi cum vin încoace fericiți și veseli. Stai și sărută-mă, pe mine cel dintâi. Nu mint, mă jur pe nimfe că nu mint!”

XXIII. Dafnis se opri cu greu, abia după ce auzi că Astylos își întărește spusele cu jurămint. Iar cînd acesta îl ajunse, alergînd, Dafnis îl strînse-n brațe și îl sărută. Și-așa-i găsiră ceilalți, robii și roabele întîi, apoi stăpînul și cu soția lui. Toți îl îmbrățișau și-l sărutau pe Dafnis, plîngînd de bucurie. El însă n-avea ochi decît pentru părintele și maica lui, și îi strîngea la piept de parcă i-ar fi cunoscut de totdeauna, și nu se mai rupea de lingă ei. Așa de iute dăm crezare firii. Un scurt răstimp uită chiar și de Cloe. Apoi se duseră acasă și-acolo Dafnis îmbracă o haină scumpă și se așeză alături de tatăl său adevărat. Iar Dionisofan vorbi așa:

XXIV. „Dragii mei feciori, m-am însurat foarte tînăr și curînd am ajuns tată, un tată fericit, credeam. Întîi mi s-a născut un fiu, apoi o fată, și-al treilea a fost Astylos. Credeam că am destui urmași, și, cînd mi s-a născut al patrulea copil, l-am lepădat; semnele acestea nu erau de recunoaștere, ci de înmormîntare. Dar altfel hotărîse soarta. Feciorul cel mai mare și fata mi-au murit de-aceeași boală, în aceeași zi. Iar tu, prin voia zeilor, mi-ai rămas viu, ca să avem, și eu și maică-ta, sprijin mai mult la bătrînețe. Să nu-mi păstrezi gînd rău că m-am purtat așa, n-a fost cu bună voia mea, și nici tu, Astylos, să nu te necăjești că vei lua numai o parte din avere, în loc s-o ai întreagă; pentru omul înțelept nu este avere mai de preț decît un frate. Iubiți-vă unul pe altul, cît despre avuții, vă veți întrece și cu regii. Am să vă las moșii întinse, robi destoinici cu dui-

mul, aur, argint și cîtă altă avuție au bogații. Îi dăruiesc lui Dafnis, în chip deosebit acest pămînt de-aici, pe Lamon, pe Myrtale și caprele pe care le-a păscut.“

XXV. „Bine zici, tată, sări deodată Dafnis, eu stau aici și caprele îmi mor de sete, așteptîndu-mi naiul. Mă duc să le adăp!“ La asta, izbucniră toți în hohote de rîs, văzîndu-l că, ajuns stăpîn, tot îi mai stă mîntea la capre. Un altul fu trimis să aibă grija turmei, iar ei jertfiră lui Zeus mintuitorul și-apoi se așezară, plini de voieșie, la ospăț. Lipsea doar Gnathon. Înfricoșat, se adăpostise în livadă, în templul lui Dionysos, și-acolo petrecu întreaga zi și noaptea, ca unul care nu mai are altă apărare decît zei.

Se răspîndise cu iuțeală pretutindeni vestea că Dionisofan și-a găsit un fecior și că Dafnis, păstorul de capre, s-a dovedit a fi stăpînul moșiei. Încă din zori, țărani începură să vină care dîncetru cu bune urări pentru Dafnis și cu daruri pentru tatăl său. Printre cei dintîi fu Dryas, cel care o crescuse pe Cloe.

XXVI. Dionisofan le mulțumi și îi opri pe toți acolo, părtași la petrecere, nu doar la bucurie. Îi aștepta belșug de vin, de pîine, păsări de baltă, porci de lapte și fel de fel de cozonaci cu miere; iar zeilor localnici li se închinară multe jertfe. Dafnis își adună atunci întreg avutul de păstor și începu să-l împartă zeilor, prinos. Îi hărăzi lui Dionysos traista și cojocul; lui Pan, naiul și fluierul, iar nimfelor, șistarele și bița, pe care el, cu mîna lui le făurise. Dar lucrurile vechi, știute, ne sînt mai dragi decît o fericire nouă: de fiecare, Dafnis se despărțea plîngînd. Și nu lăsă șistarele pînă nu mulse

încă o dată caprele în ele, nici cojocul, pînă nu-l mai îmbracă, nici naiul, fără să mai cînte din el un cîntec, cel din urmă. Iar cînd le închina, le săruta. Apoi vorbi cu caprele, chemă pe nume țapii, bău din apele izvorului din care el și Cloe băuseră de-atîtea ori.

Dragostea nu și-o mărturisise încă, aștepta prilejul potrivit.

XXVII. În vremea asta, Cloe sta cu turma și plîngea, gîndindu-se, firește:

„Dafnis m-a uitat: visează la căsătorii bogate. Cine m-a pus să-i cer să jure pe capre, nu pe nimfe! S-a lepădat de ele ca de mine. Și uite, nici acum, cînd aduce jertfe lui Pan și nimfelor, n-a vrut să vină să mă vadă. O fi găsit la maică-sa vreo slujitoare mai frumoasă decît mine. Să fie ferieit! Eu însă n-am de gînd să mai trăiesc!”

XXVIII. Dar iată ce se întîmplă. Lampis, văcarul, se ivi, cu o ceată de săteni, și o răpi pe Cloe, socotind că Dafnis n-are s-o mai ia-n căsătorie și că Dryas va fi bun bucuros să-i fie socru. În timp ce se îndepărtau cu Cloe, care țipa sfișietor, un om, care văzuse silnicia, dădu fuga și-o înștiință pe Nape; Nape îl vesti pe Dryas, iar Dryas, neîntîrziat pe Dafnis. Acesta se pierdu cu firea: lui taică-său nu cuteza încă să-i spună, dar nici să-ndure un astfel de lucru nu putea. Se duse în grădină și începu să se jelească:

„Doar amărăciune mi-a adus această regăsire! Mai bine rămîneam ce-am fost, păstor și rob. Așa, puteam s-o văd și s-o sărut pe Cloe, pe cînd acum, gata, a răpit-o Lampis, și la noapte cu el o să-și împartă așternutul. Iar eu mă țin de băutură și petreceri și jurămintele ne-au fost deșarte!”

XXIX. Gnathon, încă ascuns în livadă, auzi ce spunea Dafnis și, socotind că a sosit prilejul să se împace cu el, plecă îndată, adună o ceată de slujitori mai tineri ai lui Astylos, se duse neîntârziat la Dryas, îi ceru să-l îndrumeze și o porni întins spre locul unde-și avea gospodăria Lampis. Ajunseră acolo tocmai când acesta o vira pe Cloe-n casă. Gnathon i-o smulse din miini și-nsoțitorii săi snopiră în bătaie pe ceilalți țărani. Mult ar fi dat Gnathon să-l poată înhăța pe Lampis și să-l ducă legat, ca pe un prins în luptă, dar Lampis, mai iute de picior, scăpă cu fuga. După o astfel de vitejie, Gnathon se-ntoarce acasă. Se făcuse noapte și Dionisofan dormea. Doar Dafnis veghea încă, în grădină, și plingea. Gnathon i-o înmînă pe Cloe și povesti toate de-a fir-a păr, rugindu-l ca acum să-l ierte pentru vina lui trecută, să-l socotească vrednicul său rob și să nu cumva să-l alunge de la masa lui, că va muri de foame. Dafnis, cu Cloe strînsă-n brațe, îi mulțumi lui Gnathon ca unui binefăcător, iar fetei îi ceru iertare pentru lipsa lui de grijă.

XXX. Cei doi tineri, chibzuind, găsiră mai cu cale să ascundă cununia lor; Dafnis s-o țină pe Cloe tănuită și să-și mărturisească dragostea doar mamei lui. Dar Dryas nu se învoi. Credea că se cuvine ca ei să spună cum stau lucrurile și părintelui lui Dafnis și le făgădui că el, Dryas, îl va îndupleca. A doua, zi, devreme, puse în traistă semnele de recunoaștere găsite lângă Cloe și se duse la Dionisofan și la Cleăriste. Îi găsi în livadă, șezînd de vorbă cu Astylos și Dafnis. Când toți tăcură să-l asculte, Dryas spuse- așa:

„O nevoie asemănătoare mă silește și pe mine, ca pe Lamon, să spun ce pîn-acuma am ținut ascuns. Fata mea, Cloe, nu e fata mea și nici n-a alăptat-o

Nape: alții i-au dat zile și, lepădată într-o peșteră a nimfelor, a supt de la o oaie. Am văzut cu ochii mei, m-am minunat și am luat copila, s-o cresc în casa mea. Stă mărturie că nu mint și frumusețea ei, căci nu ne seamănă de loc; stau mărturie și aceste semne, mai de preț decât ar fi să aibă un păstor. Uitați-vă la ele și căutați părinții fetei, poate se va dovedi că, prin obirșie, e vrednică de Dafnis!”

XXXI. Aceste vorbe de la urmă nu le aruncase Dryas fără socoteală, nici Dionisofan nu le ascultase cu mințile altunde. Se-ntoarse deodată către Dafnis: Dafnis schimba fețe-fețe și-abia își ținea plin-sul. Așadar, înțelese Dionisofan, e dragoste la mijloc. Și se-apucă să cerceteze cu temei tot ce-i spusese Dryas: fata, ca fata, doar îi era străină, era însă în joc feciorul său. Se uită cu grijă la semnele aduse, sandalele poleite cu aur, inelele, tulpanul. Apoi trimise după Cloe. Când i se înfățișă, îi spuse:

„Să fii cu inima ușoară, fata mea: logodnic ai și curind îți vei găsi și părinții!” Cleariste o luă în casă, s-o gătească, socotind-o de pe acuma nora ei. Iar Dionisofan trase pe Dafnis deoparte și-l întrebă, ca de la om la om, dacă mai este fată Cloe. Dafnis îi jură că nu se întâmplase între ei nimic mai rău decât sărutări și jurăminte de credință. Bătrînul se bucură și îi pofti pe amîndoi la masă.

XXXII. Atunci puteai să vezi ce-nseamnă frumusețea cînd i se-adaugă podoaba. Cloe, frumos îmbrăcată, cu părul împletit, cu fața limpezită, li se păru tuturor atît de frumoasă, încît și Dafnis mai să n-o cuncască. Ar fi jurat oricine, chiar uitînd de semne, că nu poate fi Dryas tată unei fete ca această. Oricum, Dryas și Nape nu lipseau de la ospăț și nici, pe altă laviță, Lamon și Myrtale.

În zilele care-au urmat fură din nou aduse jerafe zeilor, și pus vin în vase, la îndemna tuturor. Cloe închină și ea tot ce fusese al ei, naiul și traista, șiștarele și cojocul. Iar în izvorul din peșteră turnă vin, căci lângă el fusese alăptată și se spălase-n el de-atâtea ori. Și așază cunună pe mormîntul doicrii sale, oaia (Dryas îi arată unde-o-ngropase). Turmei sale îi mai cîntă o dată din nai, de rămas bun, apoi rugă pe nimfe ca părinții care-o lepădaseră, pe care-cuma are să-i găsească, să fie vrednici de-un ginere ca Dafnis.

XXXIII. Cînd socotiră că au petrecut de-ajuns la țară, hotărîră să plece la oraș, să dea de urma părinților copilei, să nu tărăgîneze mai mult nunta. În zori de zi, gata de drum, dădură-n dar lui Dryas alte trei mii de drahme, iar lui Lamon drept la jumătate din rodul ogorului și-al viei, caprele, cu doi păstori, patru perechi de boi, îmbrăcăminte pentru iarnă și slobozenie, neveste-si și lui. După aceste rînduieli, porniră către Mitilene, unii călări, alții-n trăsuri, urmați de care încărcate, alai mare. Au sosit noaptea, nebăgați în seamă. Dar a doua zi, încă de timpuriu, se și strînsese lângă porți mare mulțime de bărbați și de femei. Bărbații, intrînd, îi arătau lui Dionisofan cît sînt de bucuroși de fiul regăsit, cu-atît mai mult văzînd cît e de chipeș. Femeile-i făceau urări de bine Clearistei, fericind-o că a adus acasă nu numai un fecior, ci și o noră. Și ele o priveau pe Cloe cu uimire, cît era de fără seamăn de frumoasă. Întreg orașul se împătimise după cei doi tineri, toți le binecuvîntau căsătoria, ca făcută, și se rugau ca neamul fetei să se dovedească pe măsura frumuseții ei. Iar în casele bogate, femei destule înălțau zeilor rugi să poată ele însele să treacă drept mame ale unei fete atît de minunate.

XXXIV. Dionisofan, după atîta frămîntare, căzu în somn-adînc și-avu un vis. I se părea că vede pe nimfe rugîndu-se lui Eros ca, în sfîrșit, să-ngăduie căsătoria celor doi. Iar Eros, descordîndu-și arcul, îl așează alături, lîngă tolbă, și îi dădu lui Dionisofan poruncă să poștească la ospăț pe toți cei mai de frunte mitilenieni și, cînd va fi umplut cu vin ultimul vas, s-arate fiecărui mesean semnele de recunoaștere lăsate lîngă Cloe. Apoi are să cînte cîntecul de nuntă. Iar Dionisofan, sculat cu noaptea-cap, dădu porunci să fie pregătît un strălucit ospăț, cu tot ce dă pămîntul și dă marea și au în ele lacurile, riurile, și îi poști pe toți fruntașii Mitilenei pentru seara-aceea la ospăț.

Era în toi ospățul, se lăsase noaptea. Ultimul vas, din care se închină vin lui Hermes¹, era plin. Atunci intră un slujitor purtînd pe-o tavă de argint semnele Cloei și începî să dea mesei ocol, spre dreapta, oprindu-se la fiecare, să le arate.

XXXV. Om după om, tăcură toți. Mai rămăsese numai unul, Megacles, care avea locul de cînte, căci era cel mai bătrîn. Acesta, văzînd semnele, le cunoșcu îndată și dădu un strigăt tare, tinerese:

„Ce-mi văd ochii! Ce soartă ai avut, fetița mea? Oare trăiești tu încă, sau au rămas doar semnele acestea, găsite și luate de cine știe ce păstor? Dionisofan, te rog frumos să-mi spui de unde au ajuns la tine. Să nu mă pizmuiești dacă și eu, ca tine, îmi găsesc, după atîta vreme, un copil pierdut!”

Dar Dionisofan îl îmbie pe Megacles să povestească el întîi, cu de-amănuntul, cum a fost cu

¹ *Hermes* veghea asupra somnului. Cf. *Odisea* (VII, 137—138, în traducerea Murnu, 172—176): „Cînd ei din cupe închinău, lui *Hermes*... căruia dinșii toldeauna! La urmă-i închinău, cînd după-masă / Aveau să meargă-n pat”.

părăsirea fetei. Iar Megacles, fără să-și fi pierdut focul din glas, le povesti așa:

„A fost o vreme cînd nu mă prea găseam la largul meu. Cîtă avere avusesem, se dusesse pe coruri de teatru și corăbii de război¹. Stînd eu așa, mi s-a născut o fată. Am șovăit s-o cresc în sărăcie și-am lepădat-o, împodobită cu semnele acestea, știind că mulți sînt dornici să ajungă tați chiar și așa. Însă abia am părăsit copila în peșteră, încredințînd-o nimfelor, că bogăția a-nceput să-mi curgă-n casă, zi de zi mai mare. Și acuma nu mai am cui s-o las, căci n-am avut noroc de-atunci să mi se nască nici măcar o fetiță. Iar zeii, parcă vrînd să-și bată joc de mine, îmi tot trimit un vis din care se înțelege că o oaie mă va face tată.“

XXXVI. La aceasta Dionisofan scoase un strigăt și mai tare decît Megacles, sări și se-ntoarse-ntr-o clipită cu Cloe, prea frumos gătită:

„Iată-ți copila părăsită, zise. Prin grija zeilor, o oaie ți-a hrănit-o, cum mi l-a hrănit o capră pe Dafnis. Ia-ți semnele, ia-ți fata. Dar dă-i-o înapoi lui Dafnis, de mireasă: pe amîndoi i-am părăsit, tu și cu mine, și i-am găsit pe amîndoi. Și-amîndorura le-au purtat de grijă Pan, nimfele și Eros.“

Lui Megacles vorbele acestea îi plăcură și le încuviință. Trimise după Rode, mama Cloei și nevasta lui. Pe Cloe o luă și-o strînse îndelung la pieptul său. În noaptea-aceea au rămas să doarmă-acolo, căci Dafnis o ținea una și bună că n-o mai lasă nimănui pe Cloe, orice i-ar fi, chiar tată.

¹ Cetățenii bogați erau obligați să finanțeze reprezentațiile teatrale și echiparea corăbiilor statului.

XXXVII. A doua zi căzură cu toții lă-nvoială să se întoarcă iar la țară. Așa cereau Dafnis și Cloe căroră traiul la oraș nu le era de loc pe plac. De altfel și părinții lor doreau să facă pentru ei o nuntă păstorească. Traseră la Lamon și îi aduseră lui Megacles pe Dryas, și pe Nape, Rodei. Porniră-apoi să pregătească o sărbătoare strălucită. Iar Megacles o-ncredință pe Cloe mirelui ei Dafnis în fața nimfelor, în peșteră, și închină acolo daruri multe, între care și semnele de recunoaștere-ale Cloei. Lui Dryas îi dădu atâtea drahme cît să-mplinească zece mii.

XXXVIII. Fiind o zi frumoasă, Dionisofan puse să se aștearnă chiar în fața peșterii paturi de frunză verde și poști acolo, la un ospăț de pomină, pe toți sătenii din împrejurimi. Veniră Lamon și Myrtale, Dryas, Nape, rudele lui Dorcon, Filetas și copiii lui, Chromis, Lycainion. Nici Lampis nu lipsea, căci îl iertaseră acumă. Petrecerea a mers, după meseni, sătește, țărănește: unul se avînta în cîntece de seceriș, altul da drumul la strigături glumete, ca la stors de struguri; Filetas cîntă din nai, Lampis, din fluier, Dryas și Lamon dăntuiră. Dafnis și Cloe se sărutau. Și caprele, părtașe sărbătorii, pășteau printre nuntași, lucru nu tocmai pe placul orășenilor de-acolo. Dafnis chemă pe nume citeva din ele, și le dădu în gură frunză verde, și, apucîndu-le de coarne, le sărută cu drag.

XXXIX. Dafnis și Cloe, nu numai atunci, ci cît ea avut zile, au dus mai mult viață păstorească, cîstind pe Pan, pe nimfe și pe Eros, crescînd turme bogate de capre și de oi, ținînd drept hrana cea mai dulce poamele și laptele. Pe primul lor copil, un băiețel, îl puseră să sugă la o capră și-a doua lor născută, o fetiță, a supt, prin voia lor, lapte de

oaie. Băiatului i-au zis Filopoimen¹, fetei Agele².
Și au îmbătrânit așa, cu dragoste de cele păstorești.
Peștera nimfelor au umplut-o de podoabe și icoane,
lui Eros, păstorul, i-au făcut altar. Chipul lui Pan
l-au strămutat de unde se găsea, sub pin, în templul
înălțat de ei, templul lui Pan războinicul, cum îi
spuneau.

XL. Dar toate acestea le-au făcut ei mai târziu.
Acum, la nuntă, când se lăsă noaptea, toți îi petrecură
pînă la odaia lor, în cîntece de fluier și de nai, și
în lumini de facle. În prag, nuntașii, cu glasuri
aspre, răgușite, încît păreau că zgîrie cu furca
un ogor pietros, le înălțară cîntecul de nuntă.

Dafnis și Cloe au putut în noaptea-aceea, mai
treji ca bufnițele, să se strîngă-n brațe goi, să se
sărute. Dafnis săvîrși acumă ce-l învățase Lycainion
cîndva. Iar Cloe află atunci întîia oară că ce-au
făcut ei pînă-atunci, la marginea pădurii, fuseseră
doar jocuri de păstori.

¹ Prieten al păstorilor.

² Turmă.

—

HELIODOR

TEAGENE ȘI HARICLEEA
(ETIOPICELE)

Traducere și note de
MARINA MARINESCU

ETIOPICELE LUI HELIODOR

Romanul grec Etiopicele a văzut lumina tiparului pentru prima dată la Basel, unde a fost publicat de către Vincentius Obsopoeus (Heidnecke) după un manuscris furat din biblioteca lui Matei Corvin din Buda în timpul războiului din 1526¹. După 20 ani tot la Basel a apărut traducerea latinească a romanului, datorită umanistului polon Stanislas Warszewicki, om cu o serioasă pregătire clasică, dobândită în școlile de la Wittenberg, Padova și Roma.

De aici încolo romanul a început să se răspîndească și să fie tradus în numeroase limbi, atât pentru frumusețea narațiunii și compoziția lui meșteșugită, cât și pentru stilul viu și ales în care a fost scris. La noi a pătruns probabil prin secolul al XVI-lea. Știm astăzi că fiica lui Ieremia Movilă, căsătorită cu un nobil polonez care fusese prins și închis de turci în temniță, găsea alinare și sprijin suflătesc citind în timpurile lui Teogene și ale Haricleei, care înfruntă cu curaj toate nenorocirile pentru ca în cele din urmă dragostea lor să triumfe.

¹ Maria Marinescu-Himn, *Romanul grecesc Etiopica al lui Heliodor în traducerea românească*, extras din *Hrisovul*, 1945, vol. V, p. 6.

Dimitrie Cantemir a cunoscut și el bine romanul. Ba mai mult, l-a folosit ca model de compoziție pentru lucrarea sa Istoria ieroglifică, în a cărei prefață își mărturisește intenția pe care a avut-o.

Prima traducere românească a Etiopiceilor, cunoscută însă sub numele de „Iliodor“, a apărut din inițiativa episcopului Leon Gheuca, devenit mai târziu Mitropolit al Moldovei care i-a încredințat tălmăcirea romanului logofătului Toma Dimitriu, grămatic la Mitropolia din Iași și profesor în același timp la Școala Domnească.

Om de cultură inclinat spre meditația filozofică, Leon Gheuca se oprește la istoria lui Teagene și a Haricleei, socotind că este foarte potrivită pentru latură ei morală.¹

Romanul Etiopicele a circulat la noi în copii manuscrise, fiind cunoscut sub titlul A lui Eliodor istorie ethiopicească sau Ethiopica, avînd subtitlul „Amorul lui Theagen și Haricleea“, dat, desigur, după numele celor doi eroi.

În prezent numai la Biblioteca Academiei se află 14 manuscrise, avînd numerele 57, 60, 347, 355, 506, 2605, 2769, 2774, 2868, 3259, 3531, 3581, 4837 și 5046.

În 1963 a apărut la noi o amplă lucrare, Cărțile populare în literatura românească, ediție îngrijită de Ion Chițimia și Dan Simonescu, care include printre altele și copia traducerii lui Eliodor datată 25 februarie 1786, datorată paharnicului Toader Jora după tălmăcirea — adesea greoaie — a grămaticului Toma.

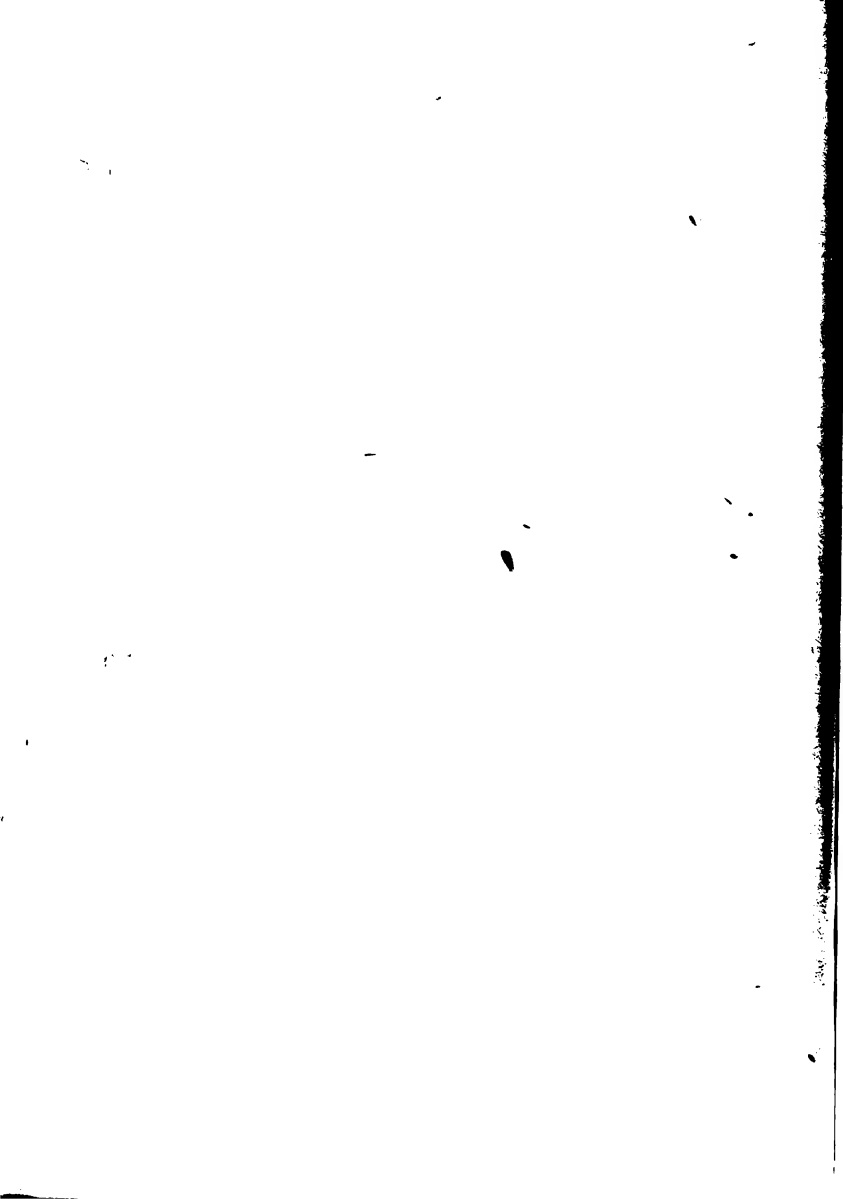
Traducerea de față, de fapt prima traducere modernă a lui Eliodor în românește, încearcă în primul rînd

¹ Despre Leon Gheuca vezi Alexandru I. Ciurea, *Figuri de ierarhi moldoveni, Leon Gheuca, Chișinău, 1942.*

să prezinte un text cît mai cursiv, accesibil publicului larg. Întrucît istoria lui Teagene și a Haricleei este o narațiune agreabilă, bine compusă, capabilă să rețină atenția cititorilor, a fost necesar ca uneori să se modifice construcțiile specifice limbii grecești: aglomerări de gerunzii și participii, fraze lungi cu o topică dificilă, întrebări retorice. De asemeni majoritatea numelor proprii au fost redată după regulile limbii române, excepție făcînd numele puțin cunoscute sau cele care puteau da naștere la confuzii (între Teba din Asia Mică și Theba din Egipt, între Thetis, nimfă a mării, și titanida Tethis, între pitic și pythic).

Istoria lui Teagene și Haricleea, povestire agreabilă cu o tehnică meșteșugită a compoziției, credem că va suscita un interes susținut printre iubitorii de literatură din țara noastră.

MARINA MARINESCU

I. Ziua începea să suridă și soarele strălucea deasupra munților, cînd o ceată de oameni înarmați ca niște hoți se coborî de pe înălțimile care se întind la gurile Nilului, în locul cunoscut sub numele de „gura lui Hercule”¹. Se opriră o clipă să cerceteze marca care se întindea la picioarele lor, dar serutară în zadar întinsul apei, căci era pustiu și nu făgăduia nici o pradă. Își îndreptară apoi privirile spre țărmul din apropiere și iată ce privești le se înfățișă acolo: la țărm sta ancorat un vas, fără echipaj, dar, așa cum se putea vedea și de la distanță, plin de poveri; greutatea îl făcea să stea cufundat în apă pînă la al treilea briu². Țărmul era acoperit cu oameni care fuseseră omoriți de curînd; unii își dăduseră suflul, alții trăgeau să moară, abia mișcînd, semn că măcelul tocmai se sfîrșise. Fusesse o luptă stranie după urmele pe care le lăsașe, căci se vedeau laolaltă rămășițe vrednice de milă ale unei petreceri nefaste, care se încheiase în chip tragic. Se vedeau

¹ „Gura lui Hercule”, străjuită de orașul Canope (azi Abukir), era al șaptelea braț al deltei Nilului, situat în extremitatea de apus a țării, în vecinătatea pustiei libian.

² Grecii denumeau briu căptușala de scindură a laturilor unei corăbii. Este vorba așadar de un vas destul de mare.

acolo o mulțime de mese încă încărcate cu bună-tăți; unele, trintite la pământ, erau ținute și acum de mâinile celor care le folosiseră ca să se apere cînd începuse prin surprindere măcelul. Sub altele zăceau oameni care crezuseră că își pot găsi astfel un adăpost. Erau de asemenea cupe de vin răsturnate, care căzuseră din mâinile celor ce luaseră parte la ospăț, sau din ale celor care le folosiseră drept proiectile. Atacul dezlănțuit pe neașteptate îi făcuse să dea o întrebuințare nouă cupelor și să le schimbe în arme. Unii din cei care zăceau acum întinși la pământ fuseseră răniți de securi, alții de pietre pe care chiar țărmlul le pusese la îndemîna lor; unul avea mădularele rupte de lovituri de ciomag, altul avea trupul ars de flacăra unei torțe. Fuseseră măcelăriți în fel și chip, dar cei mai mulți fuseseră răpuși de săgeți.

Era cît se poate de variat spectacolul pe care zeii îl pusseră la cale aici, căci pîngăriseră vinul cu singe, amestecaseră petrecere și luptă, meseni și morți, libațiuni și înjunghieri — iată tabloul care se înfățișa privirii tîlharilor egipteni. De la înălțimea de unde priveau scena aceasta, ei nu înțelegeau nimic din ceea ce se întîmplase, căci dacă pe învinși îi aveau în fața lor, pe învingători nu-i vedeau niciunde. Izbînda li se părea deplină, dar prada rămăsese neatinsă, iar vasul părăsit și pustiu era plin de mărfuri, ca și cum ar fi fost păzit de numeroși apărători și s-ar fi legănat în voia lui. Deși nu pricepeau ce se petrecuse, atrași de gîndul jafului și socotindu-se stăpîni peste cîmpul de luptă, ei se repeziră la vale.

II. Ajunși aproape de corabie și de morți, dădură peste o scenă și mai ciudată decît cea dinainte: o fată tinăra, de o frumusețe uimitoare care te făcea

să o iei drept o zeiță, era așezată pe o stîncă. Cele petrecute o făcuseră să sufere amarnic, dar ea se arăta încă plină de curaj. Avea capul împodobit cu o cunună de laur și purta pe umăr o tolbă cu săgeți; ținea brațul drept pe un arc, iar mîna îi cădea în voie. Cotul celui-lalt braț se sprijinea pe șoldul drept. Își rezemase obrazul în palmă, ținea ochii plecați și, cu capul nemișcat, se uita țintă la un tinăr care zăcea pe pămînt. Plin de răni, el părea că-și revine cu greu dintr-un somn adînc, vecin cu moartea. Și totuși frumusețea lui bărbătească părea încă plină de vigoare, iar sîngele care îi păta obrazul îi sporea albul strălucitor al pielii. Cu toată suferința ce-i îngreuna pleoapele, el își ridică privirea, atrasă de vederea tinerei fete și aceasta fu de ajuns ca să-l facă să-și revină. Își recăpătă respirația, scoase un suspin adînc și zise cu o voce slabă: „Draga mea, ești vie cu adevărat sau și tu, victimă a luptei, nu te-ai îndurat să mă părăsești nici după moarte, pentru a-ți lega umbra și sufletul de nenorocitul de mine?“ „Viața sau moartea mea, îi răspunse fata, atîrnă numai de tine. Vezi arma asta? Îi arătă ea sabia de pe genunchi. Pînă acum nu mi-a fost de folos, căci respirația ta mi-a oprit mîna!“ Zicînd acestea, se ridică de pe piatră și pe colină hoții, surprinși și speriați ca de trăsnet la vederea ei, se ascuseră în tufișuri. Fata le părea mai înaltă în picioare, aidoma unei zeițe. Săgețile ei se izbeau în tolbă răsunînd, veșmîntul brodat cu aur strălucea în soare, iar părul, sub cunună, răvășit ca cel al unei bacante, flutura pe umeri. Ei erau nedumeriți mai puțin de ceea ce vedeau cît mai ales din pricină că nu înțelegeau ce se întîmplase. Pentru unii era o divinitate, Artemis ori Isis, zeița acestei țări; pentru alții, o preoteasă cuprinsă de o furie sacră, care pusese la cale măcelul ce se vedea. Se gîndeau astfel, fără să-și poată da

seama ce se întâmplase în realitate. Ea coborî repede spre tinăr și, îmbrățișându-l, începu să plîngă și să-l sărute și, în timp ce îi ștergea singele, gemea fără să-i vină să creadă că-l ținea în brațele ei. Văzînd aceasta, egiptenii își schimbă pînă la urmă părerea: „O zeiță ar face oare asemenea lucruri? se întrebau ei. O zeiță ar săruta cu atîta dragoste un om mort?“ Se îndemnară deci unii pe alții să prindă curaj și să vină mai aproape ca să-și dea seama ce se întâmplase. Revenindu-și așadar din spaimă, se apropiară în fugă și o găsiră pe fată aplecată încă asupra rănilor tinărului. O dată ajunși în spatele ei, nu mai îndrăzniră însă nici să vorbească, nici să se miște. Zgomotul pașilor lor, umbra care se așternuse în fața ochilor fetei, o făcură să-și ridice privirea. Îi văzu și se aplecă din nou. Fără să pară cituși de puțin înfricoșată de ținuta ciudată și de armele hoților, ea nu se gîndea decît cum să-l îngrijească pe omul întins la pămînt. Astfel, o pasiune adîncă și dragostea sinceră disprețuiesc tot ceea ce — durere ori plăcere — este străin de această dragoste și te fac să nu ai ochi și grijă decît pentru cel iubit.

III. Hoții trecură prin fața fetei și se opriră, pînă la urmă hotărîți să întreprindă ceva. Fata își ridică din nou ochii, le văzu fețele negre și înfățișarea respingătoare și zise: „Dacă sinteți umbrele morților care zac acolo, n-aveți de ce să ne faceți rău, căci v-ați măcelărit aproape toți între voi. Pe cei pe care i-am făcut să piară, i-am omorît pe drept, pentru a respinge un atac nelegiuit împotriva mea. Dacă sinteți oameni vii, duceți, după cît se pare, o viață de pirați, dar ați venit totemai la timp. Eliberați-ne din nenorocirea noastră și puneți capăt prin moarte dramei acestei vieți!“ Din tot ce spunea fata jeluindu-se, hoții nu puteau înțelege nimic. Îi lăsară acolo

pe cei doi tineri, văzînd că slăbiciunea lor îi păzea mai bine chiar decît ei; se repeziră la corabie și începură să care la țărm bogata încărcătură. Disprețuînd mai tot restul (căci se aflau acolo bogății multe și de tot felul), alegeau numai aurul, argintul, pietrele prețioase și țesăturile de mătase, luînd fiecare cît putea. Cînd li se păru că era de ajuns — și era acolo cu ce să se mulțumească și niște pirați lacomi ca ei — își întinseră prada pe țărm și o împărțiră în grămezi, nu după valoare, ci după greutate. De fată și de tînăr aveau să se ocupe mai tîrziu. Dar tocmai atunci apăru o altă ceată de hoți, condusă de doi călăreți. La vederea lor, primii, fără să apuce să-și ia sau să-și adune poverile, o luară la fugă cît puteau de repede că să scape de urmărire. Ei fiind doar zee, îi vedeau pe noii veniți de trei ori mai numeroși. Și astfel pentru a doua oară fata deveni prizonieră, fără să fi fost prinsă. Pirații care se și repeziseră să prade, mirați de această priveliște de neînțeles, se opriră pentru o clipă. Ei credeau că tot măcelul acela fusese făcut de primii hoți și, văzînd-o pe fata aceasta îmbrăcată într-un veșmînt străin, minunat, stînd nepăsătoare în fața primejdiei, preocupată numai de rănila tînărului, ale cărui dureri o făceau să sufere de parcă ea însăși le-ar fi simțit, admirau frumusețea și curajul ei și erau tulburați de rănitul acela atît de frumos, atît de puternic, care acum își revenea puțin cîte puțin și-și recăpăta expresia obișnuită a feței.

IV. În cele din urmă căpetenia hoților se apropie de fată. O atinse cu mîna, poruncindu-i să se ridice și să-l urmeze. Înțelesul cuvintelor îi scăpa, dar ea îi ghici porunca. Susținîndu-l pe tînărul care nu vroia s-o lase, ea își îndreptase sabia spre piept și amenința să se omoare dacă nu-i luau pe amîndoi.

Căpetenia hoților îi înțelese intenția mai mult după gesturi decît după cuvinte și se gîdea de altfel că tinărul, dacă va supravieți, l-ar putea ajuta în acțiunile sale. El puse piciorul jos ca și slujitorul său și îi așezară pe prizonieri pe caii lor; apoi porunci celorlalți să adune prada și să-i urmeze. El alergia pe jos alături de cai pentru a-i susține pe prizonieri cînd se clătinau. Avea cu ce să se laude: el, o căpetenie, se cobora să servească și, deși învingător, îi slujea pe prizonierii săi. Astfel o înfățișare nobilă și vederea frumuseții pot să supună pînă și sufletul unui hoț și să domine forța brutală.

V. După ce au urmat cursul rîului cale de aproape două stadii¹ îl părăsiră și, lăsînd marea la dreapta, o porniră fără ocoluri spre munte, peste a cărui culme trecură cu destulă greutate. De cealaltă parte se întindea un lac avînd înfățișarea următoare: întregul ținut, pe care egiptenii îl numeau Bucolia², era un teren jos unde se revărsa Nilul umflat și alcătuia un lac foarte adînc la mijloc care se preschimba însă la margini într-o cîmpie mlăștinoasă. Aceste mlaștini sînt pentru lacuri ceea ce sînt rîurile pentru mări. Acolo locuiesc hoții egipteni, împărțiți în cete: unii pe un colț de pămînt răsărit din apă, alții într-o barcă, mijloc de transport și de adăpost totodată, unde femeile torc și își aduc pe lume copiii. Alăptați la început de mame, aceștia sînt hrăniți mai tîrziu cu pește din lac, prăjit la soare. Cînd încep să meargă, sînt legați de picioare

¹ Vezi nota 1 de la *Dafnis și Cloe*, Cartea a patra, capitolul 2.

² Ținut din delta Nilului, locuit de o populație de păstori, menționată de Strabon (XVII) și Dio Cassius (LXXI, 4). Felul lor de viață este descris de Achilles Tatios, în *Aven-turile Leucipei și ale lui Clitofon* (XII).

cu o frînghie care îi lasă să înainteze pînă la marginea bărcii sau a colibei, mijloc iscusit de a-i conduce cu piciorul, tot așa cum alții sînt duși de mînă.

VI. Nu un singur păstor s-a născut în mijlocul lacului și a fost crescut în acest chip, socotindu-l drept patria sa, căci el le dă hoților un adăpost foarte sigur în care vin necontenit oameni de teapa lor. Apa le ține loc de meterez și trestiile din mlaștină îi apără ca un zid. Deschizînd în această pădure deasă poteci șerpuitoare și întortocheate pe care ei le urmează fără greutate pentru că le cunosc, dar de unde străinii nu mai pot ieși, sînt apărați astfel cît se poate de bine împotriva incursiunilor. Așa arată lacul și aceștia sînt păstorii care locuiesc aici.

VII. La apusul soarelui, hoții cu căpetenia lor ajunseseră pe lac. Îi coborîră de pe cai pe tineri și puseră prada în bărci, în vreme ce mulțimea hoților rămași acasă ieșiră din toate ascunzișurile lacului și alergară în întîmpinarea căpeteniei pe care îl primiră ca pe un rege. Văzînd prada bogată și frumusețea aproape divină a fetei, ei se minunară. Tovarășii lor prădaseră fără îndoială temple sau sanctuare și o luaseră și pe preoteasă, dacă nu cumva aceea era statuia vreunei zeițe. Astfel se gîndeau ei ca niște oameni simpli și, lăudîndu-și căpetenia pentru vitejia lui, îl conduseră spre locuința sa. Aceasta era o insulă mai departe de celelalte, care îi fusese dată ca adăpost lui și cîtorva oameni de încredere. De cum ajunse acolo el îndepărtă mulțimea, chemîndu-i pe toți a doua zi dimineată. Rămas singur cu cei cîțiva tovarăși cină repede cu ei, iar pe tineri îi încredință unui tînăr grec, pe care pirații îl luaseră prizonier cu puțin timp înainte, pentru a le sluji de tîlmaci; îi dădu o colibă

apropiată de a sa și il puse să aibă grijă de tînăr și mai ales să o apere pe fată de orice neajuns. Apoi, doborît de oboseala drumului și de grijile zilei, se lăsă furat de somn.

VIII. Liniștea cuprinse locul și venise vremea primei gărzi de noapte¹; scăpată de mulțimea agitată și zgomotoasă, fata putea acum să-și dea friu liber durerii. Noaptea însăși îi mărea suferința, pentru-că nici un zgomot și nici o imagine nu o făceau să-și uite durerea care-i stăpînea inima. Jeluindu-se, fata care se culcase la o parte, așa cum i se poruncise, pe un pat așternut pe pămînt, plîngea neîncetat: „Apolo, zicea ea, atît de crud ne pedepsești pentru greșelile noastre și tot nu crezi că te-ai răzbunat? După ce am fost despărțiți de cei dragi, răpiți de pirăți, expuși la mii de pericole pe mare, prinși a doua oară de pirăți pe uscat, ne mai așteaptă alte încercări și mai amare încă. Cînd te vei opri? Dacă trebuie să mor neatînsă, plăcut îmi va fi sfîrșitul, dar dacă mi-e dat să sufăr vreo ocară, mie, cea respectată întotdeauna de Teagene, o frînghie mă va scăpa de această nelegiuire. Curată am fost și curată voi rămîne pînă la moarte, pentru a duce în mormînt virtutea mea, ca pe un frumos giulgiu, dar nici un judecător nu va putea fi mai crud ca tine!” Ea mai vorbea; cînd Teagene o opri: „Încetează, scumpa inimii mele, Hariclea! zise el. Plîngi pe bună dreptate, dar superi pe zeu mai mult decît crezi. Nu trebuie să-l copleşești cu învinuiri, ci să-l invoci, deoarece numai rugăciunile și nu învinuirile vor putea să-i potolească minia.” „Ai dreptate, zise ea, dar tu cum te mai simți?” „Mai

¹ La greci, în cursul nopții trupele de pază se schimbau de trei ori, la romani de patru ori. Durata gărzilor varia după anotimp.

bine, îi răspunse el, mai ales de cînd s-a făcut seară, mulțumită îngrijirilor acestui tînăr, care mi-a potolit arsura rănilor.“ „Ai să te simți și mai bine mîine dimineață, zise cel pus să-i păzească, îți voi aduce o iarbă care te va lecu în trei zile. O știu, pentru că am încercat-o de cînd m-au adus aici prizonier. Toți supușii acestei căpetenii de hoți care au fost răniți în luptă s-au vindecat cu ea în cîteva zile. Interesul pe care vi-l port să nu vă mire, căci mi se pare că împărțășim aceeași soartă și vă plîng, căci sînteți greci ca și mine.“ „Grec? O, zei!“ strigară plini de bucurie amîndoi tinerii într-un glas. „Într-adevăr, grec după mamă și grai. Poate că șirul suferințelor se va sfîrși.“ „Dar cum te cheamă?“ întrebă Teagene. „Cnemon.“ „Și de unde ești de fel?“ „Din Atenă.“ „Și care ți-a fost soarta?“ „Oprește-te, îi spuse el. De ce să ne tulburăm și să ne amintim acele întîmplări, ca în tragedii? Nu e momentul potrivit să adăugați la nenorocirile voastre încă un episod prin povestirea necazurilor mele. Și pe urmă, cît a mai rămas din noapte nici n-ar ajunge, fără să mai pun la socoteală că aveți acum nevoie de somn și de odihnă după atîtea încercări.“

IX. În loc să renunțe, ei îl rugară în fel și chip să vorbească, gîndindu-se că se vor mai mîngîia ascultînd povestea unei nenorociri asemănătoare cu a lor și atunci Cnemon începu astfel: „Tatăl meu Aristip, atenian, care făcea parte din areopag¹, avea o avere bunicică și astfel, după ce mama a murit, se căsătorii a doua oară, îngrijorat că nu avea decît un singur copil în care să-și pună speranțele.

¹ Instituție ateniană formată din foști arhonti, care-și păstrează de-a lungul veacurilor funcția de tribunal însărcinat cu judecarea omorurilor.

Aduse în casă o femeie frumoasă, dar o adevărată pacoste, pe nume Demaineta. Îndată ce a intrat în casă l-a subjugat pe bătrîn și l-a pus să facă tot ce voia, seducîndu-l cu frumusețea ei și înconjurîndu-l cu fel de fel de atenții, căci era cea mai pricepută dintre toate femeile să innebunească un bărbat și stăpînea la perfecție arta de a seduce. Cînd tatăl meu pleca, ea se arăta întristată și cînd se întorcea, îi alerga înainte, îl certa pentru întîrziere, spunea că puțin lipsea și ar fi murit dacă mai zăbovea, îl îmbrățișa la ficcare cuvînt și plîngea, sărutîndu-l. Tatăl meu, prins de toate acestea ca într-o plasă, trăia numai pentru ea și nu avea ochi decît pentru ea. În ce mă privește, la început s-a prefăcut că mă socotește fiul ei, un nou vicleșug ca să și-l apropie pe Aristip, dar curînd a început să mă îmbrățișeze și să dorească fără încetare apropierea mea; eu o lăsam, fără să-i bănuiesc gîndurile și o admiram pentru că se purta cu mine ca o mamă. După ce însă îmbrățișările ei deveniră îndrăznețe și sărutările mai arzătoare decît se cuvenea, felul ei nerușinat de a mă privi mi-a trezit bănuiala și de atunci am început să mă feresc și să fug la apropierea ei. De altfel, ce să vă mai obosesc înșirîndu-vă toate acestea? Încercările pe care le făcea, promisiunile pe care mi le dădea numîndu-mă cînd «copilul meu», cînd «dulceața mea», apoi «moștenitorul» și peste puțin timp «iubitul meu», amestecînd tot felul de nume dulci și căutînd cel mai bun chip să mă atragă; astfel uneori părea o adevărată mamă, iar alteori se purta față de mine cu nerușinare.

X. În sfîrșit, iată ce se întîmplă: în timp ce se sărbătoreau Marile Panatence¹, cînd atenienii duc

¹ Din patru în patru ani sărbătoarea Panateneelor, care se celebra la 28 iulie, cunoscînd un fast și o strălucire deose-

într-o procesiune pe uscat o corabie la Atena, cum mă aflam printre efebi¹, după ce am cîntat peanul² în cinstea zeiței și am mers în procesiunea tradițională, fără să-mi mai scot costumul, m-am întors acasă în hlamidă și cu cununa pe cap. Cînd m-a văzut și-a piercut mințile și, fără să-și mai ascundă dragostea, împinsă de o dorință nerușinată, a alergat la mine și m-a îmbrățișat strigînd: «O, tînărul meu Hipolit, o, Teseu al meu!»³ Vă închipuiți în ce stare eram eu, care și acum mă înroșese cînd vă povestese! Dar seara, tatăl meu s-a dus să mănînce la pritaneu⁴ și, ca totdeauna cu ocazia sărbătorilor, urma să rămînă la ospaț pînă dimineața. Ea a venit pe neașteptate în timpul nopții și a încercat să obțină de la mine un lucru neîngăduit. Dar cum mă împotriveau în toate felurile, pentru că nici mîngieri, nici făgăduieli, nici amenințări nu mă puteau face să dau înapoi, m-a părăsit cu un geamăt greu și adînc și a dispărut. Abia a trecut noaptea și nelegiuirea a urzit un plan să se răzbune împotriva mea. La început a rămas în pat și cînd tatăl meu o întrebă la întoarcere care este pricina, ea, prefăcîndu-se

bită. În cursul sărbătorii o procesiune impresionantă ducea la sanctuarul Atenei o triemă și un peplos lucrat de fecioare.

¹ Efebii erau tineri între 18 și 20 de ani, care își însușeau cunoștințe sportive și militare, printre îndatoririle lor numărîndu-se și aceea de a lua parte la procesiuni și la toate sărbătorile din cetate.

² Imn războinic și în același timp cîntec de invocare a zeilor.

³ Teseu, erou atic. Fiul său, Hipolit, nesocotea darurile Afroditei, care se răzbună pe el, inspirînd celei de-a doua soții a lui Teseu, Fedra, o pasiune vinovată pentru fiul ei vitreg. Subiectul a fost tratat de Euripide în tragedia *Hipolit* și a fost reluat de Racine în *Fedra*.

⁴ Clădire în cetățile grecești unde se păstra focul sacru și erau ospătați cei veniți în solii și săracii. În cursul sărbătorilor se dădeau aici ospete publice.

slăbită, nu-i dădu nici un răspuns. Cum el insista și repeta întrebările ca să știe ce se întâmplase, ea îi răspunse: «Tînărul acesta ciudat care este copilul nostru, al amîndurora, căruia i-am arătat ades dovezi de dragoste — zeii-mi sînt martori — a băgat de seamă după unele semne că sînt însărcinată, lucru pe care voiam să-ți-l ascund, pentru că nu eram încă sigură. Pîndind absența ta, pe cînd îi dădeam ca de obicei sfaturi și îl îndemnam să fie cuminte și să nu se lase atras de curtezane și de patima beției (căci îi știam purtările, dar nu ți-am vorbit de ele ca să nu mă ia drept o mamă vitregă), și pe cînd îi vorbeam ca de la om la om, ca să nu i se facă rușine, ne-a adus și ție și mie insulte grosolane pe care nici nu pot să ți le repet și în cele din urmă m-a lovit în pîntece cu piciorul, ceea ce m-a adus în starea în care mă vezi!»

XI. După ce ascultă toate acestea, el nu zise nimic, nu întrebă nimic, nu-mi ceru să mă apăr și, încredințat că această femeie care ținea atît la mine nu era în stare să mă ponegrească, fără să se neliniștească, m-a găsit într-un colț al casei — străin de toate acestea — m-a lovit cu pumnul și i-a pus pe selavii pe care i-a chemat în ajutor să mă biciuiască. Nici măcar n-a vrut să-mi spună, așa cum era drept, pentru ce eram bătut astfel. După ce i s-a potolit furia, i-am spus: «Cel puțin acum, tată, dacă nu s-a putut face înainte, ar fi drept să știu pentru ce am fost lovit!» El s-a înfuriat și mai rău, zicîndu-mi: «Își bate joc, prefăcutul, ca să afle de la mine faptele lui nelegiuite!» Mi-a întors spatele și s-a dus la Demaineta.

Aceasta, care încă nu era mulțumită, unelti împotriva mea o a doua cursă. Avea o selavă tînără, Tisbe, care știa să cînte la chitară și care nu era

deloc urită. Ea a ațîțat-o împotriva mea și i-a poruncit să se arate îndrăgostită de mine; și Tisbe mă îndrăgi de îndată: ea, care pînă atunci se împotrivise încercărilor mele, căuta acum în fel și chip să mă seducă, prin priviri, semne din cap și altele. Prostul de mine, am crezut că am devenit dintr-o dată frumos și în cele din urmă am chemat-o într-o noapte în odăia mea. A mai venit de atunci încolo de mai multe ori. Într-o zi, cînd o sfătui să fie atentă să nu o prindă stăpîna, ea mi-a răspuns: «Cnemon, îmi pari foarte naiv dacă îți închipui că e vreun pericol pentru mine, simplă sclavă, cumpărată cu bani, să fiu surprinsă cu tine. Ce pedeapsă merită atunci o femeie care zice că e de neam nobil, are un soț legiuit, iar pe deasupra știe că sfîrșitul celor ce calcă legea este moartea și totuși, comite un adulter?» «Taci, i-am spus eu, nu pot să te cred!» «Dacă vrei, o să te fac să-l prinzi pe vinovat!» «Dacă ai vrea!» i-am răspuns. «Vreau și pentru tine, față de care s-a arătat atît de rea, dar și pentru mine, care îndur în fiecare zi cel mai rău tratament din partea acestei femei, geloase pe mine fără motiv. Hai, poartă-te ca un bărbat!»

XII. După ce i-am făgăduit să mă port astfel, m-a lăsat și a plecat. Trecuseră două nopți și în cea de-a treia, pe cînd dormeam, a venit să mă scoale, spunîndu-mi că vinovatul se afla în casă, în vreme ce tatăl meu plecase pe neașteptate la țară, unde îl chemau treburile. Atunci el, care hotărîse o întîlnire cu Domaineta, a intrat pe ascuns la ea. Eu trebuia să mă pregătesc să-i pedepsesc și să năvălesc înarmat, ca să nu-mi scape vinovatul. Așa am și făcut și, înarmat cu un pumnal și condus de Tisbe, care purta o torță, m-am îndreptat spre iatacul lor. Din prag am văzut strălucind înlă-

untru lumina lămpii. Ușa era încuiată; în furia mea o sparg, o dau în lături, năvălesc înăuntru și încep să strig: «Unde-i nelegiuitul, ilustrul amant al unei virtuți perfecte?» și zicînd acestea, mă reped să-i sugrum pe amîndoi. Dar, o zei, din pat se ridică tatăl meu și îmi cade în genunchi. «Copile, oprește-te, îmi strigă, ai milă de cel ce ți-a dat viață, cruță-mi părul alb mie, care te-am crescut. Te-am năpăstuit, dar nu ca să merit moartea, nu te lăsa cu totul pradă miniei, ca să-ți minjești mîinile cu singele tatălui tău!» Rugîndu-mă în fel și chip, el încerca să mă înduioșeze și eu, ca lovit de trăsnet, fără voce, stăteam năucit și, uitîndu-mă după Tisbe, care dispăruse nu știu cum, măsuram patul și odaia de jur împrejur și n-aveam habar ce să fac, ce să zic. Pumnalul mi-a căzut din mînă. Demaineta s-a repezit să-l apuce, iar tatăl meu, văzîndu-se în afara primejdiei, pune mîna pe mine și poruncește să fiu legat, în timp ce Demaineta se străduia să-i mărească furia: «N-aveam dreptate, striga, cînd ziceam că trebuie să te păzești de copilul ăsta, că o să ne atace cu primul prilej? I-am văzut eu privirile, i-am ghicit gîndul!»

«Mi-ai spus-o, dar nu credeam!» i-a răspuns el și m-a închis apoi fără să mă lase să spun adevărul, sau măcar să scot un cuvînt.

XIII. În zori, m-a luat așa cum eram, legat, m-a dus în fața poporului și cu cenușă pe cap¹ le-a vorbit astfel: «Nu mă așteptam la asemenea lucruri, atenieni, cînd l-am crescut, ci, gîndindu-mă că va fi sprijinul bătrîneții mele, cînd s-a făcut mare i-am dat o educație liberală²; l-am învățat mai întîi

¹ Grecii își presărau cenușă pe cap, în semn de doliu sau nenorocire.

² Educația așa-numită „liberală“ cuprindea o instrucție muzicală și literară.

gramatica și apoi l-am dus printre membrii fratriei și, înscriindu-l printre efebi, l-am făcut după lege concetățeanul vostru și l-am socotit reazemul vieții mele. Dar el a uitat toate grijile mele și, după ce m-a jignit, a lovit-o pe soția mea, iar în cele din urmă, a năvălit în timpul nopții cu arma în mână; ar fi ajuns cu siguranță pînă la omor, dacă soarta nu l-ar fi umplut pe neașteptate de groază, împingîndu-l să dea drumul armei din mână. Am alergat la voi să vă mărturisesc totul. Să-l omor cu mina mea mă oprește legea și nici nu vreau să vă fac în întregime răspunzători, pentru că socotesc că e mai bine să încredințez legii grija de a pedepsi un fiu, decît să o fac eu însumi!» În tot acest timp, el plingea, și alături de el se văita și Demaineta, care voia să dea de înțeles că soarta mea o mîhnea: «Nenorocitul, striga ea, o să moară lovit de o judecată dreaptă, dar prea de timpuriu; spirite rele l-au ațîțat împotriva părinților săi!» Plingea, sau mai bine zis, prin lacrimile ei depunea mărturie împotriva mea și întărea cu vaiete acuzația ca fiind adevărată. Cînd am cerut dreptul să vorbesc și eu, grefierul s-a apropiat de mine și mi-a pus o singură întrebare: dacă l-am atacat înarmat pe tatăl meu, cu arma în mână? «Da, i-am răspuns eu, dar ascultați cum!» Toți au început să strige, socotind că nu am dreptul nici măcar să mă apăr, ba unii vroiau să mă lapideze, iar alții să mă dea pe mina călăului ca să mă arunce în prăpastie¹. În tot timpul acestei discuții agitate, în timp ce ei alegeau între cele două pedepse, eu strigam fără încetare: «Mamă

¹ În original *barathron*, prăpastie aflată în partea de vest a Acropolei, în care erau aruncați condamnații la moarte. Lapidarea nu era o pedeapsă de drept comun decît la macedoneni. La Atena ea nu se aplica decît în cazuri excepționale, cînd era vorba de un sacrilegiu. Heliodor prezintă totuși lapidarea ca pe o formă legală de execuție.

vitregă ! Din pricina unei mame vitrege o să mor, o mamă vitregă mă duce la pieire fără judecată ! » Auzite de mulți, strigătele mele i-au făcut să bănuiască adevărul și totuși, nici atunci nu am putut găsi ascultare în mijlocul tumultului care nu mai înceta, căci poporul fusese âțîțat împotriva mea.¹

XIV. Cînd s-au numărat voturile, erau cam 1700 care ceruseră moartea fie prin lapidare, fie prin aruncare în prăpastie, iar ceilalți 1000, care începeau să o bănuiască pe mama mea vitregă, mă condamnau pentru totdeauna la exil. Și această sentință a fost mai puternică. Cu toate că ceilalți erau mai numeroși, cum ei votaseră în două feluri, cei 1000 au fost mai mulți. Și astfel am fost izgonit din căminul părintesc și din țara mea. Dar nici Demaineta nu a rămas nepedepsită, căci și-a atras răzbunarea zeilor. În ce chip, o să auziți altădată ; acum trebuie să dormiți pentru că este foarte tîrziu și aveți mare nevoie de odihnă. „ O să ne chinuim mai mult dacă întrerupi istorisirea la pedepsirea acelei nelegiuite de Demaineta“, îi răspunse Teagene. „ Atunci, zise Cnemon, de vreme ce aceasta vă este dorința, ascultați : Îndată după judecată am coborît la Pireu și am găsit o corabie gata de plecare spre Egina, pe care m-am imbarcat pentru că știam că aveam prin părțile acelea un vîr din partea mamei. Am ajuns acolo și i-am găsit pe cei pe care-i căutam. Îmi petreceam la început timpul fără să mă plictisesc. După vreo douăzeci de zile, pe cînd mă plîmbam odată potrivit obiceiului meu, am coborît la țarm. Un vas abia sosise. M-am oprit puțin, ca să văd de unde vine și cine

¹ Procedura descrisă de Heliodor pare destul de ciudată, avînd în vedere faptul că acuzatului nu i se permite să se apere în nici un fel.

erau călătorii. Scara de coborîre nu era încă pusă cînd cineva sări jos, alergă spre mine și mă îmbrățișă. Era Harias, un eleb, coleg cu mine. «Ei, Cnemon, îți aduc vești bune, îmi zice. Ți s-a făcut dreptate în judecata aceea, Demaineta e moartă!» «Te salut, Harias, dar de ce-mi aduci vestea asta bună în goană, ca și cum mi-ai anunța o nenorocire? Spune-mi, cum a murit, că mă tem că nu a avut un sfîrșit firesc și a scăpat de ce merita!» «După Hesiod¹, mi-a răspuns Harias, dreptatea nu ne părăsește niciodată cu totul, ci doar trece uneori cu vederea greșelile mici, aminînd pedeapsa. Dar asupra unor asemenea nelegiuiri își ațintește întotdeauna privirea ei pătrunzătoare și astfel nu a uitat nici crima Demainetei. Am aflat ce s-a întimplat și ce s-a spus, pentru că Tisbe, după cum știi, era prietena mea și ea îmi povestea toate. Cînd ai fost azvîrlit în acest exil nedrept, tatălui tău nenorocit i-a părut rău de ceea ce făcuse și s-a retras la țară, foarte departe, unde trăia *mîncîndu-și sufletul*, cum spune poetul în epopeea sa². Pe ea au pus stăpînire Eriniile³ și te iubea și mai mult de cînd nu te mai vedea; nu înceta să-ți deplîngă soarta, dar în realitate pe a ei însăși și zi și noapte te striga pe nume, zicîndu-ți: copil dulce, sufletul ei, incît prietenii care veneau să o vadă erau plini de admirație față de o asemenea mamă vitregă, care arăta durerea unei mame adevărate și încercau să o mîngieie și

¹ Vezi Hesiod: *Munci și zile*, vv. 190—194 (în traducerea lui Ștefan Bezdechi, Ed. Academiei, 1957, p. 53).

² Vezi Homer, *Iliada*, VI, 202.

³ Erinii, numite și Eumenide, divinități vechi grecești, născute din sîngele lui Uranus. La început sînt nenumărate, apoi numele și numărul lor se precizează. În poemele homerice rolul lor este acela de a răzbuna crimele, apoi de a pedepsi excesele. Sînt reprezentate avînd șerpi încolăciți în părul despletit.

s-o întărească. Dar ea spunea că răul ei nu poate fi alinat și că ceilalți n-aveau cum să știe ce săgeată i s-a înfipt în inimă.

XV. Când rămânea singură, o învinovătea pe Tisbe că nu a slujit-o destul de bine: — Te-ai și grăbit la crimă, îi spunea ea, și nu m-ai ajutat în dragostea mea; mai grăbită decât se cuvenea ca să mă lipsești de iubitul meu, nu mi-ai lăsat nici măcar răgazul să-mi schimb gândul! Era limpede că uneltea ceva rău împotriva Tisbei. Aceasta, când a văzut-o atât de tulburată și de plină de amărăciune, gata s-o atace și înnebunită de furie și de iubire, s-a hotărît să i-o ia înainte și s-o facă să cadă într-o cursă, ca să se salveze ea. A venit la ea și a întrebat-o: — Ce este, stăpînă, de ce o socoți vinovată pe mica ta sclavă? Eu te-am slujit întotdeauna cum ți-a fost voia și înainte, și acum. Dacă ai avut vreo nemulțumire, pune-o pe seama întîmplării și sînt gata, dacă poruncești, să găsesc o cale să te scot din încurcatură! Atunci ea i-a răspuns: — Dar, draga mea, ce poți să găsești? Cel care putea să mă scape e departe acum, iar pe mine m-a pierdut îngăduința nesperată a judecătorilor. Dacă l-ar fi lovit cu pietre, dacă l-ar fi omorît, ar fi murit și iubirea mea o dată cu el. De vreme ce speranța s-a dus pentru totdeauna, sufletul este eliberat și, dacă nu mai e nimic de așteptat, începe să devină nepăsător, în vreme ce eu îmi închipui că-l văd, cred că e aici, că îl aud învinuindu-mă de trădarea mea nedreaptă și cuvintele lui mă umplu de căință. Uneori îmi pare că vine, gata să-mi potolească dragostea, sau că mă duc eu însămi să-l găsesc, în orice colț de pămînt ar fi. Asta mă chinuie și mă înnebunește. Sufăr pe drept, o, zei! De ce n-am încercat să-l înduplec, în loc să-l atac? Să-l urmez, în loc să-l implor? Bineînțeles,

pentru că eram o străină și el ar fi batjocorit patul tatălui său. Poate că cu timpul și prin convingere l-aș fi înduplecat, dar eu, sălbatică și crudă nu ca o iubită, ci ca o stăpînă aprigă, am socotit drept crimă că nu s-a supus poruncilor mele și că a disprețuit pe Demaineta, mai puțin frumoasă decît el. Dar spune-mi, dulcea mea Tisbê, cum socoti să mă ajuți? — Iată cum, stăpînă, zice ea. Pentru toți Cnemon este plecat din oraș și din Atica, pentru a se supune sentinței de exil, dar eu, care nu trec cu vederea nimic din cîte se pot face pentru tine, știu că este ascuns undeva, în apropierea cetății. Ai auzit, desigur, de Arsinoe, cîntăreața din flaut? El se ducea des pe la ea. După nenorocirea aceea, ea l-a primit, i-a făgăduit să-l însoțească în exil și îl ține ascuns la ea, pînă va fi gata de plecare. — Fericita Arsinoe, îi spune Demaineta, îl iubea încă de pe atunci pe Cnemon și acum o să plece cu el. Dar ce are de-a face cu mine? — Are și încă mult, stăpînă. O să mă prefac îndrăgostită de Cnemon și o s-o rog pe Arsinoe, care, ca flautistă, îmi este o veche prietenă, să mă duc noaptea la dinsul în locul ei. Dacă izbutesc, atunci o să te fac să treci drept Arsinoe, ca să-i ții locul pe lîngă el. O să am grijă să-i dau ceva de băut înainte de a se duce să se culce. Dacă ai să obții ce vrei, poate o să fii vindecată de dragostea ta; celor mai mulți, după o primă încercare, le trece dorința puternică, împlinirea dragostei grăbește sfîrșitul ei. Dacă la tine o să continue (de nu s-ar întîmpla una ca asta), vom da, cum se zice, o a doua lovitură și vom căuta un alt mijloc. Să vedem însă ce avem de făcut!

XVI. Demaineta a încuviințat toate acestea și a rugat-o să treacă la fapte cît mai degrabă. Cealaltă a cerut stăpînei să-i dea o zi ca să pcată pună la

cale totul și, ducindu-se la Arsinoe, i-a spus: — Îi cunoști pe Teledemon? — Da, i-a răspuns ea. — Trebuie să né primești astăzi. I-am promis să petrec noaptea cu el. El o să vină primul, iar eu, după ce o cule pe stăpînă. Apoi, a alergat la Aristip la țară și i-a spus: — Stăpîne, am venit să-ți mărturisesc, poți face cu mine ce vrei. Dacă ți-ai pierdut copilul, am și eu partea mea de vină, fără s-o fi vrut. Stăpîna mea, în loc să ducă o viață cinstită, așa cum se cuvenea, îți pingărea patul, iar eu mă temeam să nu mi se întîmple ceva dacă vreun altul descoperă aceasta. Îmi părea foarte rău că o vedeam pe soția ta răsplătindu-ți astfel grijile și pentru că nu îndrăzneam să vin la tine, l-am anunțat pe tînărul stăpîn. M-am dus într-o noapte la el, astfel ca nimeni să nu știe, și i-am spus că stăpîna primea la ea pe cineva. Atunci el (după cum știi, se plîngea de ea), înțelegînd că adulterul era în casă, neputîndu-și stăpîni mînia, și-a luat pumnalul. Eu am încercat cît am putut să-l opresc, spunîndu-i că nu era nimic de făcut în clipa aceea, dar el n-a ținut seama de ce i-am spus eu, sau se temea să nu-mi schimb gîndul, și s-a îndreptat furios spre camera ei. Restul îl știi. Acum ai prilejul, dacă vrei, să-ți răscumperi vina față de fiul tău, deși e în exil, și s-o pedepsești pe cea care s-a purtat nedrept cu amîndoi. O să ți-o arăt chiar astăzi pe Demaineta împreună cu iubitul ei într-o casă, care, lucru mai grav, nu e a ei și se află în afara cetății! — Dacă îmi arăți asta, i-a răspuns Aristip, îți dăruiesc în schimb libertatea. Iar eu poate îmi voi veni în fire o dată ce mă voi răzbuna pe dușmana mea. De mult timp nu-mi dădeau pace gîndurile și bănuiam aceasta, însă, neavînd dovezi, stăteam liniștit. Dar cum să facem? — Tu știi, îi

zice ea, grădina unde e statuia epicureilor¹? Du-te acolo deseară și așteaptă-mă!

XVII. După ce isprăvi ce avea de spus, o porni în fugă și, ajungând la Demaineta, îi zise: — Fă-te cât mai frumoasă dacă te duci acolo. Totul e pregătit așa cum am hotărât! Spre seară, dichisită, ea s-a înfățișat la locul hotărât. Când erau aproape, Tisbe o rugă să aștepte puțin. Luind-o înainte, s-a dus la Arsinoe și a rugat-o să treacă în altă încăpere și s-o lase singură, pentru că, zicea ea, trebuie să fie atentă, să nu-l intimideze pe tânăr, obișnuit prea puțin cu plăcerile Afroditei. Arsinoe a încuviințat și ea s-a întors s-o aducă pe Demaineta înăuntru; o culcă și luă și lampa pentru că tu (care erai departe, aici, la Egina) să nu o recunoști. După ce a îndemnat-o să-și potolească dragostea în tăcere, i-a spus: — Mă duc să-l caut pe băiat, să-l aduc aici. Bea pe undeva, prin vecini! Ea iese însă frumușel, se duce să-l caute pe Aristip la locul cuvenit și îl grăbește să vină, să-l prindă pe amant și să-l lege. El o urmează și se repede în cameră unde abia zărește patul în lumina slabă a lunii. — Te-am prins, necredincioasă! strigă el. Iar Tisbe, când aude asta, se apucă să bată la ușă din toate puterile și să strige: — Ce necaz, mi-a scăpat amantul! Ai grijă, stăpîne, să nu o scapi și pe ea! Iar el, dinăuntru: — Fii liniștită, e aici ticăloasa, pe ea vroiam s-o prind! O ia cu el și o pornește spre cetate. Ea, firește, se gindea

¹ În *Viața lui Epicur*, Diogenes Laertios spune că filozoful cumpărase această grădină pentru a se plimba împreună cu discipolii săi. Este un decalaj prea mare de timp între momentul când Epicur stăpînea grădina sa, adică înainte de 270 î.e.n., data morții sale, și data evenimentelor descrise în roman, care corespunde perioadei de după dezmembrarea imperiului lui Alexandru cel Mare, deci după 301 î.e.n., când satrapii perși ai Egiptului se supun Marchui Rege.

la toate urmările: neîmplinirea speranțelor, dezonoarea pentru totdeauna, pedeapsa legilor. Nenorocită că a fost prinsă, când a trecut pe lângă puțul din grădina lui Academos¹ (știi bine locul, căci polemarii aduc acolo sacrificii eroilor²) s-a smuls deodată din mâinile bătrînului și s-a aruncat cu capul în jos. Iar Aristip spuse către nenorocita care zăcea acolo: — Ți-ai luat singură pedeapsa înainte de judecata legiuită! S-a dus pe urmă și a spus în fața poporului ce se întîmplase, fără să se arate prea tare tulburat. Apoi, venind pe la toți prietenii și toți cunoscuții, a întrebat cum să te aducă acasă. Dacă au făcut ceva, asta nu pot să-ți spun. Eu m-am imbarcat și am ajuns aici cum vezi, pentru treburile mele, înainte de a se fi luat vreo hotărîre. Fără îndoială, trebuie să te aștepți ca poporul să încuviințeze să fii rechemat și tatăl tău va veni să te caute; chiar el a spus așa!»

XVIII. Asta mi-a spus Harias. Mi-ar trebui prea mult timp ca să vă povestesc ce s-a mai întîmplat, cum am ajuns aici și după cîte încercări!“ În acest timp el începuse să plîngă. Se putea crede că și străinii plîngeau din pricina povestirii lui, dar, de fapt, fiecare se căina pe sine și n-ar fi încetat să plîngă dacă somnul, adus de dulceața lacrimilor, nu le-ar fi oprit plînsul. În vreme ce dormeau astfel, Tiamis (așa se numea căpetenia hoților), după ce se odihnisese toată noaptea, era acum tulburat de un vis și nu mai putea dormi; veghea și se gîndea cum să găsească dezlegarea visului. La ora cînd

¹ Grădină umbroasă, în afara Atenei, consacrată croului Academos, în care Platon ținea prelegeri discipolilor săi.

² Este vorba de Harmodius și Aristogiton, care l-au ucis pe Iiparh, fiul tiranului Pisistrate. Ei erau înmormîntați împreună cu alți atenieni vestiți pe drumul spre Academie.

cîntă cocoșii, cum se spune, care simt din instinct întoarcerea soarelui și îl salută ca pe un zeu sau care, poate de căldură și de nevoia de mișcare și de hrană, sînt îndemnați să-i scoale prin strigăte pe oameni ca să-i cheme la treabă; la ora cînd cîntă cocoșii așadar, iată ce vis îi trimiseră zeii. Se făcea că era la Memfis, cetatea sa de baștină și, intrînd în templul zeiței Isis¹, îl văzuse tot luminat de lămpi; altarele și locurile de jertfă erau pline de sîngele a tot felul de animale, în vreme ce o mulțime de oameni umpleau zgomotoși și agitați intrarea și incinta. Pe cînd se afla în sanctuar, deodată zeița intră spre el ținînd-o de mîna pe Haricleea și îi spuse: „Tiamis, îți încredințez această fată tînără pe care o vei avea, dar totuși nu va fi a ta; vei face o nedreptate și o vei lovi pe străină, dar ea nu va pieri!“ Acest vis îl lăsă nedumerit și el îl întoarse în fel și chip ca să înțeleagă ce pot însemna cuvintele. În cele din urmă, obosit, găsi o dezlegare. Cuvintele „o vei avea, dar nu va fi a ta“ însemnau că o va avea ca femeie și nu ca fecioară, iar „o vei lovi“ însemna că Haricleea va fi rănită de iubire, dar nu va muri din pricina aceasta.

XIX. În acest chip explica el visul, după cum îl îndemna propria lui dorință. O dată cu zorile trimise să i se aducă din pradă lucrurile cele mai de preț și să fie așezate în fața tuturor, numindu-le cu ifos „pradă de război“. În același timp trimise să vină Cnemon și să-i aducă pe cei care fuseseră lăsați în paza lui „Vai, ce soartă ne mai așteaptă?“ se văitau ei. în timp ce erau duși acolo și-l implorau pe Cnemon

¹ Zeiță egipteană, al cărei cult s-a răspîndit în lumea grecească și romană. Templul lui Isis de la Memfis este cunoscut de Herodot (II, 176) și este menționat mult mai tîrziu de Xenofon din Efes (E IV, 6).

să-i ajute, după puteri. El le promise și-i îndemnă să nu-și piardă curajul, pentru că Tiamis nu era cu totul barbar, fiind chiar destul de cumpănit, pentru că se trăgea dintr-un neam vestit și numai silit de împrejurări ducea o astfel de viață. Când ajunseră acolo, unde se adunase toată ceata hoților, Tiamis, așezat pe o ridicătură de pământ, în vreme ce insula era locul de adunare, îl puse pe Cnemon să le tălmăcească prizonierilor spusele sale (el înțelegea acum egipteană, dar Tiamis știa foarte puțin grecește): „Bărbați, îmi cunoașteți gândurile pe care le-am nutrit întotdeauna față de voi. După cum știți, eu sint fiul unui preot din Memfis și când tatăl meu a părăsit funcția sacerdotală, aceasta mi-a fost luată de către fratele meu mai tânăr, un nelegiuit, iar eu m-am refugiat la voi ca să mă răzbun și să-mi recîștig demnitatea; ați socotit că sint demn să vă fiu căpetenie și de cînd viețuiesc alături de voi, pînă astăzi nu mi-am luat o parte mai mare ca a voastră. Dacă erau bani de împărțit, mă îngrijeam să se împartă în mod egal; dacă erau captivi de vînzare, puneam banii la grămadă. După cum socotesc eu, un conducător cu adevărat bun îndeplinește munca cea mai grea și ia un cîștig egal cu ceilalți. În ce-i privește pe prinși, i-am primit printre noi pe bărbații care ne pot fi de folos prin puterea lor, iar pe cei mai slabi i-am vîndut. Femeile însă n-au avut de suferit din partea mea: pe cele de neam le-am eliberat în schimbul unor sume de bani, sau numai din milă pentru nenorocirea lor, iar pe cele umile, pentru care sclavia era mai puțin o urmare a captivității cît o necesitate a condiției lor, le-am împărțit tuturor ca să-i slujească. Astăzi însă, v-o cer pe una singură dintre prinse, pe tinăra străină aici de față, pe care mi-aș putea-o atribui, dar socotesc că e mai bine s-o obțin cu îngăduința

voastră. Ar fi o prostie să iau o captivă fără incuviințarea prietenilor mei, cărora li s-ar putea părea că este o faptă îndreptată într-adins împotriva lor. De altfel, nici nu v-o cer ca pe un dar, ci vă las în schimb tot restul prăzii. Dar preoții disprețuiesc bucuriile simple ale Afroditei și eu am hotărît s-o iau nu pentru desfătarea mea, ci numai pentru a avea urmași.

XX. Vreau să vă explic pricina acestei alegeri. Mai întâi mi se pare că este de neam nobil: dovadă sînt colierele cu care este împodobită și faptul că nu se lasă pradă deznădejii în nenorocirea de față, ci, de la început, se împotrivește soartei. Apoi o cred bună la suflet și virtuoasă. Căci dacă este cea mai frumoasă dintre toate și atît de sfioasă la privire încît îi umple de respect pe cei ce se uită la ea, cum să nu ai despre ea, pe bună dreptate, părerea cea mai bună? Și, ceea ce șocot eu că e cel mai important, pare să fie preoteasa unei divinități. Poartă veșminte sacre și o cunună pe care nici în cea mai rea nenorocire nu socoate că are voie să le părăsească.

XXI. Puteți să vă închipuiți voi, cei de față, o căsătorie mai potrivită ca cea dintre un preot și o preoteasă? Toți îl aprobă și îi urară un trai fericit. „Vă mulțumesc, continuă el, dar ar fi potrivit să auzim și părerea fetei despre acest lucru. Dacă ar fi să mă folosesc de dreptul meu de căpetenie, ar fi destul să spun că așa vreau eu. Cine dorește să se împotrivească n-are decît să mi-o ceară. Dar dacă va fi o căsătorie, trebuie cerută părerea amindurora.” Îi adresează apoi întrebarea: „Vrei să te căsătorești cu mine?” și o rugă totodată să-i spună cîte ceva despre ea și despre familia ei. Un timp, aceasta

stătu cu ochii țintă în pământ; dădea tăcută din cap, ca și cum și-ar fi adunat gândurile. În cele din urmă ridică ochii spre Tiamis orbindu-l cu frumusețea ei și mai mult (căci fața îi strălucea din pricina emoției mai tare ca de obicei și privirea îi devenise și mai vie), în vreme ce Cnemon tălmăcea și începu astfel: „Mai bine vorbea Teagene, fratele meu. Socot că e mai potrivit ca femeia să tacă și numai bărbatul să ia cuvântul într-o adunare de bărbați.

XXII. Dar dacă m-ați pus pe mine să vorbesc, fapt prin care ați dat o primă dovadă de bunăvoință, încercînd să obțineți ceea ce e drept nu prin forță, ci prin convingere, mai ales că cele discutate mă privesc și pe mine, sînt silită, în mijlocul acestei mulțimi de bărbați, să ies din tăcerea care este proprie firii mele, ca și oricărei alte fete, și să răspund căpeteniei voastre care mă cere în căsătorie. Iată povestea noastră: Sîntem de neam ionian, ne-am născut la Efes într-o familie vestită în care copiii sînt destinați legilor sau serviciului divin. Eu am devenit preoteasă la templul zeiței Artemis, iar fratele meu la cel al lui Apolo. Cînd, după un an, datoria noastră s-a terminat, a trebuit să ne ducem la Delos cu un cortegiu ca să pregătim întrecerile muzicale și pe cele de gimnastică și să ne predăm funcția, după obiceiul nostru strămoșesc. S-a încărcat un vas cu aur și argint, cu veșminte și cu cîte ne trebuiau pentru întreceri și pentru banchetul public și am plecat, lăsîndu-ne acasă părinții cu bătrînețea lor, și plini de teamă din pricina călătoriei noastre pe mare. O mulțime de cetățeni ne-au însoțit pe același vas sau în bărcile lor. Făcuserăm o bună parte din drum, cînd s-a dezlănțuit o furtună puternică. S-a pornit un vînt aprig și marea a în-

ceput să fie brăzdată de trombe și virtejuri care au abătut corabia de la drumul ei în vreme ce cirma-ciul, neputincios în fața furtunii îngrozitoare, a părăsit cirma corăbiei și a lăsat-o în voia soartei. Am fost duși astfel de vînt șapte zile și tot atîtea nopți și în cele din urmă am ajuns la țărîmul de unde ne-ați luat voi. Măcelul pe care l-ați văzut a fost făcut de corăbierii care ne-au atacat în vreme ce prăznuiam salvarea noastră și care au plănuit să ne omoare ca să ne ia bogățiile. Pînă la urmă, în această luptă toți oamenii noștri i-au omorît pe-ai lor și au fost, la rîndu-le, victimele acestora. Dintre toți, mai bine nu ne-ar fi fost dată soarta aceasta, am scăpat de pe cîmpul de luptă numai noi, nenorociții, care n-am avut alt noroc decît, mulțumită zeilor, să cădem în mîinile voastre și să vedem că în locul morții de care mă temeam mi se oferă o căsătorie pe care nu am de ce să o resping. Căci nu e fericire mai mare pentru o prizonieră decît să fie socotită demnă de un învingător. O fată tînără sortită zeilor, unită cu un fiu de preot și care, dacă vor voi zeii, va fi el însuși în curînd preot, nu pare să fie cu totul uitată de divinitate. Te rog să-mi îndeplinești o singură dorință, Tiamis: lasă-mă să mă duc mai întîi într-o cetate sau oriunde se află un altar ori un templu închinat lui Apolo, ca să pîreau însemnele îndatoririi de preoteasă. Ar fi bine ca aceasta să fie Memfis, pentru că acolo ai să-ți recapetei demnitatea sacerdotală. Astfel unirea noastră va fi mai fericită, legată și de victoria ta și ca o încununare a izbînzii. Te las pe tine să hotărăști dacă e mai bine să o celebrezi înainte, deși aș vrea să-mi îndeplinesc mai întîi îndatoririle, după obiceiul țării mele. Știu că tu ai să te învoiești cu aceasta.“

XXIII. Se opri din vorbă și începu să plângă. Toți cei de față îi incuviințară spusele și îl îndemnară pe Tiamis să facă întocmai, strigînd că erau gata să-l ajute, iar acesta le dădu dezlegarea, deși era de acord doar pe jumătate. Din pricina dragostei pentru Haricleea, răgazul acela lung părea că amîină la nesfîrșit îndeplinirea dorinței sale, dar din pricina cuvintelor fetei, seducătoare ca o sirenă, fu nevoit să-și dea incuviințarea. În același timp i se părea că aceasta avea legătură cu visul lui, pentru că spunea că-și va sărbători căsătoria la Memfis. Împrăstie adunarea, după ce mai întii împărți prada și luă el partea cea mai mare, pe care ceilalți i-o lăsară de bunăvoie.

XXIV. Îi anunță să fie gata peste zece zile, ca să pornească în expediție spre Memfis. Grecilor le dădu ca adăpost coliba în care stătuseră înainte, și Gaemon primi din nou porunca s-o împartă cu ei, de astă dată nu ca să-i păzească, ci ca să le țină tovarășie. Tiamis se purta cu ei cu multă îngăduință și uneori îl poftea pe Teagene-să ia masa cu el în semn de prețuire pentru sora lui. Pe Haricleea hotări să n-o vadă prea des, ca nu cumva frumusețea ei să-i aprindă dorința care-i stăpînea inima și să facă ceva împotriva hotărîrilor și făgăduielilor date. Și mai ales, Tiamis nu voia să o vadă pe fată pentru că scotea că, dacă se va uita la ea, nu va mai da dovadă de cumpătare. Iar Cnemon, îndată ce toți se împrăștiară ascunzîndu-se în cîte un colț al mlaștinei, plecă ceva mai departe de lac, ca să caute iarba pe care-o promisese lui Teagene.

XXV. În acest timp, Teagene, profitînd de răgaz, plîngea și se văita. Nu îi spunea nici un cuvînt Haricleei, ci îi invoca pe zei să fie martori ai dez-

nădejdi sale. Ea îl întrebă dacă se plingea, ca de obicei, de soarta lor comună sau dacă se mai întâmplase vreo altă nenorocire. „Ce să mai fie nou, îi răspunse Teagene, în afară de nerespectarea jurămintelor și a făgăduielilor făcute, decît că Hari-elea mă uită și vrea să ia în căsătorie pe un altul în locul meu?“ „Taci, îi spuse fata, ceea ce spui e mai rău decît toate nenorocirile pentru mine, care ți-am dat atîtea dovezi prin tot ce am făcut înainte. Nu mă bănuî pentru cuvintele spuse de nevoie sau, dacă nu, o să mi se pară mai degrabă că te-ai schimbat tu însuși în loc să mă găsești pe mine schimbată. Eu nu tăgăduiesc că mă plec în fața nenorocirii, dar mă apăr și nimic nu mă poate face să-mi schimb hotărîrea. Știu că numai o singură dată nu m-am apărat, atunci cînd m-am îndrăgostit din prima clipă de tine. Dar nici această dragoste nu este vinovată, căci niciodată nu ți-am fost iubită, ci m-am încrezut în tine de la început ca în soțul meu și pînă acum am rămas curată, ferindu-mă chiar de tine de vreme ce de mai multe ori ți-am respins încercările. De la început m-am gîndit numai la căsătoria făgăduită și întărită cu toate jurămintele. Atunci cum crezi că aș putea prefera un barbar unui grec, un hoț înaintea celui pe care-l iubesc?“ „Dar atunci, ce voiau să însemne vorbele tale frumoase? Este o minciună iscusită faptul că m-ai dat drept fratele tău ca să îndepărtăm gelozia lui Tiamis și să ne lase să stăm împreună fără pericol. Povestea cu Ionia și cu călătoria la Delos este făcută ca să ascunzi adevărul și ca să-i pui pe ascultători pe un drum greșit!

XXVI. Dar nu voiam și nici nu puteam să-mi explic graba aceasta de a primi cererea în căsătorie, să promiți în fața tututor și să fixezi și data. Aș

fi dorit mai degrabă să intru în pământ decît să-mi văd grijile și speranțele sfîrșind astfel! Haricleea îl îmbrățișă pe Teagene și, sărutîndu-l de mii de ori, îl udă cu lacrimile ei: „Ce plăcut e să te aud mărturisindu-mi grija pe care mi-o porți, îi spuse ea, căci văd că dragostea ta pentru mine nu s-a plecat sub atîtea nenorociri. Dar să știi, Teagene, n-ar fi fost cu putință să vorbim altfel, dacă nu făceam acele promisiuni pentru că, după cum știi, o împotrivire îndîrjită întărește furia patimii unui stăpîn. Dar o acceptare de formă și supunerea cu grabă în fața poruncii liniștește prima pornire înfierbîntată și adoarme și prin plăcerea speranței nerăbdarea dorinței. Cum cred eu, îndrăgostiții de la țară se mulțumesc cu o făgăduială ca și cum ar fi o primă dovadă de dragoste și, socotindu-se învingători, se potolesc, lăsîndu-se legănați de speranțe. Am ținut seama de toate acestea, m-am făgăduit lui în vorbe și m-am încredințat pentru viitor zeilor și spiritelor bune care au primit poruncă să vegheze asupra dragostei noastre. De multe ori o zi sau două ne aduc un mijloc de salvare și soarta ne dă ce n-au putut găsi oamenii gîndindu-se de o mie de ori. De aceea am născocit minciunile, ca să îndepărtez amenințarea sigură din clipa aceea și să vedem ce va fi în viitor. Așadar, dragul meu, să nu renunțăm la aceste vicleșuguri și plămuierea să nu fie cunoscută de nimeni, nici chiar de Cnemon. Este binevoitor față de noi și este grec, dar se află în captivitate și este înclinat să-l ajute mai degrabă pe stăpîn decît pe noi într-o asemenea situație. Noi nu sîntem de multă vreme prieteni cu el, nici nu avem legături de sînge, care să ne dea cheazășia increderii. Așa că dacă va avea vreo bănuială cu privire la noi, trebuie să i-o înlăturăm de

la început. Minciuna-i bună cînd este folositoare pentru cei ce-o spun și dacă nu face rău celui ce-o aude.“

XXVII. În timp ce Haricleea căuta să pună cît mai bine lucrurile la cale în folosul lor, Cnemon alergă cu toată graba înapoi. Pe fața lui se vedea o mare tulburare. „Teagene, spuse el, ți-am adus buruiana, dacă o pui deasupra plăgilor, ele se vor vindeca. Trebuie să ne așteptăm la alte răni și masacre.“ Acesta îl rugă să vorbească mai limpede. „Nu e momentul să-ți explic, urmă el, mă tem să nu rămînă în urmă cuvintele față de cele ce se întîmplă. Mai bine vino repede după mine și Haricleea la fel.“ Acestea fiind zise, îi luă pe amîndoi și îi duse la Tiamis. El tocmai își curăța coiful și-și ascutea lancea. „E timpul să-ți pregătești armele, îi spuse. Înarmează-te și poruncește și celorlalți să facă la fel. O ceată de dușmani e gata să ne înconjoare și sint așa de aproape, că după ce i-am văzut în vîrfurile colinei învecinate, abia am avut timp să alerg și să-ți dau de veste de sosirea lor; fără să mă opresc din goană, i-am anunțat pe toți cîți i-am întîlnit pe drum pînă aici să se pregătească.“

XXVIII. Cînd auzi acestea, Tiamis sări în picioare și-l întrebă unde se afla Haricleea, pentru că se temea pentru ea mai mult decît pentru el însuși. Cnemon i-o arată stînd în pragul colibeii. „Ia-o și du-o în peșteră, îi zise încet, acolo unde ne punem la adăpost bogățiile; pune-o să coboare, prietene, astupă intrarea cu bolovanul, ca de obicei, și vino apoi cît poți mai iute. Eu o să mă pregătesc de luptă.“ Apoi porunci slujitorului său să-i aducă o victimă ca s-o jertfească zeităților acelor locuri, înainte de a începe lupta. Cnemon îi îndeplini

porunca: o luă pe Haricleea, care plîngea și se întorcea mereu spre Teagene, și o duse în peșteră. Aceasta nu era opera naturii, ca acele numeroase grote ce se deschid la suprafața pămîntului sau sub pămînt, ci era făcută după chipul celor naturale de mina hoților care sîpaseră acest ascunziș ca să-și pună prada la adăpost.

XXIX. Iată cum era făcută aceasta: intrarea, strîmtă și întunecoasă, stătea ascunsă sub ușa unei încăperi tainice, iar lespedea pragului era o altă intrare prin care se putea coborî la nevoie. Ea putea fi ridicată și pusă la loc cu ușurință. Imediat se vedeau înăuntru galeriile întortocheate, tăiate fără nici un plan. Drumurile și potecile se infundau sub pămînt, unele izolate și făcînd ochuri mesteșugite, în vreme ce altele comunicau între ele, împletite aidoma rădăcinilor unui copac, ajungînd în cele din urmă toate la fund într-o încăpere vastă în care pătrundea printr-o crăpătură o rază de lumină venită de la suprafața mlaștinii. Aici coborî Gnemon cu Haricleea și o duse pînă în fundul peșterii pe care o cunoștea bine. O încurajă în toate felurile și îi făgădui că va veni spre seară la ea cu Teagene (căci, spunea el, nu-l va lăsa să cadă în mina dușmanilor, ci îl va ajuta să scape din luptă). Ea stătea însă fără să scoată un cuvînt, ca lovită de moarte de această nenorocire și fără viață din pricina pierderii lui Teagene. O lăsă acolo nemișcată și fără glas și ieși din peșteră. Urcînd, vărsă cîteva lacrimi pentru că fusese silit să facă așa ceva și pentru că o îngropase acolo de vie pe Haricleea, lăsînd cea mai minunată frumusețe de pe pămînt în mijlocul nopții și întunericului. El se întoarse alergînd la Tiamis, pe care-l găsi agitat înaintea luptei, avînd lingă el pe Teagene. Era îmbrăcat într-o armură stră-

lucitoare, înconjurat de oamenii lui pe care-i pregătea de luptă și cărora le vorbea ca să-i îmbărbăteze. Stînd în mijlocul lor, le spuse: „Frați de arme, nu cred că trebuie să vă îndemn prea mult și nici n-aveți nevoie de vreo încurajare voi, pentru care viața înseamnă luptă și mai ales cînd un atac neașteptat al dușmanilor poate întrerupe imediat orice discurs prea lung. Pentru că dușmanul a și dat năvală, dacă nu ne grăbim să respingem atacul acesta, ar însemna să nu ne facem datoria. Să știți așadar că nu e vorba de neveste și de copii, deși de obicei aceasta ajunge ca să încurajeze un om care pleacă la luptă — astăzi nu mai are atîta importanță pentru noi nici ce va fi cu ei, nici ce vom dobîndi ca preț al victoriei. Este vorba de noi înșine și de vietele noastre, pentru că o luptă între hoți nu se termină niciodată prin pacte sau înțelegeri; supraviețuiesc numai cei puternici și mor cei slabi. Așa încît să ne adunăm curajul și puterile și să ne aruncăm asupra lor, pentru că avem de luptat cu un dușman care nu cruță!”

XXX. După ce le vorbi astfel se uită după sluji-torul lui, Termutis, și îl strigă de cîteva ori pe nume. Cum acesta nu apărea, îl ocări și alergă spre barca sa. Atacul începuse de-acum și se putea vedea în depărtare că cei care locuiau pe malul lacului căzuseră în miinile dușmanului. Atacatorii dădeau foc bărcilor și colibelor și oamenii cădeau sub loviturile lor sau fugeau. Duse de vînt, flăcările cuprinseseră trestiiile dese din mlaștină, iar acestea, mistuite de incendiu, stirneau un foc de nedescris, a cărui strălucire orbea și ale cărui trosnete te asurzeau. Te întîmpinau înfățișarea și zgomotul unei lupte adevărate. Cu tot curajul și cu toate forțele pe care le aruncaseră în luptă, locuitorii nu puteau ține piept

dușmanilor din pricina mulțimii lor și a repeziciunii cu care începuse atacul; aceștia îi omorau pe unii pe uscat, pe alții îi aruncau în lac cu bărci și cu colibe cu tot. De pretutindeni se ridica spre văzduh un zgomot surd și amestecat: se băteau pe pământ și pe apă, omorînd și fiind omorîți, înroșind lacul cu sîngele lor, înconjuțați de foc și apă. Tot ce se vedea și se auzea îi aminti dintr-o dată lui Tiamis de visul în care îi apăruse Isis și templul luminat și plin de victime. Toate acestea le avea acum sub ochii săi. Înțelegea acum viziunea cu totul altfel decît la început: „O vei avea și nu o vei avea pe Hariclea“, însemna că va fi răpită în luptă, iar „o vei lovi, dar nu o vei răni“ trebuia înțeles „cu sabia“ și nu după legile Afroditei. La gîndul că Haricleea putea să cadă în miinile altcuiva, se revoltă împotriva zeiței care îl înșelase. Poruncind celor care-l însoțeau să se oprească puțin și să aștepte pe loc, le spuse să atace prin surprindere, adunîndu-se în jurul insulei în trestiile de pe lac, de unde să pornească apoi năvala pentru ca, în cel mai fericit caz, să poată rezista unei asemenea mulțimi de dușmani. Le spuse că el se duce să-l caute pe Termutis și să implore zeii protectori și plecă, fără să îngăduie nimănui să-l însoțească, îndreptîndu-se furios spre intrarea peșterii. Este în firea barbarilor să nu renunțe ușor la speranțele lor. Dacă nu mai speră în salvarea lor îi omoară înainte de a pieri ei înșiși pe toți cei dragi lor, fie pentru că-și închipuie că îi vor regăsi după moarte, fie pentru că vor să-i scutească de pîngărire sau de violență din partea dușmanilor. De aceea Tiamis, uitîndu-și toate îndatoririle din această clipă, în ciuda dușmanilor care îl strîngeau din toate părțile ca într-o plasă, îndemnat de dragoste, de gelozie și de minie, alergă spre peșteră și se năpusti înainte, chemînd

cu glas tare în limba egipteană; la intrare îi ieși înainte o femeie care îi răspunse în grecește. Se lăsa condus de glasul ei, îi cuprinse capul cu mâna stângă și cu dreapta îi înfipse sabia în piept, în dreptul sînului.

XXXI. Sărmana căzu la pămînt cu un ultim geamăt dureros; el plecă înapoi alergînd, puse piatra la loc, o acoperi cu pămînt și își zise plîngînd: „Iată darul meu de nuntă!“ Se întoarse la bărci și își găsi tovarășii pregătindu-se să fugă, iar pe Termutis aducînd o victimă pentru sacrificii. Tiamis îl copleși cu ocări, spunîndu-i că nu-l așteptase pe el ca să dea zeilor cea mai frumoasă jertfă. Apoi se îmbarcă împreună cu un vîslaș și cu Termutis. Bărcile de pe acest lac nu puteau purta decît patru oameni, pentru că erau făcute dintr-un singur trunchi de copac, scobit grosolan. Teagene și Cnemon se urcară într-o altă barcă și toți ceilalți îi urmară, fiecare în barca lui. Cînd ajunseră aproape de insulă, o înconjurară în loc să se depărteze și încetară să mai vîslească. Își așezară bărcile în linie de luptă, gata să-i întîmpine pe dușmani, dar apariția lor și zgomotul valurilor îi îngroziră, făcîndu-i pe mulți să fugă îndată ce-i văzură, iar pe unii chiar la auzul strigătului lor de luptă. Teagene și Cnemon se retraseră și ei, nu atît de frică, cît mai ales din altă pricină. Numai Tiamis, căruia îi era rușine să fugă, sau poate pentru că n-ar fi suportat să mai trăiască fără Hariclea, se aruncă asupra dușmanilor.

XXXII. În mijlocul învălmășagului se auzi un strigăt: „Uite-l pe Tiamis, fiți cu băgare de seamă!“ — și cu toții își rînduiră bărcile în jurul lui, prinzîndu-l la mijloc. El se apăra cu lancea, rănindu-i pe unii, omorîndu-i pe alții. Dar se întîmpla un

lucră ciudat, nimeni nu-l lovea cu tăişul săbiei, ei se străduiau cu toţii să-l prindă viu. El se împotrivi cît putu, pînă ce-şi văzu arma smulsă de ceata numeroasă care-l înconjura şi îşi pierdu şi slujitorul, care îl ajutase de minune pînă acum, dar care, rănit de moarte după cît se părea, îşi pierduse orice speranţă şi se aruncase în lac la momentul potrivit. Bun înotător, nu mai apărui la suprafaţă decît cînd se crezu în afară de pericol. Îl prinseseră acum pe Tiamis şi această victorie asupra unui singur om era pentru toţi cea mai mare izbîndă. Deşi le pieriseră o mulţime de tovarăşi, erau mai bucuroşi să-l aducă viu pe cel ce le omorise atîţia oameni decît să plîngă moartea acestora. Se vede aici că pentru tilhari bogăţiile sînt mai de preţ chiar decît viaţa şi că ei nu cunosc în afara interesului lor nimic, nici chiar ce înseamnă un prieten sau o rudă. Aşa se întîmplă şi cu aceştia.

XXXIII. Erau aceiaşi hoţi pe care Tiamis şi cu ai săi îi pusese pe fugă aproape de „Gura lui Hercule”. Furioşi de a fi fost jefuiţi de nişte bunuri străine şi mîniaţi că fuseseră lipsiţi de prada pe care o socoteau drept a lor, se întorseseră pentru a-i bate la rîndul lor pe cei ce rămăseseră. Chemînd în ajutor şi satele din jur cu făgăduiala că vor împărţi prada în mod egal, ei se puseră în fruntea unei expediţii împotriva lui Tiamis. Iată acum pentru ce voiau să-l prindă viu. Petosiris, fratele mai tînăr al acestuia, se afla la Memfis. El îi răpise prin vicleşug demnitatea de preot şi acum, cînd aflase că fratele său mai mare era căpetenia unei cete de hoţi, se temea să nu profite de prilej şi să vină să-şi facă dreptate. Pe de altă parte, cu timpul trădarea se putea afla şi, după dispariţia fratelui său, mulţi îl bănuiau, o ştia bine, că pusese să fie omorît Tia-

mis. El anunțase prin oamenii trimiși în satele locuite de tilhari că va răsplăti din belșug cu bani și turme pe cel care i-l va aduce pe Tiamis viu. Atrăși de aceasta, hoții nu uitară nici în focul luptei răsplata care-i aștepta. Unul dintre ei îl recunoscuse, cu prețul a numeroase pierderi, îl prinsese viu, îl legase și îl duseră pe uscat. Jumătate din ei fură aleși prin tragere la sorți ca să-l păzească, în vreme ce el, legat, blestema această bunăvoință aparentă, căci moartea i se părea mai puțin grozavă decât lanțurile. Ceilalți se întoarseră pe insulă, unde sperau să găsească comorile și prada pe care veniseră să o caute. O străbătură toată, fără să lase nici un colț necercetat, dar negăsind nimic din ce sperau, în afara unor lucruri fără preț, care nu fuseseră ascunse în peștera de sub pământ, dădură foc colibelor. Se lăsa noaptea. Temindu-se că, dacă rămân în insulă, pot cădea în vreo cursă întinsă de cei care fugiseră din luptă, porniră cu toții înapoi spre casele lor.

I. Toată insula era mistuită de incendiu, dar nici Teagene, nici Cræmon nu observaseră focul atita timp cît soarele fusese deasupra orizontului, pentru că în timpul zilei lumina unui incendiu abia se vede din cauza razelor strălucitoare pe care le trimite Apolo. După ce soarele cobori și veni noaptea, lumina focului se răspîndi pînă departe. Cei doi oameni, apărați de întunericul nopții, ieșiră din ascunzătorile lor din mlaștina unde se refugiaseră, priviră în jur și văzură insula căzută pradă focului. Teagene începu să-și dea cu pumnii în cap și să-și smulgă părul, strigînd: „Pot să mor de-acum, să piară toate astăzi, temeri, pericole, griji, speranțe și dragoste! Dacă Haricleea nu mai e, s-a sfîrșit și cu Teagene. În zadar, nenorocitul de mine, mi-am căutat cu lașitate salvarea în fugă. Nu mai vreau să mai trăiesc dacă tu, iubita mea, nu mai ești, tu, cea răpită înainte de vreme și din nenorocire departe de cel în ale cărui brațe ai fi vrut să-ți dai sufletul. Pradă focului, vai mie, iată torța de nuntă¹ pe care au aprins-o zeii pentru

¹ Era obiceiul ca tînăra căsătorită să fie condusă pînă la casa soțului ei de un alai care purta torțe din lemn de măceș, aprinse.

ține. S-a dus frumusețea mea fără seamăn, a pierit fără urmă frumusețea aceasta curată și proaspătă și nu mi-a rămas nici măcar trupul ei. O, cruzime, răutate de nespus a destinului care m-a lipsit și de ultima îmbrățișare, ultimele sărutări pe un trup fără viață!”

II. Astfel se văita el și-și căuta sabia din ochi. Dar Cnemon îi opri deodată mina care se întindea s-o apuce. „Ce faci, Teagene, de ce bocești o ființă vie? Haricleea trăiește, e în viață, vino-ți în fire!” „Sînt basme pentru un nebun sau pentru un copil, Cnemon, îi răspunse el, tu mă omori, smulgîndu-mă celei mai plăcute morți!” Cnemon se jură și începu să-i povestească toate: oracolul lui Tiamis, peștera, cum a coborît, cum era făcută peștera; îi spuse că nu trebuie să se teamă că focul va ajunge pînă în fundul ei, pentru că oculurile nesfîrșite ale galeriilor îl opreau să se întindă. La aceste cuvinte Teagene își veni în fire și o porni în grabă spre insulă. O și vedea pe cea care nu era lîngă el, își imagina peștera ca o cameră nupțială, uitînd să se mai vaite. Înaintau grăbiți, vislînd ei înșiși, pentru că luntrașul lor se aruncase în apă înainte de primul atac, că și cum ar fi fost împins de strigătul de luptă. Se îndepărtau de la drumul drept cînd încolo, cînd încoace, pentru că nu știau cum să potrivească mișcarea vislelor și erau împiedicați și de vîntul potrivnic.

III. Dar, în cele din urmă, dorința lor învinse nepriceperea. După multă osteneală și trudă ajunseră la insulă și alergară cu toată iuțeala spre colibe, pe care le găsiră acum arse în întregime, încît se vedea numai locul pe care fuseseră înainte. Bolovanul care acoperea intrarea peșterii se vedea însă

limpede. Vântul care sufla peste colibele făcute din trestii ușoare de baltă le luase pe sus, în drumul său vijelios. Pe locul lor pământul rămăsese aproape gol. Incendiul trecuse repede și acum se hrănea doar cu cenușa pe care vântul o răspândise în mare parte, iar cea care mai rămăsese pe alocuri fusese aproape stinsă și era destul de rece ca să se poată merge peste ea. Înarmați cu torțe pe jumătate arse pe care le găsiseră și cu bucăți de trestie aprinse ridicară piatra care închidea peștera și începură să coboare în fugă. Cnemon era înaintea. Făcuseră câțiva pași, când deodată acesta se opri: „O, Zeus, ce-i asta? Sintem pierduți, au omorît-o pe Haricleea!” Torța îi căzu din mână și se stinse. Cu mâinile la ochi, în genunchi, el începu să plângă. Teagene, ca împins de-o forță de neînfrânt, căzu peste trupul celei care zăcea la pământ; îl strângea din toate puterile și îl ținea strins înălțuit încît păreau să facă una. Cnemon îl văzu cu totul cufundat în disperarea lui și, de teamă să nu-și facă vreun rău, îi scoase, fără să bage de seamă, sabia din teacă, de la șold și, lăsându-l singur, urcă în fugă ca să-și aprindă torța din nou.

IV. În acest timp Teagene se văita amarnic, plin de deznădejde: „O, chin de neîndurat, blestem al zeilor! Cine-i acea erinie nesățioasă care vrea cu înverșunare să ne ducă la moarte, care ne-a gonit din țara noastră, lăsându-ne pradă primejdiei mării și piratilor, care ne-a făcut să cădem în miinile hoților și ne-a lipsit de câteva ori de bunurile noastre? Îmi rămăsese doar unul și mi-a fost răpit și acesta! E moartă Haricleea, mina dușmanului s-a ridicat asupra iubitei mele, care sînt sigur că s-a luptat ca să-și apere virtutea și să se păstreze pentru mine. E moartă, sărmana de ea, fără să se

fi bucurat și fără să mă fi făcut să am parte de frumusețea ei tinăra. Acum, iubita mea, fă să aud ultimele tale cuvinte înainte de moarte, dă-mi ultimele sfaturi, dacă mai ai putere. Oh, nu rostești nici un cuvânt; au amuțit buzele acestea inspirate și profetice, întunericul adincurilor a cuprins-o pe aceea care cu frumusețea ei făcea să sporească splendoarea templelor divine. I s-au stins ochii, a căror frumusețe strălucitoare subjugă inimile. Nu i-a văzut ucigașul ei, sint sigur de asta. Dar cum să te numesc? Logodnică? Tu nu ai soț. Soție? Nu ai știut ce este căsătoria. Atunci ce nume să-ți dau, cu ce nume să te chem eu de-acum înainte, dacă nu cu cel care mi-e cel mai drag dintre toate, Haricleea? Fii sigură, Haricleea, tu ai un iubit credincios. O să-l regăsești curînd. Pentru jertfe am să-ți dau singele meu, am să vărs peste tine un singe care ți-e scump. Vom zăcea amîndoi în această peșteră, care va fi mormîntul nostru. O să fim uniți cel puțin după moarte, dacă zeii n-au vrut să fim astfel în timpul vieții!”

V. Zicînd acestea, își duse mina spre sabie ca s-o scoată din teacă, dar negăsind-o, începu să strige: „Cnemon, mă omori și ești vinovat și față de Haricleea, pe care o lipsești pentru a doua oară de plăcerea atît de dulce de a fi cu mine!” În timp ce spunea aceste cuvinte, din fundul peșterii se făcu auzit un alt glas care îl striga pe Teagene. Fără să fie impresionat, el răspunse la chemare: „Vin, sufletul meu drag, vād că rătăcești încă pe pămînt, fără să te hotărăști să părăsești un asemenea trup frumos, din care te-a izgonit violența, sau, pentru că n-ai fost îngropată, te izgonesc

umbrele din infern¹. Cnemon se întorcea tocmai atunci cu torța pe care o aprinsese din nou. Aceeași voce se auzi iarăși, chemându-l pe Teagene: „O, zei, strigă Cnemon, nu e vocea Haricleei? Cred că trăiește, Teagene, fiindcă vocea asta pe care o aud vine din fundul peșterii chiar din locul unde îmi aduc aminte că am lăsat-o pe Haricleea!“ „Cît o să mă mai înșeli oare?“ îi răspunse Teagene. „Înșelindu-te pe tine, zise Cnemon, atunci mă înșel și pe mine, dacă vom descoperi cumva că cea care zace aici este Haricleea!“ Și, zicînd acestea, întoarse trupul femeii moarte ca să-i vadă fața și strigă: „Ce-i asta? O, minune a zeilor! E Tisbe!“ El făcu cîțiva pași înapoi și se opri tremurînd și mut de mirare.

VI. Văzînd aceasta, Teagene, dimpotrivă, începu să respire și-și recăpătă speranța. Îl readuse la viață pe Cnemon, care leșinase, și-l imploră să meargă cît mai repede la Haricleea. Cnemon își reveni într-o clipă și se uită atent la moartă. Era într-adevăr Tisbe și el recunoscu, după minier, sabia cu care fusese lovită și care zăcea alături. Tiamis, în nebunia și în graba lui, o lăsase în rană. Niște tăblițe ascunse la pieptul ei alunecaseră acum pe jos. Cnemon le luă și încercă să le citească, dar Teagene, grăbit, nu îl lăsă, spunîndu-i: „Hai mai întii să o căutăm pe iubita mea; numai să nu-și fi ris de noi vreun zeu. Putem să vedem și pe urmă ce scrie pe tăblițe.“ Cnemon îl ascultă și, luînd serisoarea și sabia, se grăbi spre Haricleea. Aceasta, după ce se tirise cu mîinile și cu picioarele spre

¹ După credința grecilor, cei morți puteau să treacă în Infern peste Aheron numai dacă erau îngropați și li se făceau sacrificiile rituale. În caz contrar, umbrele lor rătăceau pe pămînt, căutîndu-și mormîntul.

lumină, alergă înaintea lui Teagene și îi sări de gît. „Tu ești, Teagene?“ „Trăiești, Haricleea?“ își repetară de cîteva ori, pînă cînd căzură, în cele din urmă, amîndoi la pămînt, ținîndu-se strîns îmbrățișați, ca două ființe cufundate într-un leșin vecin cu moartea, făcînd un singur trup. Adeseori o bucurie prea mare devine suferință și o plăcere nemăsurată dă naștere durerii. Astfel, cei doi îndrăgostiți, salvați tocmai cînd pierduseră orice speranță, erau în primejdie să moară acolo. Din fericire, Cnemon săpă în pămînt pînă încropi puțină apă pe care o strinse în căușul mîinilor și, stropindu-le fețele, le umezi nările și îi făcu să-și revină din leșin.

VII. Văzîndu-se culcați la pămînt, într-o altă poziție decît în clipa întîlnirii, se ridicară de îndată. Le era rușine, mai ales Haricleei, de a se fi arătat într-un asemenea chip în fața lui Cnemon și îl rugară să-i ierte. Dar el surise și, ca să-i înveselească, le zise: „Îmbrățișarea voastră merită toată lauda, după părerea mea, și a oricărui om care a suferit vreodată în încercarea dragostei o plăcută înfrîngere și a știut să rămînă înțelept, deși s-a supus lui Eros. Dar mai e un lucru, Teagene, pe care nu-l pot incuviința și, într-adevăr, n-am putut să-l văd fără să roșesc: sînt lacrimile nedemne pe care le-ai vărsat, căzut în fața unei femei străine, pe care nu o cunoșteai, în vreme ce eu căutam să te incredințez că iubita ta trăiește!“ „Încetează, Cnemon, îi zise Teagene, nu mă mai vorbi de rău în fața Haricleei. Pe ea o plîngeam deasupra trupului alteia, crezînd că ea era aceea care zăcea moartă. Dar după ce un zeu binevoitor ne-a arătat că ne înșelam, acum pot să-ți reamintesc curajul tău deosebit care te făcea să mă căinezi pe mine

și să fugi ca la teatru cînd cineva e urmărit de duhuri rele, în fața unui cadavru recunoscut pe neașteptate, în fața unei femei moarte, tu, care aveai și sabia în mînă, viteaz luptător atic!

VIII. La auzul acestor cuvinte, izbucniră într-un ris scurt, silnic și amestecat cu lacrimi și, cum era și firesc într-o situație atît de nenorocită, începură să plîngă. La un moment dat Haricleea, punînd mîna pe obraz sub ureche, zise: „Fericită cea care a fost plînsă de Teagene, poate chiar sărutată de el, după cum zice Cnemon, oricine ar fi ea. Totuși, nu mă bănuieți că sînt geloasă, dar cine era fericita aceea, onorată cu lacrimile lui Teagene și cum ai putut să mă confunzi pe mine cu necunoscuta și să o săruți pe ea? Aș fi bucuroasă să aflu, dacă poți să-mi spui.“ „Ei bine, o să te mire, zise el. Era Tisbe, după cîte spune Cnemon, ateniana aceea care a uneltit împotriva lui și a Demainetei.“ „Cum s-a întîmplat, spuse Haricleea uluită, să vină din mijlocul Greciei pînă la hotarele Egiptului ca și cum ar fi fost adusă în scenă pe sus!?” Și cum de n-am văzut-o cînd a coborît aici?“ „Asta n-aș putea să-ți spun, îi răspunse Cnemon. Dar uite ce știu despre ea. Cînd Demaineta, prinsă asupra faptului, s-a aruncat în puț, tatăl meu a povestit în fața poporului tot ce se întîmplase și, după ce a fost iertat, a început să le ceară tuturor rechemarea mea, ca să se imbarce el însuși și să vină să mă caute. În vreme ce tatăl meu era astfel ocupat, Tisbe avea tot răgazul să-și pună în valoare și darurile și talentul în petreceri. Ajunsese s-o întreaacă pe Arsinoe,

¹ Procedeu folosit în reprezentațiile dramatice cînd este adus pe scenă „deus ex machina“, personaj îndeobște divin, care rezolvă conflictul ajuns într-un punct nodal.

flautista cea domoală, prin iuteala dansului și prin farmecul glasului ei, cînd se acompănia la chitară. Nu observa că își atrăsese astfel gelozia plină de ură a hetairei¹, mai ales cînd un negustor din Naucratis², plin de bani, numit Nausicles, o luă pe Tisbe în brațele lui. Arsinoe fusese cîndva prietena lui, dar acūm își luase gîndul de la ea și o respingea de cînd o văzuse suflînd în flaut cu atîta putere încît obrajii i se rotunjeau și se umflau urît spre nas, iar ochii injectați îi ieșeau din orbite³.

IX. Plină de furie și arzînd de gelozie, Arsinoe se duse la părinții Demainetei și le dezvălui șiretenia pe care o pusese la cale Tisbe; le povesti toate amănuntele și adăugă de la ea mărturisirile prietenei sale. Părinții Demainetei uneltiră atunci împotriva tatălui meu și, cu ajutorul banilor, îi hotărîră pe oratorii cei mai pricepuți să urce la tribună și să-l acuze. Merșeră și strigară că Demaineta fusese omorîtă fără să fi fost judecată și fără să se fi dovedit greșeala ei, căci adulterul fusese doar un pretext ca să se acopere omorul. Cereau să li se aducă în față pretinsul amant, viu sau mort, sau cel puțin să li se spună numele lui. În cele din urmă cerură să-i lămurească Tisbe. Tatăl meu făgădui să le-o aducă, dar n-a putut să-și respecte cuvîntul dat, pentru că Tisbe, prevăzînd pericolul în momentul în care se pregătea procesul, fugise cu negustorul, așa cum pusese la cale lucrurile dinainte.

¹ Nume dat curtezanelor.

² Cetate grecească pe țărmul canopic al Nilului.

³ După o legendă, Atena însăși cîntase din flaut, pînă în ziua cînd observase că instrumentul îi urîcea trăsăturile (Athenaios, 616 e-f; Apollodor, I, 4, 2; Ovidiu, *Faste*, VI, 697—702).

Miniat împotriva tatălui meu, poporul nu îl declară vinovat de omor, pentru că el le dezvăluise tot ce se petrecuse, dar îl socoti în orice caz complice la cursa întinsă Demainetei și vinovat de exilul meu nedrept, condamnându-l la exil și la confiscarea întregii averi. Iată unde l-a dus încercarea unei a doua căsătorii. Nelegiuirea de Tisbe a părăsit astfel Atena și s-a îmbarcat pentru a veni aici să-și ispășească păcatele. Acestea sînt lucrurile pe care le știu, așa cum mi-au fost povestite la Egina de un oarecare Anticles, cu care m-am îmbarcat mai târziu pentru Egipt. Nădăjduiam că o voi găsi pe Tisbe la Naucratis și o voi duce la Atena ca să risipesc astfel bănuielile și acuzațiile care l-au copleșit pe tatăl meu și să cer să se facă dreptate cu privire la trădările ei față de noi toți. Și acum sînt aici, supus aceleiași soarte ca și voi. De ce și cum, și tot ce-am mai avut de suferit între timp o să aflați altă dată. Dar cum a ajuns Tisbe în această peșteră, cine a omorît-o, numai un zeu ne-ar putea spune.

X. Dar, dacă vrei, să ne uităm la tăblițele¹ pe care le-am găsit la pieptul ei. Poate o să aflăm ceva nou.“ Încuviințară și ei și atunci acesta le desfăcu și începu să citească: „Lui Cnemon, stăpînul meu, dușmana și răzbunătoarea lui, Tisbe. La început îți anunț o veste bună: Demaineta a murit și eu sînt aceea care am făcut-o să piară pentru binele tău. Cum am făcut aceasta am să-ți explic eu însămi dacă vei vrea să mă primești. Apoi, te anunț că e a zece zi de cînd sînt în această insulă, prizoniera unui tilhar care locuiește aici și care mă ține închisă,

¹ Tabletele erau acoperite cu ceară pe care se scria cu ajutorul unui stilic și se prindeau două cite două, cu ajutorul unei balamale.

fără să mă lase să ies nici măcar în ușa colibei lui, silindu-mă la aceasta pentru că mă iubește mult, cum spune el, dar mai degrabă, după părerea mea, de teamă să nu mă fure cineva. Dar din voia vreunui zeu te-am văzut trecînd, stăpîne, te-am recunoscut și îți trimit în taină aceste tăblițe pe care le-am încredințat unei bătrîne care locuiește împreună cu mine, spunîndu-i să le dea în mină tînărului și frumosului grec, prieten cu căpetenia. Smulge-mă din mîinile acestor tîlhari și primește pe mica ta sclavă. Scapă-mă, dacă vrei, și să știi că dacă te-am nedreptățit am făcut-o de nevoie și că eu singură m-am străduit cît mi-a stat în putință ca s-o pedepsesc pe Demaineta, dușmana ta. Dacă minia ta este neiertătoare, fă ce vrei cu mine numai să fiu din nou a ta, chiar dacă va fi să pier. Mai bine să mor de mina ta și să fiu îngropată după datina grecească, decît să mai trăiesc o asemenea viață, mai cumplită decît moartea, și să suport dragostea acestui barbar, mai îngrozitoare pentru o ateniană chiar decît ura lui.“

XI. Acestea erau explicațiile pe care le dădea Tisbe în rîndurile ei, iar Cnemon zise: „Oh, Tisbe, bine ai făcut că ai murit și că ne-ai anunțat chiar tu nenorocirile tale, pentru că ți-am aflat povestea chiar de la cadavrul tău. După cum vedem, o erinie răzbunătoare te-a urmărit pe tot pămîntul și te-a izgonit cu biciul ei împărțitor de dreptate în Egipt, unde mă găsesc eu, pentru ca victima nelegiuirilor tale să fie martorul propriei tale pedepsiri. Dar care să fie ultima trădare pe care ai pus-o la cale împotriva mea și pe care o ascunzi prin violența acestei scrisori, dacă nu a înlăturat-o cumva dreptatea zeilor? Eu te bănuiesc chiar și moartă și tare mă tem că este o născocire moartea Demainetei

și că m-au înșelat cei care mi-au anunțat-o. Iar tu, care ai străbătut mările, ai venit în Egipt doar ca să-mi joci vreo nouă festă ca și în Atica!“ „Cînd o să încetezi, îl întrerupse Teagene, să arăți atîta curaj și să te aperi împotriva fantomelor și umbrelor? De mine însă n-ai să spui că m-am lăsat orbit de toate acestea, căci eu n-am nici un rol în această dramă. Ea zace aici, moartă de-a binelea, așa că ai curaj, Cnemon! Dar cine ți-a făcut oare binele s-o omoreze și cum s-o fi coborît aici, asta mă miră și nu pot să-mi explic.“ „Tot ce știu, îi răspunse Cnemon, este că ucigașul este Tiamis, dacă trebuie să ne luăm după sabia pe care am găsit-o lângă trupul ei; o recunosc că e a lui după minierul de fildeș sculptat ca un cap de vultur.“ „Atunci n-ai putea să-mi spui cum și de ce a omorît-o?“ „De unde să știu, îi răspunse celălalt, doar n-am devenit profet de cum am intrat în peșteră, cum se zice că se întîmplă cu cei care pătrund în sanctuarul de la Pytho¹ (și se spune că și la cel al lui Trofonios poți căpăta darul profeției).“ Auzind acestea, Teagene și Haricleea izbucniră în vaiete și plîns, jeluindu-se: „O, Pytho, o, Delfi!“, iar Cnemon, uluit, nu pricepea de ce numele de Pytho îi tulburase atît de tare.

XII. În vreme ce ei stăteau astfel de vorbă, Termutis, slujitorul lui Tiamis, după ce fusese rănit în luptă, ajunsese înot la căderea nopții pe pămînt uscat, se suise într-o barcă scăpată de naufragiu care plutea pe lac și se întorsese cu ea pe

¹ Vechea denumire pentru Delfi, dată după numele șarpelui pe care l-a omorît Apolo în aceste ținuturi. Se afla la Delfi o peșteră adîncă de unde emanau vapori toxici care provocau o stare de exaltare. Aici dădea Pythia oracolele sale.

insulă ca s-o găsească pe Tisbe. Cu cîteva zile înainte Termutis o răpise pe cînd ea străbătea, în tovărăşia negustorului Nausicles, o trecătoare în munţi, tocmai bună pentru a-i prinde în cursă. În vîlmăşagul luptei care se pregătea, în momentul cînd îi atacaseră duşmanii, Termutis, trimis de Tiamis să aducă o victimă pentru sacrificiu, vrusese s-o pună la adăpost de săgeţi şi s-o păstreze pentru el. O pusese să coboare în taină în peşteră, dar, agitat şi grăbit, o lăsase la intrare. Ea a rămas în acelaşi loc unde o lăsase el, îngrozită de omorurile pe care le văzuse şi pentru că nici nu cunoştea galeriile care duceau în interior, iar Tiamis, luînd-o drept Haricleea, o omorise. Termutis însă, crezînd că ea scăpase de pericolele luptei, după ce coborî pe insulă, alergă în toată graba spre colibe. Toate erau scrum şi, după ce descoperi cu greu bolovanul de la intrare, dădu foc unor trestii care nu erau încă arse şi coborî cît putu de repede, chemînd-o pe Tisbe pe nume, singurul, de altfel, pe care îl cunoştea în greacă. Cînd o văzu zăcînd fără suflare, rămase un timp fără grai. În cele din urmă un zgomot de glasuri răzbi pînă la el din fundul peşterii, unde Teagene şi Cnemon stăteau de vorbă. Se gîndi că aceştia erau pesemne cei care o omoriseră pe Tisbe, dar nu ştia ce să facă; sufletul său de tilhar şi violenţa lui de barbar, mărită şi de pierderea Tisbei sale, îl îndemnau să alerge îndată spre cei pe care îi credea făptaşii crimei, dar lipsa unui scut şi a unei săbii îl siliră să se potolească şi să stea liniştit.

XIII. Se gîndi că e mai bine să nu se arate de la început duşmanul lor, iar mai tîrziu, dacă va putea găsi arme ca să se răzbune, îi va ataca. Ferm hotărît, se apropie de Teagene şi de ceilalţi cu ochi

răi și miniați trădind prin căutătură intențiile pe care căuta să și le ascundă în suflet. La apariția acestui om ivit pe neașteptate, gol, rănit și cu ochii roșii, Haricleea se ascunse în adâncul peșterii din precauție, dar mai cu seamă de rușine, ca să se ferească de necuviința de a vedea un bărbat despuiat; Cnemon se dădu încet înapoi, recunoscându-l pe Termutis și bănuind după apariția lui neașteptată vreo altă violenție. Pe Teagene nu-l tulbură vederea lui, ci doar se aprinse și își trase sabia, gata să lovească la cel mai mic gest brusc. „Oprește-te, îi zise, sau te lovesc! Încă n-am făcut-o pentru că mi s-a părut că te cunosc și nu-ți știu intențiile.“ Termutis se aruncă rugător la picioarele lui, silit de împrejurări și nu pentru că așa îi era firea. Îl chemă în ajutor pe Cnemon, le spuse că era drept să fie cruțat de ei și pretindea cu tărie că nu le-a făcut nici un rău, ci dimpotrivă, s-a arătat întotdeauna, chiar și cu o zi înainte, prietenul lor și că a venit la ei ca prieten.

XIV. Adînc mișcat, Cnemon se apropie și, ridicîndu-l pe Termutis, care înlănțuise genunchii lui Teagene, îl îndemnă să spună repede unde se afla Tiamis. Termutis le povesti tot, cum se împotravisă dușmanilor, cum se aruncase în mijlocul lor și se bătuse vitejește, fără să-i crute nici pe ei, nici pe el, omorînd pe oricine venea în preajma lui, cum fusese ferit și el prin zelul tuturor de a nu-l omorî pe Tiamis și cum, în cele din urmă, nu mai știa ce se întîmplase cu acesta. În ce-l privea pe el, rănit, ajunsese înot pînă la țarm și venise apoi să o caute pe Tisbe în peșteră. Atunci îl întrebară de ce îl interesa pe el Tisbe, de unde o cunoaște și de ce o caută. El le povesti cum i-o răpise negustorului, cum se îndrăgostise nebunește de ea și o ținuse ascunsă tot timpul

pînă la atacul dușmanilor, cînd o pusese să coboare în peșteră, și cum o găsisse omorîată de cineva, pe care tare ar voi să-l afle, ca să cunoască și el motivul omorului. Cnemon se grăbi să-i răspundă: „Tiamis a omorît-o!“ îi zise el și ca să-i îndepărteze orice bănuială îi arată ca dovadă sabia găsită lîngă moartă. Termutis văzu sabia încă pătată de sînge și care, caldă de omorul săvîrșit nu demult, umplea de dezgust, recunoscînd arma lui Tiamis și scoase un suspin lung, adînc. Rămase încremenit în fața acestei întîmplări de neînțeles, fără să poată vorbi, și urcă apoi spre intrarea peșterii, lîngă cadavru. Cu capul pe pieptul celei moarte repeta fără încetare „O, Tisbe!“ și nimic altceva, pînă cînd nu mai avu putere să-i pronunțe numele decît o dată și căzu curînd pradă somnului.

XV. Teagene și Haricleea și, o dată cu ei, și Cnemon începură să se gîndească la toate nenorocirile care li se întîmplaseră și încercau să-și dea seama cam ce-ar putea face, dar mulțimea de necazuri care li se întîmplaseră, situația grea a prezentului, din care nu știau cum să iasă, și nesiguranța încercărilor viitoare îi împiedicau să judece. Se priveau lung unul pe altul și fiecare aștepta în zadar ca celălalt să vorbească; apoi își plecară ochii în pămînt și, ridicînd capul să-și recapete curajul, suspinară ca să-și mai ușureze grija. În cele din urmă Cnemon se culcă pe pămînt, Teagene se așeză pe o piatră și Haricleea se strînse lîngă el. Se împotrîviră mult timp somnului, dorînd să găsească o ieșire din situația de acum, dar erau doborîți de disperare și de oboseală și în cele din urmă se supuseră vrînd-nevrînd legii naturii și amărăciunii lor îndelungi și căzură pradă dulceții somnului. Astfel durerile trupului sînt uneori mai puternice decît forța sufletului.

XVI. Abia gustaseră din somn și-și închiseseră pleoapele, cînd Haricleea avu un vis: se făcea că un om cu părul zbîrlit și cu priviri amenințătoare, care ținea în mină o sabie înșingerată, îi scosese dintr-o lovitură ochiul drept. Ea strigă îndată și, tipînd că cineva i-a scos un ochi, îl chemă pe Teagene. Acesta răspunse imediat la chemare, suferind și el durerea ca și cum ar fi avut aceeași vedenie. Ea își duse mina la față și începu să caute peste tot ceea ce credea în vis că pierduse. Cînd își dădu seama că visase zise: „A fost un vis, ochiul meu e la locul lui, fii liniștit, Teagene!“ Auzind acestea, Teagene respiră și îi răspunse: „Ce bine că ai păstrat razele tale de soare. Dar ce-ai avut? De unde-ți venise frica?“ „Un om crud, un nebun, îi povesti ea, care n-a reușit să treacă peste forța ta de neînfrînt, m-a atacat cu sabia în mină pe cînd stăteam culcată pe genunchii tăi și am crezut că mi-a scos ochiul drept. Bine că nu s-a întîmplat decît în vis, Teagene!“ „Ah, taci, îi spuse el, de ce vorbești așa?“ „Pentru că era mai bine să-mi fi pierdut un ochi, decît să fiu neliniștită din pricina ta. Tare mi-e teamă ca visul să nu fie legat de tine, care ești ochiul meu, viața mea și tot ce am!“ „Încetează, îi spuse Cnemon, care auzise totul, trezit de la primul țipăt al Haricleei. Mie mi se pare că visul înseamnă altceva. Dar spune-mi, părinții tăi trăiesc?“ „Da, îi răspunse ea, dacă nu li s-a întîmplat ceva între timp.“ „Cred că tatăl tău a murit! îi răspunse el. Să-ți explic: ne naștem și ne bucurăm de lumină datorită părinților noștri, astfel încît tatăl și mama apar în vise drept cei doi ochi cu care vedem, legați între ei și care ne dau putința vederii.“ „Ce dureros ar fi, îi răspunse Haricleea, deși ar fi totuși mai bine să fie adevărată aceasta și nu cealaltă și trepidul tău să aibă dreptate, iar eu să fi avut o presimțire

greșită!" „Așa o să se întâmple, poți să crezi, îi răspunse Cnemon, dar într-adevăr, noi părem că aiurăm dezlegînd visurile și închipuirile în loc să cercetăm situația și să găsim vreo scăpare, cît putem, pînă vine egipteanul (adică Termutis), care s-a dus să se gîndească la dragostea lui și să plîngă deasupra cadavrului.

XVII. „Atunci, Cnemon, îi răspunse Teagene, de vreme ce un zeu te-a legat de soarta și nenorocirile noastre, spune-ți primul părerea pentru că tu cunoști locurile și limba de aici, iar noi ne dăm seama mai greu ce trebuie să facem, intrucît sîntem adinecufundați în nenorocirile noastre!" După ce tăcu un timp, Cnemon începu astfel: „Nu știu care din noi e cel mai nenorocit, căci și pe mine m-a copleșit soarta cu necazuri. Dar dacă îmi cereți mie, ca fiind cel mai în vîrstă, să-mi spun părerea despre situația noastră, iată: insula, după cum o vedeți, este pustie și pe ea nu se mai află nimeni în afară de noi. Este plină de aur, argint, stofe prețioase și toate cele pe care vi le-au furat vouă și altora Tiamis și ai săi și care sînt ascunse în această peșteră. Din grîu și din celelalte alimente însă n-a mai rămas nimic, decît numele. Așadar zăbovind aici, sîntem în primejdie sau să murim de foame, sau să pierim de vreun atac fie al dușmanilor, dacă vor veni din nou, fie al hoților cu care eram noi, dacă vor reuși să se înțeleagă și vor veni aici pentru aceste bogății, a căror existență o cunosc, și atunci nu vom mai putea scăpa de moarte, sau de vătămările lor, dacă se vor arăta cît de cît omenoși. Neamul acesta de păstori este un neam în care nu poți avea încredere și cu atît mai mult acum, cînd sînt lipsiți de judecata unui șef care-i aducea la ordine. Așa că trebuie să părăsim insula și să fugim ca de o cursă sau ca de

o închisoare, după ce mai înainte îl vom îndepărta pe Termutis, chipurile pentru a afla vești și pentru a căuta să vadă ce-i cu Tiamis. Singuri va fi mai ușor să ne gândim și să găsim vreun mijloc ca să ne salvăm; și pe urmă, e foarte bine să scăpăm de un om vicelant și prin firea lui certăreț și sălbatice ca tot neamul hoților, cu atât mai mult cu cât ne bănuie din pricina lui Tisbe și nu se va lăsa până nu ne va ataca, atunci când îi va veni lui bine!”

XVIII. Ceilalți încuviințară planul și se hotărîră să facă întocmai. Se duseră spre gura peșterii (căci își dăduseră seama că se făcuse ziua), îl treziră pe Termutis, cufundat într-un somn adînc, și îi spuseră cît se cuvenea să știe din ceea ce aveau de gînd, convingîndu-l ușor pe acest om simplu. Puseră trupul lui Tisbe sub o adîncitură și îl îngropară sub cenușa pe care o adunară de la colibele arse; îndepliniră cele cuvenite după datină, pe cît le îngăduia situația, înlocuind prin lacrimi și jeluiri ofrandele de înmormîntare, și îl trimiseră apoi pe Termutis așa cum hotărîseră înainte. Acesta plecă, dar se întoarse după scurt timp zicînd că el nu pleacă singur să facă o recunoaștere atît de primejdioasă, dacă nu vrea să meargă și Cnemon cu el. Teagene își dădu seama că toate acestea îl tulburaseră pe Cnemon și că era preocupat în vreme ce-i tălmăcea cuvintele egipteanului, așa că îi spuse: „Ești tare cînd e vorba să judeci, dar ca să faci și tu ceva, nu prea ești în stare, niciodată nu mi-am dat seama mai bine ca acum. Adună-ți curajul și arată-te mai bărbat. Acum cred că trebuie să te porți astfel încît să nu-i dai nici o bănuială că vrei să fugi și să mergi cu el la început fără nici o frică, pentru că este neînmărmă, iar tu ai săbia și ești apărat de platoșă; la prima ocazie ai să-l lași pe ascuns și ai să vii la noi într-un

loc hotărît. Să fixăm, dacă vrei, un sat apropiat pe care-l socoți potrivit pentru noi." Lui Cnemon ideea i se păru bună și le vorbi de un sat numit Hemis, — destul de curat și locuit de mulți oameni — așezat de-a lungul Nilului pe o înălțime care îl apăra de atacurile păstorilor. După ce treceai mlaștina, el se afla la o depărtare de aproape o sută de stadii. Pentru aceasta trebuiau să meargă înspre nord.

XIX. „Va fi greu, îi spuse Teagene, pentru că Haricleea nu este obișnuită să umble pe jos, dar o să mergem totuși ca niște săraci care cerșesc de mîncare.” „Pe Zeus, n-aveți o înfățișare prea grozavă, mai ales Haricleea, căreia i s-a scos ochiul. După mine, așa cum arătați acum, sînteți buni să primiți nu mîncare, ci săbii și vase de aramă¹!” Auzind acestea ei suriseră fără veselie, din vîrfurile buzelor, întărind cu legămînt ceea ce hotărîseră și jurînd să nu se părăsească niciodată în afară de cazul că vor fi siliți, apoi porniră să îndeplinească ceea ce hotărîseră. Cnemon și Termutis traversară o dată cu zorile lacul și intrară într-o pădure deasă, greu de străbătut din pricina vegetației abundente. Termutis mergea înainte, după cum spusese Cnemon, pe motivul că el, cunoscînd ținutul, îi putea arăta drumul, dar mai mult pentru că voia să fie în siguranță și să prindă momentul ca să poată fugi. Pe drum întîlniră turme de oi ai căror păstori fugiseră și se

¹ Expresia se întîlnește în Homer, *Odissea*, XVII, 222: Teagene înarmat și Haricleea îmbrăcată în vestmîntul său de preoteasă și cu coliere la gît nu puteau să treacă drept cerșetori, ci drept oameni de vază, demni de a primi în dar săbii scumpe și vase de aramă, lucrate cu artă, care se dădeau în timpurile homerice ca preț al victoriei sau ca dar.

ascunseseră în desișul pădurii. Omorînd un berbec care conducea turma, se apucară să-l frigă pe focul aprins de păstori, dar n-avură răbdare să se rumenească, pentru că erau răzbiți de foame. Ca niște lupi sau șacali, înghițeau pe nemestecate bucăți tăiate din animal, abia atinse de foc, și le mestecau pe jumătate crude, cu singele curgindu-le pe bărbie. După ce se săturară, băură niște lapte și porniră mai departe. Era ora la care se dejugă boii. Urcau cu greu o colină pe culmea căreia, după spusele lui Termutis, se afla satul unde fusese adus Tiamis ca să fie închis și poate omorît. La un moment dat, Cnemon începu să se vaite de dureri cumplite de stomac, din pricină că mîncase prea mult și pretinse că îi era rău din cauza laptelui. Îl rugă pe Termutis să o ia înainte și îi spuse că îl va ajunge imediat. După ce făcu astfel încă o dată și încă o dată, celălalt îl crezu, mai ales că îi spuse că îl ajungea cu greu din urmă. Egipteanul se obișnuî cu pauzele și, încrezător, nu observă că în cele din urmă acesta, în loc să vină după el, se scufundă în pădurea deasă și începu să coboare dealul cit de repede putea.

XX. Cînd ajunse în vîrful colinei, Termutis se așeză să se odihnească pe un bolovan așteptînd să se facă seară și apoi noapte ca să intre în sat, așa cum se înțeleseseră, pentru a căuta să afle ceva despre Tiamis. În același timp se uita în toate părțile să vadă dacă nu vine Cnemon, deoarece îl bănuia și acum că a ucis-o pe Tisbe și plănuia să-l omoare pe el mai întîi, pentru a-și potoli apoi ura împotriva lui Teagene. Cum Cnemon nu apărea și se făcuse de-acum noapte, Termutis se cufundă într-un somn greu, care se transformă pentru el în somnul veșnic pentru că îl mușcă o viperă, fără îndoială din voința

Moirelor¹, ca să aibă un sfârșit pe măsura vieții pe care o dusesse. Cnemon, după ce îl părăsi pe Termutis, nu-și încetini fuga pînă la căderea nopții, cînd îl prinse întunericul, silindu-l să se oprească. Își pregăti un ascunziș, punînd deasupra lui o mulțime de frunze, cîte putuse aduna. Petrecu cea mai mare parte din noapte culeat sub frunze, fără să doarmă, frămîntîndu-se și închipuindu-și la orice zgomot, la orice suflare de vînt, la orice tresărire a frunzelor, că era Termutis. Dacă adormea pentru o clipă i se părea că cineva este pe urmele lui și, fără să-și dea seama, se întorcea să-l vadă pe următorul închipuit. Deși voia să doarmă, ruga zeii să nu-i dea ceea ce cerea, pentru că în somn avea vise mai rele decît realitatea și era mîniat împotriva nopții care i se părea mai lungă decît toate celelalte. Îndată ce văzu cu mare bucurie zorile, se apucă întii să-și taie părul prea lung pe care-l lăsase într-adin să-i crească în timpul cît stătuse cu păstorii, ca să semene cît mai mult cu un hoț. Acum însă nu mai voia să inspire nici frică, nici neîncredere. Într-adevăr, păstorii, pe lingă alte chipuri în care se fac temuți, își lasă părul să le crească pînă la sprîncene și să le fluture pe spate, pe umeri, știind că părul lung, care dă farmec îndrăgostiților, îi face și mai feroși pe hoți.

XXI. Așadar Cnemon, după ce își taie părul atît cît trebuia ca să-și schimbe înfățișarea din cea de hoț în cea a unui om de treabă, plecă în grabă spre satul Hemis, unde trebuia să-l întâlnească pe Teagene. Apropiindu-se de Nil, se pregăti să treacă

¹ Personificare a destinului. În epoca homerică Moirele sînt în număr de trei: Atropos, Clotho și Lachesis. Ele fixează durata vieții fiecărui muritor cu ajutorul unui fir pe care prima îl ține, a doua îl răsucește și cea de-a treia îl taie cînd se apropie sfârșitul vieții.

pé celălalt mal, ca să ajungă la Hemis, cînd deodată văzu un bătrîn care se plimba, mergînd încolo și încoace pe o anumită distanță, fără încetare, ca și cum ar fi împărtășit fluviului necazurile sale. Avea părul lung ca cel al preoților și în întregime alb. Purta o barbă lungă, venerabilă, iar după mantie și restul îmbrăcămînții părea mai degrabă grec. Cnemon se opri puțin, dar bătrînul trecu de mai mute ori prin fața lui, fără a arăta că observă prezența unui om în apropierea lui, într-atît părea de cufundat în meditații și cu gîndurile duse. Atunci se opri în fața lui și-i atrase atenția, dîndu-i binețe. Acesta răspunse însă că nu poate fi bine pentru el, căci nu-i e dat de soartă așa ceva. „Ești grec?“ îl întrebă Cnemon mirat. „Nu, îi răspunse străinul, nu sînt grec, sînt de aici, egiptean.“ „Atunci de unde ai veșmintele astea grecești?“ „Nenorocirea îmi vine tocmai de la costumul acesta strălucitor!“ grăi el. Cnemon își arată mirarea de a vedea un om nenorocit îmbrăcat cu haine de sărbătoare, și vru să știe ce s-a întimplat. „De Troia¹ vrei poate să-ți vorbească, îi răspunse bătrînul, și ai să faci să se reverse asupra ta toată mulțimea nenorocirilor mele, cu biziitul lor nesfîrșit. Dar tu, tinere, încotro te îndrepti și de unde vii? De ce vorbești grecește aici în Egipt?“ „Glumești, îi răspunse Cnemon, dacă-mi spui mie să te lămuresc, de vreme ce eu te-am rugat mai întîi să-mi spui ce ți s-a întimplat!“ „Bine, de vreme ce, după cite mi se pare, ești grec și silit de vreo nenorocire să te îmbraci altfel și pentru că vrei neapărat să-mi cunoști povestea, deși n-am nici un chef să ți-o spun (taina mea mă chinuie atît, încît aș fi

¹ Aluzie devenită proverbială, care înseamnă înșirarea unor nenorociri fără număr. Provine din Homer, *Odiseea*, IX, 39.

dezvăluit-o trestiiilor, ca în legendă¹, dacă nu te în-tilneam), să ne îndepărtăm de malurile Nilului. N-ar fi tocmăi plăcut să ascuți o poveste lungă într-un asemenea loc bătut de razele amiezii, așa încît să mergem în satul pe care îl vezi în fața ta, dacă nu ai nimic mai grabnic de făcut. O să te invit nu la mine, ci la un om bun care m-a primit la rugămințile mele și acolo ai să afli tot ce vrei și în schimb ai să-mi povestești ce ți s-a întîmplat tie.“ „Să mergem, îi răspunse Cnemon, mai ales că și eu mă îndreptam spre acest sat ca să-mi aștept niște prieteni cu care m-am înțeles astfel.“

XXII. Se urcară așadar într-una din numeroasele bărci ancorate la mal și puse la îndemîna călătorilor ca să traverseze riul, în schimbul unei taxe; ajunseră în sat și se duseră la casa în care fusese găzduit bătrînul. Stăpînul nu era acasă, dar îi întîmpină la fel de binevoitoare fiica lui, o tînră ajunsă la vîrsta mărițișului, împreună cu toate slujitoarele din casă, care îl primiră pe bătrîn ca pe un tată, desigur după cum le spusese stăpînul casei. Una îi spălă și îi șterse picioarele pline de praf, alta se îngriji de pat pregătînd un culcuș curat, o alta veni cu apă și apoi aprinse focul, în sfîrșit ultima aduse o masă plină cu pîine albă și tot felul de fructe frumoase. Cnemon se minună: „După cîte văd, tată, am ajuns în casa lui Zeus Ospitalierul, într-atît este de

¹ Aluzie la legenda lui Midas, regele Frigiei, care a intervenit într-o dispută între Pan și Apolo, acordîndu-i primului înțîietatea în cîntec. Pentru a se răzbuna, Apolo i-a dat urechi de măgar. El a reușit să și le ascundă de toată lumea, cu excepția celui care îl tunde și care, neputînd să păstreze taina, a încredințat-o trestiiilor. Dar acestea au început să repete foșnind în bătaia vîntului: „*Midas, regele Midas are urechi de măgar...*“

sinceră și plină de bunăvoință primirea!“ „Nu sîntem la Zeus, ci la un om care-l cinstește pe Zeus, protectorul drumetilor și al celor ce se roagă. Căci și el are, copile, o viață rătăcitoare, deoarece este neguțator și cu experiența lui a cunoscut orașe și felul de a trăi și de a se purta al multor oameni; de aceea nu e de mirare că adăpostește la el străini tot așa cum a făcut și cu mine acum cîteva zile, cînd m-a întîlnit rătăcind fără căpătîi!“ „Dar de ce umbli astfel, tată?“ „Copiii mi-au fost răpiți de hoți și, deși îi cunosc pe vinovați, nu pot să mă răzbun și rătăcesc peste tot cu durerea și cuplînsul meu ca o pasăre căreia un șarpe i-a prădat cuibul și îi înghite puii sub ochii ei; iar ea nu are curaj să se apropie, dar nu se poate gîndi să fugă, sfîșiată de dragoste și de frica morții și, scoțînd țipete scurte, se învîrtește în zbor în jurul cuibului de care dușmanul ei nu o lasă să se apropie. Lui, crudul, natura nu i-a dat milă și nu aude implorarea plină de jale a unei mame!“ „N-ai vrea, îi zise atunci Cnemon, să-mi arăți cînd și cum ai suferit o asemenea încercare grea?“ „Mai întîi, îi răspunse el, deocamdată să ne potolim foamea aceasta, despre care Homer spune că, o dată săturată, toate lucrurile își pierd din importanță¹. Dar, mai întîi, după obiceiul înțelepților egipteni, să aducem prinos zeilor, căci nimic nu m-ar putea împiedica de la aceasta și nici o nenorocire nu mi-ar putea tulbura sufletul într-atît încît să mă facă să-mi uit îndatoririle sacre!“

XXIII. Zicînd acestea, bătrînul vîrsă din potirul său de apă curată, căci nu bea nimic altceva, și zise: „O închinăm zeilor acestei țări și celor greci și în special lui Apolo Pythianul, ca și lui Teagene și

¹ Vezi Homer, *Odiseea*, XVII, 286—287.

Haricleea, atât de frumoși și de buni, pe care îi socotesc de-acum în rîndul zeilor!" Și în acest timp plîngea, ca și cum lacrimile sale erau o a doua libațiune. Cînd auzi numele lor Cnemon rămase mirat și începu să-l măsoare pe bătrîn de sus pînă jos: „Ce spui, Teagene și Haricleea sînt copiii dumitale?" „Da, străine, amîndoi sînt copiii mei. Din nefericire zeii mi i-au luat și sînt născuți din durerea sufletului meu; legăturile de sînge au fost înlocuite de dragostea mea pentru ei, care mă socotesc drept tatăl lor și mă numesc astfel. Dar spune-mi, cum i-ai cunoscut?" întrebă el. „Nu numai că i-am cunoscut, îi răspunse Cnemon, dar sînt bine sănătoși, pot să te încredințez!" „O, Apolo, strigă el, o, zei, unde sînt ei pe pămîntul acesta, spune-mi! O să te socotesc drept izbăvitorul meu, drept un zeu." „Și care va fi răsplată mea?" făcu Cnemon. „Deocamdată recunoștința, socotită de mine drept darul cel mai frumos ce poate fi oferit unui om inimos și știu mulți care au pus-o în adîncul sufletului lor, ca pe o comoară de preț. Dar, dacă o să ne întoarcem în țara mea, ceea ce o să se întîmple în curînd, zeii mă fac să presimt acest lucru, ai să te scalzi într-un izvor de bogății cu care ai să poți fi mulțumit pe deplin!" „Sînt lucruri viitoare și nesigure toate cîte mi le făgăduiești, îi răspunse el, dar cred că ai putea să mă răsplătești pe loc." „Atunci arată-mi ce-ți pot oferi acum dacă ai găsit ce caut eu, deoarece sînt gata să-ți sacrific o parte din trupul meu." „Nu-i deloc nevoie să te ciunțești. O să fiu pe deplin mulțumit dacă vrei să-mi povestești de unde sînt cine le sînt părinții, cum au venit aici și prin ce întîmplări au trecut." „Ai s-o știi, îi răspunse bătrînul, va fi pentru tine o frumoasă răsplată și mai prețioasă decît tot aurul din lume. Dar deocamdată să mîncăm ceva, pentru că povestea va fi lungă și

pentru tine care ai să asculți, și pentru mine care am să ți-o spun!“ Mincară nuci, smochine, curmale și alte lucruri proaspete pe care obișnuia să le mănince bătrînul, fiindcă el nu lua niciodată viața vreunei viețuitoare pentru a-și asigura hrana, apoi bău apă, iar Cnemon bău vin. La un moment dat, acesta zise: „După cum știi, tată, lui Dionysos îi plac legendele și poveștile și se bucură de ele. Acum m-a cuprins și pe mine dorința să ascult o istorisire și mă îndeamnă să-mi cer răsplata cuvenită, așa că e timpul să te pregătești pentru reprezentatie și pentru o povestire frumoasă.“ „Ai s-o auzi, îi răspunse acesta. Dar era mai bine dacă ar fi fost cu noi Nausicles, care de-atîtea ori m-a rugat să-i istorisesc întimplarea aceasta în timp ce eu l-am aminat pentru diferite pricini.“

XXIV. „Oare unde-o fi acum?“ întrebă Cnemon cînd auzi de numele lui Nausicles. „A plecat la vînătoare.“ Atunci Cnemon întrebă despre ce fel de vînătoare era vorba. „Animalele pe care le urmărește, îi răspunse el, cele mai sălbatice fiare, se numesc oameni și păstori, dar sînt hoți și-s foarte greu de prins în mlaștina aceea, care le folosește de bîrlog și de adăpost.“ „Și ce vină au ei?“ „Au răpit o tînăra ateniană de care era îndrăgostit și care se numea Tisbe.“ „O, zeil!“ strigă Cnemon și apoi tăcu brusc ca și cum l-ar fi oprit cineva. „Ce ai?“ îl întrebă bătrînul. Dar Cnemon schimbă vorba. „Mă întreb cum de a cutezat el să-i atace și pe ce puteri se sprijină.“ „Ei, prietene, Marele Rege l-a numit satrap al Egiptului pe Orøndates, și unul din locotenenții lui, Mitranes, are o garnizoană în acest sat, pe care îl păzește. Nausicles a reușit să-l convingă cu mulți bani să ia cu el un grup numeros de călăreți și pedestrași. E furios că i-a fost răpită

tinăra ateniană pe care o iubea și care cînta foarte bine, pentru că avea de gînd s-o ducă regelui Etio-
piei ca s-o însoțească pe regină, după moda greacă,
și să-i țină tovărășie. Cum sperase că va primi pe
fată bani mulți și grei, dacă i-a fost luat cîștigul, a
pus în mișcare toate. În ce mă privește, l-am îndem-
nat să acționeze cu speranța că va reuși să-i salveze
și pe copiii mei.“ Aici Cnemon îl întrerupse: „Destul
cu păstorii, satrapii și regii; eram gata să nu bag de
seamă că ești pe cale să-ți termini povestea cu acest
discurs și e un episod care n-are nimic de-a face cu
Dionysos¹, așa că vino la vorba noastră. Mi-aduci
aminte de Proteus din Faros² care, chiar dacă nu se
transformă într-o ființă mincinoasă și cu înfățișarea
schimbătoare, încearcă totuși să te ducă cu vorba.“
„Ai să știi totul, îi răspunse bătrînul, dar mai
întîi am să-ți spun povestea mea doar în cîteva
cuvinte, nu ca să termin repede istorisirea, așa cum
poate îți închipui, ci ca s-o pun în ordine și să te
pregătesc să auzi urmarea. Cetatea mea este Memfis,
numele tatălui meu este Calasiris³. N-am dus în-
totdeauna o astfel de viață rătăcitoare ca acum.
Eram odinioară preot. M-am căsătorit după legea
țării mele, dar soția mea a murit așa cum e dat de
la natură. După ce a plecat spre o altă soartă⁴, am

¹ Proverb grecesc. Tragedia provine inițial din ditiramb, compoziție lirică închinată lui Dionysos, dar nu mai păstrează în conținut nimic comun cu acesta.

² Proteus, zeu al mărilor, care paște turmele de foci și alte animale marine aparținînd lui Poseidon. Are puterea de a se metamorfoza așa cum vrea, într-un animal sau chiar într-un element ca apa sau focul. Posedă darul profeției, dar refuză să răspundă la întrebările muritorilor.

³ Nume simbolic. Herodot (IV,81) afirmă că preoții egip-teni purtau mantii lungi de in, numite „calasiris“.

⁴ Aluzie la doctrina metempsihozei, a reîncarnărilor succesive, susținută de Pitagora și de orfici.

trăit un timp la adăpost de orice nenorocire, bucurându-mă de cei doi copii pe care mi-i dăduse. Dar, după cîțiva ani, mișcarea astrelor mi-a tulburat viața și privirile lui Cronos au țintit spre casa mea, aducîndu-mi o nenorocire pe care, deși o prevedeam, n-am fost în stare s-o înlătur, căci hotărîrile Moirelor nu pot fi schimbate și, chiar dacă le cunoaștem dinainte, sîntem neputincioși în fața lor. Pe de altă parte, fiul meu, singurul folos al prezicerii mele este că ne ferește de o lovitură puternică sosită pe negîndite; o nenorocire care vine pe neașteptate este de nesuportat, dar una cunoscută dinainte poate fi mai ușor îndurată, pentru că mintea cuprinsă de teamă este paralizată în primul caz, pe cînd în celălalt judecata ne ajută să ne obișnuim cu ea.

XXV. Dar iată ce s-a întîmplat: o tracă în floarea vîrstei și de o frumusețe neîntrecută decît de cea a Haricleei, pe nume Rodopis, venită nu se știe cum și de unde spre nenorocul oamenilor care au cunoscut-o, a început să se plimbe falnică prin Egipt și a ajuns la Memfis urmată de sclave, într-o lectică bogată, fiind înzestrată cu toate darurile Afroditei. Nu era om care s-o întîlnească și să nu fie cucerit de ea; privirile pe care le arunca subjugau pe toți fără putință de împotrivire. Ea venea des și pe la templul zeiței Isis al cărui preot eram și adeseori făcea zeiței sacrificii și daruri scumpe. Mi-e rușine să vorbesc, dar o să-ți mărturisesc totul. Cînd se întîmpla să o văd, nu mai aveam putere și nu mai eram stăpîn pe propria mea voință, așa cum fusesem întotdeauna. După ce m-am împotrivit trupului cu ochii sufletului mult timp, în cele din urmă am fost

învîns și am căzut pradă unei patimi puternice. Începutul nenorocirilor viitoare, prezise de divinități, era această femeie și am înțeles și mi-am dat atunci seama că ea era unealta soartei și că întruchipa demonul care mă stăpînea. Respectul față de zei în care trăisem de mic copil m-a împins să mă împotrivesc ca să nu pîngăresc cele sfinte și altarul zeilor. N-am ajuns cu rătăcirea mea la fapte, căci m-au ferit zeii, dar ispita singură merita și ea să fie pedepsită. Mi-am luat conștiința ca judecător și mi-am impus exilul ca pedeapsă a dorințelor mele: copleșit de nenorocirea mea, mi-am părăsit patria spre a mă resemna în fața celor date de soartă și ca să mă supun poruncii ei, fugind în același timp de acea nelegiuită Rodopis. Mă temeam, străine, ca nu cumva puterea stelei mele cele rele să mă îndemne în cele din urmă la fapte de care să-mi pară rău mai târziu. Dar înainte de toate, ceea ce mă gonia din țară erau copiii mei, despre care o prezicere îngrozitoare a zeilor mă încunoștiințase că se vor ataca într-o bună zi unul pe altul cu sabia în mînă. Avînd de gînd să fug de un asemenea spectacol îngrozitor de care s-ar feri și soarele fără îndoială și și-ar înveli razele într-un nor, am vrut să-mi izbăvesc ochii mei de tată de pierderea copiilor care se omoară unul pe altul. Mi-am părăsit de bunăvoie țara și casa strămoșească fără să spun nimănui ce aveam de gînd și i-am anunțat că plec într-o călătorie în Theba cea mare, ca să-l văd pe cel mai mare dintre fiii mei, care trăia acolo la bunicul lui din partea mamei. Numele lui, străine, era Tiamis." Cnemon tresări din nou cînd îi izbi auzul acest nume, dar se sili să tacă, pentru a nu pierde continuarea istorisirii.

XXVI. „Las la o parte, tinere, toate rătăcirile mele, care nu au nici o legătură cu povestea noastră. Eu știam că există în Grecia o cetate numită Delfi¹, închinată lui Apolo, unde erau cinstiți și ceilalți zei deopotrivă și unde veneau înțelepții ca să cugete într-un loc ferit, departe de zgomotul mulțimii. M-am dus și eu într-acolo. Nici un loc nu mi se părea mai potrivit pentru un preot decât acea cetate închinată cultului și misterelor divine. Așa că am traversat golful Crissa și, după ce am debarcat la Cirra², m-am îndreptat spre oraș cât am putut de repede. Abia am sosit când am auzit o voce — cu adevărat divină, — care mi-a izbit auzul. Orașul mi s-a părut un lăcaș divin, mai ales din pricina așezării sale. Parnasul se aseamănă cu o cetate puternică, cu o citadelă apărată de natură, adăpostind la picioarele ei orașul, adunat pe o coastă a muntelui.“ „Ai dreptate, spuse Cnemon, se vede că ai simțit într-adevăr suflul Pythiei. Așa arată Delfi și tatăl meu mi-a descris întocmai acest oraș când a fost trimis la Atena ca hieromnemon³, la sfatul amficionilor⁴.“ „Ești atenian, fiule?“ „Da.“ „Cum te cheamă?“ „Cnemon.“ „Și ce ți s-a întâmplat?“ „Ai s-o știi mai târziu, acum e rîndul tău.“ „Bine, continui. M-am dus deci în oraș. După ce am admi-

¹ La Delfi se aflau numeroase temple închinat zeilor, între care cel mai venerat era cel al zeiței Isis, care se află la 40 de stadii de templul lui Esculap (Pausanias, X, 32, 13).

² Cirra (*Kirraia*), astăzi Itea, port la extremitatea golfului Crissa, în apropiere de Delfi, unde debarcau pelerinii veniți la templu.

³ Magistrat făcînd parte din consiliul amficionilor, însărcinat cu administrarea bunurilor templului de la Delfi și cu organizarea jocurilor pythice.

⁴ Sfatul amficionilor se compunea din 24 sau 30 de membri. Se aduna de două ori pe an, o dată la Delfi și o dată la Antela.

rat arenele și pietele, fântînile și în special pe cea a Castaliei¹ unde m-am purificat, m-am grăbit spre templu, condus de zgomotul mulțimii. Era, după cîte se spunea, ora cînd preoteasa dădea oracole. Am intrat și, îngenuncheat în fața ei, m-am rugat numai pentru mine. Pythia mi-a răspuns cu aceste cuvinte:

*« Tu, cel ce vii din fertilul ținut care-mprejmuie Nilul
Spre a fugi de voința Parcei, puternică foarte,
Nu-ți pierde cumpătul, nu, căci Egiptul cu brazdele
negre
Ți-l voi reda în curînd. Azi te vreau prietenul
meu! »*

XXVII. Ea mi-a făcut această prezicere, iar eu, întors cu fața spre treptele altarului, l-am rugat pe zeu să-mi fie binevoitor în toate. Toți cei din jurul meu care fuseseră de față aduceau slavă zeului care îmi răspunsese de la prima întrebare. Mă felicitau și mă înconjurau din toate părțile cu tot felul de atenții, spunîndu-mi că zeul mă numește prietenul lui, cum îl mai numise doar pe un oarecare Licurg din Sparta și că, dacă voiam să locuiesc în incinta templului, ei îmi dau toată libertatea, ba mai mult, în plus, hotărîră să mi se dea hrană pe cheltuiala poporului. Pe scurt, s-au gîndit la toate. Așa că mă îngrijeam de ceremonii, unde supravegheam sacrificiile numeroase și variate pe care le închinau lui Apolo de dimineată pînă seara, atît străinii cît și bășinașii, ori stăteam de vorbă cu filozofii. Și nu erau de loc puțini aceia care se îndreptau spre templul lui Apolo Pythianul, atrași de o cetate care era un templu al muzelor,

¹ Fîntînă vestită la poalele Parnasului, preferată de muze și de Apolo, înzestrată cu darul inspirației.

pătruns de spiritul divin. La început mi-au fost puse diferite întrebări: unul m-a întrebat despre chipul în care noi, egiptenii, cinstim zeii, altul despre animalele pe care le-am zeificat și fiecare voia să afle altceva, despre construcția piramidelor, despre labirintul galeriilor subterane¹. Nu lăsau nimic la o parte din tot ce are Egiptul mai deosebit, căci nu e altă țară în lume despre care grecilor să le placă atât de mult să audă vorbindu-se.²

XXVIII. Într-o bună zi, unul din cei mai învățați mă întreabă despre Nil, despre izvoarele sale și despre natura neobișnuită a fluviului care, singurul dintre toate, se revarsă în timpul verii. I-am spus ce știam și i-am dat toate informațiile aflate în cărțile sfinte, pe care numai preoții au dreptul să le citească. Le-am explicat cum izvorăște din munții Etiopiei, la hotarul cu Libia, în locurile unde se termină ținutul de răsărit și începe cel de miazăzi. El crește vara, dar nu așa cum socoteau unii, pentru că vânturile etesiene³ fac să se retragă apele, ci datorită vânturilor locale. În preajma solstițiului de vară, norii împinși de la miazănoapte la miazăzi se adună într-o zonă fierbinte. Acolo însă înaintarea lor este oprită din pricina căldurii foarte puternice a acestei regiuni. Umiditatea care s-a adunat puțin câte puțin și s-a condensat se evaporă și ca urmare încep ploi abundente provocând creș-

¹ Aluzie la mormintele faraonilor săpate sub pământ, în apropierea Thebei (Pausanias, I, 42, 3 ș.a.).

² Scriitorii greci, în special filozofii și istoricii, se ocupă în operele lor de Egipt: Platon, Aristotel, Herodot, Plutarh.

³ Vânturile etesiene, suflând dinspre nord-vest, sînt caracteristice zonei de sud a Mediteranei și se datorează faptului că vara pustial Saharei se încălzește mai repede decît marea.

terea Nilului. Acesta nu rămîne ca un fluviu, ci se revarsă ca o mare peste maluri, se întinde peste Egipt și îngrașă în drumul său ogoarele. Iată de ce apa sa este atît de dulce, fiindcă vine din cer și atît de plăcută la atingere, deoarece nu mai este atît de fierbinte ca la izvoare, ci numai călduță, pentru că vine dintr-o regiune toridă. Din același motiv din Nil nu se ridică niciodată vapori, ca din alte fluvii, ceea ce s-ar fi întîmplat cu siguranță, dacă, așa cum au afirmat unii învățați cunoscuți ai Greciei, după cum mi se spune, s-ar fi revărsat ca urmare a topirii zăpezilor.

XXIX. După ce le-am dat aceste lămuriri și altele de același fel, preotul lui Apolo, care devenise prietenul meu apropiat (se numea Haricles), îmi spuse: «Așa este, sînt de părerea ta, pentru că am aflat lucruri asemănătoare din gura preoților Nilului la Catadupi¹». «Ai fost deci acolo, Haricles?» i-am zis. «Da, înțeleptule Calasiris!» «Pentru ce?» îl întrebai eu. «Din pricina unor nenorociri din casa mea, mi-a răspuns el, care, pe de altă parte, au fost pentru mine prilej de întîmplări fericite.» Cum eu mă miram de ce-mi spunea, el continuă: «N-ai să te mai miri atît dacă vei auzi ce s-a întîmplat și ai s-o afli cînd ai să vrei.» «Atunci începe, îi spusei, căci doresc s-o știu chiar acum.» «Îndată, îmi răspunse Haricles, care îndepărtă pe toți cei de față. De multă vreme voiam să-ți povestesc ce mi s-a întîmplat, pentru că sper că m-ai putea ajuta. După ce m-am căsătorit și n-am avut multă vreme nici un copil, în sfîrșit, cînd eram de acum destul de în vîrstă, cu ajutorul zeilor pe care i-am implorat

¹ Catadupi, Assuanul de astăzi, cetate aflată în apropierea primei cataracte, lângă insula Philae.

am devenit tatăl unei fete care nu avea o soartă prea bună după prezicerea zeilor. Cînd i-a venit vremea să se mărite am dat-o aceluia dintre tineri, pentru că erau o mulțime, care mi s-a părut cel mai bun. Dar chiar în ziua nunții ei, sărmana a pierit arsă ori din pricina unui trăsnet, ori a unui foc aprins de mîna cuiva în camera nupțială. Încă nu se terminase de cîntat himeneul¹ cînd și începuse bocetul și din camera nupțială a fost dusă de-a dreptul la mormînt. Torțele care străluciseră în cortegiul de nuntă îi luminau și rugul deopotrivă. Pentru a împlini toată această tragedie și a face drama și mai plină de patimă, soarta mi-a răpit-o și pe mama copilului meu, care n-a mai putut să supraviețuiască nenorocirii. Copleșit de atîtea suferințe trimise de zei, nu mi-am luat viața, căci preoții socotesc sinuciderea un mare păcat, ci am plecat din țara mea și am fugit departe de casa pustie (căci este de mare folos ca să uiți nenorocirile, să înlături din fața ochilor lucruri care îți trezesc amintiri triste) și, după ce am străbătut mai multe țări, am ajuns în cele din urmă în Egiptul tău și chiar la Catadupi, ca să văd cataractele Nilului.

XXX. Așadar, prietene, acesta a fost motivul pentru care am ajuns eu aici și acum vreau să-ți povestesc o întîmplare, sau, mai bine zis, un lucru foarte însemnat. Mă plimbam într-o zi în cetate și îmi petreceam timpul umblînd să cumpăr lucruri care nu se găsesc ușor în Grecia. În cele din urmă jalea îmi mai trecuse și acum mă grăbeam să mă întorc în patrie. Am fost oprit de un necunoscut cu aer grav, cu o privire inteligentă, cu fața neagră, care mă salută și îmi spuse, nu prea sigur de greaca lui, că ar

¹ Cîntec de nuntă, tradițional.

vrea să vorbească cu mine. Eu am încuviințat și atunci el mă duse într-un templu apropiat, unde îmi spuse următoarele: — Te-am văzut cumpărînd plante și rădăcini din India, Etiopia și Egipt. Dacă vrei să găsești ceva bun fără să fii înșelat, sînt gata să-ți arăt. — Vreau, îi spusei, arată-mi! — O să vezi, îmi spuse el, dar să nu te tocmеști pentru preț! — Iar tu, îi răspunsei la rîndul meu, făgăduiește-mi că nu o să fie prea scump! El scoase un săculeț pe care îl avea sub braț și îmi arătă niște pietre prețioase minunate. Erau acolo unele de mărirea unei alunce, perfect rotunde, cu scilipiri limpezi, briliante, smaralde, hiacinte, unele verzui, de culoarea griului de primăvară, netede și strălucitoare ca picăturile de ulei de măsline, altele de culoarea mării la poalele unei stînci prăbușite, cînd suprafața ei se încrețește ușor și apa capătă în adînc o culoare violetă. Pe scurt, erau acolo o mulțime în culori minunate, care fermecau ochii. Cînd am văzut toate acestea, i-am spus: — Prietene, caută-ți alți cumpărători căci eu, cu toată averea mea, abia dac-aș putea cumpăra una singură din pietrele pe care mi le arăți! — Bine, mi-a spus el, atunci, dacă nu le poți cumpăra, poți să le primești în dar! — E adevărat că sînt în situația de a primi daruri, dar de ce vrei să-ți bați joc de mine? — Nu-mi bat joc de tine, mi-a răspuns el, vorbesc foarte serios. Și-ți jur pe zeul acestui templu că am să ți le dau pe toate, dacă în afară de acest dar ai să vrei să mai primești altul, mult mai prețios. Am început să rîd și el a vrut să afle motivul. — Pentru că este într-adevăr de rîs, i-am răspuns eu, să ți se facă un dar atît de scump și pe deasupra, dacă vrei să-l primești, să ți se mai dea un altul și mai prețios! — Ai încredere în mine, îmi luă el vorba din gură, dar jură-mi că o să folosești darul cît mai bine cu putință

și o să îndeplinești ce am să-ți spun eu! Mirat și nedumerit, i-am jurat totuși, sperînd că o să-mi dea aceste lucruri. După ce i-am jurat așa cum mi-a cerut, m-am dus cu el acasă și mi-a înfățișat o fată tînără de o frumusețe neîntrecută, divină, cam de vîrsta măritişului, după cîte mi se părea mie, pentru că frumusețea ei împlinită te făcea să crezi că este mult mai mare. Am rămas uluit de o aventură atît de ciudată și de ceea ce vedeam acum și nu-mi mai săturam ochii.

XXXI. El începu să-mi spună următoarele: — Fata pe care o vezi, străine, era încă în scutece cînd, dintr-o pricină pe care ai s-o afli mai tîrziu, mama ei a expus-o undeva¹, lăsîndu-și copilul în voia soartei. Am găsit-o și am luat-o de acolo, căci nu voiam să cad în păcat și să las să piară un suflet cu chip omenesc (căci așa sună învățătura gimnosofiștilor², care de cîtva timp m-au socotit demn să le fiu discipol) și pe de altă parte, de la bun început mi s-a părut că văd în ochii acestui copil o scînteie divină, într-atît de vie și de rugătoare era privirea cu care se uita la mine în timp ce o cercetam. Fuseseră expuse alături de ea și pietrele prețioase pe care ți le-am arătat și o panglică de mătase pe care, în limba și cu scrisul țării noastre, era înșirată povestea copilului. Desigur că mama, în interesul fetei ei, se gîndise să pună cu ea și semne

¹ Părinții care dintr-un motiv sau altul nu-și puteau păstra copiii noi-născuți, îi expuneau în locuri publice, punîndu-le de obicei în scutece un semn de recunoaștere, un lucru de valoare și o însemnare cu numele copilului.

² Doctrina gimnosofiștilor cultivă în mod deosebit respectul pentru viață. De aceea și au îndatorirea de a salva viața oricărui om, fie și vinovat de crimă.

de recunoaștere. Am citit cele scrise și am aflat de unde se trăgea copilul și al cui era. Am dus-o într-o casă departe de oraș și am dat-o păstorilor mei s-o crească, interzicându-le sub pedeapsă să vorbească cuiva despre ea. Am păstrat obiectele cu care fusese expusă, temîndu-mă să nu îndemne pe cineva s-o atace. A trăit astfel acolo un timp, neștiută de nimeni. Dar pe măsură ce trecea timpul o vedeam crescînd și făcîndu-se tot mai frumoasă. Frumusețea ei, chiar ascunsă sub pămînt, tot n-ar fi putut rămîne neobservată, ci cred că ar fi strălucit și mai puternic. Mi-a fost teamă să nu i se descopere obîrșia, lucru care ar fi putut să-i aducă moartea, iar mie necazuri mari. Am reușit să fac astfel încît să fiu trimis cu treburi la satrapul Egiptului și am venit aici cu ea ca să-i găsesc un adăpost. Vreau mereu să am o discuție cu el înainte de a-mi îndeplini misiunea oficială, cu care am fost însărcinat; mi s-a spus că o să mă primească astăzi. Așa că ți-o incredințez pe fata aceasta ție și zeilor care au hotărît astfel. Nu uita ce mi-ai promis și mi-ai jurat. Mi-ai făgăduit s-o lași liberă și s-o măriți cu un om liber, fără să uiți banda¹ pe care o poartă. Ți-o incredințez, sau mai degrabă mama ei care a expus-o este aceea care ți-o incredințează. Am încredere că ai să-ți respecti cuvîntul dat și mă sprijin pe jurămîntul și pe firea ta. Am căutat să te observ mai multe zile și mi-am dat seama că te porți ca un adevărat grec. Pentru că trebuie să mă duc să-mi văd de treburile mele de sol, mîine o să-ți spun mai limpede și mai pe îndelete povestea fetei. Ai să mă găsești în apropiere de templul lui Isis!

¹ Bandă lată pe care fetele tinere și femeile o purtau sub sîn.

XXXII. Am făcut așa cum mi s-a spus: am luat-o pe fată și am dus-o la mine cu fața acoperită de un văl. Am îngrijit-o și am înconjurat-o cu atenții toată ziua. Mulțumeam zeilor și o priveam ca pe fiica mea, ba îi și spuneam astfel. A doua zi în zori mă grăbii să mă duc la templul lui Isis unde mă înțelesesem să mă întâlnesc cu străinul. Mă plimbai pe acolo îndelung, dar în cele din urmă, văzind că nu apare, mă dusei la palatul satrapului și întrebai dacă nu cumva fusese văzut pe acolo un sol etiopian. Mi s-a răspuns că plecase sau că mai degrabă fusese izgonit din oraș în ajun și că satrapul îl amenințase cu moartea dacă nu va trece hotarul înainte de apusul soarelui. Am întrebat de ce și mi s-a spus că el venise să-l anunțe pe satrap că trebuie să renunțe la exploatarea minelor de smarald, care, după cîte spunea el, aparțineau Etiopiei. Mă întorsei degrabă acasă, nemulțumit și necăjit că nu putusem afla nimic în plus despre fată; nu știam nici cine era, nici de unde venea, nici din ce părinți se trage.» „Nu-i de mirare, îi zise Cnemon, nici eu nu știu și sint amărit de acest lucru, dar poate o să aflu.” „Ai să afli! îi răspunse Calasiris.

XXXIII. Și acum să continui povestea lui Haricles: «Cînd am ajuns acasă, copila a alergat înaintea mea și, deși nu-mi putea spune nimic, pentru că nu cunoștea încă greaca, mă îmbrățișă cu dragoste și vederea ei mă însenină. O admiram, căci asemenea ciinilor buni de rasă care se gudură pe lângă cineva chiar dacă nu-l cunosc prea bine și ea putuse să înțeleagă că îi purtam de grijă și se purta cu mine ca și cu un tată. M-am gîndit deci să plec din Catadupi ca nu cumva soarta pizmașă să-mi ia și această a doua fiică și, după ce am coborît Nilul pînă la mare, am găsit o corabie și m-am imbarcat ca să

mă întorc acasă. Copilul este și acum cu mine aici. Este fiica mea, îmi poartă numele și toată viața mea se sprijină pe ea. E desăvârșită în toate și-mi dă mai mult decât puteam spera de la ea. A învățat atât de repede limba greacă și a înflorit astfel încît seamănă cu o mlădiță viguroasă de plantă. Le întrece în frumusețe pe toate, astfel că nimeni, grec sau străin, nu se poate opri să n-o privească și asemenea unei statui minunate atrage toate privirile și gândurile de cum apare în templu, la plimbare sau în agora¹. Și totuși, în ciuda perfecțiunii ei mă îndurerează amarnic pentru că nici nu vrea să audă de măritat și vrea să rămână fecioară toată viața. Este slujitoarea cultului lui Artemis², și își petrece aproape tot timpul vîinînd și trăgînd cu arcul. Asta mă amărăște, pentru că eu aveam de gînd să o mărit cu fiul sorei mele, un tînar frumos, plăcut la vorbă și la fire, dar speranța mea a fost zădărnicită de hotărîrea crudă a fetei. Nu o pot îndupleca nici rugăciuni, nici făgăduieli, nici încercări de convingere și culmea este că se servește împotriva mea, cum se zice, de înseși armele mele. Se folosește de toată învățătura și de ușurința de a vorbi despre orice, lucruri pe care le-a deprins de la mine și caută să-mi arate că și-a ales cel mai bun fel de viață; i se pare că faptul de a rămîne neprihănită este o virtute divină și o numește pură, curată și imaculată, iar pe Eros, Afrodita și tot alaiul lor de nunță îi dă la o parte. De aceea îți cer ajutorul și m-am slujit de prilejul care mi s-a ivit ca să-ți povestesc

¹ Adunare, în special adunarea poporului și, prin extindere, locul unde se țineau adunările, piață.

² Artemis, sora lui Apolo, era fecioară și vînătoare neîntrecută. Cel mai cunoscut templu închinat lui Artemis se află la Efes, unde aceasta asimilase o veche divinitate a fecundității, de origine asiatică.

toate acestea. A fost puțin cam lungă, chiar și pentru răbdarea ta. Dar nu mă judeca cu asprime și iartă-mă, bunule Calasiris: folosește-ți înțelepciunea și farmecul propriu egiptenilor ca s-o ajuți pe fiica mea. Convinge-o cu vorba și cu fapta să se recunoască pe sine și să-și dea seama că e femeie. Dacă vrei, va fi ușor, nu refuză să stea de vorbă cu învățații, căci fata aceasta a crescut aproape tot timpul printre ei și locuiește, de altfel ca și tine, în templu. Nu mă respinge pe mine care te rog și nu mă lăsa lipsit de copii, nemângliat și pe deasupra copleșit de povara unei bătrâneți pustii!» Cuvintele acestea, Cnemon, și mai ales plînsul cu care își însoțise tot timpul rugămintea lui, îmi stîrniră și mie lacrimi. Am făgăduit să fac tot ce-mi va sta în putință.

XXXIV. Pe cînd stăteam de vorbă despre toate acestea, cineva veni să ne anunțe să șeful unei solii¹ a enianilor² aștepta de mult la poartă și era nerăbdător. L-a invitat pe preot să vină la el și să înceapă sacrificiul. L-am întrebat pe Haricles cine erau enianii, ce era această procesiune sacră și care erau jertfele pe care le aduceau ei. «Enianii, îmi spuse el, sint un neam din Tesalia, fără îndoială cel mai nobil dintre greci, fiindcă se trag din Hellen³, fiul lui Deucalion, și trăiesc pe toată coasta golfului Maliac. Ei se mindresc cu capitala lor Hypata, numită astfel pentru că, după cum spun ei, este cetatea

¹ În original „theoria“, solie trimisă în vederea unei ceremonii sacre.

² Enianii făceau parte din rîndul celor douăsprezece populații care alcătuiau amfichionia primitivă hylo-delfiană.

³ Fiul lui Deucalion, regele Tesaliei. După o legendă Hellen a fost regele Phthiei, dar țara enianilor despre care este vorba și Phthiotida sint două țări diferite, ceea ce explică obiecția lui Calasiris.

cea mai puternică și care se află în fruntea lor, dar după alții este construită la picioarele muntelui Oeta. Sacrificiul și procesiunea se fac la patru ani o dată, cu ocazia jocurilor pythice¹, care se sărbătoresc, după cum știi, acum. Enianii vor să cinstească astfel pe Neoptolem, fiul lui Ahile, care a fost sugrumat în mod laș aici, în apropierea altarului lui Apolo de către Oreste, fiul lui Agamemnon². Anul acesta procesiunea este mai frumoasă ca de obicei, deoarece conducătorul ei este un urmaș al lui Ahile. L-am întâlnit ieri pe acel tânăr și mi s-a părut într-adevăr demn de neamul lui Ahile, atât este de frumos și de bine făcut și poartă vizibile semnele unei familii nobile.» Cum eu mă miram să văd un enian pretinzând că se trage din Ahile, deoarece din poemul egipteanului Homer se vede că Ahile era din Phtiotida, Haricles mi-a explicat: «Acest tânăr susține că este urmașul eroului ca și toți ceilalți eniani, care spun că Thetis a ieșit din golful Maliac pentru a se uni cu Peleu³ și că altădată coasta golfului se numea Phtia, iar celelalte popoare, geloase pe faima lui Ahile, se laudă pe nedrept că acesta era din neamul lor și pe de altă parte tânărul susține că se trage din Menestios Aiacidul, fiul lui Spercheios și al Polidorei, care era fiica lui Peleu.

¹ Concursurile publice jucau un rol important în viața socială și economică a grecilor. Ele erau în număr de patru și își luau numele după locul unde se țineau: olimpice, pythice, nemeene și istmice. Jocurile pythice aveau loc la poalele Parnasului. Se spune că fuseseră înființate de Apolo în amintirea uciderii șarpelui Pytho.

² Neoptolem, fiul lui Ahile și al Deidamiei. Aceasta era fiica regelui Lycomede din Scyros, la a cărui curte se ascunsese Ahile îmbrăcat în veșmintele unei fete tinere. După o anumită legendă, Neoptolem ar fi fost omorât de către Oreste, la Delfi.

³ Tatăl lui Ahile. Peleu, era regele Phtiotidei.

Acest Menestios a fost alături de Ahile unul din principalii conducători ai expediției împotriva Troiei și a comandat prima falangă a mirmidonilor, din cauza rudeniei lui cu eroul. Nu vrea de loc să-l lase pe Ahile și cu orice preț caută să-l facă enian și, ca să dovedească acest lucru, invocă printre alte argumente și acest sacrificiu de ispășire în cinstea lui Neoptolem și zice că toți tesalienii sint de acord să încredințeze enianilor această sarcină, dînd astfel mărturie că sint cei mai în drept s-o facă.» «Nu e nici o piedică, îi spusei lui Haricles, le putem încredința lor, chiar dacă se înșală. Să intre conducătorul procesiunii, sint nerăbdător să-l văd!»

XXXV. Haricles făcu semn să-l cheme și tinărul intră. Aducea într-adevăr cu Ahile, avînd ca și el aceeași căutătură și un port mindru al capului. Părul, descoperindu-i fruntea, era dat într-o parte și îi cădea în plete. Nările largi mărturiseau un curaj neînfricat. Avea ochii albaștri dar nu șterși, ci de un albastru închis, aruncînd priviri pătrunzătoare, dar blînde, asemeni mării după furtună, cînd valurile potolite își regăsesc liniștea. După formulele obișnuite de salut, ne spuse că era vremea să facă sacrificiul lui Apolo, ca să aibă apoi destul timp ca să îndeplinească sacrificiul de ispășire și să conducă procesiunea închinată lui Neoptolem¹. «Bine! zise Hariclea astăzi, dacă n-ai văzut-o încă. Obiceiul cere ca slujitoarea lui Artemis să asiste la procesiunea și la ceremonia funebră pentru Neoptolem!» Pe fată, dragul meu Cnemon, o mai văzusem și nu o

¹ Tesalienii plecau în fiecare an în pelerinaj la Troia, unde făceau ceremonii rituale în amintirea lui Ahile.

dată, fie în timpul sacrificiilor la care luam parte împreună, fie cînd venea să întrebe despre vreo tradiție religioasă. Dar n-am zis nimic, ca să văd ce-o să se întîmple. Ne îndreptarăm deci spre templul unde tesalienii tocmai terminaseră pregătirile pentru jertfă. Ajunserăm la altar și tînărul începu ceremonia, pe cînd preotul se ruga. Atunci, din fundul sanctuarului Pythiei se făcură auzite aceste cuvinte:

*«O, delfieni, proslăviți pe aceea ce Grație-nseamnă,
Însă și Glorie-apoi, cîntați și pe fiul zeiței.¹*

*Templul în urmă lăsîndu-mi, brăzda-vor îndată
noianul;*

*Sta-vor pe negrul meleag ars de un soare cumplit.
Marea răsplat-a virtuților lor îi așteaptă acolo,
Albă cunună va-ncinge frunțile lor arămii!»*

XXXVI. Acestea au fost cuvintele spuse de zeu și cei care erau de față rămaseră nedumeriți, căci nu știau cum să tălmăcească oracolul. Fiecare îl explica în felul lui, după dorința sa, dar nimeni nu-și dăduse încă seama de sensul lor adevărat, căci oracolele și visele nu sînt înțelese de obicei decît în momentul în care se implinesc. De altfel delfienii nerăbdători să vadă impresionanta procesiune nu se prea gîndeau să lămurească oracolul și să-i descifreze adevăratul înțeles.

¹ Joc de cuvinte imposibil de tradus: numele Haricleei se compune în grecește din cuvintele „*grație*“ și „*glorie*“, iar cel al lui Teagene înseamnă „*fiul zeiței*“.

I. După ce s-a terminat procesiunea și sacrificiul expiatoriu...“ „Pentru mine nu s-au terminat încă, tată, îl întrerupse Cnemon. Încă nu mi-ai vorbit despre aceasta. Tocmai cînd sînt nerăbdător să te ascult povestind și ard de dorința de a fi de față la ceremonie, așa cum spune proverbul, am ajuns după serbare; mă părăsești și lași să coboare cortina care abia se ridicase!“ „Știi de ce, dragul meu Cnemon, îi răspunse Calasiris, pentru că nu vreau cu nici un chip să te plictisesc cu descrieri fără de folos cum ar fi acestea. Urmăresc în istorisirea mea numai ceea ce este însemnat și ce mi-ai cerut să-ți lămuresc de la bun început. Dar pentru că vrei între timp să asisti la un spectacol—și aici pari pe deplin atenian¹—o să-ți descriu pe scurt această procesiune vestită, cum doar puține sînt, prin ea însăși și prin urmările ei. În frunte mergea o hecatombă de animale de jertfă, mîinate de cei ce făceau sacrificiile, oameni de la țară, cu veșminte pe potrivă. Fiecare din ei

¹ Atenienii erau, într-adevăr, cunoscuți ca mari amatori de serbări și spectacole de tot soiul.

purta un hiton¹ alb, strîns la mijloc cu o cingătoare și ridicat pînă la genunchi, iar în brațul drept, gol ca și umărul și pieptul, învîrteau o secure cu două tășuri. Boii, negri cu toții, aveau un git puternic și spinarea puțin cocoșată, coarne potrivite, drepte și ascuțite, fie aurite, fie împodobite cu o coroniță de flori, pasul mare și o bărbie grea, care atîrna pînă la genunchi. Erau o sută la număr și numele de hecatombă² se potrivea întocmai. În urma lor veneau o mulțime de animale de jertfă. Fiecare soi de animale era mînat aparte, în ordine, în sunet de flaute și de syrinx, care cîntau o anumită melodie, obișnuită înaintea sacrificiilor.

II. În urma animalelor și a păstorilor înaintau fecioare tesaliene cu cingători frumoase, cu părul despletit. Erau împărțite în două grupuri dintre care primul purta coșuri pline cu flori și fructe, iar cel de al doilea alte coșuri, pline cu torțe și parfumuri care îmbălsămau aerul. Aveau mîinile libere, deoarece își purtau coșurile pe cap și mergeau una în urma celeilalte, cele care erau alături ținîndu-se de mîini ca să poată înainta dansînd³. Cel de-al doilea grup cînta imnul pe care trebuiau să-l ducă pînă la capăt. Imnul era închinat lui Thetis⁴ și

¹ Tunică cu mîneci scurte, care se încingea la mijloc. Se deosebește de hitenul femeilor, cămașă fără mîneci, avînd cute verticale, foarte lungi, prinse cu o centură sub piept, apoi revărsîndu-se printr-o îndoitură pînă în dreptul soldurilor, peste poalele care cădeau pînă la călcîie.

² Inițial, sacrificiu a o sută de boi, apoi denumirea generală pentru orice fel de sacrificiu de animale.

³ Se pare că textul se referă la dansul sacru „geranos”, executat pentru prima oară la Delfi de Teseu, la întoarcerea sa din Creta.

⁴ Divinitate marină, fiica lui Nereu și nepoata titanidei Tethis, cu care este adesea confundată.

lui Peleu, cît și fiului lor și fiului celui din urmă. După aceste fete, dragul meu Cnemon..." „Cum, Cnemon? făcu acesta. Iar ai să mă lipsești, tată, de o plăcere, trecînd peste acest imn? S-ar zice că vrei doar să-mi povestești despre procesiune și nicidecum să mă faci s-o și aud." „Atunci, dacă ții atît de mult, ascultă-l!" îi spuse Calasiris. Imnul suna astfel:

*«O cînt pe Thetis cu-aurite plete,
Nemuritoarea fiică-a lui Nereu¹,
Pe care Zeus i-a dat-o lui Peleu,
Podoaba mării, Afrodita noastră.
Ea-l zămisli pe fulgerul Heladei,
Războinicul cu sulită cumplită,
Divinu-Ahile, proslăvit și-n ceruri!
Neoptolem, feciorul lui și-al Pyrrei,
Fu spaima Troiei, meterez danaic!
Viteaz Neoptolem, ne fii propice,
Tu, odihnind sub glia lui Apolo,
Voios primește jertfa ce-ți aducem,
Alungă teama din orașul nostru!
O cînt pe Thetis cu-aurite plete...»*

III. Cam acesta este imnul, Cnemon, pe cît îmi aduc aminte. Corurile aveau atîta armonie și bătăile de picior marceau atît de bine măsurile melodiei, încît ochiul uita să mai vadă, într-atît de fermecată era urechea; cei de față priveau fetele tinere pe măsură ce treceau prin fața lor, acompaniate de un cîntec melodios. În urma lor veneau efebii călare, plini de strălucire, împreună cu conducătorul lor și atunci, cîntecului minunat îi luă locul un spectacol încîntător. Erau cincizeci de efebi, pe două

¹ Zeu al mărilor, fiul lui Okcanos și al Gaeci, protector al corăbierilor. A avut cincizeci de fiice, numite nereide.

rînduri de cîte douăzeci și cinci, avînd în mijlocul lor pe conducătorul procesiunii sacre. Încălțămîntea lor, făcută din curele de piele roșie împletite, era strînsă deasupra gleznei și pe pieptul lor o agrafă de aur le ținea hlamida albă, tivită cu panglică albastră. Aveau cu toții cai tesalieni cu statura mîndră și liberă a sirepilor hrăniți pe pajiștile acestei țări. Își mușcau zăbala care-i strunea, spumegau lăsîndu-se cu greu conduși după voia călăreților. Erau împodobiți cu valtrape și căpestre argintate și aurite, unul mai frumos decît altul, astfel încît părea că tinerii se întrecuseră între ei ca să aibă calul cel mai frumos. Dar toate acestea, așa cum erau, Cnemon, nu puteau totuși să rețină atenția privitorilor, atrasă de conducătorul lor, Teagene, care-i acum grija mea. S-ar fi zis că un fulger ștersese tot ce văzusem mai înainte, într-atît apariția lui ne-a orbit pe toți. Era călare, dar înarmat ca un hoplit¹, avînd în mînă o lance de frasin cu virful de bronz și, cu capul descoperit, călăuzea procesiunea înveșmîntat cu o mantie de purpură pe care era brodată în aur lupta lapiților cu centaurii². Iar agrafa întruchipa o Atenă de chihlimbar care-și clătina scutul deasupra capului Gorgonei³. Parcă dinadins, pen-

¹ Soldat din infanteria grea a armatei grecești. Purta enemide, jambiere din metal, platoșă din metal, piele sau pinză rezistentă și cască din metal sau piele. Armele sale erau lancea, scutul și spada dreaptă, cu două tăișuri sau cu un singur tăiș.

² Lapiții, vechi locuitori ai Tesaliei. Un episod cunoscut din istoria lor îl constituie lupta cu centaurii, izbucnită cu prilejul nunții regelui lor Pirithous cu Hippodamia.

³ Gorgonele erau cele trei fiice monstruoase ale lui Phorcys și Ceto. Dintre acestea, numai ultima, Meduza, era muritoare: privirile ei împietreau pe orice muritor. După ce Meduza a fost răpusă de Perseu cu ajutorul Atenei, zeița și-a împodobit scutul cu chipul acesteia.

tru a da farmec spectacolului, sufla un vînt ușor care-i mîngia părul și îl făcea să fluture pe umeri și să se ridice în bucle deasupra frunții. Marginea hlamidei bătea crupa și picioarele calului. Ai fi zis că și acesta înțelegea frumusețea stăpînului său și pricepea că avea cinstea să-l poarte pe cel mai frumos dintre călăreți, astfel își legăna gitul și ținea urechile ațintite și capul drept, ridicîndu-și ușor sprîncenele. Mergea, mindru de el și de cel pe care-l purta, și înainta ascultînd de friu, legănîndu-se într-o parte și în alta și călcînd ușor în vîrfurile copitelor, cu pas cadentat și liniștit. Cu toții admiram acest spectacol și îl lăudam pe tînăr, socotîndu-l cel mai îndrăzneț și mai frumos. Femeile din popor, cele care nu știau să-și stăpînească sau să-și ascundă simțămintele îi aruncau mere¹ și flori, vrînd să-i atragă atenția și să-l cîștige. Nimeni n-ar fi putut spune că văzuse vreodată un bărbat mai frumos decît Teagene.

IV. Cînd se arată luminînd fiica dimineții, «*Aurora cu degete trandafirii*», după cum spune Homer, și din templul zeiței Artemis ieși frumoasa și înțeleapta Haricleea, atunci ne dădurăm seama că nici Teagene nu era așa de puternic și că îl putea învinge o femeie a cărei frumusețe pură și curată întrecea pe cea a celui mai plăcut bărbat. Era într-un car tras de boi albi, îmbrăcată cu o tunică de purpură care îi acoperea picioarele, brodată toată cu fire de aur. Cingătoarea în jurul sinilor era opera unui artist care-și pusese în ea tot meșteșugul lui și nu mai făcuse niciodată ceva asemănător, dar nici că mai putea să făurească vreodată o asemenea

¹ Aristofan (*Norii*, 996) menționează obiceiul curtezanilor de a arunca mere tinerilor pe care îi adm'rau.

minune. Doi șerpi își incolăceau cozile între umerii fetei și gaturile lor se împleteau sub sîni alcătuiind un nod încîlcit de unde le apăreau numai capetele, care formau panglicile cingătorii și atîrnau libere. Ai fi zis că reptilele se tîrau aieva, dar n-aveau aspectul înfiorător al animalelor sălbatice și crude ci, ca și cum ar fi fost cuprinse de o dulce ameteală, se lăsau să alunece pe sînii fetei, leneșe, robite de voluptate. Erau făcuți din aur întunecat la culoare. Aurul acesta fusese înnegrit cu iscusință, pentru ca amestecul de galben și negru să redea asperitățile și culoarea schimbătoare a șerpilor. Astfel era cingătoarea fetei. Părul nu era în întregime strîns, ci pe jumătate despletit. Cea mai mare parte îi cădea peste ceafă și se ondula pe umeri și pe spate, iar restul, revărsat pe cap și pe frunte, era ținut de o cunună de mlădițe de laur. Proaspăt ca trandafirul, blind ca razele de soare, părul era astfel împiedicat să fluture dezordonat în bătaia vîntului. În mîna stîngă ținea un arc aurit, iar pe umărul drept îi atîrna tolba. În cealaltă mînă ținea o torță aprinsă, a cărei strălucire era întunecată de lumina care izvoră din ochii ei. „Ei sînt, Haricleea și Teagene!” strigă Cnemon. „Unde sînt, arată-mi-i, pe zei, te implor!” îl rugă Calasiris, închipuindu-și că poate Cnemon îi zărise. „Am crezut că-i văd în fața ochilor, tată, deși nu sînt aici, așa de limpede mi i-a înfățișat descrierea ta și chiar așa cum i-am văzut aieva.” „Nu știu, îi răspunse el, dacă i-ai văzut aieva chiar așa cum i-au putut admira în acea zi Grécia și soarele ei. Și ce admirație și binecuvîntări îi însoțeau pe ei, cu dorință și dragoste din partea tuturor, și a bărbaților și a femeilor. Unirea acestor ființe li se părea ceva supraomenesc, dar în același timp băștinașii îl admirau mai mult pe tînăr, iar tesalienii pe fată, fiecare dintre ei găsind cel mai

mare farmec în ceea ce vedeau acum pentru prima oară. Și așa și este, vederea unui lucru nou impresionează mai mult decât un spectacol cu care ne-am obișnuit. Dar ce dulce înșelare, ce plăcută iluzie! Ce bucurie m-a cuprins când am crezut că i-ai văzut pe dragii mei și ai să mi-i arăți, Cnemon! Văd că m-ai înșelat, mi-ai promis de la începutul povestirii mele că or să vină dintr-un moment în altul și or să-mi apară în fața ochilor și, de fapt, cu prețul acesta mi-ai cerut să-ți povestesc întâmplările prin care au trecut. Și a venit seara, apoi și noaptea și nu-i văd de loc, nu mi-i poți arăta!“ „Fii tare, îi spuse Cnemon, și ai curaj, or să vină cu adevărat. Acum poate i-a întârziat vreo opreliște oarecare și i-a împiedicat să ajungă la ora hotărîtă și pe de altă parte, chiar când vor fi aici, n-am să ți-i arăt pînă nu-ți vei respecta întocmai făgăduiala. Așa încît, dacă ești grăbit să-i vezi, îndeplinește-ți promisiunea și isprăvește istorisirea!“ „Șovăi, îi spuse Calasiris, să continui cu niște lucruricare-mi trezesc amintiri triste și, mai mult, mă temeam să nu te plictisesc cu o sporovăială atît de lungă, de care acum ești pesemne sătul. Dar de vreme ce te arăți un ascultător atît de atent și de doritor de povești frumoase, putem să continuăm istorisirea de unde am lăsat-o. Mai întîi să aprindem lampa și să facem libațiile de seară zeilor nopții pentru ca, mulțumiți după onorurile rituale, să ne lase și pe noi liniștiți să petrecem noaptea povestind.“

V. După ce spuse acestea, la porunca bătrînului, o slujitoare aduse o lampă aprinsă și el făcu libațiile invocîndu-i pe zei și mai ales pe Hermes. Le ceru să le trimită vise plăcute și îi imploră să-i arate pe cei dragi lui, măcar în timpul somnului. Cum își termină rugăciunile, Calasiris începu din

nou: „După ce procesiunea se desfășură de trei ori în jurul mormîntului lui Neoptolem și după ce tinerii cavaleri îl înconjurară de trei ori, femeile înălțară strigătul sacru, iar bărbații strigătul de război. Apoi, ca la un semn, boii, mieii și caprele căzură pradă morții în același timp, de parcă o singură mînă i-ar fi înjunghiat. Pe un rug imens, încărcat de butuci, puseră după datină picioarele victimelor și cerură apoi preotului lui Apolo să înceapă libația și să dea foc altarului. Haricles răspunse că se cuvenea, într-adevăr, ca el să facă libațiile, dar conducătorul procesiunii sacre trebuia să aprindă rugul cu torța pe care urma să i-o dea slujitoarea zeiței Artemis, pentru că acesta era ritualul păstrat prin tradiție. Zicînd acestea, făcu libațiile, iar Teagene se duse să ia torța aprinsă și atunci, Cnemon, scena la care am asistat ne-a dovedit că sufletul este de esență divină și că a primit din cer înclinații predestinate, căci din momentul în care se priviră unul pe altul, tinerii se iubiră, ca și cum sufletul lor își recunoscuse de la prima întîlnire perechea și se îndreptase spre acel singur bun pe care merită să-l aibă. Întîi rămaseră nemîșcați, încrămenînd dintr-o dată, apoi, încet, torța trecu din mîinile Haricleei în cele ale lui Teagene. O clipă lungă se priviră țintă, ca și cum încercau să-și aducă aminte dacă se cunoșteau de mult sau dacă nu cumva se mai văzuseră¹. Apoi un suris iute și furiș trădă raza care li se ivise în ochi. După aceea, ca și cum le-ar fi fost rușine de ceea ce se întîmplase, roșiră amîndoi, dar imediat patimă, pătrunzînd pesemne în adîncul inimilor lor, îi făcu să pălească.

¹ Referire la concepțiile lui Pitagora și ale orficilor despre metempsihoză și mai ales la doctrina platonicească despre dragoste (Platon, *Fedon*, XXX).

Pe scurt, în câteva clipe trecură amîndoi printr-o mie de stări diferite, schimbîndu-se mereu la faţă, mărturie a tulburării din sufletele lor. În mulţime nimeni nu băgase de seamă nimic, dar aceasta nu trebuie să ne mire, pentru că fiecare avea ceva de făcut sau se gîdea la ceva. Şi nici Haricles nu îşi dăduse seama de nimic, deoarece tocmai atunci înălţa rugăciunea şi invocaţia rituală. Eu însă îi observam într-una pe cei doi tineri după ce auzisem prezicerea care-i fusese făcută lui Teagene după sacrificiul său din templu. Le recunoscusem numele şi mă întrebam ce urma să li se întîmple, dar nu înţelegeam prea bine restul prezicerii.

VI. Apoi, Teagene se despărţi cu greu de fată şi, după ce apropie torţa şi aprinse rugul, procesiunea se separă în două. Tesalienii se apucară să benche-tuiască, iar ceilalţi se duseră acasă. Haricleea se îmbracă cu un veşmînt alb şi împreună cu câteva prietene se întoarse la locuinţa ei, care se afla în incinta templului, căci ea nu stătea nici măcar cu tatăl ei, îndatoririle sacre obligînd-o să trăiască absolut singură. Uimit de tot ce văzusem, iată că-mi iese în cale Haricles, pe care tocmai îl căutam. «Ei, m-a întreat el, ai văzut-o pe aceea care este fala mea şi a delfienilor, pe Haricleea?» «Nu e prima oară, îi răspunsei eu. Am întîlnit-o nu numai o dată în templu şi nu, cum se zice, doar în trecere. Am adus adesea sacrificii împreună cu ea şi a venit ades să mă întrebe cîte ceva şi să-mi afle părerea asupra unui subiect divin sau omenesc de care nu era sigură.» «Şi acum ce părere ai, bunule Calasiris? Prezenţa ei n-a înfrumuseţat procesiunea?» «Taci, Haricles, întreabă-mă mai bine dacă luna nu străluceşte mai mult decît alţi aştii!» «Îl laudau, reluă el, şi pe tînărul tesalian.» «Da, îi răspunsei,

dar nu îi dădeau decît premiul al doilea sau al treilea. Regina, și fără să mint, strălucirea unică a procesiunii era fiica ta, după părerea tuturor!» Haricles era încîntat și eu, într-adevăr, îmi atinsesem scopul, care era acela de a-i inspira încredere. El îmi surîse. «Mă duc s-o caut, îmi zise, ajută-mă, dacă vrei, și vino cu mine să vedem dacă toată agitația mulțimii nu a tulburat-o și nu a obosit-o.» Primii cu plăcere și îi arătai că nimic nu mi se părea mai grabnic decît grija pentru interesele lui.

VII. Ajunși la locuința Haricleei, intrarăm și o găsirăm întinsă pe pat, cu ochii plini de iubire. Tatăl ei, pe care-l primi ca de obicei cu sărutări, o întrebă dacă i s-a întîmplat ceva și ea îi răspunse că o durea capul și voia să stea liniștită, dacă-i era îngăduit. Răspunsul acesta îl tulbură pe Haricles, care ieși din încăpere cu mine, spunîndu-le slujitoarelor s-o lase să se odihnească. După ce ieșirăm din casă, mă întrebă: «Ce să fie, bunule Calasiris, ce-i cu lîncezeala aceasta în care a căzut copila mea?» «Să nu te miri, îi spusei, dacă n-o fi deochet-o cineva în timpul procesiunii cînd a trecut prin fața unei mulțimi atît de mari!» El zîmbi ironic și îmi răspunse: «Și tu, ca și mulțimea, crezi în puterea vrăjii ochilor?» «Da, îi spusei, nimic nu-i mai adevărat. Uite cum se întîmplă: aerul din jurul nostru pătrunde în noi prin ochi, prin nas, gură și prin toți porii corpului și își păstrează însușirile exterioare. Prin influența lui germenul puterii cu care este încărcat se depune în cei care îl respiră. Astfel, atunci cînd cineva privește cu invidie lucruri frumoase, aerul din jur se încarcă cu amărăciune și suflul lui plin de invidie se răspîndește asupra celor din jur. Acest suflu — datorită fluidității sale — pătrunde pînă în măduva oaselor și astfel adeseori

se capătă boala invidiei care a fost numită de fapt deochi. Și mai gîndește-te, Haricles, la toți aceia care suferă de ochi sau de alte boli ale pielii, fără totuși să se fi atins de bolnavi, fără să fi stat în pat cu ei, nici la masă, dar care au respirat totuși același aer. Ca să-ți dovedesc ce-ți spun acum, e suficient să-ți aduc aminte cum se naște dragostea, cum pătrunde în noi din priviri, purtată prin aer, iar pasiunea se cufundă prin ochi în suflete, lucru cît se poate de explicabil. Dintre organele și simțurile noastre, cel mai nobil și mai cald este văzul, care este cel mai pregătit să primească emanații și să atragă, prin natura sa vie și subtilă ca focul, dragostea care trece prin fața lui.

VIII. Și dacă-i nevoie, o să-ți dau un alt exemplu, scos tot din științele naturii, din cărțile sfinte despre animale. Grangurul vindecă gălbinarea. Cînd o privește un bolnav, această pasăre se întoarce și se depărtează închizînd ochii, nu așa cum își închipuie unii pentru că îi pare rău de binele pe care îl face bolnavului, ci pentru că privirea lui are proprietatea să atragă la sine răul care se strecoară în el prin canalele ochilor. De aceea el evită ca pe o rană vederea bolnavilor.¹ Cît despre șarpele umezit bazilic, răsuflarea și privirea lui usucă și preschimbă tot ce atinge. Ai auzit, fără îndoială, vorbindu-se despre aceasta.² Se zice că unii îi vrăjesc astfel pe cei pe care îi iubesc și cărora le vor binele, dar nu trebuie să ne mire, căci invidia care nu le dă pace este un fenomen natural și ceca ce-i împinge la acțiune nu este voința lor, ci propria lor natură.»

¹ Întregul pasaj se aseamănă cu Plutarh, *Moralia*, 681 c.

² Vezi Pliniu, *Historia naturalis*, VIII, 33.

IX. După ce se gândi un moment, acesta îmi răspunse: «Ai dezlegat problema cu multă pricepere și m-ai convins. Să dea zeii ca într-o zi să se simtă atinsă de aripa dragostei. N-am să văd în aceasta o boală, ci tocmai însănătoșirea ei. Știi foarte bine că pentru aceasta ți-am și cerut sprijinul, dar mă tem că nu suferă de faptul că nu e măritată și iubită, ci mai degrabă mi se pare că a fost o vrajă. Dar sînt sigur că tu ai s-o dezlegi, pentru că ești prietenul meu și ești atît de înțelept!» Eu îi făgăduii că dacă aș vedea-o suferind de vreo boală, mi-aș folosi toate puterile ca s-o vindec.

X. Stăteam încă de vorbă despre aceasta, cînd veni spre noi un necunoscut care părea foarte grăbit. «Prieteni, după încetineala voastră păreți așa de parcă ați fi fost chemați la luptă, și nicidecum la banchetul pregătit de preafrumosul Teagene, sub ocrotirea celui mai mare erou al nostru, Neoptolem. Veniți, nu întirziați ospățul pînă la venirea serii, pentru că nu vă așteptăm decît pe voi!» Haricles se aplecă la urechea mea și îmi zise: «Uite unul care ne invită cu bățul în mînă, ceea ce nu e tocmai demn de Dionysos, ba a și închinat puțin pentru el. Hai să mergem, mi-e teamă să nu ne bată!» «Glumești, îi răspunsei, dar să mergem totuși!» Cînd ajunserăm acolo, Teagene îl așeză pe Haricles lingă el și-mi dădu și mie un loc de onoare din pricina lui Haricles. N-am să te plictisesc să-ți descriu banchetul, dansurile fetelor, cîntărețele din flaut, pyrrhica¹

¹ Dans războinic, de origine doriană, executat în ritm rapid, în sunet de flaut, de către dansatori înarmați, care imită variate mișcări, simulînd o luptă. Era un dans cunoscut în toată lumea grecească, executat în special la sărbătoarea Panateneelor.

executată de tineri înarmați și toate celelalte distracții cu care ne-a desfătat Teagene în timpul acestei mese variate și îmbelșugate ca să-i înveselească pe meseni și să-i îndemne să bea plini de voie-bună. Dar mai e un lucru pe care trebuie să-l știi și pe care vreau neapărat să ți-l spun; iată-l: Teagene se arăta vesel și se silea să fie bine dispus cu mesenii, dar eu imi dădeam seama unde îi sînt gîndurile. Își rotea ochii în jur sau suspina uneori din greu fără vreun motiv anume, abătut și cu capul plecat și părea cufundat în gîndurile lui. Apoi, deodată, își alcătuia o figură veselă ca și cum și-ar fi dat seama și ar fi revenit la realitate, trecînd astfel prin toate stările una după alta. Mintea unui om îndrăgostit, ca și a celui beat, este mobilă și fără astîmpăr, căci și la unul și la celălalt sufletul inoată în valurile propriei pasiuni. De aceea omul îndrăgostit este înclinat să bea, iar cel beat să iubească.

XI. Văzîndu-l cît era de absorbit, de abătut și de agitat, mesenii își dădură seama că îl preocupă ceva. Haricles îi observase și el schimbarea dispoziției și imi spuse încet: «Și el pare deochiat și cred că i s-a întîmplat același lucru ca și Haricleei!» «Același lucru, pe Isis! îi răspunsei. E firesc și de înțeles, pentru că după ea, el era cel mai deosebit din toată procesiunea.» Tocmai spuneam aceasta, cînd au început să treacă din mîină în mîină cupele. Teagene bău în sănătatea fiecăruia, deși nu avea nici un chef. Cînd a venit rîndul meu, îi mulțumii pentru bunătate, dar fără să beau, iar el se uită la mine cu ochii mînioși și aprinși, crezînd că îl disprețuiam. Haricles îl înțelese și îi spuse: «El nu se atinge de vin și de carne de animale!» Teagene îl întrebă care era motivul și acesta îi răspunse că sînt din Memfis, egiptean și preotul lui Isis. Aflînd Teagene că eram

și egiptean și preotul zeiței Isis, fu cuprins deodată de o mare bucurie și, ca și cum ar fi găsit o comoară, se ridică, ceru apă, bău și-mi spuse: «Înțeleptule, primește cel puțin urarea de sănătate pe care ți-o fac bînd ceea ce-ți place cel mai mult. Fie ca ospățul acesta să ne întărească prietenia!» «Așa să fie, frumosule Teagene, să întărească o prietenie pe care, după mine, ți-am purtat-o încă de mai înainte!» și, luînd cupa, bău după el. Aici s-a sfîrșit ospățul, după care ne-am despărțit ca să mergem fiecare acasă. Teagene mă îmbrățișă îndelung și își luă rămas bun cu multă căldură pentru un om care mă cunoștea de foarte puțin timp. Ajuns la mine acasă, m-am culcat, dar n-am reușit să adorm, îngrijorat de acești doi tineri, gîndindu-mă în fel și chip la cele ce li se întîmplaseră și căutînd să-mi dau seama ce vroise să însemne sfîrșitul oracolului. Pe la miezul nopții crezui că îi văd sau poate i-am și văzut pe Apolo și Artemis, care mi-i aduceau unul pe Teagene și altul pe Haricleea, mă chemară pe nume și îmi spuseră: «E timpul să te întorci în țara ta, aceasta este porunca-Moirelor. Du-te și ia-i cu tine și pe acești tineri pe care trebuie să-i îngrijești ca pe copiii tăi și, după ce vei pleca din Egipt, îi vei duce unde și cum vor vrea zeii!»

XII. Zicînd acestea ei plecară, iar eu am înțeles că nu fusese un vis, ci o apariție reală.¹ Viziunea aceasta mi-a lămurit toate, în afară de un singur lucru. La ce oameni și în ce țări voiau zeii să-i duc pe acești tineri, încă nu știam. „Negreșit ai aflat aceasta mai pe urmă, zise Cnemon, și ai să-mi povestești mai tîrziu... Dar zeii în ce chip ți-au arătat, cum

¹ Onirocritia stabilește în amănunte diferența între o apariție reală și o iluzie de vis.

spui tu, că n-au apărut doar în vis, ci au venit chiar în fața ochilor tăi?“ „În același chip, copile, în care ne explică înțeleptul Homer nouă, dar care rămîne o taină pentru restul mulțimii: «Și urmărind pe acel ce pleca, zice el undeva, după mers și picioare/Lesne l-am recunoscut, căci pe zei îi descoperi îndată.»¹ „Așa e, Calasiris, zise Cnemon, și eu fac parte din popor și desigur, tocmai ca să mă faci să-mi dau seama mi-ai amintit aceste versuri. E adevărat, cunosc înțelesul aparent al cuvintelor de cînd am priceput semnificația lor, dar secretele sfinte care se ascund nu le cunosc.“

XIII. Calasiris tăcu un moment, meditănd la tot felul de mistere: „Cnemon, cînd zeii și semizeii vin la noi și ne părăsesc apoi, au rareori o înfățișare de animal. De obicei iau un chip omenesc pentru ca asemănarea lor cu noi să ne ajute să-i recunoaștem mai ușor. Neștiutorii nu pot să-și dea seama, dar un învățat nu se poate înșela, el îi cunoaște după privirea fixă a ochilor și pleoapele nemișcate și mai ales după mers. Căci ei nu înaintează făcînd pas după pas, ci alunecă și se avîntă cu un salt pe care nimic nu-l poate opri și trec prin aer în loc să pășească pe pămînt. De aceea statuile zeilor la egipteni au întotdeauna picioarele lipite ca și cum n-ar fi decît unul. Homer o știa bine pentru că era egiptean și fusese instruit în învățătura noastră sfîntă. A și arătat aceasta în versurile lui simbolice, lăsîndu-l pe cel care poate să înțeleagă. El spune despre Atena că: «Ochii îi scapără aprig», iar despre Poseidon: «Și urmărind pe acela ce pleca, după mers și picioare/Lin lunecînd, eu l-am recunoscut», cu sensul că el alunecă pentru a înainta. Aici trebuie

¹ Vezi Homer, *Iliada*, XIII, 71—72.

să înțelegem că merge alunecînd și nu, după cum au interpretat unii în mod greșit: «il recunosc lesne¹.»“

XIV. „M-ai lămurit, înțeleptule, îi zise Cnemon, dar l-ai numit de mai multe ori pe Homer egiptean, și n-am auzit pe nimeni spunînd așa ceva. Eu nu pot decît să te cred, dar mă mir și te rog să nu mergi mai departe fără să mă lămurești în privința aceasta!“

„Cnemon, o să ne despărțim puțin de povestirea noastră și o să-ți explic pe scurt: Pe Homer, prietene, fiecare poate să-l numească cum vrea și orice cetate se poate socoti patria acestui înțelept², dar în realitate el a fost egiptean și s-a născut în Theba, cetatea celor o sută de porți, cum o numește el însuși³. Se spune că tatăl său ar fi fost preot, dar de fapt cel adevărat a fost Hermes, iar tatăl său presupus a fost preot. Într-o zi, nevasta lui, vrînd să celebreze o sărbătoare tradițională, dormea în templu. A venit zeul și din unirea lor s-a născut Homer, care a purtat un semn al acestei uniri ciudate. Încă de la naștere, el avea un șold acoperit de un păr lung și de aici îi vine numele care i s-a dat mai tîrziu în Grecia⁴, unde și-a petrecut cea mai mare parte a vieții lui rătăcitoare, cîntînd

¹ Echivoc determinat de interpretarea cuvîntului grecesc „rei“, care înseamnă și „lesne“ și „lunecă“.

² Controversă datînd din antichitate asupra cetății de origine a lui Homer. Încă din secolul al VI-lea, șapte orașe își disputau această cinste: Cyme, Smirna, Colofon, Chios, Ios, Argos și Atena. În Chios, unde au circulat numeroase legende despre Homer, a existat și o familie gentilică de rapsozi, numiți „homerizi“, care pretindeau că descind din Homer.

³ Vezi *Iliada*, IX, 381—383.

⁴ Etimologic, numele lui Homer poate avea pe lîngă accepțiunea de „cel orb“, unanim acceptată, și pe cea de „zălog“ sau „coapsă“, ambele greșite.

poeme. Dar nici el nu și-a dezvăluit vreodată numele și nici n-a spus din ce țară este sau din ce neam se trage, însă cei care-i cunoșteau această particularitate i-au dat numele de Homer.“ „Dar, tată, de ce nu-și dezvăluia locul nașterii?“ „Poate că a fost exilat și-i era rușine, ori poate îl izgonise tatăl lui. Când a vrut să-l înscrie printre tinerii care se consacrau zeilor, semnul pe care îl avea pe corp a arătat că este un copil nelegitim. Ori poate tăcerea aceasta n-a fost decît un mijloc foarte iscusit prin care el, ascunzîndu-și patria lui adevărată, le avea pe toate!“

XV. „Mi se pare că ai dreptate în ceea ce spui, mai ales cînd mă gîndesc la misterul și farmecul nesfîrșit al versurilor acestui om, însușiri într-adevăr egiptene, și pe de altă parte la talentul lui desăvîrșit, care nu l-ar fi ridicat atît de sus deasupra celorlalți dacă n-ar fi avut în el inspirație sau spirit divin. Dar după ce ai văzut pe zei, ca în Homer, ce-ai făcut pe urmă?“ „Pe urmă, Cnemon, a venit iarăși, ca și mai devreme, nesomnul cu toate frămîntările și grijile nopții. Eram fericit pe de o parte că obținusem un lucru nesperat și mă și vedeam înapoi în patrie; eram însă și chinuit de gîndul că Haricles va rămîne fără fiica lui și mă gîndeam cu nedumerire cum îi voi putea lua cu mine pe cei doi tineri și cum voi pregăti plecarea. Fuga aceasta mă neliniștează: cum aveam să fug fără să bage nimeni de seamă, în ce direcție, să merg pe uscat sau pe mare? Într-un cuvînt, eram pradă unor nenumărate griji și mi-am petrecut tot restul acestei nopți rele fără să mai dorm.“

XVI. Încă nu se iviseră zorile cînd cineva bătu la ușa mea și îl auzii strigînd: «Sclavule!» Portarul întrebă cine bate la ușa și ce vrea, iar cel care mă căuta îi răspunse: «Anunță că e Teagene din Tesalia!» Am fost bucuros cînd mi-a vestit sosirea tînarului și am poruncit să-l cheme, gîndindu-mă că acesta era începutul lucrului pe care trebuia să-l săvîrșesc. Bănuiam că după ce aflate la banchet că eram egiptean și preot, venise acum să mă roage să-l ajut cu ceva în dragostea lui, încrezător și el în prejudecata atît de cunoscută care transformă înțelepciunea egiptenilor într-o știință unică, mereu aceeași. Există o credință răspîdită care se tîrăște pe pămînt supusă fantomelor și rătăcește printre cadavre, hrănindu-se din ierburi și împlinindu-se prin incantații. Ea nu are nici un scop folositor și nu face nici un bine celor care cred în ea, iar dacă are vreun rezultat, urmările sînt proaste și jalnice: de exemplu ia arătările drept realități, ne răpește speranța, scornește cu ușurință crime și duce adesea la desfrîu. Cealaltă, copile, adevărata înțelepciune, căreia prima i-a luat pe nedrept numele fără să fie altceva decît o bastardă, aceea pe care o practicăm noi preoții și profeții, privește către cer; însoțitoare a zeilor, ia parte și ea la puterea lor supranaturală, studiază mișcarea astrelor și dobîndește astfel cunoștințe asupra viitorului. Nu are nicidecum de-a face cu răul care domnește pe pămînt și nu are în vedere decît virtutea și interesul oamenilor. Grație ei am putut pleca la timp din țara mea, ca să fug de cele ce-mi erau hărăzite, așa cum ți-am spus și de lupta celor doi fii ai mei. Mulțumesc zeilor și mai ales Moirelor care ne stăpînesc pe de-a-n-tregul. Ei m-au îndemnat să plec în exil ca să mă feresc de această nenorocire și mai ales, cred eu, ca

s-o gădesc pe Haricleea. În ce fel, aceasta o s-o afli în continuare.

XVII. Teagene intră și mă salută, iar eu îl chemai să stea pe pat, lângă mine. «Ce te-aduce la mine cu noaptea în cap?» l-am întrebat. El stătu un timp mîngîindu-și fața și apoi îmi spuse: «Sînt în culmea neliniștii, dar mi-e rușine să-ți spun pricina.» Și apoi tăcu. Mă uitai la el înveselit. «Chiardacă tu șovăi să-mi vorbești, îi zisei, înțelepciunea noastră și zeii știu de-acum totul!» Am tăcut un moment, prefăcîndu-mă că număr pe degete și zbirlindu-mi părul și apoi, ca un profet inspirat, i-am spus: «Iubești, fiule!» El tresări la auzul acestei revelații. «Pe Haricleea!» adăugai eu. În clipa aceea, convins că prin gura mea vorbea un zeu, era gata să mi se prosterne la picioare, dacă nu l-aș fi împiedicat. Se apropie de mine și-mi acoperi fața de sărutări, mulțumind zeilor care, zicea, îi dăruiseră ceea ce sperase. Mă rugă să-i salvez viața, căci va fi pierdūt dacă nu-l ajut repede, într-atît de mare era nenorocirea care dăduse peste el și de apăsătoare patima care-l rodea, cu atît mai mult cu cît nu știuse pînă atunci ce e dragostea. Făcea acum jurăminte pe care nu le mai făcuse niciodată pentru o femeie, căci respinsese întotdeauna cu dezgust căsătoria sau orice legătură despre care i se vorbea, pînă în ziua cînd frumusețea Haricleei îi dezvăluisese că nu avea o fire deosebită, ci doar că nu văzuse pînă atunci o femeie care să fie demnă să fie iubită. Îi dădui curaj și îi spusei: «Acum ai încredere, de vreme ce ai venit la mine. Ea nu va fi mai tare decît toată știința noastră. Este fără în-doială mai serioasă și mai neînduplecată în fața dragostei, disprețuiește pe Afrodita și legămîntul căsătoriei, de care nici nu vrea să audă. Dar pentru

tine o să-mi dau toată silința. Priceperea noastră și naturase vor ajuta unape alta. Ai însă curaj, o să-ți arăt ce să faci și lasă-te călăuzit!» El îmi făgădui că va face toate cîte i le voi spune, chiar dacă l-aș pune să meargă pe săbii.

XVIII. Continuă astfel să mă roage stăruitor și îmi făgădui toată averea lui ca răsplată. În acest timp veni un trimis al lui Haricles, care îmi spuse: «Haricles te roagă să te duci să-l cauți, este aici, aproape, lângă templul lui Apollo, unde a venit să închine un imn zeului lui, căci l-a tulburat foarte rău un vis.» M-am ridicat îndată, i-am spus lui Teagene să plece și m-am dus la templu, unde l-am găsit pe Haricles așezat pe un scaun, cuprins de o mare jale și gemînd neînterupt. M-am apropiat de el și l-am întrebat de ce-i așa de trist și abătut. «Cum să nu fiu, mi-a răspuns el, dacă am visat lucruri atît de înspăimîntătoare și dacă mi s-a spus că fiica mea se simte mai rău și n-a închis ochii toată noaptea? Sint cu atît mai amărit că e bolnavă, cu cît mine sint întrecerile și după tradiție slujitoarea zeiței Artemis trebuie să dea torța alergătorilor înarmați și să le ofere răsplata. Din două, una: dacă lipsește, nu respectăm tradiția, iar dacă se silește să vină, va sfirși prin a se simți și mai rău. Dacă n-ai făcut-o mai înainte, ajut-o cel puțin acum, dă-i ceva; mi-o datorezi în numele prieteniei noastre și totodată o să faci și o faptă bună. Știu că pentru tine nu-i un lucru greu, dacă vrei, să îndepărtezi ceea ce tu numești soarta rea. Profetii nu sint neputincioși nici în fața unor situații mai grele!» Am recunoscut că am amînat, și ca să-l amăgesc, ca și pe ceilalți, l-am rugat să-mi dea răgaz o zi, căci pregăteam un leac care s-o vindece pe fiica lui. «Și acum hai să mergem la ea, îi zisei, ea s-o exa-

minez cu mai multă grijă și să-i dau curaj. În același timp, Haricles, aș vrea să-i vorbești despre mine, ca să fie pregătită să mă vadă și să aibă încredere. Dacă o să se obișnuiască cu mine, îl va primi cu mai multă încredere și pe medic.» «Bine, să mergem!» mi-a răspuns el.

XIX. Când m-am dus la Haricleea, ce să-ți spun? am văzut-o suferind, pradă pasiunii; îi pieriseră bujorii din obraji și privirile i se stinseseră, încate în lacrimi. Și-a revenit totuși când ne-a văzut și s-a silit cît putea să aibă chipul și vocea obișnuită. Haricles o îmbrățișă și o copleși cu sărutări și mîngîieri. «Draga mea, copila mea, spunea el, poți să-mi ascunzi suferința mie, tatălui tău? Te-a deochiat cineva și nu îndrăznești să spui nimic, ca și cum ai fi tu de vină, dar nu ești decît victima unor ochi haini care te-au privit. Fii liniștită însă, l-am chemat pe înțeleptul Calasiris să vină să te vindece. E un om priceput, care știe mai bine ca oricine tainele științei divine, e un profet care se ocupă din copilărie cu studiul lucrurilor sacre, și, ceea ce este mai de preț, ține la noi. Fii cuminte, primește-l și lasă-te în grija lui, să facă rugăciuni ca să te vindece sau orice o ști. De altfel, ți-a plăcut întotdeauna să te afli printre învățați!» Fără să spună nimic, Haricleea dădu din cap și păru să primească s-o vad. Apoi ne despărțirăm, după ce Haricles mă rugă să țin minte prima rugămintă, să fac tot ce-mi va fi posibil ca să-i inspir Haricleei dorința de căsătorie și de dragoste. L-am condus, dîndu-i asigurări în privința asta și i-am făgăduit că în scurt timp dorința lui va fi îndeplinită.

I. A doua zi urmau să ia sfârșit întrecerile pythice, dar jocul celor doi tineri era în plină desfășurare, iar conducător și arbitru era, după credința mea, Eros, care ținea să arate prin unirea acestor doi concurenți că întrecerea sa era cea mai importantă dintre toate. Dar uite cum a fost: Toată Grecia se adunase să asiste la concursurile pregătite de amficioni¹. După ce luară sfârșit cu mare strălucire celelalte alergări, luptele corp la corp și cu pumnii², la urmă crainicul strigă: «Toți bărbații înarmați să se apropie!» Haricleea, slujitoarea zeiței Artemis, apărură și ea, plină de strălucire, la capătul stadiului³. Venise cu greu, ca să respecte obiceiul sau, după cîte cred eu, pentru că spera să-l vadă pe Teagene. Ținea în mina stîngă o torță aprinsă, iar în dreapta

¹ Colegiul amficionilor era format din hieremneni, magistrați numiți în fiecare an în cetățile care formau confederația (vezi și nota 1, Cartea a doua, cap. XX).

² Cele cinci probă care compuneau pentatlonul antic erau: trînta, alergarea, săritura, aruncarea discului și lupta cu pumnii, ultima fiind înlocuită mai tîrziu cu tragerea cu arcu.

³ Stadiu, arenă de alergări numită astfel pentru că celebra arenă de la Olimpia avea exact lungimea unui stadiu, adică 185 de metri.

o ramură de palmier. Îndată ce apăru, toate privirile se ațintiră asupra ei, dar nimeni, cred, n-a zărit-o înaintea lui Teagene, căci un îndrăgostit vede imediat ființa iubită; iar el, care știuse ce urmează, se gîndise tot timpul la clipa cînd avea să apară ea. Nu se putu stăpîni să tacă și, fiindcă era lîngă mine, îmi spuse încet: «Ea 'e, Haricleea!» Eu îi cerui să stea liniștit.

II. La chemarea crainicului apăru un om ușor înarmat, mîndru și plin de faimă printre ai săi, care primise cununa învingătorului în mai multe întreceri, iar astăzi nu urma să aibă nici un adversar deoarece nimeni, după părerea mea, nu avea curajul să se întreacă cu el. Amfichionii îl trimiseseră deci înapoi, căci legea nu îngăduia ca cineva să fie declarat învingător dacă nu lupta. El ceru crainicului să mai anunțe o dată, să-i cheme pe cei ce vroiau să lupte împotriva lui. La porunca arbitrilor, crainicul îi chemă pe tineri să vină să se măsoare cu acesta. Teagene îmi spuse: «El mă cheamă pe mine!» «De ce spui asta?» îl întrebai eu, iar el îmi răspunse: «Ai să vezi, tată. Nimeni altul, atîta timp cît sînt eu aci, nu va primi sub ochii mei răsplata din mîinile Haricleei!» «Dar dacă ai să fii învins și pe deasupra ai să te faci de rîs prin înfrîngerea ta, la asta nu te gîndești?» «Cine altul ar putea fi cuprins de o dorință așa de arzătoare să o vadă de aproape pe Haricleea, încît să mă întreacă? Cui îi poate da aripi o privire a ei, așa cum îmi dă mie, ca să poată zbura lîngă ea? Nu știi că dacă pictorii îl imaginează pe Eros cu aripi, vor să arate prin aceasta cît sînt de

ușori cei învinși de el? Dacă ar fi să mă laud, aş mai spune că nimeni nu s-a putut mindri pînă astăzi de a mă fi învins la alergări!»

III. Şi zicînd acestea coborî, se duse în faţă şi îşi spuse numele şi locul de unde venea. Apoi trase la sorţi locul pe care urma să-l ocupe la alergare. Îmbrăcat cu armura completă stătea lângă frînghie¹, aşteptînd cu nerăbdare să audă semnalul trîmbiţei. Era o privelişte minunată şi demnă de admiraţie, la fel cum ni-l descrie Homer pe Ahile, pregătindu-se de luptă cu Scamandru². Plină de admiraţie în faţa acestui spectacol minunat, toată Grecia dorea ca Teagene să fie învingător, ca şi cum fiecare ar fi luat parte el însuşi la luptă, căci frumuseţea tinărului cucerise simpatiile tuturor. Haricleea era mai tulburată decît toţi şi eu, care o observam de mult timp, am văzut-o trecînd prin toate stările sufleteşti. Îndată ce crainicul care striga cu voce tare numele alergătorilor anunţă «Omenos din Arcadia şi Teagene din Tesalia», se lăasă coarda şi alergătorii porniră atît de repede că abia îi puteam urmări din ochi. În acest timp, fata, fără să mai poată sta locului, începu să se plimbe încolo şi înapoi ca şi cum ar fi fost cu tot sufletul alături de Teagene şi ar fi vrut să meargă cu el şi să-l ajute în cursă. Toţi care priveau stăteau cu sufletul la gură în aşteptarea rezultatului, plini de încordare, iar eu mai mult ca toţi, ca unul care aveam în gînd să am grijă de el ca de un fiu.“ „Nu mă mir, zise

¹ Locurile alergătorilor se aflau la un capăt al stadiului, în spatele frînghiei care se cobora în momentul startului. Funiile erau fixate cu ajutorul unor bucăţi de lemn între care se așezau concurenții în aşteptarea semnalului.

² Lupta lui Ahile cu fluviul Scamandru, episod din războiul troian, este descrisă în *Iliada*, XXI, 203—384.

Cnemon, că cei de față care priveau cursa erau așa de încordați, de vreme ce și eu mă tem pentru Teagene, așa că, te rog, spune-mi repede cine a învins în cele din urmă!”

IV. „Cînd a ajuns în mijlocul stadiului, Cnemon, el se întoarce o clipă, se uită disprețuitor la Omenos, apoi, ținînd scutul sus, cu capul ridicat și cu ochii țintă la Haricleea, se repezi înainte ca o săgeată și ajunsese la capăt lăsîndu-l în urmă pe arcadian la o distanță de mai multe brațe¹ care au fost măsurate mai tîrziu. Alergă spre Haricleea și se prăbuși la picioarele ei ca împins de propriul lui avînt. Cînd a primit răsplata, l-am văzut sărutînd mîna fetei.” „Mi-am venit în fire, zise Cnemon, o dată ce a învins și a sărutat-o. Dar ce s-a întîmplat după aceea?” „Cnemon, nu ești numai lacom de povești, dar ești și rezistent la somn, uite că s-a scurs o mare parte din noapte și tu nu te lași doborît, nu adormi, și nici nu te plictisești cu o asemenea poveste lungă.” „Eu, tată, cred că Homer n-are dreptate cînd spune că te poți sătura de dragoste² ca de orice alt lucru pentru că, după mine, nu e niciodată prea mult, fie că ai tu parte de dragoste, fie că auzi numai vorbindu-se de ea. Și dacă auzi vorbindu-se despre dragostea lui Teagene și a Haricleei, poate fi oare cineva cu inimă de fier sau de oțel, ca să nu se lase înduișat de poveste, chiar dacă ar auzi-o un an întreg? Așadar, spune mai departe!” „Teagene, dragă Cnemon, a primit așadar cununa și a fost proclamat învingător în aclamațiile tuturor, iar

¹ Brațul, unitate de măsură echivalentă cu lungimea celor două brațe întinse de la o extremitate a mîinii pînă la cealaltă; măsură de lungime determinată, corespunzătoare cu a suta parte dintr-un stadiu.

² Vezi *Iliada*, XIII, 636 și urma.

Haricleea, invinsă, era cu adevărat strălucitoare și dragostea ei era și mai puternică decât înainte, de când îl văzuse din nou pe Teagene. Îndată ce se revăd, îndrăgostiții simt că pasiunea lor se trezește din nou și inima lor se aprinde asemenea unui foc. Întoarsă acasă, Haricleea și-a petrecut și această noapte ca și pe cele trecute, ba chiar mai rău. Eu mă întrebam mereu încotro am putea fugi fără să se bage de seamă și în ce țară vroiau zeii să-i duc pe tineri. Înțelegeam numai că trebuie să plecăm pe mare, dacă mă gindeam la cuvintele oracolului, care spuneau: «brăzda-vor îndată noianul / Până la negrul meleag ars de un soare cumplit!»

V. Dar încotro trebuia să mă îndrept împreună cu ei? Nu puteam s-o aflu decât într-un singur fel: să găsesc, dacă puteam, panglica pe care era brodată pățania ei, așa cum auzise Haricles povestindu-se. Fără îndoială, de pe această bandă puteam să aflu din ce țară se trăgea fata, cine erau părinții ei; aici aveam eu o bănuială și cu siguranță într-acolo voia destinul să-i trimit. În zori m-am dus la Haricleea și am găsit pe toți ai casei plângând și mai ales pe Haricles. L-am oprit și l-am întrebat de ce era atîta jale și el mi-a răspuns: «Boala i s-a înrăutățit. Copila mea a petrecut o noapte și mai rea decât celelalte!» «Du-te de aici, îi spusei eu, și să iasă toată lumea. Să mi se aducă numai un trepied, laur, foc și tămîie. Și să nu mă stînjenească nimeni pînă nu vă spun eu!» Haricles porunci să mi se aducă toate acestea și plecă. Îndată ce am rămas singuri, am început să joc comedia: am aprins tămîia, am început să bolborosesc rugăciuni fără înțeles, agitînd tot timpul ramura de laur deasupra Haricleei, de la cap la picioare, stînd în fața ei cu gura întredeschisă ca și cînd aș fi căzut într-un

somn profetic sau, mai degrabă, ca o babă știrbă. Am continuat cîtva timp să mă prefac în acest fel, caraghios și pentru mine și pentru fată. Ea, în tot acest timp, dădea din cap și zimbea batjocoritor, ca să-mi arate că-mi băteam capul degeaba și că nu înțelegeam boala de care suferea. Atunci m-am așezat lângă ea și i-am spus: «Ai încredere, fiica mea, boala ta nu e gravă și e ușor de vindecat. Ai fost vrăjită în timpul procesiunii și mai ales cînd ai dat premiul învingătorului cursei. Eu îl bănuiesc pe vrăjitor, este Teagene, cel care a alergat înarmat ca un hoplit. L-am văzut bine cum se uita pe furiș la tine și îți arunca priviri arzătoare!» «Fie că m-a privit astfel, fie că nu, să-i fie de bine. De unde e, de ce neam? Am văzut că a fost foarte admirat.» «Este tesalian, i-am răspuns eu, și de fapt l-ai auzit pe crainic cînd l-a anunțat. Familia lui se trage din Ahile și cred că este îndreptățit să spună aceasta, dacă îi cercetăm statura înaltă și frumusețea, care amîndouă sînt dovada unui neam nobil și demn de Ahile. Însă, în același timp, nu este mîndru și re-
pezit ca acel erou¹, ci tăria lui este domolită de blîndețea firii. Dar așa cum e, aș vrea să-l văd suferind mai rău decît tine pentru că el are ochi răi și te-a vrăjit, țintindu-te cu privirea!» «Tată, îmi zise ea, îți mulțumesc pentru bunătatea ce-mi arăți, dar de ce să vorbești de rău, fără nici o pricină, un om cu totul nevinovat? Răul meu nu vine din de-ochi, cred, ci eu sufăr de o altă boală!» «De ce te ascunzi, copilă, de mine și nu vrei să-mi mărturi-

¹ Ahile, vestitul erou grec, era cunoscut pentru firea lui orgolioasă și iute la mînie. Din pricina unui conflict cu Agamemnon, refuză un timp să mai lupte împotriva troienilor, alături de greci, care suferiră o serie de înfrîngerii. În cele din urmă, moartea prietenului său Patrocle îl determină să reîntre în luptă.

sești de ce suferi, ca să te vindecăm? Nu sint pentru tine ca un tată și după vîrstă și prin grija ce ți-o port? Eu sint prieten cu tatăl tău, de-o seamă cu el. Spune-mi ce ai, o să păstrez taina, dacă vrei, prin jurămint. Vorbește fără teamă și nu-ți înrăutăți starea, tăcînd. Orice boală se vindecă mai ușor dacă e cunoscută din timp, dar dacă lași să treacă timpul se înrăutățește și devine foarte greu de tămăduit pentru că tăcerea hrănește răul, iar o suferință mărturisită e mai ușor de potolit.»

VI. Ea rămase un moment tăcută, tulburată de o mie de gînduri diferite, care i se puteau citi pe chip. «Lasă-mă astăzi, zise ea. Ai să afli mai tîrziu de ce, dacă nu știi de-acum, tu, care spui că ești ghicitor!» M-am ridicat și am plecat îndată ca să-i las fetei răgazul necesar pentru o mărturisire care o costa atît de mult. Haricles veni în întîmpinarea mea. «Ce părere ai?» mă întrebă el. «E bine, îi răspunsei la rîndul meu. Mîine are să-i treacă orice suferință. Și o să mai ai și altă veste bună. De fapt, nimic nu te împiedică să mai aduci și alt medic!» Și spunînd acestea plecai, ca să nu mă mai întrebe și altceva despre Haricleea. Abia ieșii și mă întîlnii cu Teagene, care se învîrtea în jurul templului vorbind singur și părînd bucuros să poată vedea fie și locul unde se afla Haricleea. Am trecut pe lîngă el, cu capul întors, prefăcîndu-mă că nu-l văd. «Te salut, Calasiris, îmi spuse el. Ascultă-mă, te așteptam!» Mă întorsei brusc și exclamai: «A, frumosule Teagene, nici nu te văzusem!» «De ce numești frumos, îmi zise el, un om care nu e pe placul Haricleei?» Mă prefăcui cam supărat: «Nu vrei să taci, îi spusei, și să termini cu vorbele acestea care mă nesocotesc și pe mine și priceperea mea. Datorită mie ea este supusă și silită să te iubească. Vrea

să te vadă, ca și cum i-ai fi sortit.» «Ce spui, tată, oare mă iubește Haricleea? De ce nu mă duci îndată la ea?» Și zicînd acestea se repezi. Eu îl prinsei de hlamidă¹. «Oprește-te, alergător de cursă! Doar nu e vorba de o ocazie pe care o prinzi din zbor și pe care o dobîndești cu bani puțini deoarece piața e plină. Nu știi că tatăl fetei este omul cel mai de vază din Delfi? Nu te gîndești că legile pedepsesc cu moartea asemenea faptă?» «Nici nu mă gîndesc la moarte, îmi spuse el, dacă Haricleea va fi a mea. Totuși, dacă vrei, să mergem la tatăl ei să o cerem în căsătorie. Nu o să fiu, fără îndoială, nedemn să fac parte din familia ei!» «Nu o să ne-o dea, îi răs-punsei. Nu pentru că ar avea ceva împotriva ta, dar Haricles a făgăduit că o va da pe fată fiului surorii sale.» «Cu atît mai rău pentru el, oricine ar fi, zise Teagene. Cît timp trăiesc eu, nimeni altul nu o va duce pe Haricleea la altar. Brațul și sabia mea nu vor șovăi s-o apere!» «Taci, l-am oprit eu, nu o să fie nevoie de așa ceva. Ascultă-mă numai și fă întocmai ceea ce îți voi spune. Deocamdată, du-te acasă și ai grijă să nu fii văzut prea des cu mine. Vino să mă vezi în taină și fără să stîrnești zarvă.» El se îndepărtă cu capul plecat.

VII. Ziua următoare îl întîlnii pe Haricles care, îndată ce mă văzu, alergă la mine și începu să mă sărute, repetînd neîncetat: «Ești un adevărat înțelept, un adevărat prieten! Ai reușit de minune! Ea, cea neînduplecată, e acum plecată; ea, cea neînfîntă de nimeni, e acum supusă! Haricleea e îndrăgostită!» Auzind acestea îmi umflai pieptul, ridi-

¹ Haină scurtă și ușoară, de proveniență macedoneană sau tesaliană. Era vestmîntul caracteristic al tinerilor atenieni din momentul cînd deveneau efebi, pînă la maturitate.

cînd din sprîncene, cu un aer mîndru și nepăsător. «Nu mă îndoiesc că va fi înfrîntă la primul asalt, fără să trebuiască să atrag împotriva ei unul din zeii mei mari! Dar, Haricles, cum ți-ai dat seama că e îndrăgostită?» «După sfaturile tale. Am chemat, cum ai fost tu de părere, pe cei mai vestiți medici și i-am adus s-o examineze, după ce le-am promis toată averea mea dacă pot s-o vindece. De cum au intrat, au întrebato ce simțea. Ea s-a întors fără să le răspundă nici un cuvînt și a început să recite un vers din Homer:

— O, tu, Ahile, născut din Peleu și viteazul oștirii ahee!¹

Învățăatul Acesinos, pe care sînt sigur că îl cunoști, i-a luat mîna cu de-a sila, ca să vadă de ce suferă, i-a cercetat pulsul, ca să simtă mișcările inimii. După ce i-a luat pulsul mai mult timp și a cercetat-o cu atenție de sus pînă jos, în cele din urmă mi-a spus: «Haricles, degeaba ne-ai chemat, medicina nu-i este de nici un ajutor!» «Zei, am exclamat eu, ce tot spui? E pierdută fata mea, nu mai e nici o speranță?» «N-ai de ce să te sperii, mi-a răspuns el, ascultă-mă!» Și, ducîndu-mă departe de ea și de ceilalți, adăugă: «Știința noastră vindecă de obicei bolile trupului, nu pe cele ale sufletului, sau cel puțin cazurile cînd sufletul suferă de pe urma unei boli a trupului și se vindecă o dată cu ea. Boala fetei însă nu este o boală a corpului, nu are nici o abundență de secreții², nu o supără nici dureri de

¹ Vers din *Iliada*, XVI, 21. Patrocle se adresează astfel prietenului său Ahile, cînd îi explică pricina mîhnirii sale și situația creată în armata grecească prin refuzul lui de a mai lupta.

² Anticii socoteau că dispoziția omului, caracterul și chiar anumite boli se datoresc umorilor secretate de corpul omenesc.

cap, nici nu are febră, adică nu suferă de nici un rău, nici general, nici special. Așa este și nu altfel, să știi!» Cum eu tot stăruiam și-l rugam să-mi spună dacă a descoperit ceva, atunci el mi-a răspuns: «Și un copil și-ar da seama că este o suferință a sufletului și este limpede că boala ei este dragostea. Nu-i vezi pleoapele umflate, ochii rătăciți, fața palidă, deși nu se plînge de dureri interne? Nu vezi că are mintea tulburată și spune ce-i trece prin cap, că are fără motiv insomnii și că a slăbit dintr-o dată? Trebuie să cauți, Haricles, pe singurul medic care poate s-o vindece, cel pe care îl iubește!» După ce mi-a vorbit astfel a plecat, iar eu am alergat imediat la tine, salvatorul și zeul meu, singurul care poți să ne fii de folos — și fata mea recunoaște aceasta. Pentru că eu o rugam fără încetare să-mi spună ce are, mi-a răspuns că nu știe de ce rău suferă, dar că e sigură că tu, Calasiris, ești singurul care ai ști s-o vindeci. M-a rugat să te duc la ea și mi-am dat seama în felul acesta că tu ai avut dreptate cu știința ta!» «Bine, zisei, dacă e îndrăgostită, ai putea să-mi spui de cine?» «Nu, pe Apolo, mi-a răspuns el, cum și de unde s-o știi? Aș vrea pe tot aurul din lume să fie Alcamene, fiul surorii mele, pe care de mult i l-am hărăzit de soț, atît cît depinde de mine aceasta!» Atunci i-am spus că putea cel puțin să încerce, să-l ducă pe tînăr la ea și să i-l arate, și el, după ce-mi dădu dreptate, plecă. A doua zi, spre prînz, l-am întîlnit. «Ai să afli o veste destul de tristă, mi-a spus el. Cred că în fata mea a intrat vreun duh rău, așa de ciudat se poartă. După sfatul tău, l-am dus pe Alcamene și l-am gătit cu multă grijă. Dar ea, ca și cum ar fi zărit capul Gorgonei, sau ceva și mai groaznic, a seos un strigăt pătrunzător și și-a întors ochii în altă parte. Și-a pus minile în jurul gîtului și se jura că se sugrumă dacă

nu plecăm imediat. Am părăsit-o cît am putut de repede, ce era să facem în fața unei purtări atît de ciudate? Acum am venit să te rog să nu o lași să piară și să nu părăsești un om care și-a pierdut orice speranță!» «Haricles, i-am spus eu, nu te înșeli cînd spui că în fată au intrat duhurile. Ea e în puterea forțelor pe care le-am coborît asupra ei — și, bineînțeles, acesteia nu sînt din cele mai slabe — ca s-o fac să se poarte contrar firii și voinței ei. Dar mai este un spirit care se pare că se împotrivește acțiunilor mele și luptă împotriva celor care mă ajută. Sînt de părere că acum e momentul să-mi arăți panglica cu care a fost expusă fata și care ți-a fost dată, cum ziceai, împreună cu alte lucruri ca să poată fi recunoscută. Mă tem că panglica aceasta a fost vrăjită și încărcată de blesteme care-i dau o fire aspră și neînduplecată. Poate că aici e mina vreunui dușman care vrea s-o vadă mereu potrivnică dragostei și fără urmași.»

VIII. El a încuviințat și a venit curînd cu panglica. I-am cerut-o ca s-o examinez pe îndelete și mi-a dat-o. Ajuns acasă, fără să mai întîrzii o clipă, am citit inscripția care era în litere etiopiene, nu din cele folosite de popor, ci în scrisul regilor, asemănător cu cel din cărțile sfinte ale egiptenilor¹. Și citind, aflai următoarele: «Eu, Persîna, regina Etiopiei, celei care nu are încă nume și care nu mai e fiica mea de cînd i-am dat naștere, îi dau acest ultim dar pe care am brodat povestea mea tristă». Am tresărit, dragă Cnemon, cînd am văzut numele

¹ După afirmațiile lui Heliodor, etiopienii au cunoscut două feluri de scriere, ca și egiptenii. Diodor din Sicilia (III, 3, 81) susține însă că toți egiptenii aveau o scriere hieroglifică.

Persinei, dar am continuat totuși să citesc. «Nu pentru că aș fi vinovată te-am părăsit, copilă, încă chiar de la naștere și nu din această pricină te-am luat de la tatăl tău, Hydaspes, martor îmi este strămoșul neamului nostru, Soarele¹. Trebuie totuși să mă dezvinovățesc în fațata, fiica mea, dacă ai să trăiești și în fața aceluia care te va găsi, trimis de zei, și în fața tuturor oamenilor, explicându-le de ce te-am lepădat. Neamul nostru a avut ca strămoși printre zei pe Soare și Dionysos², printre semi-zei pe Perseu³ și Andromeda și, o dată cu ei, pe Memnon⁴. Cei care au ridicat palatul regal l-au împodobit de-a lungul vremurilor cu picturi inspirate din întâmplările acestora. Tablourile care înfățișează faptele lor sînt în încăperile bărbatilor și în galerii, numai tablourile eroilor Andromeda și Perseu împodobesc camera de dormit. Eram acolo, odată, amîndoi. La zece ani de la căsătoria noastră Hydaspes și cu mine încă nu aveam copii. Ne odihneam și adormisem de căldură. Tatăl tău se uni cu mine, supunîndu-se, cum mi-a spus el, unui vis și

¹ Regii persani pretindeau de asemenea că sînt urmași ai Soarelui. Pentru greci toată Africa la sud de Libia și Egipt se numea țara etiopienilor și la capătul ei, pe malul Mării Roșii și al Oceanului Indian, ei stabileau lăcașul Soarelui.

² Herodot (II, 29) susține că etiopienii se închinau lui Zeus și lui Dionysos, iar după Diodor din Sicilia (III, 9, 2), lui Isis, Pan, Heracles și Zeus.

³ Perseu, erou de origine argiană, fiul lui Zeus și al Danaei, după ce omoară Meduza, trece prin Etiopia, unde o întîlnește pe fiica regelui Cepheus, Andromeda. Aceasta fusese înălțuită de o stîncă după porunca oracolului și lăsată pradă unui monstru ca să o devoreze. Perseu omoară monstrul, arătîndu-i capul Meduzei, și o ia cu el pe Andromeda, care devine soția lui.

⁴ Memnon, rege al Etiopiei, fiul troianului Tithon și al zeiței Eos (Aurora), a participat la războiul troian, fiind ucis de Ahile.

am simțit atunci că voi avea în curînd un prunc. Pînă la nașterea ta au fost numai serbări publice și sacrificii de mulțumire închinat zeilor. Regele aștepta un moștenitor al neamului său. Tu te-ai născut albă, cu o față palidă care nu semăna cu cea a etiopienilor. Știam pricina, căci atunci cînd tatăl mă îmbrățișase, avusesem în fața ochilor tabloul care o înfățișa pe Andromeda goală, atunci cînd Perseu o ajută să coboare de pe stîncă și, din nefericire, tu semănai la culoarea pielii cu ea. Dîndu-mi seama de aceasta, am hotărît să scap de o moarte plină de ocară, știind bine că acea culoare a pielii tale avea să trezească bănuiala adulterului (căci nimeni nu putea crede în această întîmplare extraordinară). M-am hotărît să te încredințez unei soarte nesigure, dar mai bune, cred eu, decît o moarte sigură hărăzită copiilor din flori. L-am făcut pe soțul meu să creadă că muriseși imediat și te-am lepădat în cea mai mare taină, împreună cu mai multe lucruri scumpe pe care le-am putut pune lîngă tine, ca să-i dau o răsplată celui care avea să te salveze. Te-am acoperit cu podoabe și te-am înfășat cu această panglică pe care am scris povestea tristă a ta și a mea, umplînd-o de lacrimile și sîngele unei mame pe care primul copil a costat-o multă jale. Dar tu, fetița mea dragă de o zi, dacă ai să trăiești, să nu-ți uiți originea nobilă; ține seama că puritatea este virtutea cea mai de seamă a femeii, păstrează sentimentele unei regine și fii demnă de cei ce te-au adus pe lume. Ține minte înainte de toate să ai cu tine și să păstrezi cu grijă, printre lucrurile cu care ai fost părăsită, un inel. Este inelul de logodnă pe care mi l-a dat tatăl tău; de jur împrejur are gravat însemnul regesc; este împodobit cu o piatră numită pantarbă, care are o putere

tainică¹. Aș fi vrut să-ți spun eu însămi toate acestea, dar am putut doar să-ți scriu pentru că soarta ne-a despărțit și nu pot să stau de vorbă cu tine. Nu știu dacă ce ți-am trimis eu va rămîne mut și nefolositor sau dacă îți va prinde bine într-o zi. Viitorul este învăluit în ceață și rămîne neștiut de oameni. Prumuseșea ta a fost pentru mine doar o pricină de învinuire; ce ți-am scris eu va face cel puțin să fii recunoscută, dacă ai să fii salvată; dacă nu — să dea zeii să n-o știu — panglica aceasta îți va fi inscripție pe mormînt și lacrimile mamei vor fi jeluirea ta.»

IX. După ce am citit aceasta, Cnemon, mi-am dat seama de înțelepciunea minunată a zeilor care aranjaseră toate și, plin de încîntare dar și de îngrijorare, eram tulburat și de bucurie și de jale. Eram bucuros că misterul fusese limpezit și oracolul dezlegat, dar neliniștit de grija întîmplărilor care aveau să vină. Mă gîndeam cu jale la mizeria și nesiguranța vieții omenеști, purtată pe tot felul de căi, așa cum i se întîmplase și Haricleei. Îmi veneau în minte tot felul de gînduri; ce origine nobilă și ce părinți avea! Cît de departe era de țara ei această copilă căreia soarta îi dăduse un alt tată și pe care o îndepărtase de familia ei etiopiană, regală! Am stat mult timp pe gînduri, cuprins pe de-o parte de milă în fața celor întîmplute, iar pe de altă parte de o bucurie nesigură privind viitorul. În cele din urmă m-am liniștit și am luat hotărîrea să trec la fapte fără întîrziere. M-am dus să o caut pe Haricleea. Era singură,

¹ Anticii credeau în puterea magică a pantarbei de a atrage toate pietrele cînd e scufundată în apă și de a absorbi orice. Heliodor îi atribuie și virtutea de a apăra de foc pe cei ce o poartă asupra lor.

cufundată în gânduri, cu toată strădania ei de a se stăpîni. Corpul ei, învins de rău, se predase, prea slab ca să reziste la suferință.

X. Îi îndepărtai pe cei ce se aflau acolo, cerîndu-le să nu ne tulbure nimeni cît timp mă voi ruga și voi invoca zeii în ajutorul fetei. «E timpul, îi spusei Haricleei, să te faci bine. Mi-ai promis-o ieri. Nu te feri de un om care îți vrea binele și care le știe pe toate, chiar dacă nu vrei să-i spui nimic!» Ea îmi luă mîna și mi-o sărută plîngînd: «Înțeleptule Calasiris, arată-mi înainte de toate bunătatea ta, lăsîndu-mă să sufăr în tăcere. Poți liniștit să cercetezi și să-mi descoperi boala, dar lasă mîndriei mele grija de a ascunde o suferință de care mi-e rușine și pe care nu o pot mărturisi. Sufăr de un rău care a ajuns acum la culme, dar mă doare mai ales că n-am putut să-l înving de la început și am căzut pradă unei pasiuni de care m-am ferit întotdeauna și al cărei nume întunecă pe acela de fecioară.» «Fata mea, i-am spus eu atunci ca s-o încurajez, faci bine din două motive că păstrezi secretul, căci nu am nevoie să mi se spună un lucru pe care l-am aflat cu ajutorul științei mele încă de mult și e frumos să te rușinezi să vorbești despre un lucru pe care e firesc să-l ascundă o femeie. Dar, de vreme ce te-ai îndrăgostit și te-a subjugat apariția lui Teagene, după cum mi-au spus-o zeii, să știi că nu ești nici singura, nici prima care ai fost cuprinsă de această pasiune și-ți împarți soarta cu multe femei de neam vestit și cu multe fecioare, chiar dintre cele mai înțelepte. Căci Eros este cel mai puternic dintre zei și, după cîte se spune, are putere uneori și asupra nemuritorilor. Mai bine caută să vezi ce poți face în împrejurarea de față! Ai avut noroc că n-a;

cunoscut niciodată dragostea, dar o dată ce-ai încercat-o, e mai înțelept să faci cum e mai bine. Și dacă vrei să mă crezi, îți vine ușor să îndepărtezi numele urit pe care îl are dorința, măritându-te și vindecînd astfel prin căsătorie toată boala ta!»

XI. Ea transpirase toată ascultîndu-mă, Cnemon, și trecuse prin toate stările sufletești. Se bucura să mă audă vorbind astfel și era neliniștită că nu își împlinea speranțele, căindu-se de dragostea ei. «Tată, mi-a spus ea, îmi vorbești de căsătorie și mă sfătuiești de parcă ai fi sigur că tatăl meu ar fi de aceeași părere cu mine și dușmanul meu ar vrea și el acest lucru.» «Va voi și tinărul acela, i-am răspuns eu, care este îndrăgostit și el și poate mai mult decît tine. Cred că sufletele voastre, de cum v-ați întîlnit, s-au socotit demne unul de altul și amîndouă au fost cuprinse de aceeași dragoste. Pentru tine mi-am folosit priceperea ca să-i măresc dragostea. Cît privește pe cel pe care îl socoți tatăl tău, el are pentru tine un alt soț, pe Alcamene, pe care îl cunoști.» «Lui Alcamene, a strîgat ea, să-i hărăzească mai degrabă un mormînt, decît căsătoria cu mine! Eu am să fiu a lui Teagene sau am să fiu victima unei soarte nenorocite. Dar tu, dacă zici că Haricles nu este tatăl meu adevărat, spune-mi, te rog, cum ai aflat acest lucru?» «Mulțumită acestei panglici!» i-am răspuns eu, arătîndu-i-o. «De unde o ai și cum ai găsit-o? De cînd m-a luat din Egipt de lîngă acela care m-a crescut și m-a adus nu știu cum pînă aici, mi-a luat-o și a ținut-o închisă într-un cufăr, ca să nu se strice cu timpul.» «De unde o am, i-am răspuns eu, ai s-o afli mai tîrziu. Acum spune-mi, dacă știi, ce scrie pe ea.» «De unde s-o fi aflat?» «Ei bine, ea îți dezvăluie familia, țara

de unde ești și tot ce s-a întâmplat ! » Mă rugă atunci să-i spun tot ce știam și i-am făcut pe plac, citindu-i și traducându-i, cuvînt cu cuvînt, totul.

XII. După ce află cine era, arătînd un curaj demn de neamul ei, se grăbi să mă întreb: «Acum ce e de făcut?» Am început să-i dezvălui planul meu și i-am povestit tot ce s-a întâmplat. «Eu, fiica mea, i-am spus, m-am dus în țara etiopienilor cu dorința de a mă instrui la ei. Am cunoscut-o acolo pe Persina, mama ta, și cum curtea regească îi primește întotdeauna pe înțelepți, am fost primit cu toată cinstea și prețuirea pentru că încununam știința mea egipteană cu cea etiopiană. Cînd a aflat că am de gînd să plec, după ce m-a pus să jur că voi păstra taina, mi-a istorisit toată povestea ta. Mi-a spus că nu îndrăznea să vorbească cu înțelepții din țara lor și m-a rugat să întreb zeii dacă trăiești și în ce colț al pămîntului te găsești. În țară, cu toate încercările, n-a găsit nici o fată care să-ți semene. Zeii mi-au dezvăluit totul și că trăiești și în ce parte a pămîntului ești și i-am spus. Atunci ea m-a rugat să merg să te caut în țara ta. Nu mai avusese copii după nașterea ta și voia ca, dacă ai veni într-o zi, să-i mărturisească ce se întimplase tatălui tău. El ar fi crezut-o, era sigură, căci avusese timp, după o viață lungă petrecută împreună, să-și dea seama că soția lui îi era credincioasă și dorința lui de a avea urmași l-ar fi făcut să primească cu brațele deschise această moștenitoare neșperată.

XIII. După ce mi-a vorbit astfel, m-a rugat să fac acest lucru, luînd de martor de nenumărate ori Soarele, cu jurăminte peste care nu poate trece nici un învățat. Am venit aci ca să-mi țin făgăduiala și

să-i îndeplinesc rugămintea. De fapt nu aceasta a fost ținta călătoriei mele de la început, dar a fost totuși cel mai bun lucru pe care l-am dobândit cu ajutorul zeilor. Știi că de multă vreme locuiesc aproape de tine și nu te-am lipsit niciodată de grija pe care ți-o purtam. Nu ți-am spus adevărul pentru că așteptam clipa prielnică și mijlocul să găsesc această panglică, care să-mi adeverească presupunerile. Așa că acum, dacă vrei să primești, ai să pleci de aci cu noi, înainte de a ți se impune cu de-a sila o căsătorie pe care nu o vrei, ca aceea cu Alcamene, de care se și ocupă acum Haricles. Ai să poți să-ți găsești familia și ai să te măriți cu Teagene, care e pregătit ca nimeni altul să ne urmeze oriunde. Așa că, în loc să trăiești într-o țară străină, într-o familie care nu-i a ta, vei fi o femeie de neam înalt și nobil, soția unui rege pe care îl iubești, după cum au prezis zeii și oracolul Pythiei.» Și amintindu-i oracolul, i-am explicat ce voia să spună. Haricleea îl știa, pentru că îl auzise adesea rostit de oameni care căutau să-l explice. Ea mă ascultase încremenită. «Dacă aceasta este voința zeilor, cum spui tu și te cred, ce să fac, tată?» «Să te prefaci că vrei să te măriți cu Alcamene.» «Mi-e destul de greu, mi-a răspuns ea, și pe urmă nici nu e cinstit să primesc chiar de formă să mă mărit cu altcineva decât cu Teagene. Dar dacă trebuie să ascult de zei și de tine, care-i atunci rostul acestei prefăcătorii și cum să scap de aici, fără să fiu nevoită să spun adevărul?» «Faptele singure or să te învețe, i-am spus eu. Se întâmplă uneori ca o femeie căreia i se spune dinainte ce trebuie să facă să șovăie să acționeze, însă în schimb, pusă pe neașteptate în fața situației, ea știe de cele mai multe ori să se descurce cu ușurință. Tu urmează doar sfaturile mele și deocamdată gră-

bește-te să-i spui lui Haricles, care de altfel nu face nimic fără mine, că te învoiești cu această căsătorie.» Ea a consimțit și am plecat, lăsînd-o scaldată în lacrimi.

XIV. Îndată ce ieșii din căsă îl văzui pe Haricles pradă unei mari dureri, aproape distrus. «Te admir, i-am spus eu, că tocmai cînd trebuie să-ți pui cununa¹, să te bucuri și să aduci zeilor sacrificii în semn de mulțumire pentru că ți s-au îndeplinit toate dorințele și cred că am reușit, după ce mi-am folosit toată știința, să o înduplec pe Haricleea să consimtă la căsătorie, tu ești trist și amărit și gata să plîngi. Aș vrea să știu, ce ți s-a mai întîmplat?» «Crezi că n-am de ce? mi-a răspuns. Fata mea dragă e gata-gata să părăsească viața aceasta în loc să se mărite, cum zici tu, sau cel puțin așa trebuie să se întîmple, dacă e să cred în voi și mai ales în ceea ce m-a îngrozit astănoapte. Mi-a apărut un vultur care scăpase din mîna lui Apolo și se repezea asupra mea. Mi-a smuls fata mea dragă, pe care o țineam, vai mie, în brațe și a dus-o la capătul pămîntului într-un loc plin de umbre întunecate și negre. Pînă la urmă n-am mai aflat ce a mai făcut pentru că s-a îndepărtat dinadins foarte mult ca să nu-i pot urmări zborul din ochi.»

XV. Cînd am auzit acestea, mi-am dat seama ce trebuia să însemne visul, dar nu voiam să-i întăresc încrederea și să-i înlătur bănuielile cu privire la cele ce se vor întîmpla. «Ca preot, i-am spus eu, și ca slujior al celui mai bun zeu-profet, nu prea pari

¹ În timpul oficierei ceremoniilor religioase, preoții purtau o cunună ca semn distinctiv.

pregătit să dezlegi visele. Visul acesta îți anunță viitoarea casă a fetei tale, iar vulturul este soțul care ți-o va lua; căsătoria va fi fericită pentru că Apollo o încuviințează și îl aduce el însuși pe soț. Iar tu pari supărat și descurajat de un asemenea vis. Să nu spunem nici o vorbă necuvenită, Haricles; să ne grăbim să îndeplinim voia celor atotputernici și să o convingem pe deplin pe Haricleea!» El mă întrebă cum să facă mai bine. «Dacă ai păstrat ceva frumos ca să-i dăruiești, i-am spus, o rochie brodată cu aur, un colier de preț, du-i-l ca dar din partea logodnicului ei și înfringe astfel ultima rezistență a Haricleei, căci aurul și pietrele prețioase sînt pentru femeii o ispită căreia nu i se pot împotrivi. Pe urmă, ar trebui să te gîndești de pe acum să pregătești ceremonia, pentru că trebuie s-o mărităm repede, cît timp e încă sub stăpînirea dorinței și a sentimentelor pe care i le-am insuflat fetei.» «Crede-mă, mi-a spus el, am să fac tot ce îmi stă în putință.» Bucuros și grăbit, plecă să îndeplinească toate cele pe care le făgăduise. A făcut, după cîte am aflat pe urmă, tot ce îi spusese și, fără să mai întîrzie, i-a dus Haricleei, drept daruri din partea lui Alcamene, un veșmînt scump și colierele etiopiene cu care Persina o părăsise pe fată ca să poată fi recunoscută.

XVI. Eu m-am dus la Teagene și l-am întrebat unde se află cei care luaseră parte la procesiune cu el. «Fetele, mi-a spus el, au plecat; au fost trimise mai înainte pentru că ele merg mai încet, iar în ce-i privește pe tineri, abia așteaptă să pornească, să ajungă în curînd acasă.» Liniștindu-l astfel, i-am explicat ce trebuia să spună și să facă și i-am poruncit să fie atent la semnalul pe care urma să i-l dau cînd va fi timpul și ora cuvenită. După ce l-am părăsit, m-am dus la templul lui Apollo să mă rog zeului să-mi

arate cum să reușesc să plec de aici cu cei doi tineri. Dar bineînțeles că zii încuviințează mai repede ca gândul cele ce se fac după voința lor și chiar înainte de a le invoca bunăvoința ne ghicesc rugămintile. Așa a făcut și Apollo: abia îmi spusese dorința și el îmi și dădu răspunsul, spunindu-mi ce să fac în întâmplarea în care căzusem. Mă duceam grăbit și gânditor spre preoteasă, cînd mă opri o voce: «Vino să faci libații cu noi, prietene!» Cei care mă invitau se pregăteau în sunete de flaut să facă un banchet în cinstea lui Hercule¹. Eu nu m-am dus însă, înțelegînd că fusesem incunoștințat că nu-mi era îngăduit să trec peste chemarea zeului. Văzînd că ardeam tămîie și făceam o libație cu apă curată, ei se arătară mirați de o asemenea ofrandă imbelșugată², dar mă invitară totuși să iau parte la banchetul lor. Am primit și m-am așezat pe patul³ presărat cu mirt și laur, pregătit pentru oaspeți. Am luat cîte ceva din mîncărurile cu care eram obișnuit. «Iată, prieteni, le-am spus, m-ați primit frumos, dar eu nu știu încă nimic despre voi. A sosit vremea să-mi spuneți cine sînteți și de unde veniți. Cred că numai oamenii din popor și fără bună creștere fac împreună libații, iau parte la mese comune și primesc sarea sfîntă a ospetiei și prieteniei pentru ca să plece apoi fără ca măcar să-i fi cunoscut pe ceilalți!» Ei îmi spuseră atunci că erau negustori fenicieni din Tyr, că se îndreptau spre Carhedon⁴ în Libia, cu un vas

¹ Vestitul erou grec, fiul lui Zeus și al Alcmenei, care a fost primit după moarte în rîndul zeilor.

² Autorul este ironic.

³ Grecii și romanii mîncau stînd culcați pe paturi puțin ridicate la una din extremități, pentru ca mesenii să-și poată sprijini brațul stîng.

⁴ Denumirea grecească a Cartaginei.

încărcat cu mărfuri indiene, etiopiene și feniciene, iar acum dădeau un banchet în cinstea lui Hercule Tyrianul¹, sărbătorind victoria tinărului (mi-l arătară așezat în fața mea, la masă), care câștigase premiul la întrecerea de lupte de aici și adusese gloria cetății Tyr în fața grecilor. «După ce am trecut de Capul Malea², duși de vânturi potrivnice, a trebuit să ancorăm pe țărmul cefalonienilor. Aici a avut un vis care i-a prezis că va fi învingător la jocurile pythice. Ne-a spus nouă, jurindu-se pe zeul nostru pe care îl cinștim astăzi și ne-a îndemnat astfel să ne întoarcem din drum și să debarcăm aici. Întîmplările au adevărit profeția și acela care pînă acum era pentru noi doar un neguțător a devenit un învingător plin de faimă. Și astăzi a dat acest banchet ca să preamărească pe zeul care i-a trimis visul și să-i mulțumească pentru victorie, dar în același timp să-l roage să-i dea vînt bun pe mare. Trebuie să plecăm mîine în zori, dacă vîntul ne va fi prielnic.» «O să plecați mîine, într-adevăr?» i-am întrebat eu. «Așa am avea de gînd», mi-a răspuns el. «V-aș ruga să mă luați tovarăș de drum, dacă vreți, pentru că trebuie să plec cu niște treburi în Sicilia. Insula, după cum știți, este în drumul vostru, de vreme ce mergeți spre Africa.» «Noi te întrebăm dacă vrei să mergi cu noi, și dacă ai să primești o să ne socotim prea fericiți să călătorim împreună cu un înțelept grec, care după cele văzute credem că este, fără îndoială, iubit de zei!» «O să primesc bucuros, le-am spus eu, dacă îmi dați răgaz o zi să mă pregătesc.» «Ai o zi întreagă la îndemînă, îmi spuseră, numai să fii mîine seara pe țărmul mării.

¹ Acest zeu era venerat în mod deosebit în Tyr, unde era identificat cu zeul fenician Melkart.

² Promontoriu aflat în sudul Peloponesului.

Este foarte bine să călătorim noaptea, din cauza vînturilor dinspre uscat care împing corăbiile fără să ridice valuri mari.» Le-am promis că voi fi acolo și le-am cerut să-mi jure că nu vor pleca înainte de timpul stabilit.

XVII. Cînd i-am părăsit, mai stăteau încă desfătîndu-se prin cîntec și dansuri. Era un dans asirian acompaniat de pectis¹, care cînta o melodie foarte iute. Cînd săreau în aer cu ușurință, cînd se roteau ghemuiți la pămînt, ca niște apucați. M-am dus s-o caut pe Haricleea, care ținea în brațe, plină de admirație, darurile pe care i le adusese Haricles, și apoi m-am dus la Teagene. Le-am spus și unuia și altuia tot ce trebuiau să facă din momentul cînd urma să începem să acționăm și m-am întors apoi acasă să văd ce avea să urmeze. Și iată ce s-a întîmplat: la miezul nopții, pe cînd toată cetatea era cufundată în somn, oameni înarmați atacară locuința Haricleei. Teagene, conducătorul acestei expediții de dragoste, adunase un grup de războinici dintre tinerii care luaseră parte la procesiune. La un moment datei începură să strige și să-și agite scuturile, al căror zgomot puternic îi înspăimîntă pe toți cei care-l auziră. Cu torțe aprinse în mîini s-au repezit în casă, forțînd cu ușurință ușa al cărei zăvor fusese într-adins prost închis. Haricleea, care era pregătită și știa despre ce era vorba, s-a lăsat dusă fără să se împotrivească. Ei au luat cu ei și mai multe lucruri, acelea pe care le-a arătat fata. După ce ieșiră din casă, începură să scoată strigăte de victorie și să-și agite scuturile. Străbătură cetatea de la un capăt la altul, răspîndind o spaimă de nespus printre locuitori. Aleseră înadins miezul nopții ca să inspire

¹ Instrument cu coarde, dar aici pare să fie vorba de un instrument de suflat, asemănător flautului.

cît mai multă groază și ecoul Parnasului făcea să răsunе cu putere glasurile lor, care însoțeau zăngănitul armelor. Străbătura astfel Delfi strigînd cu toții numele Haricleei, fără încetare.

XVIII. O dată ieșiți din oraș, se urcară apoi pe cai și porniră spre ținutul muntos al locrienilor și al oitienilor¹. Teagene și Haricleea, așa cum fusese stabilit, îi părăsiră pe tesalieni și veniră în taină la mine. Se aruncară la picioarele mele și mă îmbrățișară îndelung, tremurînd și spunîndu-mi fără încetare: «Tată, ajută-ne!» Haricleea ținea capul în pămînt, fără să spună nimic mai mult, pentru că îi era rușine de ceea ce făcuse. Teagene, însă, începu să mă roage: «Calasiris, spuse el, salvează doi străini fără casă și fără țară, care te roagă acum. Au fugit de toate ca să rămînă doar ei doi împreună. Salvează-le viața care este o jucărie în mîna soartei, salvează-i pe ei, prizonieri ai unei iubiri curate, fugari de bunăvoie, dar nevinovați, care așteaptă numai de la tine mîntuirea!» Cuvintele lor m-au tulburat și îi plîngeam în sinea mea cu lacrimi care nu-mi veneau în ochi și puteam astfel, fără să bage ei de seamă, să-mi alin durerea. I-am ridicat de jos, i-am încurajat și le-am dat speranțe în reușita acelei aventuri pe care o începusem cu încuviințarea lui Apolo. «În ce mă privește, le-am spus eu, mă duc să dau poruncă pentru ce avem de făcut. Așteptați-mă aici și aveți cea mai mare grijă să nu vă vadă cineva.» După ce le-am spus acestea, m-am pregătit să plec. Dar Haricleea mă prinse de haină

¹ Locrieni, locuitori ai Locridei, ținut din Grecia continentală, separat de Focida în două părți: Locrida orientală, spre Marea Egee, și Locrida occidentală, spre golful Corint; oitienii, locuitori ai Oitiei sau Oetei, regiune din Tesalia.

și mă opri: «Tată, ai să fii vinovat față de mine sau ai să mă trădezi chiar, dacă ai să mă lași singură în puterea lui Teagene. Nu te gîndești oare ce puțină încredere inspiră un paznic îndrăgostit și care are lîngă el pe iubită lui, mai ales cînd nu este supraviețuit de cei care pot să-l silească să o respecte? Căci socot că se înflăcărează și mai mult atunci cînd o vede la îndemîna lui, fără apărare, pe cea pe care o dorește. Nu te las să pleci decît după ce Teagene se va jura că nici acum și nici în viitor nu o va sluji pe Afrodita pînă nu-mi voi găsi familia sau cel puțin, dacă soarta nu-mi va îngădui aceasta, pînă voi vrea eu de bunăvoie să fiu femeia lui, iar dacă nu, niciodată!» Am admirat-o pentru vorbele ei și mi-am dat seama că era neapărat necesară o asemenea prevedere. Am aprins drept altar focul din cămin și am ars tămîie¹. Teagene se jură, supărat pentru jignirea ce i se aducea și care-l silea să facă acest legămînt și-l împiedica să-și arate caracterul său demn de încredere. Nu mai putea acum să facă singur dovada virtuții sale, la care numai teama de puterea zeilor părea să-l silească. El se jură totuși pe Apolo Pythianul, pe Artemis și Afrodita ca și pe Eros, că va îndeplini tot ce va voi și va porunci Haricleea.

XIX. Ei își mai făcură și alte jurăminte și făgăduieli, iar eu mă dusei pe urmă în grabă la Haricles. Am găsit acolo toată casa tulburată și pradă deznădejdiei. Slujitorii veniseră deja și-l anunțaseră că fata fusese răpită, și în jurul lui Haricles îndurerat

¹ Se putea arde tămîie pentru o ofrandă obișnuită fie pe altare consacrate, fie în vase speciale care se puteau lua în călătorii. Aici se arde tămîie direct în vatra casei, specie prevăzută pentru această datină.

era o mulțime de lume, care nu știa ce se întâmplase și ce trebuia să facă. «Nenorociților, le-am strigat eu, cât timp o să mai stați aici ca niște proști, muți și nemișcați? Nenorocirea v-a făcut să vă pierdeți mințile, ce așteptați ca să puneți mâna pe arme și să-l urmăriți pe dușman? Ce așteptați ca să-i prindeți și să-i pedepsiți pe vinovați?» Haricles începu să vorbească: «Nu e de nici un folos să ne împotrivim acestei nenorociri, îmi dau seama că e o răzbunare a zeilor. Într-o zi am intrat în sanctuar¹ la o oră neîngăduită și ochii mei nelegiuți au văzut un lucru oprit. Atunci Apolo m-a vestit că are să-mi pedepsească curiozitatea vinovată și are să mă lipsească de cei pe care-i iubesc mai mult. Totuși, nimic nu ne-ar împiedica să luptăm, cum se zice, chiar împotriva voinței divine, dacă am ști cel puțin pe cine să urmărim și cine este vinovat de asemenea faptă dușmănoasă!» «Este tesalianul pe care-l admirai atât, îi spusei eu, acela cu care vroiai să mă împrietenesc, Teagene, cu tinerii săi prieteni. N-a fost găsit în cetate nici unul din cei care au fost ieri aici. Scoală-te și cheamă-i pe toți cetățenii!» Făcură așa cum le-am spus. Strategii anunțară în sunet de trîmbiță în toată cetatea o adunare grabnică și poporul veni îndafă în amfiteatru spre a delibera, chiar în toiul nopții.² Haricles ieși în mijloc și mulțimea începu să se vaite,

¹ Templul se compunea din pronaos, *cella* (încăperea unde se aduna mulțimea), *adyton* (sanctuar) și *opisthodon* (încăperea mică situată în spatele templului). În *adyton* și *opisthodon* nu aveau voie să pătrundă decît preoții care oficiau ceremoniile religioase.

² Este imaginată aici o adunare extraordinară a poporului, convocată după obiceiul atenian. Adeseori aceste adunări se țineau în teatru.

văzîndu-l pe acest om îmbrăcat în negru cu fața și capul acoperite de cenușă. «Delfieni, zise el, credeți poate că am venit în fața voastră și v-am chemat în adunare ca să vă vorbesc de mine însumi: poate că vederea nenorocirilor care m-au copleșit vă face să credeți acest lucru, dar nu e așa, cetățeni! Am trecut prin nenumărate încercări cumplite, singur și pradă răzbunării divine; casa mea e lipsită de acum încolo de ființele dragi care erau în jurul meu. Și totuși, poate o speranță zadarnică și o amăgire comună tuturor oamenilor, de a-mi găsi odată fiica, mă îndeamnă să-mi duc mai departe zilele. Dar vreau să trăiesc mai ales pentru a vedea înainte de a muri această cetate răzbunîndu-se pe cei care i-au adus o asemenea jignire. Barem cei tineri să nu fi dus cu ei sentimentul vostru de libertate și minia dreaptă din pricina jignirii pe care au adus-o patriei, zeilor și strămoșilor. Și ceea ce este cel mai greu de îndurat este că numai vreo cîțiva dansatori, simpli participanți la procesiune, pleacă după ce și-au bătut joc de prima cetate a Greciei și după ce au jefuit templul lui Apolo de comoara lui cea mai frumoeasă, Haricleea, lumina și bucuria mea. Vai mie, înverșunare cumplită a soartei împotriva mea! Prima și singura mea fiică, după cum știți, s-a stins o dată cu tîrțele de nuntă și mama ei a urmat-o, neputînd răbda durerea-i copleșitoare. La rîndul meu, eu mi-am părăsit țara. Dar uitasem toate aceste nenorociri după ce am găsit-o pe Haricleea. Dînsa era singura mea mîngîiere și ancora mîntuirii mele¹. Și ea mi-a fost ruptă și smulsă deurgia care s-a abătut asupra mea, trimisă de o soartă

¹ Metaforă ades folosită, împrumutată din limbajul mării.

crudă care mă lovește în momentele cele mai nepotrivite și mi-o răpește tocmai când voi veneați să aflați vești despre căsătoria ei apropiată!»

XX. El vorbea încă pradă durerii și amărăciunii sale, când strategul Hegesias îl opri și spuse destul de aspru: «Cetățeni, care sînteți aici de față, Haricles poate să plîngă și acum și mai tîrziu, dar noi să nu ne lăsăm înduioșați de durerea lui și să nu ne pierdem timpul cu lacrimile; să nu lăsăm să treacă momentul potrivit, lucrul cel mai important întotdeauna și mai ales într-o luptă. Dacă părăsim chiar acum adunarea mai putem încă spera să-i prindem pe dușmani, care nu se grăbesc, convinși că facem încă pregătiri. Dar dacă pierdem timpul văitîndu-ne sau mai bine zis văicărindu-ne ca niște femei, le lăsăm timp să ne-o ia cu mult înainte și o să devenim bătaia de joc a acelor tineri. Eu sînt de părere că trebuie să-i prindem cît mai repede, să-i tragem în țepă¹ și să-i ținuem la stîlpul infamiei pe urmașii lor și să extindem pedeapsa la tot neamul acestora. E ușor de făcut aceasta; mi se pare de ajuns să trezim indignarea tesalienilor împotriva vinovaților care ne-ar putea scăpa și împotriva urmașilor lor, nedîndu-le voie să mai ia parte la procesiunea în cinstea eroului, declarînd că vom suporta noi toate cheltuielile din tezaurul public!»

XXI. În vreme ce poporul, care încuviințase această propunere, vota hotărîrea, strategul le spuse: «Votați prin ridicarea mîinii ca de acum înainte slujitoarea zeiței Artemis să nu mai apară în fața acelor care participă înarmați la alergări.

¹ Supliciu de origine orientală și nu grecească. S-ar putea ca termenul grecesc să se refere totuși la crucificare.

Cred, pe bună dreptate, că aceasta i-a dat lui Teagene prilejul să înfăptuiască actul său nelegiuit și, după ce a văzut-o atunci, s-a gândit s-o răpească. Trebuie să împiedicăm să se mai întâmple asemenea lucruri de acum înainte!» Se ridicară toate mâinile, aprobând această propunere. Atunci Hegesias anunță plecarea și trâmbițele dădură semnalul de luptă; toți cei de față părăsiră teatrul pentru a lua parte la urmărire și toată lumea se îndreptă de la locul de adunare direct spre luptă. Se vedeau alergând nu numai oameni puternici în stare să poarte armele, dar și mulți copii abia ajunși la adolescență, care adăugau curajul vârstei și luau parte cu îndrăzneală la expediție. Erau de asemenea și multe femei, care dădeau dovadă de o fire mai puternică decât cea cuvenită naturii lor. Ele puseră mâna pe armele pe care le găsiră și o porniră în fugă după bărbați. Dar s-au străduit în zadar, căci au rămas în urmă și au trebuit să-și recunoască slăbiciunea și locul cuvenit femeilor. Se mai vedeau luptând împotriva vârstei și bătrâni, cărora sufletul viguros le susținea trupurile slăbite și care copleșeau cu ocări slăbiciunea lor jalnică. Astfel, toți cetățenii, miniați de răpirea Haricleei și îndemnați de aceeași pornire, fără a mai aștepta dimineața, alargară la primul semnal în urmărirea dușmanului.

I. Toată cetatea Delfi plecă cu mic cu mare în expediție și nu știu ce s-a mai întâmplat pe urmă. Plecarea lor a fost momentul prielnic ca să fugim. I-am luat deci pe tineri și ne-am îndreptat spre mare în miezul nopții, fără nici un fel de bagaje, ca să ne imbarcăm pe vasul fenician gata să ridice ancora. Începeau să se ivească zorile și fenicienii nu mai sperau să-și poată ține jurământul, pentru că îmi promisese¹ să mă aștepte numai o zi și o noapte. S-au bucurat cu toții când ne-au văzut venind și au ridicat ancora. La început au vislit pînă s-au depărtat de port. Mai târziu, când se porni un vînt ușor dinspre uscat, ridicînd valuri mici care se fugăreau la pupă, desfășurară pînzele. Golful Cirrhei, culmile Parnasului¹, stîncile Etoliei² și Calidonului³ se perindară prin fața vasului care părea că zboară. Insulele Oxeiai⁴, ascuțite și după formă și după nume,

¹ Munte în sud-estul Doridei și Focidei, înalt de 2457 m, considerat drept lăcașul lui Apolo și al muzelor.

² Etolia, regiune a Greciei occidentale.

³ Calidon, cetate în sudul Etoliei, situată în apropierea coastei.

⁴ De fapt insulele Echinade din Marea Ionică, înșirate de-a lungul coastei etoliene. Se numeau și Oxeiai, adică insulele ascuțite. Strabon (VIII, 3, 26) menționează aceste

și marea Zacintului¹ ne întâmpinară la apusul soarelui. Dar n-are rost să-ți descriu toată călătoria. N-am să mă pierd acum în oceanul unei povestiri care abia începe, trebuie s-o întrerupem aci și să dormim puțin. Știu, Cnemon, că mă ascuți cu interes și că te împotrivești somnului, dar cred că acum începi să cedezi, obosit de a-mi fi ascultat povestea pînă la acest ceas al nopții. De altfel, fiul meu, sint și eu bătrîn, copleșit de povara anilor și amintirea nenorocirilor îmi obosește mintea și mă îndeamnă la somn.“ „Oprește-te, tată, îi spuse Cnemon; n-am obosit să te ascult și cred că, fără să mi se întimplă așa ceva, ai putea continua zile și nopți la rînd să-mi povestești lucruri atît de interesante de care să nu mă satur. Numai că acum aud în casă niște voci surde și un zgomot ca de mulțime. Mă neliniștește puțin, dar n-am vrut să-ți spun pentru că voiam să ascult urmarea istoriei tale.“ „Eu n-am auzit nimic, spuse Calasiris, se vede că am mai asurzit cu vîrsta, unul din necazurile bătrîneții și, bineînțeles, pentru că eram cufundat în povestirea mea. Trebuie să fie Nausicles, stăpînul casei, care s-a întors. Dar, o, zei, a izbutit să descopere ceva?“ „Am găsit tot ce urmărisem, îi răspunse Nausicles, apărînd deodată în fața lui. Știam, bunule Calasiris, că tu te gîndeai la căutarea mea și că erai cu sufletul alături de mine, în expediție. Grijă ta pentru mine, pe care am simțit-o de mult, ți-am descoperit-o încă o dată în cuvintele pe care le-am auzit tocmai cînd intram. Cine e acest străin?“ „Un grec, îi răspunse Calasiris, o să

insule aflate la intrarea în golful Corinth, aproape de vărsarea riului Acheloos.

¹ Zacint (gr. Zakynthos), astăzi insula Zante din Marea Ionică, în apropierea coastei Elidei.

afli restul mai tîrziu. Dacă ai reușit, grăbește-te isă-mi spui, ca să ne putem bucura împreună cu tine!“ „Bine, îi spuse Nausicles, o să aflați mîine dimineată. Deocamdată aflați că am găsit-o pe Tisbe, chiar ceva mai mult încă. M-au obosit drumurile și grijile, trebuie să mă cule și să mă odihnesc puțin!“

II. Și zicînd acestea, plecă să facă întocmai cum spusese. Cnemon rămăsese incremenit cînd auzi numele Tisbei: năucit și neștiind ce să facă, mii de gînduri îi treceau prin cap, ofta într-una din greu, așa că își petrecu noaptea într-o necurmată frămîntare care îl trezi în cele din urmă pe Calasiris, deși acesta era cufundat într-un somn adînc. Bătrîmul se ridică într-un cot și-l întrebă ce avea și de ce era atît de tulburat, de parcă și-ar fi pierdut orice stăpînire de sine. „Cum să nu înnebunesc, îi răspunse Cnemon, dacă aflu acum că Tisbe trăiește?“ „Cine-i această Tisbe, îl întrebă Calasiris, de unde o cunoști și de ce te-ai neliniștit așa cînd ai aflat că trăiește?“ „Am să-ți explic mai tîrziu, cînd am să-ți spun și eu povestea mea. Să știi numai că am văzut-o cu ochii mei moartă și am îngropat-o cu mîinile mele!“ „Dormi acum, îi spuse Calasiris, o să aflăm mai tîrziu ce s-a întîmplat.“ „Nu pot, îi răspunse Cnemon. Tu stai liniștit, dar eu nu mai pot trăi dacă nu mă duc de îndată să încerc să aflu pe orice cale ce vedeuie are Nausicles și cum de numai la egipteni învie morții!“ Calasiris surise la aceste cuvinte și se culcă din nou. Cnemon ieși din cameră și începu o cercetare anevoioasă, la voia întîmplării într-o casă necunoscută, în miezul nopții și al întunericului. Dar el nici nu băgă de seamă, într-atît era de grăbit să se elibereze de groaza pe care i-o insufla Tisbe și de gîndul că s-ar putea să mai fie în viață.

După ce străbătu casa de mai multe ori de la un cap la altul, crezînd mereu că descoperă ceva nou, auzi în cele din urmă o voce de femeie, nevăzută, care se plîngea asemeni privighetoarei care face să răsune primăvara cîntecul ei de jale. Se luă după plînsul și ajunse aproape de camera de unde venea glasul. Își apropie urechea de canatul ușii și ascultînd astfel, o auzi pe acea femeie care nu înceta să se vaite, zicînd: „Sînt sortită tuturor nenorocirilor! Credeam că am scăpat din mîna hoților și de moartea crudă care mă amenința; speram să duc de aci înainte o viață nesigură și rătăcitoare, dar pe care o doream din pricina celor întîmplătoare. Știu acum că nimic nu e de neîndurat dacă sînt cu el. Soarta potrivnică ce mă urmărește de la naștere nu s-a săturat încă. Am văzut o clipă licărind fericirea în fața ochilor și m-am înșelat. Credeam că am scăpat de sclavie și iată-mă din nou sclavă, credeam că am scăpat de închisoare și sînt iarăși închisă. Eram prizonieră într-o insulă și într-o peșteră întunecoasă. Sînt la fel de nenorocită ca și înainte, ba chiar, ca să spun adevărul, încă mai mult, pentru că sînt despărțită de singurul om care vroia și putea să mă mîngîie. Abia ieri refugiul meu era o peșteră de tilhari, o hrubă îngrozitoare și un adevărat mormînt îmi serveau de adăpost. Și totuși, toate nenorocirile mele erau mai ușor de îndurat alături de cel pe care-l iubesc mai mult decît orice pe lume. Acolo, deși trăiam, m-a plîns ca pe o moartă pentru că mă credeam pierdută, acum însă sînt lipsită și de lacrimile lui. E departe acela cu care împărțeam nenorocirile, care era copleșit de povara suferințelor mele, sînt singură și părăsită, prizonieră demnă de plîns, în voia unei soarte triste. N-aș mai putea trăi dacă n-aș nutri speranța să-mi mai văd o dată iubitul. Dar unde ești oare, dragul meu, poate ești sclav, tu,

suflet mindru și liber care n-a cunoscut niciodată altă sclavie decît pe cea a dragostei? Măcar să trăiești ca să poți revedea pe Tisbe a ta, căci așa mă vei numi chiar fără să vrei!”

III. Cînd auzi toate acestea, Cnemon nu mai avu puterea să rabde și nu mai ascultă urmarea. La început nu fusese convins că era vorba de Tisbe, dar ultimile cuvinte nu mai lăsau nici o îndoială. Era cît pe aci să se prăbușească acolo jos, lingă ușă și abia se ținu să nu cadă. Se temea să nu fie văzut, căci cocoșii cîntaseră a doua oară, așa că se îndepărtă clătînîndu-se; se împiedica de lucruri, se lovea de pereți, se ciocnea de praguri sau de obiecte atîrnate în tavan. În cele din urmă ajunsese după multe ocoluri în camera sa și se lăsă să cadă ca un bolovan pe pat. Tremura din tot trupul, îi clănțăneau dinții și era gata să i se facă rău dacă nu era Calasiris care își dădu repede seama de starea lui și se grăbi să-l încălzească în brațele lui și să-l facă să-și revină în fire cu vorbe blînde. Cînd își mai reveni puțin, Calasiris îl întrebă ce se întîmplase. „Sînt pierdut, îi răspunse acesta, trăiește nelegiuita ceea de Tisbe!” și spunînd acestea, își pierdu iarăși cunoștința.

IV. Calasiris se strădui să-l readucă în simțiri. Fără îndoială, Cnemon era victima unui zeu căruia îi plăcea să se distreze și să ridă pe socoteala oamenilor. Acum el voia să-i plătească scump pentru bucuria pe care o avusese și să amestece puțină tristețe în toată fericirea lui ca să se arate cel puțin cu acest prilej, cu răutatea-i obișnuită, că firea omenească nu poate încerca niciodată o bucurie curată și deplină. Și astfel Cnemon fugea de ceea ce dorea mai mult decît orice pe lume și se temea să vadă ceea ce îi era atît de plăcut, căci femeia care se jeluia

nu era Tisbe, ci Haricleea. Iată ce se întâmplase: când Tiamis fusese prins de viu și luat prizonier, iar insula fusese pîrjolită și părăsită de păstori, Cnemon și Termutis, slujitorul lui Tiamis, traversaseră lacul în zori ca să afle ceva de soarta lui Tiamis, aflat în mâinile dușmanilor. Despre drumul lor am vorbit. Rămași singuri în peșteră, Teagene și Haricleea se folosiră de situația lor tristă ca să petreacă puțin timp în tihnă. Se găseau pentru prima oară singuri, departe de lume. Se săturară de îmbrățișări și de sărutări fără să se oprească sau să se mai ferească. Uitînd de tot ce-i înconjură, stătură mult timp îmbrățișați atît de strîns încît trupurile lor păreau unul singur și se iubiră cu o dragoste curată și fără pată, amestecînd lacrimi fierbinți și dîndu-și sărutări curate. Cînd vedea că este amenințată, Haricleea potolea ardoarea lui Teagene și îi amintea de jurămintul făcut. El se lăsa ușor potolit căci, chiar dacă era sclavul iubirii, era totuși stăpîn pe sine. În cele din urmă își amintiră ce aveau de făcut și sfîrșiră cu îmbrățișările, deși cam fără să vrea și fără să se fi săturat. Teagene începu să vorbească: „Dorința noastră cea mai scumpă este să ne unim viețile și să dobîndim fericirea aceea pentru care am sacrificat totul, pentru care am înfruntat atîtea primejdii; cred că o vom putea dobîndi într-o zi cu ajutorul zeilor greci. Dar soarta omenească este nesigură și schimbătoare. Am înfruntat multe încercări și ne mai pîndesc fără îndoială și altele. Acum însă trebuie să ne întîlnim cu Cnemon, așa cum ne-am înțeles, în satul Hemis. Dar putem oare ști ce ne așteaptă pe acest drum lung și nesfîrșit după cîte se pare, pe care îl avem de străbătut pînă să ajungem acolo unde tindem? Să ne înțelegem prin niște semne prin care să putem comunica fără să vorbim, dacă o să fim împreună, iar dacă ni se va întîmpla să fim des-

părțiți, să ne căutăm unul pe altul. E o prevedere bună pentru cazul cînd ne-am rătăci, să schimbăm cu prietenii un semn convenit de recunoaștere ca să ne găsim la nevoie.“

V. Haricleea încuviință și hotărîră că, dacă vor fi despărțiți, să scrie pe temple sau statui mai deosebite, pe herme¹ sau pietrele de la răspîntie: „Pythianul, adică Teagene, sau Pythiana, adică Haricleea a luat-o la dreapta sau la stînga spre cutare oraș, sat sau țară, arătînd și ziua și ceasul. Cînd aveau să se întîlnească din nou, va fi destul să se vadă, căci nici o despărțire, oricît de lungă ar fi ea, nu putea face să dispară dragostea care le cuprinsese sufletul. Totuși, se hotărîră ca Haricleea să arate inelul tatălui ei cu care fusese expusă odinioară, iar Teagene o cicatrice la genunchi, urma unei răni pe care i-o făcuse un mistreț la o vînătoare². Ca semne pentru recunoaștere aleseră unul torța, iar celălalt ramura de palmier. Apoi căzură din nou plîngînd unul în brațele celuilalt; lacrimile le țineau loc de libații și sărutările de jurăminte. Cînd terminară cu toate acestea, ieșiră din peșteră. Fără să se atingă de celelalte bogății care erau închise acolo, se uitară la ele ca la niște lucruri nelegiuite, dobîndite prin jaf și aleseră numai ceea ce aduseseră ei înșiși de la Delfi și le fusese luat de hoți. Haricleea își schimbă straiiele iar veșmîntul sacru, pe care urma

¹ Herme sau hermeși, busturi sau capete ale lui Hermes, zeu al comerțului și al drumurilor, protector al călătorilor, puse pe stele sau coloane mici la răspîntii de drumuri și în locuri publice.

² Fapt inspirat din *Odiseea* (XIX, 392—394) unde Ulise întors acasă după lunga sa absență, își dezvăluie identitatea în fața bătrinei slave Euriclea, căreia îi arată cicatricea unei răni făcută de colții unui mistreț.

să-l părăsească de acum, îl puse împreună cu podoabele și cununa în fundul unui sac mic și, ca să le ascundă mai bine, așază deasupra lor câteva lucruri fără valoare. Ea îi încredință lui Teagene sacul și tolba, o povară plăcută, căci erau chiar armele zeului pe care îl slujea el¹. Abia ajunși la lac, în momentul în care se pregăteau să urce, zăriră într-o barcă o ceată de oameni înarmați care se îndreptau spre insulă.

VI. La vederea lor rămaseră cîtva timp încremeșiți, nemișcați și cu ochii țintă la ei: păreau că nici nu mai simt nenorocirile care îi loveau fără încetare. În cele din urmă, chiar în clipa cînd urmau să meargă în întîmpinarea noilor veniți, Haricleea îl îndemnă să fugă și să se ascundă în peșteră, unde negreșit nu ar fi fost găsiți. Începuse deja să fugă cînd Teagene o opri. „Pînă cînd, îi zise el, pînă cînd să fugim așa de destinul care ne urmărește peste tot? Să ne plecăm în fața soartei și să nu ne mai împotrivim valului care ne ia cu el. Să scăpăm de alergătură zadarnică, de viața aceasta rătăcitoare și de hărțuielile cu care divinitatea ne urmărește neconținut. Nu vezi că prin grija ei nenorocirile noastre vin una după alta? După exil, după pericolele de pe mare, au venit alte primejdii și mai grozave pe uscat. După luptă vin hoții. Ne-a scos din captivitate ca să ne înfunde în pustietate, dar, după ce am întrezărit speranța fugii și a eliberării noastre, ne dă din nou în mîna ucigașilor. Parcă și-ar rîde de noi, face din viața noastră o piesă de teatru, o adevărată dramă. Așa că, să întrerupem mai bine cursul tragediei

¹ Teagene era slujitorul templului lui Apollo, arcaș prin excelență, înfățișat de obicei cu un arc și o tolbă de săgeți.

ei, dîndu-ne pe mîna celor care vor veni să ne ucidă, ca nu cumva să aibe pretenția să desăvîrșească opera pînă la un deznodămînt și mai trist și să ne silească să ne omorîm noi singuri!”

VII. Haricleea nu îl aprobă întru totul pe Teagene. Recunoștea că acesta învinuia pe drept soarta, dar nu voia să se predea de bunăvoie dușmanilor, pentru că nu știau cu siguranță dacă, o dată prinși, vor fi omoriți. Divinitatea căreia i se împotriveau nu era atît de îngăduitoare ca să le aducă curînd eliberarea din nenorocire. Prefera cu siguranță să le lase viața ca să-i ducă în sclavie și ce moarte n-ar fi fost mai puțin amară decît căderea în mîinile acelor barbari cruzi ale căror fapte nedemne și nelegiuite aveau să le suporte! „Să ne ferim de ei, zise ea, prin orice mijloc; încercările prin care am trecut ne dau oarecare speranță să reușim, căci nu o dată am ieșit din situații și mai desperate!” „Fie cum vrei tu, îi răspunse Teagene și o urmă, ca și cum l-ar fi tras după ea. Dar nu izbutiră să ajungă la timp la peșteră, căci ocupați să se uite la cei ce le veniseră în față, ei nu-i văzură pe ceilalți dușmani care acostaseră în cealaltă parte a insulei și le căzuseră în spate. Se opriră amîndoi, încremenîți, și Haricleea veni lîngă Teagene cu dorința ca, dacă le va fi dat să moară, să piară în brațele lui. Cîțiva se repeziră gata să-i lovească, dar cînd tinerii se uitară la ei cu ochi strălucitori, curajul îi părăsi și mîinile le căzură neputincioase. După cîte se vede frumusețea oprește chiar și violența barbarilor și vederea unui lucru frumos îmblînzește și ochiul unui străin.

VIII. Aceștia s-au mulțumit așadar să-i ia și să-i ducă în grabă la căpetenia lor, fiecare vrînd să fie primul care să-i dea cea mai frumoasă pradă. De

altfel aceasta era tot ce îi puteau aduce, pentru că nimeni nu găsi nimic altceva, oricât străbătură insula de la un cap la altul și o scormoniră cu vârful armelor. Fusese pustiită de foc în timpul luptei care avusese loc. Mai rămăsese doar peștera, pe care însă n-au găsit-o. I-au dus așadar pe prinși la căpetenia lor, care nu era altul decât Mitranes, frurarul¹ lui Oroondates, satrapul Marelui Rege în Egipt. Ne amintim că Nausicles l-a convins, făgăduindu-i o mare sumă de bani, să pornească o expediție în insule, ca să o caute pe Tisbe. Când Teagene și Haricleea, care îi implorau pe zei, ajunseră aproape, Nausicles avu la vederea lor o inspirație demnă de un negustor și de un om iscusit. Înaintă spre ei și strigă: „Este Tisbe, cea pe care mi-au răpit-o nelegiuirii de păstori. Am găsit-o mulțumită zeilor și mulțumită ție, Mitranes!” O luă de mină pe Haricleea, arătând o mare bucurie și o sfătui să se lase numită Tisbe dacă vrea să-și salveze viața; toate acestea i le spuse încet și pe grecește, pentru ca cei de față să nu poată înțelege. Vicleșugul îi reuși. Haricleea îl auzi vorbind grecește și, gândindu-se că acest om ar putea s-o ajute, îi făcu jocul; când Mitranes o întreabă cum o cheamă, ea îi răspunse „Tisbe”. Nausicles alergă atunci la Mitranes și începu să-l sărute. Îl felicită pentru izbândă, minunându-l pe barbar și îl laudă ca pe un războinic viteaz, care a obținut numeroase victorii și care tocmai terminase astăzi cu succes această expediție. Îmbătat de laude și înșelat de vorbele Haricleei, acesta nu bănuiește vicleșugul, deși era surprins de frumusețea fetei care strălucea sub hainele sărace, ca o rază de lumină printre nori. Lupteala cu care fusese urzită viclenia îl înșelă pe acest om neîncrezător și nu îi dădu timp să-și adune

¹ Frurarh, comandant de post, de trupă de pază sau de garnizoană.

gindurile. „Pentru că femeia asta e a ta, ia-o și du-o!“ îi spuse el, dîndu-i-o. Dar stăruința cu care se uita arăta bine că, dacă renunțase la ea, o făcuse de nevoie, pentru că fusese plătit dinainte. „În ce-l privește pe el, adăugă arătînd spre Teagene, oricine ar fi, va fi prada noastră. Să fie pus sub pază, am să-l trimit la Babilon, pentru că este bun să servească la masa unui rege!“

IX. Acestea fiind zise, traversară lacul și apoi se despărțiră. Nausicles se întoarse la Hemis cu Haricleea, iar Mitranes se îndreptă spre alte sate din ținutul lui și, fără să mai aștepte, îl trimise pe Teagene printr-o scrisoare lui Oroondates, care se afla la Memfis. Scrisoarea glăsuia astfel: „Satrapului Oroondates, de la Mitranes, frurarul său. Am luat prizonier pe acest tînăr grec. E prea frumos ca să rămînă în slujba mea, singur regele nostru divin merită să vadă și să aibă un asemenea sclav. Ți-l trimit și îți las ție onoarea să faci stăpînului nostru un dar atît de prețios și de măreț, care va fi pentru curtea regelui o podoabă cum n-a mai avut și nu va mai avea vreodată alta asemănătoare“.

X. Acesta era mesajul său. Îndată ce se lumină de ziuă, Calasiris, însoțit de Cnemon, plecă să-l caute pe Nausicles, pentru că se grăbea să audă vești noi. Cînd îl întrebă ce făcuse, Nausicles le povesti tot ce se întîmplase: cum găsise insula pustie și nu întîlnise pe nimeni; apoi cum îl înșelase pe Mitranes și dobîndise de la el, făcînd-o să treacă drept Tisbe pe o tînără fată pe care o găsise mai tîrziu; că se socotea mai norocos de această întîlnire decît dacă ar fi găsit-o pe adevărata Tisbe, pentru că era între ele o deosebire ca între un zeu și un muritor.

Era de necrezut frumusețea acestei femei, pe care cuvintele n-o puteau descrie; ea era aici, așa că putea să le-o arate.

XI. Cele auzite îi făcură pe Calasiris și Cnemon să bănuie adevărul. Îl rugară s-o aducă mai repede pe fată, pentru că această frumusețe de nedescris nu se putea potrivi decît cu Haricleea. Ea intră cu capul plecat, cu fața înfășurată pînă la sprîncene. Nausicles îi spuse că n-are de ce să-i fie teamă. Atunci ea își ridică puțin capul, îi văzu și rămaseră cu toții uimiți. Fără să-și dea seama începură să plîngă și să se vaite împreună, ca la un semnal, sau ca și cum ar fi fost loviți toți în același timp. Se auzea numai: „O, tată!“, „O, fiica mea!“, „Este Haricleea și nu Tisbe!“ Nausicles se uita uimit la Calasiris, care o ținea în brațe pe Haricleea, plîngînd; nu știa ce să zică de această scenă de recunoaștere, demnă de o piesă de teatru. În cele din urmă Calasiris îl îmbrățișă și îl sărută, zicîndu-i: „Cel mai bun om de pe pămînt, zeii ți-ar putea îndeplini toate dorințele ca să-ți mulțumească pentru asta! Tu mi-ai salvat și mi-ai adus fiica pe care nu speram s-o mai văd vreodată. Dar, fiica mea, Haricleea, unde l-ai lăsat pe Teagene?“ Ea începu să plîngă în hohote și cîtva timp nu putu să-i răspundă. „E prizonier, îi spuse în cele din urmă. A fost luat de necunoscutul care m-a dat acestui om.“ Atunci Calasiris îl rugă pe Nausicles să-i dezvăluie ce știa despre Teagene și să-i spună ce se întîmplase cu tînărul și unde fusese dus. Nausicles povesti totul. Înțelesese că acești tineri erau cei de care-i povestise bătrînul și îl văzuse ducînd prin lume o viață rătăcitoare și pustie în căutarea lor. Dar adăugă că nu știe mai multe amănunte despre el și s-ar mira ca Mitranes să consimtă chiar pentru o mare sumă de bani

să-l elibereze pe tinăr. „Sîntem bogați, îi spuse încet Haricleea lui Calasiris, promite-i cît vrei. Colierul pe care-l știi l-am salvat și-l am la mine“.

XII. La aceste cuvinte Calasiris se liniște, dar temîndu-se ca Nausicles să nu bănuiască adevărul asupra obiectelor prețioase pe care le avea Haricleea, îi spuse: „Bunule Nausicles, înțeleptul nu duce niciodată lipsă de nimic, pentru că nu are dorințe decît pe măsura mijloacelor lui și nu așteaptă de la zei decît ceea ce crede că le poate cere. Așa că, spune-mi numai unde se află stăpînul lui Teagene. Zeii n-au să ne uite: ne vor trimite ceea ce ne va trebui ca să învingem lăcomia perșilor!“ „Am să te cred în stare să devii bogat într-o clipă, ca printr-o vrajă, dacă ai să începi prin a-mi plăti răscumpărarea acestei fete. Trebuie să te gîndești că nici negustorii nu iubesc banii mai puțin decît perșii!“ „O știu bine, răspunse Calasiris, și îi vei avea. De altfel cum să refuzi așa ceva unui om bun, care-mi întîmpină dorințele și care se oferă într-o clipă să-mi aducă fiica înapoi? Dar întîi trebuie să mă rog!“ „N-am nimic împotriva, zise Nausicles. Cu atît mai bine cu cît și eu am de făcut un sacrificiu de mulțumire, așa că fă-l tu de vreme ce ești preot. Ai să-i rogi să mă facă om bogat, iar în ceea ce te privește pe tine, n-ai decît să întinzi mina!“ „Nu-ți bate joc și nu fii neîncrezător, îi zise Calasiris. Du-te numai și pregătește cele trebuincioase pentru sacrificiu. Venim și noi cînd vor fi gata toate“.

XII. Așa și făcură. În curînd sosi cineva din partea lui Nausicles și-le spuse să se grăbească pentru sacrificiu. Ei avuseseră însă timp să se înțeleagă asupra celor ce aveau de făcut și porniră bucuroși împreună cu Nausicles și toți invitații săi, pentru

că sacrificiul era public. Haricleea primise să meargă împreună cu fiica lui Nausicles și cu alte femei. Sfisise prin a ceda rugămintilor lor stăruitoare deoarece se gândise că era un prilej bun ca să se roage pentru Teagene. Se îndreptară cu toții spre templul lui Hermes, unde Nausicles aducea sacrificii pentru că se închina îndeosebi zeului comerțului și negustorilor. După ce victimele au fost jertfite, Calasiris se uită la măruntaiele lor și arată prin mimica lui că citea un viitor plin de bucurii și de dureri. Apoi puse mâinile pe altar și în timp ce murmură rugăciuni, păru că scoate din foc ceea ce adusese cu el: „Iată, Nausicles, îi spuse el, aceasta este răscumpărarea Haricleei, zeii mi l-au încredințat mie ca să ți-l dau!” Și în același timp îi dădu un inel regal, o lucrare minunată și divină, din electrum¹. Piatra era un strălucitor ametist de Etiopia, mare cât ochiul unei fete tinere și cu mult mai frumos decât ametistele din Spania și Bretania. Acestea sînt de un roșu palid, slab colorate, amintind de bobocii de trandafir care încep să se deschidă și să se înroșească de căldura soarelui. Ametistul de Etiopia are ape limpezi și trimite din adîncul pietrei raze strălucitoare asemenea unei zile de primăvară. Dacă îl întorci în mîna aruncă o rază aurită, care nu-ți ia ochii cu o strălucire prea vie, ci îți mîngie privirea cu o lumină dulce. El are și puteri mai mari decât cele din Orient și își poartă pe drept numele pentru că cel care-l are este într-adevăr apărat de beție și datorită lui poate rămîne treaz la ospete².

¹ Aliaj natural de aur și argint, din care se făceau în antichitate monede, podoabe, cupe și alte obiecte prețioase.

² Ametistele cele mai frumoase se importau din India și din Etiopia. Pliniu cel Bătrîn care vorbește despre aceste pietre prețioase (*Historia naturalis*, XXX, VII, 40 ș.u.) nu le menționează totuși pe cele din Spania, Bretania sau Etio-

XIV. Astfel sînt de obicei ametistele din India și Etiopia, dar cel pe care Calasiris i l-a dat lui Nausicles lă întrecea pe toate. Era o piatră pe care fusese gravată o scenă cu animale, reprezentînd un păstor tînăr care își păștea oile. Stătea în picioare pe o piatră care forma o ușoară ridicătură pentru a le putea păzi, iar turma păștea în sunetele flautului. Oile păreau că ascultă și pasc în ritmul sirinxului. Puteai să spui că aveau lină de aur: impresia aceasta plăcută o dădea nu numai lucrul meșterului, dar și culoarea ametistului, ale cărui raze strălucneau asupra lor. Se mai vedeau de asemenea și săriturile ușoare ale mieilor; cîțiva urcau împreună pieptiș o stîncă, iar alții stăteau adunați lîngă păstor, învîrtindu-se precauți în jurul stîncii, ca figuranții în jurul unui teatru rustic. Alții zburdau ca și cum ar fi stat în soare, sub razele strălucitoare ale ametistului și în săriturile lor abia atingeau piatra cu vîrfurile picioarelor. Cei mai mari și mai curajoși păreau că vor să sară în afara ametistului, dar erau împiedicați de montură, o margine de aur cu care meșterul înconjurase turma și stîncă, piatră adevărată și nu o imitație. Meșterul nu făcuse decît să taie marginea ametistului și reprezentase astfel în realitate ceea ce vroia să arate, socotind că nu era necesar să imite piatra propriu-zisă pe o piatră scumpă. Acesta era inelul.

XV. Nausicles rămase în extaz în fața acestei minuni și se bucură nespūs să vadă o asemenea piatră prețioasă, care valora ea singură o avere.

pia. Anticii le atribuiau darul de a te feri de beție, proprietate pe care o indică etimologic și numele lor (*Ibidem*, XXX, VII, 9). Plutarh (*Symposion*, II, 1) susține însă că numele este dat de culoarea lor, asemănătoare cu cea a vinului amestecat cu apă.

„Am glumit, bunul meu Calasiris, spuse el; am vorbit într-o doară de răscumpărare, intenția mea era să-ți înapoiez fiica fără să-ți cer să-mi plătești ceva. Dar, precum spuneți voi, nu trebuie să refuzi darurile bogate ale zeilor, așa că primesc această piatră pe care mi-o dă cerul. Sînt sigur că mi-o trimite Hermes, cel mai bun și mai binevoitor dintre zei, care îmi arată încă o dată dărnicia lui. El a făcut să primesc acest dar pe care l-ai găsit printre flăcări. Nu-i nici o îndoială, se vede bine după strălucirea lui. Și pe urmă, după părerea mea, nu există cîștig mai cîstit ca acela care, fără să-l coste nimic pe cel ce dă, îl îmbogățește pe cel ce primește!“ După ce spuse acestea și terminară cu toate, a urmat banchetul la care i-a invitat pe toți să ia parte. Pentru femei se puse o masă separată în incinta templului, iar pentru bărbați în piață. După ce s-au săturat cu carne bună și cupele au urmat mîncărurilor, mesenii făcură libații și intonară cîntecul plecării în cinstea lui Dionysos, iar femeile cîntară dănsînd un imn de mulțumire către Demetra. În acest timp Haricleea, deoparte, se ruga zeilor să-l salveze și să-l păzească pe Teagene.

XVI. Mesenii începură să se încălzească și se veseleau fiecare în felul lui. Nausicles umplu o cupă cu apă curată și i-o dădu lui Calasiris, spunîndu-i: „Bunul meu Calasiris, beau în sănătatea ta licoarea scumpă nimfelor apelor ca și ție deopotrivă. Este curată, neatinsă de Dionysos. Iar tu, dacă vrei, istorisește-ne ceea ce dorim să ascultăm și aceasta va fi pentru noi cea mai plăcută desfătare. Femeile, le auzi, dansează în timp ce noi bem. Povestea călătoriei tale va fi, dacă vrei, o plăcere deosebită pentru meseni, mai plăcută decît orice fel de dans sau muzică. Te-am rugat deseori, știi, dar mă amînai mereu

pentru că erai apăsător de necazuri. Dar acum ai prilejul potrivit, nu poți să-ți dorești un altul mai bun: dintre copiii tăi, cel puțin fiica ți-ai găsit-o, o ai sub ochi. Și ai să-ți vezi și fiul, mulțumită zeilor, peste cităva vreme, mai ales dacă n-ai să mă superi, refuzându-mă iar!“ Cnemon intră și el în vorbă. „Fii binecuvântat! îi spuse el lui Nausicles. Ai adus aici, ca să înveselești ospățul tot felul de instrumente muzicale și acum le lași la o parte și te întorci de la aceste plăceri obișnuite, nerăbdător să afli tainele unei vieți a cărei istorisire este o adevărată plăcere. Mi s-a părut mie că cinstești așa cum trebuie zeii, dacă te împarți deopotrivă între Hermes și Dionysos și faci să curgă în valuri vorbele plăcute o dată cu vinul. Am văzut de-acum bogăția sacrificiului pe care l-ai închinat lui Hermes, dar ce cinste poate fi mai mare pentru acest zeu decît să-î ceri, alături de ceilalți meseni, ce-î plac lui cel mai mult, cuvîntări¹!“ Calasiris se lăsă convins și ca să-î facă pe plac lui Cnemon, dar mai ales ca să-l cîştige pe Nausicles, de care putea să aibă nevoie mai tîrziu, el le povesti toate, dar începutul, pe care îl spusese deja lui Cnemon îl scurtă și îl istorisi în cîteva cuvinte, trecînd într-adins peste amănuntele pe care nu socotea necesar să le cunoască Nausicles. Cînd ajunse la lucruri neștiute din istorisirea sa, urmă astfel:

XVII. Se îmbarcă așadar pe corabia feniciană ca să fugă departe de Delfi și la început călătoria a fost atît de bună pe cît își puteau dori: sufla un vînt potrivit la pupă și împingea vasul înainte. Ajunseră în dreptul Calidonului. Acolo au fost

¹ Hermes era socotit și zeu al elocinței, mai ales într-o perioadă tîrzie.

scuturați puternic, căci marea este întotdeauna agitată în acest loc. Cnemon îl rugă pe povestitor să le vorbească despre acel fenomen și să le spună dacă știe de ce marea este neconținut bîntuită lîngă țarm de vînturi și furtuni. „Marea Ionică, îi spuse acesta, se îngustează și se strînge ca să intre în golful Crisei, se grăbește să-și verse apele în cele ale Mării Egee. Curentul este întrerupt de Istmul Pelopones și divinitatea cred că a ridicat într-adins această barieră ca să apere uscatul așezat în calea ravagiilor inundației. Apa, oprită de acesta, se întoarce în mod firesc în golf și, cînd ajunge în strîmtoare, înlînește valurile care vin din partea opusă. Înfruntarea continuă a acestor două curenți stîrnește valuri involburate și înspumate“. Această explicație fu răsplătită prin aplauzele celor de față, căci era, după părerea lor, adevărata cauză a fenomenului. „Trecurăm de strîmtoare, își relua Calasiris povestirea și pierdurăm din vedere insulele Oxiei. Ni se păru că vedem în depărtare promontoriul Zacintului, ca un nor întunecat care trecea pe sub ochii noștri. Cîrmaciul dădu poruncă să se strîngă pînzele. L-am întrebat de ce a încetinit viteza corăbiei care înainta atît de bine, împinsă de un vînt bun. «Dacă mergem cu toată viteza, mi-a răspuns el, o să ajungem aproape de insulă la vremea primei străji. Riscăm prin întuneric să atingem unul din acele colțuri de stînci sau recife, care sînt foarte numeroase în partea aceea. E mai bine să petrecem noaptea în larg, înaintînd mai încet și să ne potrivim viteza astfel încît să ajungem la țarm ziua.»

XVIII. Astfel mi-a vorbit cîrmaciul, Nausicles, și pe drept cuvînt, căci răsărise soarele cînd am aruncat ancora. Lecuitorii insulei care își aveau casele aproape de portul aflat la oarecare distanță

de oraş, alergară spre noi ca şi cum ar fi avut în faţa ochilor o privelişte nouă şi ciudată. Se minunau în faţa unei corăbii care se manevra atât de uşor şi a cărei mărime nu-i ştirbea cu nimic frumuseţea. Se vede bine, spuneau ei, mîna fenicienilor. Se mirau mai ales de norocul pe care îl avusesem să nimerim o vreme liniştită şi să avem parte de o călătorie uşoară şi fără peripeţii în plină iarnă, cînd Pleiadele¹ coborîseră de acum. Corabia nu trăsese bine la ţarm cînd cei mai mulţi şi coborîseră ca să alerge în cetatea Zacintului şi să-şi vadă de negoţul lor. Eu îl auzisem pe cîrmaci că aveau să rămînă peste iarnă în această cetate, aşa că m-am dus să caut o locuinţă aproape de ţarm. Corabia nu era pentru noi un adăpost potrivit din cauza dezordinei şi a mulţimii marinarilor, iar cetatea nu era un loc prea sigur pentru tinerii noştri fugari. Făcînd cîţiva paşi, văzui un bătrîn pescar aşezat în faţa porţii, care repara o plasă. M-am apropiat de el întrebîndu-l: «Sănătate, prietene, spune-mi unde aş putea găsi o locuinţă?» «Aproape de aici, în gîlf, îmi spuse el, mi s-a agăţat pe o stîncă cu muşchi şi s-a rupt.» «Nu asta te întreb, îi spun eu. Dacă vrei să fii atât de îndatoritor şi bun să mă găzduieşti la tine sau să-mi arăţi vreo altă casă.» «Nu, îmi răspunse el, nu eu, nu eram în barcă; nu putea fi atât de nepriceput şi nici nu l-a slăbit vîrsta în aşa hal pe bătrînul Tirenos. E greşeala băieţilor mei care nu cunosc bine stîncile şi au aruncat plasa unde nu trebuia!» Am înţeles în cele din urmă că era cam surd, aşa că am ridicat glasul: «Te salut, îi spun, noi sîntem nişte străini; arată-mi o casă

¹ Constelaţia Pleiadei coboară la începutul lui noiembrie, iar celebrarea jocurilor pythice se termină de obicei la Delfi în luna august. Este probabil o greşeală în ceea ce priveşte data jocurilor pythice.

unde am putea locui.» «Vă salut și eu, îmi răspunse el, vrei să stai la noi? Doar dacă nu ești din acei oameni care caută case mari și călătoresc cu o mulțime de slujitori!» I-am spus că eram trei: cei doi copii ai mei și cu mine. «Îmi convine numărul, spuse el, noi sîntem cu unul mai mult. Am și eu doi copii care locuiesc încă cu mine, cei mai mari sînt însurați, la ei acasă. Al patrulea locuitor al casei este doica celor mici. Mama lor a murit de cîtva timp. Nu șovăi, prietene, fii sigur că pîimim cu dragă inimă pe cineva în care se vădește imediat un om bun și nobil!» Am primit și m-am întors curînd împreună cu Teagene și cu Haricleea. Tirenos ne primi cu bucurie și ne duse în partea cea mai caldă a casei. Am petrecut destul de bine tot timpul cît a fost rece. Eram împreună în timpul zilei și ne despărțeam numai noaptea pentru somn. Haricleea dormea cu doica, iar Tirenos cu copiii lui într-o altă încăpere. Mîncam împreună. Noi aduceam totul iar Tirénos venea cu o mulțime de pești ca să le dea oaspeților săi. De obicei pescuia singur, dar uneori ne petreceam și noi timpul cu el. Cunoștea toate tainele meseriei lui și știa să schimbe felul de pescuit după anotimp. Era minunat să-i vezi priceperea și cantitatea de pește pe careo prindea; atît de mult, încît unii ziceau că numai norocului i se datora ceea ce era de fapt rodul iscusinței acestuia.

XIX. Dar nu se poate, cum se zice, ca nenorocirile să nu fie peste tot, oricum, tot nenorociri. Singurătatea în care trăia Haricleea nu reușise să o scape de necazurile pe care le pricinuia propria ei frumusețe. Acel neguțător din Tyr, încununat la jocurile pythice, tovarășul nostru de călătorie, venea ades să mă vadă, între patru ochi, mă plictisea și mă hărțuia cu rugămințile lui. Crezîndu-mă tatăl

Haricleei, el îmi cerea să i-o dau de soție. Se lăuda cît putea, atît pe el cît și familia lui, de neam ilustru, după cîte spunea; îmi înșira bogățiile pe care le avea cu el, vasul era al lui, ca și cea mai mare parte a mărfurilor: aur, pietre prețioase și mătăsuri. Ca să-mi fac o părere cît mai bună despre el, n-a uitat să amintească victoria de la jocurile pythice și să mai adauge și altele. Eu i-am arătat sărăcia în care ne găseam și imposibilitatea de a o da pe fiica mea unui om care stătea în altă țară, atît de îndepărtată de Egipt. «Nu-mi vorbi de așa ceva, tată, îmi spunea el, dă-mi-o numai și ea va fi pentru mine cea mai frumoasă zestre; fata asta face mai mult ca tot aurul de pe lume. Pămîntul și țara voastră vor fi și ale mele. Nu o să mă mai duc în Carhedon și o să vă urmez unde veți voi!»

XX. Văzînd că fenicianul, în loc să renunțe la planul său, mai rău se aprindea și nu lăsa să treacă o singură zi fără să mă plictisească cu propunerile lui, m-am hotărît să-l înșel cu făgăduieli ademenitoare. Mă temeam să nu treacă în insula aceea la violențe împotriva noastră și i-am promis să-i îndeplinesc rugămintea, îndată ce mă voi întoarce în Egipt. Scăpasem de el pentru cîtva timp, dar o nenorocire nu vine niciodată singură, cum se zice, și soarta mă hărțuia fără întrerupere. Căci peste cîteva zile Tirenos mă luă cu el într-un cot al rîului și îmi spuse: «Calasiris, Poseidon și toți zii mării îmi sînt martori că te socotesc ca pe fratele meu, iar copiii tăi, ca și pe ai mei. Am venit să-ți vorbesc despre o treabă care tocmă se pune la cale: e un lucru care nu-mi place de loc și n-am dreptul să-l ascund celui care stă în casa mea; trebuie neapărat să știi și tu despre ce este vorba. O ceată de pirați, ascunși într-o văgăună dintr-o parte a promonto-

riului pîndesc vasul fenicienilor; oameni care stau de pază supraveghează pe rînd plecarea lui. Deschide bine ochii și vezi ce ai de făcut, căci din cauza ta, sau mai degrabă a fetei tale pun la cale oamenii acea lovitură nelegiuită, așa cum sînt ei obișnuiți.»

«Să te răsplătească zeii cum meriți, i-am zis eu, pentru binele pe care mi-l faci. Dar cum ai aflat, Tirenos, de planurile lor?» «Uite, meseria m-a făcut să-i cunosc pe oamenii aceștia. Le duc pește pe care ei mi-l plătesc mai bine decît alții. Ieri, în vreme ce-mi scoteam plasele de-a lungul coastei, a venit la mine căpetenia piraților: — Tu nu știi, m-a întrebat el, cînd trebuie să ridice ancora fenicienii? Am înțeles după întrebarea asta că plănuia un atac.

— Trahinos, i-am răspuns, nu știu să-ți spun sigur. Cred că va fi pe la începutul primăverii. — Fata care locuiește la tine trebuie să plece și ea cu ei?

— Nu știu, dar de ce întrebi? — Pentru că, zice el, sînt îndrăgostit de ea, de cînd am văzut-o. Nu-mi amintesc să fi văzut vreodată așa frumusețe, deși am luat multe prizoniere care nu erau de loc urîte! Am vrut să-l fac pe nesimțite să-mi dezvăluiească tot gîndul. — La ce bun, i-am spus eu, să-i ataci pe fenicieni cînd poți fără nici o vărsare de sînge și înainte de a fi pe mare să o răpești de la mine?

— Chiar și hoții, mi-a spus el, păstrează un strop de conștiință și de inimă față de oamenii pe care îi cunosc. De aceea vreau să te feresc de necazurile pe care ți le-aș face cînd ar veni să te întrebe cineva ce-ai făcut cu oaspeții tăi și pe de altă parte urmăresc ca, dintr-o singură lovitură, să capăt două lucruri grozave: să pun mîna pe un vas bogat și să o iau pe fata aceasta. Și sînt sigur că l-aș scăpa pe primul dacă l-aș încerca pe al doilea pe uscat, fără să mai pun la socoteală primejdia unei asemenea

expediții atît de aproape de cetate, căci locuitorii vor afla pe dată și vor porni în urmărirea noastră! Încîntat de chibzuința lui, l-am felicitat și am plecat. Și acum știi, acești hoți nelegiuiți pregătesc o lovitură. Gîndește-te, te rog, să te salvezi pe tine și ai tăi!»

XXI. Am plecat îngîndurat după această dezvăluire, fără să știu ce hotărîre să iau și iată că întîmplarea făcu să-mi iasă în cale neguțătorul care începuse să-mi înșire vechea poveste. Întîlnirea aceasta mi-a arătat un drum nou și mi-a dat o idee. M-am ferit să-i spun tot ce știam de la Tirenos și m-am mulțumit să-i povestesc că un om din partea locului avea de gînd să-mi răpească fiica și că el nu putea să se gîndească să lupte cu acest om: «Aș vrea mai bine să o logodesc cu tine pe care te cunosc și care ești bogat, cu atît mai mult cu cît mi-ai făgăduit tu singur că vii să trăiești în țara noastră, dacă ai s-o iei în căsătorie. Pentru că ții la aceasta, trebuie să plecăm de aici fără întîrziere și să scăpăm de cine știe ce întîmplări neprevăzute de care nu ne-am putea feri.» Cînd auzi aceste cuvinte, se bucură grozav: «Bine, tată!» îmi zise el, sărutîndu-mi capul și se interesă cînd vrem să plecăm. «Vremea nu e încă bună pentru navigație, adăugă el, dar e destul dacă ne oprim într-un alt port unde, la adăpost de atacul plănuît, să așteptăm să vină primăvara!» «Bine, îi răspunsei, dacă eu sînt acela care poruncește, aș vrea ca plecarea să fie în noaptea care vine.» «Ne-am înțeles!» zise el, luîndu-și rămas bun. M-am întors acasă. Fără să-i spun nimic lui Tirenos, i-am anunțat numai pe copii că trebuie să ne imbarcăm chiar în seara aceea, la căderea

noptii. Hotărîrea aceasta neaşteptată îi miră şi mă întrebară pricina. Am aminat explicaţiile şi le-am spus numai că interesul nostru cerea să plecăm.

XXII. După ce am mâncat, ne-am dus să ne culcăm. În vis am văzut un bătrîn descărn timer, a cărui haină ridicată lăsa să se vadă în pulpele sale urmele unei forțe care trebuie să fi fost impresionante în tinerețe. Avea capul acoperit cu o cască. Fața lui nobilă exprima inteligență și viclenie. Își trăgea un picior și schiopăta, ca și cum ar fi fost rănit¹. Se apropie de mine și îmi spuse cu un zîmbet răutător: «Numai tu nu mi-ai dat nici o atenție. Toți cei care trec pe lângă insula cefalonienilor² vin să-mi vadă casa și se grăbesc să-mi cunoască gloria, în vreme ce tu n-ai binevoit nici măcar să mă saluți, deși te aflai aproape de mine. Să n-ai nici o îndoială, vei fi în curînd pedepsit și vei trece prin aceleași încercări ca și mine, căci pe mare și pe uscat te așteaptă mulți dușmani. Salut-o pe fata care e cu tine din partea soției mele. Ea îi dorește fericire acestei copile care ține la cinstea ei mai mult decît la orice pe lume și se bucură că îi poate spune că totul se va sfîrși bine cu dînsa!» Am sărit din somn înfricoșat de o asemenea viziune. Tremuram și Teagene mă întrebă ce aveam. «M-am speriat să nu ne fi pierdut corabia, i-am spus eu. Gîndul acesta m-a tulburat și m-am deșteptat. Scoală-te și pregătește-te. Mă duc s-o chem pe Haricleea!» Fiica mea

¹ După această descriere se poate deduce ușor că e vorba de Ulise (cf. *Odiseea*, XVIII, 74 și XIII, 332; *Iliada*, XIX, 47—49).

² Cefalonienii, locuitori ai insulelor cefaloniene din Marea Ionică, dintre care cele mai mari sînt: Cefalonia, Itaca, Leucas, Zacint, Paxoi și Citera. Mai tîrziu, locuitori ai insulei Cefalonia.

veni îndată ce o strigai. Tirenos ne auzi, se sculă și ne întrebă ce se petrece. «Facem ce ne-ai sfătuit tu, îi spusei, încercăm să scăpăm de cei care ne pîndesc. Te aibă zeii în paza lor, te-ai purtat cu noi foarte cinstit. Mai fă-ne un bine: mergi în Itaca și fă din partea noastră un sacrificiu în cinstea lui Ulise¹. Roagă-l să-și potolească dușmănia împotriva noastră, căci s-a crezut disprețuit de noi. Mi s-a arătat în noaptea aceasta în vis și ne-a vestit că se va răzbuna²!» El îmi făgădui să facă întocmai; ne întovărăși pînă la corabie, plîngînd amarnic și ne ură o călătorie bună, așa cum ne doream. Dar de ce să vă mai plictisesc cu aceste amănunte? Se ridica steaua dimineții cînd pornirăm în larg. Oamenii de pe vas, care la început nu vroiau să plece, sfîrșiră prin a se lăsa convinși atunci cînd negustorul din Tyr le destăinuise că vroia să scape de niște hoți de al căror atac fusese prevestit. Nici nu bănuia cîtă dreptate avea, scornind acest pretext. Prinși pe neașteptate de un vînt puternic, a trebuit să înfruntăm o furtună cu care nu puteam lupta; scuturați de valuri groaznice, puțin a lipsit să nu pierim. În cele din urmă am reușit să ne adăpostim într-un promontoriu al insulei Creta. Una din cele două cîrme fusese smulsă și cea mai mare parte a vergelelor pînzelor erau rupte. S-a hotărît să rămînem cîteva zile în insulă, ca să reparăm corabia și să ne odihnim. După ce se termină totul, se dădu ordin să plecăm în prima zi cu lună plină, după ce ea se va întîlni cu soarele. Ridicarăm pînzele, împinși acum zi și noapte de zefirul de primăvară care începea să

¹ În patria lui și în orașele despre care se spunea că fuseseră întemeiate de eroul *Odiseei*, exista un fel de cult al lui Ulise.

² După cum Ahile era cunoscut ca fiind iute la mînie și orgolios, Ulise avea reputația unui om răzbunător.

sufle. Corabia se îndrepta spre Africa. Cîrmaciul spunea că vînturile prielnice ne vor ajuta să ajungem direct și fără oprire și că, de altfel, se grăbea să ajungem pe uscat, la adăpostul sigur al unui port, pentru că i se părea că recunoaște în corabia care apăruse înapoia noastră un vas ușor de pirați¹. «Ne urmărește de cînd ne-am depărtat de țărmul Cretei, ne spune el, merge după noi și plutește la aceeași distanță, ca și cum s-ar deplasa o dată cu noi. Mi-am dat seama că face întocmai aceleași manevre ca și noi, de cîte ori mă îndepărtez înapoi de la drumul drept.»

XXIII. În vreme ce unii, speriați de aceste cuvinte, cereau să se pregătească să le țină piept, alții, liniștiți le amintiră că pe mare se vedeau în mod obișnuit vase mici urmînd altele mai mari, pentru că fără îndoială acestea, conduse de cîrmaci mai pricepuți, le arătau drumul. Discuțiile mai durau încă la căderea serii. Era ceasul cînd țăranul își dezleagă boii. Vîntul, pînă atunci destul de puternic, se potoli și se opri încetul cu încetul. O adiere plăcută și ușoară agita pînzele, dar nu le putea umfla. În cele din urmă se făcu liniște deplină. Părea că vîntul s-a culcat în același timp cu soarele, sau, mai bine zis, că vroia să-i ajute în scopurile lor pe pirații care ne urmăreau. Corabia acestora, atîta timp cît vîntul ne împinsese înainte, rămăsese la o depărtare bună de corabia noastră mare, bineînțeles,

¹ În text *akation*, vas mic cu pînze, din categoria vaselor numite *actuariae*, care puteau fi manevrate cu vîsle sau cu pînze. Era folosit în special de pirați greci (Thucidide, IV, 67), fiind întărit și prevăzut cu un pînten în față. Pupa era rotunjită și curbată în interior (Pliniu, *Historia naturalis*, IX, 49), formă frecvent întîlnită în antichitate. Era un vas special pentru navigație rapidă sub vînt ușor.

pentru că pînzele mai mari prindeau vîntul mai bine. Dar îndată ce valurile se liniștiră și trebui să vislim, ei ne ajunseră mai repede decît ne închipuiam. Tot echipajul trăgea, cred, la vîsle și corabia lor ușoară asculta mai bine de ele.

XXIV. Erau acum foarte aproape și unul dintre cei care se imbarcaseră la Zacint cu noi, strigă: «Asta e, oameni buni, sîntem pierduți. E'o bandă de pirați, recunosc corabia lui Trahinos!» Această veste tulbură vasul nostru care, cu tot calmul care domnea pe mare, începu să se clatine ca zguduit de furtună. Pretutindeni strigăte și învălmășeală, văicăreli și alergături de colo-colo. Unii se ascundeau în cală, alții, pe punte, îndemnau la luptă; o parte îi sfătuiau pe ceilalți să sară în bărci și să fugă. Prea înceti ca să ia o hotărîre, s-au văzut împinși fără ieșire în luptă și constrinși să pună mina la nimereală pe prima armă, ca să se apere. Hariclea și cu mine îl țineam pe Teagene care își ieșise din fire și ardea de dorința de a se bate și cu greu l-am putut stăpîni. Haricleea voia, zicea ea, să-l urmeze și în moarte astfel ca o singură lovitură de sabie să-i ucidă în același timp. În ce mă privește pe mine, aflînd că cel care ne atacase era Trahinos, m-am gîndit la un mijloc care ne-ar putea salva, ceea ce de altfel s-a și întimplat. Pirații se apropiară și se puseră în calea corăbiei noastre. Ei voiau să încerce să ne înfrîngă fără vărsare de sînge. Învîrtindu-se în jurul ei, fără să atace încă, o împiedicau doar să înainteze. S-ar fi zis că era un loc asediat și că vroiau să cadă la învoială. «Nenorociților, ne ziseră ei, ce nebunie a dat pe voi! De ce vreți să vă ridicați brațul vostru nevolnic împotriva unora mai puternici ca voi, de ce vă expuneți unei morți sigure? Noi vrem să vă arătăm că sîntem îngăduitori, vă lăsăm

să coboriți în barcă, salvați-vă dacă vreți!» Aceasta a fost propunerea lor. Dar cei de pe corabia noastră, care nu vedeau în aceasta decît o încăierare fără pericole și luptă fără vărsare de sînge, răspunseră plini de semeție că nu vor coborî.

XXV. Îndată un pirat, cel mai curajos dintre ei, sări pe punte lovind în dreapta și în stînga în cei pe care-i întîlnea. Le arătă clar că lupta se hotărăște prin omor și sînge. Toți ceilalți pirați săriră și ei pe punte în urma primului. Atunci fenicienii se căiră și căzînd la picioarele dușmanilor, îi implorau să-i crute și le promiteau că vor face tot ce le vor spune. Pirații, deși se repeziseră să ucidă, și se știe că vederea singelui ațîță la luptă, la ordinul lui Trahinos îi cruțară pe cei ce se rugau de ei, cînd aceștia nu mai aveau nici o speranță. A fost un fel de armistițiu sau mai degrabă doar o întrerupere a luptei, care nu-i punea capăt nicidecum. Ea a continuat de fapt și mai crîncenă încă sub numele înșelător de pace, căci le impuseră să iasă de pe corabie doar într-un hiton și erau pedepsiți cu moartea dacă nu se supuneau. Dar era limpede că nimic nu îi este omului mai drag decît viața. Fenicienii, jefuiți de bogățiile pe care le aveau pe corabie, arătau de parcă n-ar fi pierdut nimic. S-ar fi zis, dimpotrivă, că erau oamenii care se grăbesc pentru un tîrg bun, atît erau de zoriți să se urce în barcă, ca să ajungă degrabă să-și pună viața în siguranță.

XXVI. În clipa în care, supunîndu-ne poruncii date, am trecut prin fața lui Trahinos, acesta o opri pe Haricleea: «Nu împotriva ta, ci pentru tine am făcut aceasta, draga mea, i-a spus el. Te urmăresc de mult, de cînd ați plecat din Zacint. Din pricina ta am făcut un drum atît de lung și am înfruntat

pericole atit de mari. Liniștește-te și să știi că ai să stăpânești, alături de mine, toate aceste bogății!» La aceste cuvinte, Haricleea, această minune de înțelepciune, profită îndată de prilej cum o sfătuisem și își alungă din priviri tristețea adincă în care o cufundaseră nenorocirile, încercînd să aibă o față zîmbitoare și cuceritoare. «Mulțumesc zeilor, îi spuse ea, că ți-am insuflat asemenea bunătate față de noi. Dacă vrei să fii liniștită, într-adevăr și pentru totdeauna, dă-mi o primă dovadă a bunătății tale: salvează-i împreună cu mine pe acest tînăr, care mi-e frate, și pe tatăl meu și nu-i lăsa să coboare de pe corabie. N-aș putea trăi dacă aș fi despărțită de ei!» Și spunînd acestea, se aruncă la genunchii lui și îi ținu îndelung înlănțuiți, rugîndu-l. Trahinos, ca să guste mai mult timp plăcerea acestei îmbrățișări, întîrzie să răspundă. Dar în cele din urmă, mișcat de lacrimi și cucerit de privirile ei o ridică de jos și îi spuse: «Pe fratele tău ți-l dăruiesc cu bucurie, pentru că tînărul îmi pare plin de curaj și în stare să împartă cu noi felul nostru de viață. Bătrînul este o povară nefolositoare, dar ca să-ți fac pe voie, să rămînă și el!»

XXVII. În vreme ce se întîmplau și se spuneau toate acestea, soarele ajunsese la capătul drumului său și apusese. Era în amurg, la ceasul cînd se îngînă ziua cu noaptea. Dintr-o dată marea începu să se involbureze. Se datora această schimbare bruscă unor cauze naturale sau așa hotărîse soarta? Nu știu. La început se auzi vuietul vîntului care se apropia și care în curînd se aruncă asupra noastră, violent și puternic, aducînd tulburare și spaimă printre hoți, pe care furtuna îi surprindea nu în corabia lor ușoară pe care o părăsiseră, ci într-un vas cu mărfuri, unde erau cu toții ocupați să prade

și pe care nu știau să-l manevreze, din cauza mării lui. Și dacă noi eram într-un pericol foarte mare, aceasta se datora nu atât furtunii, care nu era încă prea puternică, cât lipsei de pricepere a cărmaciului. Acesta rezistă atîta vreme cît ziua ne lumina cu ultimile ei luciri, dar se recunosc înfrînt în fața întinericului care ne cuprindea. Hoții erau pe punctul de a se scufunda și îneca; unii încercară să ajungă la corabia lor, dar renunțară din pricina valurilor care îi azvîrleau înapoi și a sfatului lui Trahinos, care le arătă că puteau cumpăra o mie de asemenea corăbii dacă salvează vasul de marfă cu toate bogățiile din el. În cele din urmă el tăie funia care ținea vasul lor legat de corabia noastră și îi lămuri că n-aveau nevoie de această povară pe care o trăgeau după ei. Îi sfătui să se gîndească și pe mai departe la siguranța lor, căci vor trezi bănuiele dacă vor fi văzuți cu două corăbii și lumea va încerca să afle unde sînt călătorii de pe una din ele. Îl aprobă și-i dădură dreptate pentru această manevră de două ori folositoare atît în prezent cît și în viitor; și de fapt se simțiră și puțin mai ușurați din momentul cînd scăpară de corabia lor, dar nu pentru că ar fi fost în afară de orice pericol. Erau izbîviți de valuri uriașe, așa încît au fost siliți să arunce o mulțime de lucruri în mare. Am avut de înfruntat o mulțime de pericole și n-am avut nici un moment de răgaz toată noaptea și în ziua următoare. Spre seară aruncară ancora la gura Nilului Heracleotic. Și iată-ne, sărmani nenorociți, debarcați fără să vrem pe pămîntul Egiptului. În vreme ce pirații se bucurau, noi eram triști și blestemam marea care ne salvase. În loc să ne scutească de nenorociri și să ne aducă sfîrșitul, ea ne lăsa pe un țărm mult mai de temut decît ea. Ne lăsa pradă unui destin mai jalnic decît ni l-ar fi rezervat o bandă de pirați fără lege și credință.

Am avut dovada acestui lucru de îndată ce nelegiu-
iții au pus piciorul pe pământ. Sub pretextul de a-i
face lui Poseidon un sacrificiu de mulțumire, ei luară
din corabie vin de Tyr și alte provizii și trimiseră
prin așezările de prin împrejurimi să se cumpere
animale. Le dădură bani mulți oamenilor pe care-i
trimiseră după târguieli și le spuseră să plătească
fără să stea la tocmeală.

XXVIII. Aceștia se întoarseră curînd, minînd
înaintea lor o turmă de oi și de porci. Cei care rămă-
seseră pe loc le ieșiră în întîmpinare, aprinseră focul,
jupuiră victimele și pregătiră ospățul. Trahinos mă
luă la o parte ca să nu-l audă ceilalți. «Tată, imi
zise el, am ales-o pe fiica ta să-mi fie soție; ceea ce
vezi este ospățul de nuntă pe care vreau să-l fac
astăzi, îndeplinindu-mi totodată și îndatoririle față
de divinități. Ți-am spus și ție ca să ai o față mai
veselă în timpul petrecerii și ca să-i spui fetei tale,
care va fi fericită să știe ce-o așteaptă. Mi s-a părut
că e mai bine să-ți vorbesc dinainte, nu pentru că
am nevoie de încuviințarea ta — dorința mea e
singura mea lege — ci deoarece, după cîte cred eu, o
căsătorie se află sub cele mai bune auspicii și res-
pectă tradițiile atunci cînd tatăl sau mama o pregătesc
pe logodnică să-l primească cu bunăvoință pe soț,
prin cîteva îndrumări înainte de căsătorie!» I-am
dat dreptate și, prefăcîndu-mă încîntat, am mul-
țumit adînc zeilor care-mi dăduseră să-l văd pe
stăpînul fetei mele, devenind soțul ei.

XXIX. Mă îndepărtai un moment ca să mă gîn-
desc ce am de făcut și revenind îl rugai, pentru ca
lucrurile să se petreacă cu mai mult fast, să aleagă
corabia drept cameră nupțială a tinerei fete și s-o
apere de oricine ar pătrunde acolo și s-ar duce s-o

tulbure în vreme ce s-ar ocupa de veșmîntul ei de mireasă și de celelalte pregătiri pe care le cerea obiceiul și pe care le îngăduia împrejurarea aceasta. «Ar fi ciudat, i-am spus eu, ca o tînră fată, mîndră de origine și de bogăția ei și sortită mai ales să fie soția lui Trahinos, să nu poarte cel puțin podoabele pe care le are, de vreme ce timpul și locul nu-i permit să fie însoțită de un cortegiu nupțial!» Fața lui Trahinos se luminea deîndată și-mi spuse că se bucură că-mi poate îndeplini dorința. Dădu poruncă oamenilor săi să meargă imediat să caute pe corabie tot ce ne trebuia și apoi nimeni să nu se mai apropie de ea. Aceștia făcură așa cum li se poruncise și aduseră mese, cupe, covoare, stofe, mărfuri de Sidon și de Tyr¹. Luară fără să se oprească tot ceea ce putea servi pentru banchet și aduseră pe umeri tot felul de bogății, rodul trudei și al unei îndelungi chibzuințe, pe care soarta îl pusese la îndemîna unor meseni nelegiuîți și lacomi. Îl luai cu mine pe Teagene și m-am dus s-o caut pe Haricleea, pe care am găsit-o plîngînd. «Fiica mea, situația e aceeași, nu s-a schimbat nimic pentru tine. Dar de ce plîngi? Oare din pricina trecutului sau s-a mai ivit alt necaz?» «Toate mă chinuie, îmi răspunse ea, și mai ales gîndul la încercările la care o să mă supună Trahinos cu atențiile lui, de care mă tem. Mi se pare că se gîndește mai mult ca niciodată să-mi dovedească prietenia lui, acum cînd sintem salvați. De obicei o fericire nesperată face omul mai încrezător și mai îndrăzneț în tot ce plănuiește. Dar lasă, Trahinos cu dragostea lui nesuferită va fi pedepsit. Moartea mea o să-i înșele speranțele. Ce mă îndurerează e gîndul că am să mă despart de tine și de Teagene înainte

¹ Grecii importau, într-adevăr, mărfuri de lux, mătăsuri, stofe scumpe și vinuri din Sidon și Tyr.

de a muri!» «Ai ghicit bine, i-am spus eu. După sacrificii, Trahinos vrea să facă din banchetul său o petrecere pentru căsătoria cu tine. Mă crede tatăl tău, și mi-a spus intențiile lui adevărate. Știam de multă vreme că s-a îndrăgostit ca un nebun de tine, dintr-o discuție pe care am avut-o cu Tirenos în insula Zacint. Nu v-am spus nimic ca să nu vă neliniștiți dinainte pentru nenorocirile care ne așteptau și mai ales atunci când puteam spera să scăpăm din cursă. Dar, copii, zeii nu ne-au lăsat și am intrat acum într-o horă grozavă. Haidem, trebuie să ne hotărîm acum, pe dată, ce să facem și să întîmpinăm primejdia care ne paște și să ne salvăm cinstea și libertatea. Dacă nu reușim, o moarte curajoasă ne va scăpa de rușine și astfel nu vom pierde chiar totul!»

XXX. Ei îmi promisera să facă tot ce le voi spune, așa că le-am dat lămuririle cunoscute și i-am lăsat să se pregătească. M-am dus să-l caut pe omul de încredere al lui Trahinos, care se numea, mi se pare, Peloros, și i-am spus că am să-i vorbesc despre ceva foarte important. El se arătă gata să mă asculte și mă luă deoparte ca să nu ne audă nimeni. «Ascultă, fiule, pe scurt, despre ce este vorba. N-avem timp de cuvîntări lungi. Fiica mea te iubește și nu mă mir, deoarece ai cucerit-o cu calitățile tale deosebite. Dar se bănuiește că căpetenia voastră pregătește ospățul pentru a sărbători nunta lui cu ea, căci a lăsat să se întrevadă ceva din intențiile lui și i-a poruncit să se îmbrace frumos. Vezi cum poți să împiedici aceasta și să i-o iei pe fiica mea. Zice că mai bine moare decît să se mărite cu Trahinos!» «Fii liniștit, mi-a răspuns el, de multă vreme o iubesc eu, dar așteptam numai prilejul potrivit să i-o arăt. Trahinos trebuie să mi-o dea de bunăvoie de soție,

îmi datorează răsplata aceasta pentru că m-am urcat primul pe puntea corăbiei. Dacă nu, o să aibă parte de o petrecere de nuntă destul de amară și am să-i dau cu mîna mea ceea ce merită!» Am plecat îndată ce am auzit aceste cuvinte, fără să mai zăbovesc, ca să nu trezesc vreo bănuială. M-am dus să-i liniștesc pe cei doi tineri și să le spun că vicleșugul nostru era pe calea cea bună.

XXXI. Puțin mai tîrziu ne așezarăm la masă. Cînd i-am văzut pe oamenii mei amețiți și gata să se războiască, i-am șoptit lui Peloros, lingă care avusesem grijă să mă așez: «Ai văzut ce frumos s-a gătit fata mea?» «Nu!» mi-a răspuns el. «A'unci du-te pe corabie, dar fără să se bage de seamă, pentru că, așa cum știi, Trahinos a interzis tuturor să se apropie. Ai s-o vezi chiar pe zeița Artemis. Dar deocamdată mulțumește-te să o privești și să stai liniștit, ca să nu atragi moartea asupra ta și a ei!» Îndată, ca și cum ar fi avut o treabă urgentă, el se ridică și, pe furiș, plecă grăbit spre corabie. Haricleea avea cununa de laur și frumoasa ei rochie brodată cu aur, căci își îmbrăcase veșmintele sacre aduse de la Delfi și era astfel pregătită fie pentru izbîndă, fie pentru moarte. Toate podoabele ei strălucitoare aminteau patul nupțial și la vederea ei, bineînțeles, Peloros se aprinse și mai tare de dragoste și de gelozie în același timp. Se puteau citi în ochii lui, imediat după ce apăru, intenții războinice. Abia se așezase și spuse tare: «De ce n-am primit răsplata pentru că am sărit primul pe corabie?» «Pentru că n-ai cerut-o, îi răspunse Trahinos. Și de altfel încă nu s-a făcut împărțirea prăzii.» «Atunci, adăugă el, o vreau pe tînăra pe care am luat-o!» «Tot ce vrei, îi replică Trahinos, în afară de ea!» Peloros îi strigă imediat: «Calci legea hoților

care dă celui ce se urcă primul pe corabia dușmană și se distinge înfruntînd înaintea tuturor primejdiile luptei, dreptul de a alege el însuși!» «Nu calc de loc legea asta, dragul meu, zice Trahinos, mă sprijin numai pe alta, care poruncește celor mai mici să cedeze căpeteniei. O iubesc pe fată și vreau să mă însor cu ea. Trebuie să am înțietate, așa e drept. Dacă nu te supui, vai ție, cupa asta are să te pedepsească!» «Vedeți, zice Peloros, uitîndu-se la tovarășii săi, vedeți cum mi se răsplătește osteneala? La fel o să fie într-o zi lipsit fiecare din voi de răsplata ce i se cuvine, victimă a acestei legi tiranice!»

XXXII. Și atunci, Nausicles, să fi văzut! O mare tulburată dintr-o dată de un uragan nu e mai agitată decît această mulțime de pirăți care se aruncară unii asupra altora într-o învîlmășală oarbă de nedescris, stăpîniți de beție și de furie, luînd parte unii lui Trahinos, alții lui Peloros. Primii cereau să fie respectată căpetenia, iar ceilalți erau de partea legii. Era un zgomot infernal. În cele din urmă Trahinos, cu un gest amenințător, ridică cupa asupra lui Peloros. Acesta era cu ochii în patru și i-o luă înainte adversarului, înfigîndu-i pumnalul în piept. El căzu rănit mortal. Ceilalți începură la rîndul lor o luptă pe viață și pe moarte. Se aruncară unii asupra altora și începură să lovească fără să cruțe pe nimeni, unii ca să-și răzbune căpetenia, ceilalți ca să-l apere pe Peloros și dreptatea. Se auzea un singur strigăt neîntrerupt. Bucăți de lemn, pietre, cupe, tacîmuri, tăciuni, mese serveau de arme cu care toți se loveau unii pe alții. M-am retras cît mai departe pe o înălțime, unde, fiind în afara oricărui pericol, mă bucuram de spectacol. Teagene lua parte și el la luptă, ca și Haricleea. După poruncile pe care le dădusem, Teagene

se bătea de la începutul luptei cu sabia, pentru una din părți și părea că-și ieșise cu totul din fire. Haricleea, pe de altă parte, când văzu că lupta s-a încins, trăgea de pe vas cu o mână sigură săgeți care nu-l cruțau decît pe Teagene. Ea nu lua partea unuia din grupuri, ci trăgea în cine nimerea. Rămînînd neobservată, îi vedea cu ușurință pe dușmani, luminați de strălucirea focului pe care-l aprinseseră. Ei nu-și puteau da seama de unde le venea atîta rău; unii bănuiau mîna vreunui zeu care azvîrlea săgeți ucigăse. Au fost omorîți pînă la urmă cu toții. Rămăsese în viață Peloros, care era înclătătat în luptă cu Teagene. Acesta era un om foarte îndrăzneț care se antrenase prin omoruri numeroase. Haricleea nu putu să-și ajute prietenul cu săgețile ei. O chinuia dorința de a lupta, dar se temea să nu-și greșescă ținta pentru că acum se luptau cu mîinile goale, corp la corp. În cele din urmă Peloros slăbi. Neputînd să-l ajute cu mîinile pe iubitul ei, Haricleea îl ajută cel puțin cu glasul, strigîndu-i: «Curaj, dragul meu!» Din clipa aceea, superioritatea lui Teagene a fost vădită. Vocă aceasta îi dădu curaj și încredere, arătîndu-i că prețul luptei lui era lîngă el. Cu puteri sporite, în pofida numeroaselor răni pe care le primise, el se aruncă asupra lui Peloros și îi dădu în cap o lovitură de sabie. Acesta scăpă, ferindu-se. Arma îi atinse ușor umărul și îi tăie brațul de la cot. Atunci rănitul o luă la fugă, urmărit de Teagene.

XXXIII. Nu știu ce s-a mai întîmplat pe urmă. Nu l-am văzut pe Teagene întorcîndu-se, pentru că n-am părăsit colina pe care mă aflu și nici nu îndrăzneam în plină noapte să mă duc spre locurile unde se dădea lupta. Haricleea nu venise cu mine.

- La revărsatul zorilor l-am văzut pe Teagene zăcînd mort și pe Haricleea așezată alături de el, văitîndu-se și pîrînd gata să moară, dacă o slabă speranță că tînărul va scăpa nu i-ar fi oprit mina. Din păcate, n-am avut timp să mă duc să-i întreb ce se mai întîmplase și nici să le ușurez amărăciunea mîngîindu-i și ajutîndu-i cum puteam. După pericolele mării, cele ale pămîntului se abătuseră asupra noastră fără să ne lase un moment de răgaz. Se lumina de ziuă. Am început să cobor de pe înălțime, cînd am zărit deodată ivindu-se o grămadă de hoți egipteni care păreau că vin dinspre muntele din apropierea riului. Îi prinseseră deja pe tineri; curînd îi luară cu ei, cărînd și mărfurile pe care le putuseră lua de pe corabie. Am încercat în zadar să-i urmez de la distanță plîngîndu-mi nenorocirea. Nu-i puteam apăra și am socotit că e mai bine să nu mă duc la ei și să mă ascund ca să-i pot salva mai tîrziu într-un fel oarecare. Acum nu reușeam să fac nimic.
- Din pricina vîrstei, nu puteam să urmăresc pe pantele abrupte ale munților drumul egiptenilor. Dacă mi-am regăsit fiica mai tîrziu, aceasta se datorește zeilor și bunătății tale, Nausicles. Eu n-am făcut nimic, n-am putut să-i ajut decît cu lacrimi și cu jalea mea fără de margini!“ Aici el începu să plîngă și împreună cu el plîngeau și cei de față. Astfel că banchetul se termină într-un cor de plîsete nu lipsite de o voluptate ascunsă. Se știe, de fapt, că vinul aduce lacrimi. În cele din urmă Nausicles, pentru a-l încuraja pe Calasiris, îi spuse: „Tată, poți să fii liniștit de acum înainte. Ți-ai găsit fiica, iar pe fiul tău doar noaptea te împiedică să-l revezi. Îndată ce se face ziuă mergem să-l găsim pe Mitranes și o să facem totul ca să-l eliberăm pe dragul tău Teagene!“ „Asta-i cea mai arzătoare dorință a mea,

zise Calasiris. Dar e timpul să-i lăsăm pe oaspeți, să ne amintim de zei și să facem libațiile de mulțumire!“

XXXIV. Cupele mai trecură o dată pe la fiecare și banchetul se termină. Calasiris se duse s-o caute pe Haricleea. Se uită la toți oaspeții care trecură prin fața sa, dar n-o găsi. În cele din urmă îl îndrumă o femeie și intră în templu, unde o găsi lângă statuie, căreia îi înălțuise picioarele. Lungimea rugăciunilor și durerea adâncă o cufundaseră într-un somn greu. Plângind puțin, el rugă zeul să-i dea fericire fiicei lui și apoi, trezind-o cu blîndețe, o duse acasă, rușinată de a se fi lăsat cuprinsă de somn. Ea se duse în încăperile rezervate femeilor și se culcă alături de fiica lui Nausicles, dar grijile care o copleșiseră o împiedicau să adoarmă.

I. Calasiris și Cnemon se duseră să se culce în încăperile destinate bărbaților. Ei își petrecură acolo tot restul nopții, care li se păru mai lung decît vroiau și în același timp mai scurt decît se temuseră, pentru că banchetul și povestirea plină de nesfîrșit farmec duraseră o bună bucată de timp. Nu mai așteptară să se facă ziuă, ci se duseră să-l caute pe Nausicles și îl rugară să le spună unde credea că se află Teagene și să-i ducă acolo cît mai repede. Fără să stea pe gînduri, acesta plecă împreună cu ei să le arate drumul. Haricleea voia și ea să-i însoțească dar nu o lăsară. Nausicles o asigură că nu merg prea departe și că îl vor aduce pe Teagene degrabă. O lăsară singură, tristă pe de o parte pentru că se despărteau și nădăjduind pe de alta că vor izbuti. Abia ieșiți din sat, pe cînd mergeau de-a lungul Nilului văzură un crocodil care trecu prin fața lor tirindu-se ba la dreapta, ba la stînga și care se confundă grăbit în apa fluviului. Ivirea lui nu li se păru cu nimic înfricoșătoare celorlalți, dar Calasiris le spuse că el vede aici semnul unei piedici pe care o vor întîlni pe drum. Cnemon, la rîndul lui, s-a speriat grozav la vederea acestuia. El nici nu putuse desluși bine animalul: lui îi apăruse mai mult o

umbră care se țira și luneca, așa încît puțin a lipsit să n-o rupă la fugă. În vreme ce Nausicles începu să rîdă, Calasiris îi spuse: „Cnemon, te credeam fricos numai noaptea, cînd te sperii de orice zgomot pe întuneric. Văd că nici ziua nu ești mai viteaz! Nu te tulbură numai numele pe care le auzi, ci și lucrurile cele mai obișnuite și cele mai puțin de temut pe care le vezi!“ „Și cine este zeul sau cine este demonul al cărui nume nu-l poate auzi prietenul nostru?“ „Nu știu dacă îl sperie zeii sau demonii, îi răspunse Calasiris, dar de bună seamă un muritor, ba, mai mult încă, nu un bărbat sau vreun erou vestit, ci o femeie și încă una despre care spune el însuși că este moartă, îl face să tremure de groază numai cînd îi aude numele. În noaptea în care, prietene, ai adus-o cu bine pe Haricleea de la păstori, pentru că auzise nu știu cum și de unde numele acestei femei, nu m-a lăsat să dorm cîtuși de puțin. Mereu leșina de spaimă și trebuia să mă ostenesc să-l readuc în simțiri. Dacă nu m-aș fi temut să nu-l supăr sau să nu-l înspăimînt, ți-aș spune acum acest nume, ca să rizi, Nausicles!“ Și apoi adăugă: „Tisbe“.

II. Dar Nausicles n-avea chef de ris. Auzind acestea rămase un timp tăcut, adîncit în gînduri sumbre. Se întreba de ce numele Tisbei îl tulbura într-atît pe Cnemon și cum de-o cunoaște. Deodată Cnemon izbucni în ris. „Bunule Calasiris, zise el, vezi ce putere are numele acesta și cît de tare mă tulbură și nu numai pe mine, cum zici tu, ci și pe Nausicles. Cu atît mai bine, căci situația s-a schimbat acum cu totul. Rîd eu, pentru că știu că ea nu mai există, în vreme ce bunul nostru Nausicles, care rîdea atît de tare și își bătea joc de ceilalți, are acum o înfățișare întunecată!“ „Ajunge, zise Nausicles,

te-ai răzbunat pe mine, Cnemon. În numele zeilor ospitalității și prieteniei, în numele primirii destul de bune pe care cred că v-am făcut-o în casa mea¹, spune-mi de unde o cunoști pe Tisbe și dacă, într-adevăr, numele ei te îngrozește, sau vrei numai să râzi de mine!“ „Cnemon, zise Calasiris, e momentul să începi să ne spui peripețiile tale, așa cum mi-ai făgăduit de mult dar m-ai amînat pînă acum, sub diferite pretexte. Ai să-i faci pe plac lui Nausicles și oboseala drumului are să ne fie mai mică alături de cineva care povestește. Fără să se lase rugat, Cnemon povesti pe scurt toată istoria lui, așa cum le-o mai spusese o dată lui Teagene și Heracleei. Spuse că patria sa era Atena, că tatăl său se numea Aristip, că Demaineta, devenită mama lui vitregă se îndrăgostise de el cu o dragoste vinovată și că, respinsă, i-a întins o cursă cu ajutorul Tisbei. Le povesti apoi cum fusese izgonit din țara lui ca parricid, prin judecata poporului și cum, ajuns la Egina, a aflat mai întîi de la Harias, un efeb de-o vîrstă cu el, împrejurările morții Demainetei, trădată și ea de către Tisbe; cum aflase apoi că tatălui său i se luaseră toate bunurile pentru că părinții Demainetei, uniți împotriva lui, făcuseră poporul să creadă că el o omorise pe nevasta lui și cum Tisbe fugise din Atena cu un iubit al ei, negustor în Naucratis. La urmă Cnemon le spuse că se imbarcase împreună cu Anticles pe o corabie, îndreptîndu-se spre Egipt, în căutarea Tisbei, pe care voia să o aducă înapoi la Atena ca să-l dezvinovățească pe tatăl său și să o pedepsească pe această nelegiuită

¹ Ospitalitatea era o îndatorire respectată cu sfințenie de antici, atît de greci, cît și de romani. Se stabileau de multe ori relații viabile timp de mai multe generații printr-o ospitalitate reciprocă întărită cu daruri și practici religioase, patronate de Zeus Ospitalierul.

și, în sfârșit, cum după multe pericole și întâmplări a ajuns în rindurile piraților. A scăpat de ei, s-a întors în Egipt și a fost prins din nou de păstori; acolo i-a întâlnit pe Teagene și pe Haricleea care fuseseră prinși și ei. Le mai povesti și moartea Tisbei și toate celelalte, pînă la întâmplările pe care le cunoșteau Calasiris și Nausicles.

III. La rindul lui, Nausicles, nedumerit, se gîndea dacă să povestească ce știa despre Tisbe sau dacă era mai bine să păstreze aceste mărturisiri pentru el. În cele din urmă se abținu să vorbească, nu fără greutate, pentru că socoti de cuviință că e mai bine să nu spună nimic. De altfel dădura pe drum de cineva care-i împiedică să mai tăifăsuiască. Merseseră cale de șaizeci de stadii și se apropiau de satul în care se afla Mitranes, cînd se întîlniră cu un prieten al lui Nausicles. Îl întrebară unde se grăbea așa de tare. Acesta le răspunse: „Nausicles, mă întrebi unde mă duc așa degrabă, ca și cum n-ai ști că acum n-am altă grijă decît să ascult poruncile lui Isias din Hemis; pentru ea lucrez pămîntul, eu am grijă de ea; din cauza ei n-am odihnă nici ziua, nici noaptea și nu mă dau niciodată în lături s-o ajut. Și totuși, n-am parte decît de griji și de obo-seală, de corvezi mari și mici la care mă supune Isias. Acum alerg să-i duc pasărea asta, un flamingo de Nil, pe care mi l-a cerut iubita mea!” „Fermecătoare iubită ți-ai găsit, zise Nausicles. Ce puțin pretențioasă e, ți-a poruncit să-i aduci un flamingo cînd putea să-ți ceară pasărea Phoenix însăși, care vine din Etiopia sau din India¹!” „Întotdeauna-i

¹ Herodot (II, 73) spune că pasărea Phoenix venea o dată la cinci sute de ani din Arabia în Egipt pentru a-și înmormînta tatăl la Heliopolis. Heliodor cunoștea probabil și altă legendă, de vreme ce menționează Etiopia și India.

aşa, continuă el, îşi bate joc de mine şi de cite fac pentru ea. Dar voi unde vă duceţi, ce treabă aveţi?“ Ei îi răspunseră că se grăbesc ca să-l găsească pe Mitranes. „Atunci degeaba vă grăbiţi, Mitranes nu-i aici acum, a plecat în noaptea asta în expediţie împotriva păstorilor din satul Bessa. I-a trimis lui Oroondates la Memfis un tânăr grec prizonier, iar acolo cred că o să fie dăruit Marelui Rege. Cei din Bessa, conduşi de Tiamis pe care şi l-au ales drept căpetenie, l-au luat pe acest tânăr şi-l țin prizonier.“

IV. Acesta plecă mai departe continuînd să vorbească. „Mă duc repede la Isias care cred că mă aşteaptă cu mare nerăbdare. Dacă întîrzii mă tem de vreo scenă de gelozie. Femeia asta teribilă născocoşte mereu, fără pricină, cite o invinuire, o plîngere sau vreun reproş împotriva mea!“ Auzind acestea, ceilalţi rămaseră un timp incremeniţi de surpriză şi de amărăciune. În cele din urmă îşi veniră în fire cînd Nausicles le spuse că nu trebuie să renunţe la ceea ce îşi puseseră în gînd, din pricina unei întîrzieri scurte, care va trece. Deocamdată trebuiau să se întoarcă la Hemis ca să chibzuiască ce aveau de făcut şi să se pregătească pentru o călătorie lungă în căutarea lui Teagene, fie că acesta se afla la păstori, fie în altă parte, incredinţaţi că îl vor găsi oricum. De altfel zeii le scosese în cale un prieten care să le spună locul unde trebuiau să-l caute pe Teagene şi să-i conducă cu mină sigură către păstori din satul Bessa.

V. Nu i-a fost greu să-i convingă. Ştirile pe care le primiseră le dădeau speranţe şi Cnemon, luîndu-l pe Calasiris de-o parte îl linişti, spunîndu-i că Tiamis îl va salva cu siguranţă pe Teagene. Se hotă-

rîră aşadar să se întoarcă acasă. Acolo o găsiră pe Haricleea care le aştepta sosirea în prag, uitîndu-se în toate părţile. Cînd văzu că Teagene nu era cu ei, scoase un strigăt de durere: „O, tată, spuse ea, vă întoarceţi singuri, tot aşa cum aţi plecat? După cîte mi se pare, Teagene a murit. Dacă aveţi ceva să-mi spuneţi, faceţi-o degrabă, pe zei, şi nu-mi mai sporîţi jalea, ferindu-vă să vorbiţi. Sînteţi mai îndurători dacă îmi daţi o veste proastă dintr-o dată; sufletul este astfel adînc lovit şi pe urmă i se mai potoleşte durerea!“ Ca s-o liniştească repede, Cnemon îi spuse: „Ce obicei supărător ai, Haricleea, totdeauna te aştepţi la ce e mai rău şi îţi închipuie ceea ce, din fericire, nu s-a întîmplat. Teagene trăieşte, e salvat prin voia zeilor!“ El îi explică apoi pe scurt cum şi unde ajunsese. „După felul tău de a vorbi, îi spuse Calasiris lui Cnemon, se vede că n-ai iubit niciodată. Altfel ai fi ştiut că orice, chiar şi lucrurile cele mai obişnuite sînt prilej de teamă pentru îndrăgostiţi şi că ei nu cred decît în ceea ce văd cînd este vorba de cei pe care îi iubesc. Absenţa este pentru sufletele care iubesc un prilej de nelinişte plină de teamă. Se conving singuri că numai o piedică supărătoare poate să-i despartă de fiinţa iubită. Aşa că, prietene, trebuie s-o iertăm pe Haricleea care suferă de răul dragostei. Să intrăm şi să vedem ce avem de făcut!“

VI. O luă pe Haricleea de mîna cu dragoste pîrîntescă şi intră în casă. Nausicles, care voia să le abată atenţia de la grijile lor şi avea şi un plan în minte, pregăti o masă mai bogată ca de obicei. Îi invită numai pe ei şi pe fiica lui, de a cărei rochie se îngriji în mod deosebit şi care arăta foarte frumos îmbrăcată. După ce se mai liniştiră, Nausicles începu să le vorbească astfel: „Zei îi

sînt martori, oaspeții mei, că aș vrea să stați aici, dacă ați voi să trăiți de acum încolo alături de mine și să împărțiți cu mine tot ce am și îmi este mai scump. De acum nu mai sînteți pentru mine niște oaspeți în trecere, ci prieteni sinceri și adevărați și nu mi-ar fi greu să fac orice pentru voi. Dacă vreți să vă găsiți familiile, sînt gata să vă ajut cu ce pot în căutările voastre. Dar voi știți bine, sînt negustor, aceasta e ocupația mea. Au început să sufle de cîtva timp vînturile puternice de primăvară și, marea fiind prielnică navigației, ele dau negustorilor speranța în călătorii ușoare. Pe mine mă cheamă niște treburi în Grecia. Ar fi bine să-mi spuneți și voi ce aveți de gînd ca să pot să dau poruncile necesare după hotărîrea voastră.“

VII. După ce se gîndi puțin, Calasiris îi răspunse: „Călătorie bună, Nausicles! Hermes, zeul negustorilor și Poseidon, care te ocrotește, să te însoțească și să te apere. Să-ți dea mereu mare liniștită și vînt bun. Ne-ai adăpostit minunat în casa ta, îți ieși rămas bun de la noi plin de bunăvoință, păstrînd legile ospitalității și prieteniei. Ne este greu să ne despărțim de tine și să părăsim această casă care prin grija ta părea să fie a noastră, dar o datorie la care ținem ne obligă să facem tot ce putem ca să-l găsim pe acela care ne este cel mai drag pe lume. Această în ce ne privește pe Haricleea și pe mine; cît despre Cnemon nu știm, el poate să ne spună dacă vrea să ne facă plăcerea să ne însoțească în călătoriile noastre.“ Cnemon se pregătea să răspundă și deschisese deja gura ca să vorbească, dar deodată începu să plîngă cu șuvoaie de lacrimi, care îl împiedică să scoată o vorbă. În cele din urmă își reveni, gemu adînc și spuse: „O, soartă, în ce necazuri fără număr îi arunci pe muritorii

Cum îți place să mă zvîrli de colo-colo pe oceanul nenorocirilor, pe mine ca și pe mulți alții! M-ai lipsit de familie și de casa părintească, m-ai îndepărtat de orașul meu în care era tot ce aveam mai scump, m-ai aruncat pe pămîntul Egiptului după multe încercări și m-ai dat pe mîna hoților de păstori. Faci să strălucească în ochii mei un licăr de speranță, dîndu-mi tovarăși de nenorocire. Nenorociți ca și mine, erau cel puțin greci și speram să trăiesc alături de ei tot restul vieții. Dar acum îmi iei și această mîngiere. Încotro să mă îndrept și ce să fac? Să o părăsesc pe Haricleea cînd ea nu l-a găsit încă pe Teagene? Ce nedreptate, pămîntule, ce lucru groaznic! S-o urmez oare și s-o însoțesc în călătoriile ei? Dacă am fi siguri că îl găsim, ar fi mai lesne de îndurat, pentru că ne-ar susține speranța izbîndei. Dar viitorul este nesigur și ce facem noi este greu, așa că cine știe cînd se vor sfîrși pentru mine aceste rătăcirii! De ce să nu cer bunăvoinței voastre și zeilor prielnici, îngăduința să mă întorc în țara mea și la familia mea? Mai cu seamă că mi se ivește prilejul, orînduit pe cît se vede de zei, să-l însoțesc pe Nausicles, care e gata să plece în Grecia și să-i dau tatălui meu, dacă i s-a întîmplat această nenorocire, un urmaș și un moștenitor al neamului nostru? Chiar dacă n-am să mai pot redobîndi averea, ar fi bine și destul să mă salvez pe mine, singurul care am mai rămas din familie! Ție mai ales îți cer iertare, Haricleea, și aș vrea s-o am; dă-mi-o, rogu-te! Am să te însoțesc pînă în ținutul păstorilor dacă Nausicles, cu toată graba lui, ar vrea să mă aștepte puțin. Dacă o să am fericirea să ți-l aduc pe Teagene înapoi, mă voi arăta un păzitor credincios al comorii care mi s-a încredințat, te-aș părăsi liniștit în privința viitorului și cu sufletul împăcat. Dacă nu reușim și zeii se împo-

trivesc, voi fi mai iertat, căci n-am să te las singură, ci în mâinile unui păzitor foarte bun, tatăl tău, Calasiris!" Haricleei i se păru, după toate semnele, că Cnemon se îndrăgostise de fiica lui Nausicles, pentru că un om care iubește se pricepe foarte bine să-i recunoască pe cei care suferă de același rău. Cuvintele lui Nausicles îi lăsaseră să înțeleagă că el ar vedea cu ochi buni această căsătorie și că de multă vreme se străduia să-l cucerească pe Cnemon și să-l atragă spre el. De altfel nici nu i se părea prea sigur să plece la drum cu un însoțitor în care nu puteai avea încredere, așa cum era Cnemon. Ea îi răspunse astfel: „Fie cum vrei, ne-ai fost de mare folos, imi dau seama și-ți mulțumesc. Dar în viitor nimic nu te silește să te ocupi de noi și să iei parte fără să vrei la primejdia cu care nu ai nimic de împărțit. Poți să pleci la Atena, la familia și casa ta. Nausicles, așa cum spui, îți dă acest prilej, așa că folosește-te de el. Calasiris și eu mine, înfruntând soarta, vom merge pînă la capătul nenorocirilor noastre. Și dacă nu o să se găsească nici un om ca să ne ajute, or să aibă zeii grijă de noi, sînt încredințată!"

VIII. Nausicles vorbi și el apoi: „Haricleea își va atinge ținta și zeii o vor ajuta să obțină ceea ce dorește. Ea este hotărîtă și știe să se descurce. Iar tu, Cnemon, nu te amări că nu o duci pe Tisbe la Atena, îl ai pe acela care e vinovat de răpirea și de fuga ei din Atena. Negustorul din Naufratis, cel care o iubise pe Tisbe, sînt eu. Nu te mai plînge de sărăcie, temîndu-te mereu că vei ajunge cerșetor. Oricum, imi pare bine că te vei duce acolo unde ai să te poți bucura de bogății și ai să-ți găsești familia și patria. Dacă vrei să te însori, ți-o încredințez pe fiica mea Nausicleea, cu toată zestrea pe care am

să i-o dau¹, pentru că tu mi-ai părut un soț potrivit chiar din ziua cînd ți-am cunoscut familia, casa și neamul!“ Cnemon nu mai stătu pe gînduri și primi bucuros această propunere neașteptată și nesperată care-i împlinise în cele din urmă nădejdi și dorințe pe care nu credea să le vadă împlinite vreodată. „Primesc cu bucurie toate cîte mi le dai!“ îi spuse el și îi întinse mîna. Nausicles i-o aduse pe fiica sa și o numi soția lui. Apoi îi invită pe toți cei de față să intoneze imnul nupțial și începu el însuși dansul. Și astfel oaspeții de la banchet se preschimbară pe nesimțite în nuntași. Toți începură să danseze și să înalțe imnuri acestei căsătorii neașteptate în casa care rămase luminată toată noaptea de torțele de nuntă. Numai Haricleea singură se duse în camera ei, închise bine ușa și, sigură că nu o tulbură nimeni, se lăsă pradă asemenea unei bacante furiei și disperării; începu să-și despletească părul cu înverșunare și să-și sfîșie veșmintele, strigînd: „Să cinstim și noi așa cum se cuvine demonul care ne urmărește. Să-i închinăm imnul nostru de jale și plîns și chipul durerii noastre. Să coboare asupra noastră întunericul și, pentru ca noaptea neagră să stăpînească asupra petrecerii, să spargem lampa de pămînt. Aici e patul nupțial pe care l-a pregătit soarta pentru mine? Iatacul pe care l-a hărăzit pentru nunta mea? Vai mie, sînt singură și părăsită, sînt văduva lui Teagene care mi-e soț numai cu numele. Cnemon se însoară, Teagene rătăcește prin lume captiv și poate în lanțuri. M-aș socoti fericită numai dacă ar fi în viață. Nausicleea se mărită și o să fiu departe de

¹ În antichitate era obiceiul ca tatăl sau tutorele fetei să-i dea în momentul căsătoriei o dotă, iar tînărul să aducea numeroase cadouri de nuntă.

ea, cînd abia ieri dormeam alături de dînsa. Numai Haricleea este singură și părăsită. Și nu aduc imputări soartei și zeilor că sînt fericiți, să fie cît vor, ci pentru că nu sînt și eu ca ei, pentru că îmi înmulțesc la nesfîrșit rătăcirile vieții mele nenorocite care întrece în grozăvie tot ce scornește arta teatrului. Dar, de ce să mai supăr zeii cu vaietele mele? Facă-se voia lor! Cît despre tine, Teagene, scumpa și unica mea grijă, dacă am să aflu că nu mai ești în viață — de m-ar cruța zeii de asemenea veste — n-am să mai zăbovesc nici o clipă și am să vin să te întîlnesc. Și în așteptare, iată darurile de moarte pe care ți le închin — și în acest timp ca își smulgea părul și îl punea pe pat; iată libațiile pe care le varsă ochii care-ți sînt dragi — și un rîu de lacrimi îi inundă perna. Dar dacă, din fericire, mai trăiești încă, vino, iubitul meu, să dormi în vis alături de mine, cinstind-o și respectînd-o, dragul meu, pe fecioara cu care încă nu te-ai căsătorit. Te văd, ești în brațele mele, mi se pare că ești aici și te văd!“

IX. Ea se aruncă pe pat îmbrățișîndu-l strîns, cu hohote de plîns și gemete adînci. Zbuciumul puternic sfîrși prin a o amorți, învăluind-o ca într-o ceață. Astfel că, fără veste, adormi. Se făcuse ziua și ea încă mai dormea. Calasiris, mirat că nu o vedea la ora obișnuită, veni să o caute în camera ei. Bătînd în ușă și chemînd-o pe nume, reuși s-o scoale. Haricleea, trezită brusc din somn se repezi la ușă așa cum se găsea, o deschise și îl văzu pe bătrîn. Acesta, găsind-o cu părul în dezordine, cu hitonul rupt pe piept și cu ochii încă umflați de plîns, păstrînd toate semnele tulburării de care fusese cuprinsă înainte de somn, ghici pricina. O duse înapoi spre pat, o așază și o înveli cu un veșmînt ca să nu mai

arate astfel. „Ce e cu tine, îi spuse el, de ce te frămîntă atîta? Ce-i disperarea aceasta fără socoteală? Nu te mai cunosc, pînă acum te-am văzut trecînd prin toate încercările cu suflet tare și cu înțelepciune. Trebuie să încetezi să fii așa de necugetată. Uită că viața omului este nesigură și supusă unor schimbări neașteptate? De ce vrei să te pierzi cînd te așteaptă, fără îndoială, zile mai bune? Gîndește-te și la noi, copila mea, cruță-te, cel puțin pentru Teagene care n-ar mai trăi fără tine și pentru care viața are preț numai prin tine!“ Haricleea, roșie la față, asculta toate acestea. Îi era rușine, mai cu seamă pentru că fusese surprinsă într-o asemenea stare. Păstră cîțva timp tăcere. În cele din urmă se lăsă înduplecată de Calasiris, care o îndemnă să-i răspundă: „Am greșit, într-adevăr, tată, dar cred că pot fi iertată. Pentru că nu e nimic de care să-mi fie rușine, nimic trecător în pasiunea care m-a dus din păcate pînă la o asemenea culme. Iubesc cu o dragoste curată și fără pată un om pe care îl socotesc, chiar dacă nu e încă, soțul meu, și omul acesta e Teagene. Lipsa lui mă îndurerează, mă întreb chiar cu îngrijorare dacă mai trăiește!“ „Liniștește-te, îi spuse Calasiris, zeii ți-l vor aduce înapoi dacă o să credem — și trebuie să credem — făgăduielile oracolului și cuvintele acelui om care ne-a spus ieri că Teagene a fost prins de Tiamis, în vreme ce-l duceau spre Memfis. Dacă a fost prins, este salvat cu siguranță pentru că se înțelegea cu Tiamis destul de bine, așa că e momentul să mergem fără să mai stăm pe gînduri, cît mai repede, în satul Bessa, să-l căutăm pe Teagene. În ce mă privește, am să găsesc în afară de Teagene și pe propriul meu fiu, pentru că știi prea bine că Tiamis este fiul meu!“ Haricleea rămase pe gînduri și îi spuse: „Dacă Tiamis este fiul tău cu adevărat, Tiamis al

tău și nu altul, mă așteaptă o primejdie cumplită!" Mirat, Calasiris o puse să-i explice. „Tu știi, începuse ea, că am fost prinsă de păstori. În timpul cît am fost prizoniera lui, Tiamis s-a îndrăgostit de mine, atras de frumusețea care parcă mi-a fost dăruită spre nenorocirea mea. Mi-e teamă că, dacă îl întîlnim în timpul căutărilor noastre și dacă mă vede, o s-o recunoască pe fosta lui prizonieră și o să mă oblighe la căsătoria pe care mi-a oferit-o atunci și de care m-am ferit cu tot felul de pretexte.” „Oricît de puternică ar fi pasiunea lui, continuă Calasiris, ea nu o să-l facă să nesocotească prezența și vederea tatălui său. Privirile celui căruia îi datorează viața vor avea destulă putere asupra lui ca să-l facă să renunțe, dacă pasiunea lui e adevărată, la o dragoste vinovată. De altfel, ce te împiedică să pui la cale un vicleșug ca să preîntîmpini o asemenea întîmplare de care te temi? Te știi foarte pricepută în a scorni tot felul de vicleșuguri și pretexte ca să zădărnicești planurile altuia.”

X. La aceste cuvinte Haricleea se mai însenină puțin. „Nu știu, zise ea, dacă vorbești serios sau glumești, dar să lăsăm aceasta. Împreună cu Teagene puseseam la cale un vicleșug, dar împrejurările nu ne-au îngăduit să ne folosim de el, așa că vreau s-o fac acum, poate ne reușește mai bine. Cînd am vrut să părăsim insula păstorilor, ne-am hotărît să ne travestim în cerșetori sărmani, ca să putem zăbovi prin sate și orașe. Dacă vrei, hai să ne îmbrăcăm așa și să ne prefacem în cerșetori, pentru că o să ne temem mai puțin de întîlniri nedorite. Mizeria, la oamenii de soiul ăsta, le garantează siguranța, iar sărăcia le trezește mai degrabă mila decît invidia. O să ne cîștigăm mai ușor pîinea zilnică, pentru

că în țară străină oamenii nu sînt înclinați să vîndă celor pe care nu-i cunosc, dar dau pomană săracilor de care le este milă.“

XI. Calasiris îi încuviință planul și hotărîră să plece degrabă. Se duseră la Nausicles și Cnemon și le anunțară plecarea, iar a doua zi porniră, fără să primească nici animalele de povară pe care aceștia voiau să le dea, nici oameni care să-i însoțească. Nausicles, Cnemon și toată casa îi conduseră. Nausicleea însăși îl rugase pe tatăl ei și primise încuviințarea să-i însoțească și ea. Dragostea ei pentru Haricleea se transformase într-o rețineră sfioasă, potrivită unei tinere căsătorite. După ce străbătură vreo cinci stadii, bărbații se îmbrățișară, femeile la fel și își strînseră mîinile plîngînd; apoi se despărțiră urîndu-și noroc. Cnemon le ceru iertare că nu-i întovărășește, dar abia se căsătorise. El adăugă chiar, nesincer, că va căuta să-i întâlnească cu primul prilej și apoi plecară înapoi spre Hemis. Îndată Haricleea și Calasiris se îmbrăcară în cerșetori cu ajutorul zdrențelor urite pe care și le pregătiseră. Apoi Haricleea își unse fața cu funingine și și-o mînji cu noroi. Își puse pe cap un vâl murdar și rupt care-i atîrna pefrunte și-i acoperea un ochi. Sub braț avea o traistă în care să adune resturile de carne și bucăți de piine, dar unde-și pusese de fapt veșmîntul sacru și cununa ei de la Delfi, ca și podoabele și semnele de recunoaștere pe care le avea de la mama ei. Calasiris purta pe umeri tolba Haricleei, pe care o învelise într-o blană veche de miel, astfel încît părea o legătură oarecare. Desfăcu arcu care se îndreptă imediat și făcu din el un baston; se sprijinea greu pe el, cu amîndouă mîi-

nile, imediat ce zărea pe cineva și se apleca mai mult decît îl silea vîrsta, trăgînd un picior, iar uneori Haricleea îl ducea chiar de mînă.

XII. După ce terminară cu îmbrăcatul și cu mînjitul feței, riseră puțin unul de altul și se lăudară în glumă pentru felul cum jucau rolul care li se potrivea. După ce se rugară zeilor, care le hotărau soartasă nu le mai fie potrivnici și să se mulțumească cu nenorocirile prin care trecuseră, porniră grăbiți la drum înspre satul Bessa, unde sperau să-l găsească pe Teagene. Dar nădejdea lor a fost zadarnică. Pe la apusul soarelui, cînd se apropiară de Bessa, zăriră o mulțime de oameni care zăceau la pămînt, omoriți de puțin timp. Cei mai mulți erau persi, pe care-i recunoscuseră după îmbrăcăminte¹ și după arme, iar cîțiva erau localnici. Bănuiră că aici avusese loc o întîlnire nenorocită, dar nu-și dădeau seama cine o pricinuisese. Străbătură cimpul acoperit de cadavre și cercetară morții, de teamă ca nu cumva printre ei să se afle și vreunul dintre ai lor. Sărmana noastră inimă își închipuie singură cele mai rele lucruri cînd este vorba de cei pe care îi iubește. Văzură o femeie bătrînă care ținea în brațe cadavrul unui om din partea locului și se jeluia în fel și chip. Socotiră că e bine să încerce să afle de la bătrînă cîte ceva și se apropiară de ea, încercînd la început să o mîngîie și să-i mai potolească jalea. Cînd se mai liniști, Calasiris o întrebă în limba egipteană pe cine jelea și ce luptă fusese acolo și ea le povesti pe scurt tot ce se întîmplase. Îl plîngea pe fiul ei

¹ În text *stolé*, denumire generală folosită de greci pentru orice fel de îmbrăcăminte purtată atît de bărbați, cît și de femei. Se poate însă ca Heliodor să fi folosit acest cuvînt în sensul lui propriu, acela de haină lungă și largă, asemănătoare cu o rochie.

și venise într-adins printre morți sperînd că cineva o va ataca și o va omorî și în așteptare aducea prin plîns și prin vaiet ultima datorie față de fiul ei.

XIII. Cît privește lupta, le spuse următoarele: „I-a fost adus la Memfis lui Oroondates, hiparhul¹ Marelui Rege, un tînăr străin, de o frumusețe și o înălțime deosebită. Cred că îi fusese trimis de către Mitranes, comandantul unei garnizoane, care îl luase prizonier și vrusese, după cum se spune, să-l trimită ca pe un dar prețios. Cei din satul nostru (il arată ea în apropiere) au atacat convoiul și l-au luat pe tînăr, care, după cum spuneau ei, le era cunoscut. Bineînțeles, furios la vestea aceasta, Mitranes a plecat în expediție împotriva satului acum două zile. (Oamenii noștri sînt foarte războinici, trăiesc din hoții și nu se tem de moarte. Au făcut văduve o mulțime de femei înaintea mea sau le-au lipsit de fiii lor!) De cum au aflat că vor fi atacați de Mitranes, au pus oameni de strajă în strimtori și, cînd dușmanul s-a ivit, l-au atacat cu ușurință. În vreme ce unii îi atacau din față, ceilalți au ieșit din ascunzători și le-au căzut în spate perșilor surprinși, îngrozindu-i cu strigătele lor. Mitranes a căzut printre primii și alături de el au căzut toți ceilalți, pentru că erau impresurați din toate părțile și nu puteau fugi. Au căzut și unii dintre ai noștri, darnuprea mulți; soarta crudă a vrut să fie printre ei și fiul meu; săgeata unui persan i-a străpuns pieptul, cum vedeți, iar acum plîng pe cadavrul lui. Mai am un fiu, dar cred că o să trebuiască

¹ Hiparh, ofițer atașat pe lingă un corp de armată sau pe lingă guvernatorul unei provincii. Îndeplinea funcții militare și civile în același timp. Avea îndatorirea să sprijine toate planurile și operațiunile sau să acționeze cu de la sine putere, în cazul cînd împrejurarea o cerea.

să-l jălesc și pe el, pentru că a plecat cu restul satului în expediție spre Memfis!“ Calasiris o întreabă pentru ce se făcuse această expediție, iar bătrina îi povestește tot ce-i spusese celălalt fiu despre aceasta: „Oamenii din Bessa i-au omorât pe soldații Marelui Rege și pe căpetenia lor. Povestea asta nenorocită, își dădeau și ei seama, urma să le aducă mari primejdii. Oroondates, hiparhul din Memfis, avea o mulțime de soldați și îndată ce avea să afle, îi era ușor să vină să împresoare satul și să se răzbune, măcelărind pe toți locuitorii lui. Trebuiau să pună totul în joc și s-a hotărât așadar să se salveze, dacă puteau, de urmările acestei prime lipse de prevedere printr-o încercare și mai îndrăzneată și, fără să-i lase lui Oroondates timp de pregătire, să-l ia prin surprindere și să-l înfrângă, dacă se găsea în Memfis. Dacă nu era acolo, pentru că se spunea că purta război cu etiopienii, le era și mai ușor să ocupe o cetate fără apărători. Dintr-o singură lovitură ei îndepărtau pericolul care îi amenința și îl ajutau pe Tiamis, căpetenia lor, să-și dobândească din nou demnitatea sa de preot, de care îl lipsise pe nedrept fratele său. Dacă dădeau greș, pierceau luptând și n-ar fi cunoscut nici rușinea de a fi prinși, nici jignirile și torturile la care i-ar fi supus perșii. Dar voi, străinilor, încotro vreți să mergeți acum?“ „În sat“, răspunse Calasiris. „Este primejdios, zise ea, ca voi, niște necunoscuți să stați de vorbă la o asemenea oră cu oamenii care au mai rămas.“ „Dacă ai vrea să mergi cu noi, îi spuse Calasiris, sînt sigur că n-am avea de ce să ne temem pentru siguranța noastră!“ „N-am timp, răspunse bătrina, vreau să fac la noapte sacrificii de ispășire. Dar dacă vreți, și de altfel nici nu puteți face altfel, aveți răbdare și așteptați-

mă pînă la ziuă, dar trageți-vă puțin mai la o parte de locul ăsta plin de cadavre. Am să vă duc în sat și sub protecția mea nu o să vă temeți de nimic!”

XIV. Calasiris îi tălmăci toate acestea Haricleei și apoi se îndepărtară. Leșiră din cîmpul plin de cadavre și întîlniră o colină mică. Calasiris se culcă cu capul pe tolbă, iar Haricleea se așează pe traista ei. Luna care tocmai răsărise trimitea pe pămînt o lumină albă. Era ziua a treia după lună plină. Calasiris, copleșit de vîrstă și de oboseala drumului, adormi. Haricleea, pe care grijile o țineau trează, deveni martora unei scene ciudate, familiară egiptenilor. Bătrîna, gîndindu-se că nu o stînjenea și nu o vedea nimeni, începu prin a face o groapă în pămînt¹, apoi aprinse la dreapta și la stînga două focuri, între care puse trupul fiului ei. După aceea, de pe un trepied așezat alături luă trei vase de lut, și vărsă conținutul în groapă: unul era plin cu miere, al doilea cu lapte, al treilea cu vin². Mai luă apoi o turtă de făină care închipuia un om, îi făcu o cunună de laur și de ierburi și o aruncă în groapă. La urmă ridică de pe jos o sabie și, făcînd mișcări frenetice, adresă lunii invocații într-o limbă barbară și necunoscută. Își creștă brațul, culese sîngele cu o creangă de laur și stropi focul cu el. După alte gesturi tot atît de ciudate se aplecă peste cadavrul fiului ei, îi șopti la ureche niște incantații și în cele din urmă vrăjitoarea reuși să-l facă să se ridice în picioare. Haricleea, care pînă acum asistase cu

¹ Săpatul unei gropi în care se vărsau diferite libațiuni făcea parte din ritualul obișnuit al ceremoniilor de înmormîntare.

² În scrierile anticilor găsim menționate nu o dată libații de acest fel. Astfel, în Euripide, *Oreste*, 115, se fac libații de lapte, miere și vin, asemănătoare cu acestea.

frică, nu se mai putu uita la o asemenea minune fără un tremur de groază. Însăimîntată, îl trezi pe Calasiris, ca să vadă și el ce se petrecea. Erau în întuneric și nu puteau fi văzuți, ei însă vedeau bine scena, luminată de lucirile focului și, aflindu-se la o distanță mică, puteau să înțeleagă și vorbele bătrinei, care cu voce tare și clară vorbea acum cu cadavrul. Întîi îl întrebă dacă fratele lui, fiul care îi mai rămăsese, se va întoarce cu bine. Din gura lui nu ieși nici un sunet, dar făcu din cap un semn pe care mama lui îl putea tălmăci ca o încuviințare și apoi se prăbuși deodată, căzînd cu fața la pămînt. Ea întoarse corpul pe spate și în loc să renunțe de a mai obține un răspuns limpede, începu să repete cu mai multă energie aceleași mișcări pe care le mai făcuse o dată ca să-l silească, hărțuindu-l cu descîntece și agitînd sabia cînd spre foc, cînd spre șant, să se ridice a doua oară. Cînd se înălță, ea îi puse aceeași întrebare și îl sili să-i răspundă cu vorbe clare, nu cu semne nesigure. În vreme ce bătrîna era ocupată cu acestea, Haricleea îl ruga mereu pe Calasiris să se apropie, ca să afle și el cîte ceva despre Teagene. El însă se împotrivi, spunînd că era un lucru nelegiuit și că, dacă era martor fără voia lui, totuși ca profet nu avea voie să ia parte sau să fie de față la asemenea vrăjitorii. Profeții nu prezic decît cu ajutorul sacrificiilor rituale și al rugăciunilor sacre și îi lasă pe neștiutori să se tîrască pe pămînt și peste cadavre ca să slujească acest cult al morților pe care l-a dezvăluit, întimplător, bătrîna egipteană.

XV. În vreme ce el spunea acestea, cel mort, cu o voce surdă și răgușită, care părea că iese de sub pămînt sau din adîncul unei peșteri, vorbi astfel: „Pînă acum mi-a fost milă de tine, mamă, deși ceea

ce faci tu e împotriva firii omenești, nesocotind legile sfinte ale parcelor și căutînd să tulburi prin meșteșugul tău vrăjitoresc ceea ce este veșnic. Te-am lăsat pentru că și morții mai păstrează respect pentru părinții lor; dar tu singură mă silești să renunț. Nu te mai mulțumești, ca la început, cu practici neîngăduite și îndrăzneala ta nelegiuită nu mai cunoaște margini. Nu e destul că prin vrăjile tale mă ridie și îți fac semn din cap, acum vrei să faci un cadavru să vorbească. Nu mă înmormîntezi și mă împiedici astfel să mă amestec printre ceilalți morți, pentru că tu nu te gîndești decît cum să te folosești de mine. Fiul tău nu se va mai întoarce cu bine, și nici tu nu ai să scapi de o moarte violentă. Ți-ai petrecut viața făcînd vrăjitorii și acestor oameni soarta nu le dă o moarte bună, așa cum ai să vezi singură. În loc să cauți un loc pustiu ca să îndeplinești un asemenea cult îngrozitor, care trebuie să se facă în taină și liniște, îndrăznești să dezvălui în fața unor străini tainele morții. Unul din ei este fără îndoială profet, așa că nu e atît de rău, pentru că este destul de înțelept ca să nu spună nimănui nimic. De altfel și zeii îl apără: fiii lui sînt gata să înceapă o luptă pe viață și pe moarte ei între ei, dar el o să-i împiedice prin prezența lui, dacă o să se grăbească. Dar ce e mai rău e că o fată tînără vede și aude totul; sârmana, chinuită de dragoste, aleargă prin toată lumea, căutîndu-și iubitul. După o mie de încercări și o mie de primejdii, ajunși la capătul lumii, ea va duce alături de el o viață fericită de regină!" După ce spuse toate acestea, căzu din nou cu fața la pămînt. Bătrîna înțelese că acești martori erau străinii și, așa cum se găsea, cu sabia în mînă, miniată, se repezi să-i caute în tot cîmpul acoperit de cadavre pe unde bănuia că s-ar fi ascuns ca s-o spioneze. Avea de gînd să-i omoare pentru că

urmăriseră în taină să-i zădărnicească vrăjitoria prin prezența lor. Cum umbla astfel printre morți tulburată și miniată, fără să ia aminte, nu văzu o lanceruptă, înfiptă în pământ, în care se împiedică. Muri pe loc, împlinind astfel fără întârziere prezicerea pe care i-o făcuse fiul ei cu privire la această dreaptă pedeapsă.

I. Calasiris și Haricleea, care abia scăpaseră dintr-o mare primejdie, dornici să fugă de această primejdie îngrozitoare și zoriți din pricina celor prevestite de mort, porniră pe drumul Memfisului în graba cea mai mare. Încă nu ajunseseră, și în cetate se și împlineau cele prezise de cadavru. Când Tiamis ajunsesese cu hoții din Bessa, locuitorii abia avuseseră timp să închidă porțile, preveniți de un soldat al lui Mitraneș, care scăpase din lupta de la Bessa și care, prevăzând atacul, îi anunțase pe cei din Memfis, Tiamis își opri oamenii și îi puse să se odihnească în fața întăriturilor, pentru că trebuiau să prindă puteri după un drum obositor. Îi anunță totodată că avea de gând să asedieze cetatea. Locuitorii cetății, speriați la început pentru că își inchipuieră că vin o mulțime de dușmani, se liniștiră apoi, văzând de pe înălțimi că erau doar o mină de oameni. Se grăbiră să-i adune pe cei câțiva arcași și călăreți lăsați pentru paza cetății și să înarmeze poporul cu ce găseau, ca să iasă din cetate și să-l atace pe dușman. Dar un bătrîn, unul din cei mai respectați, îi opri spunîndu-le că, de vreme ce satrapul Oroondates lipsește, pentru că poartă război în Etiopia, ar mai fi bine să nu facă nimic înainte de a o anunța

cel puțin pe soția lui, Arsace. Dacă ea va încuviința, le va veni mai ușor să adune soldații care mai erau în cetate și aceștia vor lupta cu mai mult curaj. Sfatul li s-a părut bun și se îndreptară cu toții spre palatul regal care era reședința satrapilor în lipsa regelui.

II. Arsace era o femeie înaltă și frumoasă, pricepută în treburile statului și mândră de neamul ei nobil, pentru că era sora Marelui Rege. În loc să ducă o viață cinstită, ea se deda unor plăceri neîngăduite și avea purtări ușuraticc. Printre alte păcate, ea contribuise la exilul lui Tiamis, care fusese astfel silit să plece din Memfis. Calasiris, pe care zeii îl preveniseră de rivalitatea dintre fiii săi, părăsise în taină Memfisul și dispăruse, astfel că îl crezuseră mort. Lui Tiamis, care era mai în vîrstă, i se încredințase demnitatea de profet. În ziua în care primise însemnele și oficia ritualul divin, Arsace îl văzu în templul lui Isis, plin de grație și de frumusețe, mai strălucitor încă din pricina podoabelor pe care le pusese pentru ceremonie și, privindu-l fără rușine, lăsă să se înțeleagă că îl plăcea. Dar Tiamis nu-și dădea seama pentru că era un tînăr curat și fusese crescut în respectul cinstei, așa că nici nu bănuia adevărata pricină a acestei purtări. Ocupat să officieze misterele sacre, se gîndi numai că gesturile acelea însemnau probabil ceva. Fratele său Petosiris, care îl invidia pentru demnitatea lui de profet, observase gesturile ademenitoare ale Arsacei și văzu în această intenție vinovată prilejul de a-l pierde pe fratele său. Se duse și îl căută în taină pe Oroondates, îi dezvălui pasiunea nevastei lui și îi spuse că Tiamis îi făcea pe plac, lucru care era neadevărat. Celălalt se lăsă ușor convins, cu atît mai mult cu cît o bănuise nu numai o dată. O lăsă totuși, pentru

că nu avea nici o dovadă sigură și de altfel, teama și respectul pentru familia regelui îl obligau să-și ascundă bănuielile pe care le putea avea. În ce-l privește pe Tiamis, nu mai înceta să-l amenințe deschis cu moartea, pînă cînd îl sili să plece în exil, iar el îi incredință lui Petosiris demnitatea de preot.

III. Acestea se petrecuseră de mult. Acum însă, cînd văzu mulțimea alergînd ca s-o vestească de atacul dușmanilor, lucru aflat de ea între timp, și ca s-o roage să dea ordin soldaților care mai rămăseseră să pornească lupta împreună cu ei, Arsace le spuse că nu știau încă nici numărul dușmanilor, nici cine și de unde veneau și nici chiar pricina atacului lor. Trebuiau mai întîi să se urce pe întărituri și să-i urmărească de acolo și apoi, cu ajutorul soldaților regelui, să ia toate măsurile pe care le credeau de cuviință. Ceilalți încuviințară sfatul ei și urcară cu toții pe ziduri. Arsace puse să i se ridice un cort de purpură și aur și se așeză în el împodobit frumos, pe un tron înălțat, înconjurată de soldați cu platoșe aurite. Se aduse caduceul¹, semn al înțelegerii pașnice și căpeteniile precum și cei mai de seamă dintre dușmani fură îndemnați să se apropie. Cînd Tiamis și Teagene care fuseseră trimiși de ai lor ajunseră la picioarele zidurilor, înarmați dar cu capul descoperit, crainicul îi întrebă: „În numele Arsacei, soția lui Oroondates, primul dintre satrapi și sora Marelui Rege, spuneți-mi cine sînteți,

¹ Baghetă purtată de crainici, constînd dintr-un lemn de măsline, împodobit cu ghirlande. În mitologie este o baghetă avînd în locul ghirlandelor doi șerpi înolăciți, fiind purtată în mod obișnuit de Mercur, crainicul și mesagerul zeilor. Legenda spune că acesta, văzînd doi șerpi care se băteau, i-a despărțit cu bastonul său. De aceea o asemenea baghetă, împodobită cu șerpi este socotită simbol al păcii.

ce vreți și de ce ați pornit acest atac îndrăzneț? Ei răspunseră că erau locuitorii din Bessa și Tiamis după ce le spuse cine era, le arătă că îi fusese luată pe nedrept demnitatea sacerdotală printr-o înțelegere între fratele său și Oroondates, iar locuitorii din Bessa veniseră să-i redea vechea funcție. Dacă în inapoiau însemnele de preot, va fi pace și cei din Bessa se vor reîntoarce la ei fără să mai atace, iar dacă nu, vor folosi armele și se vor lupta. Dacă Arsace avea oarecare griji cu privire la îndatoririle ei, era acum momentul să profite de ocazie ca să se răzbune pe Petosiris pentru uneltirile lașe și pentru învinuirile lui nelegiuite pe lângă Oroondates. Toate acestea îl făcuseră pe soțul ei să o bănuie de o dragoste neîngăduită și vinovată și îl siliseră pe Tiamis să plece în exil.

IV. Aceste dezvăluiri îi tulburară pe cei din Memfis care-l recunoscuseră pe Tiamis. Fuga lui îi nedumerise pe toți și nu și-o putuseră explica. Începură acum, după mărturisirea lui să bănuiască pricina și nu se îndoiră că Tiamis spunea adevărul. Arsace era mai tulburată decât toți, pradă a tot felul de gânduri care îi treceau prin minte. Mîniată împotriva lui Petosiris, se gîndea la cele ce se petrecuseră și se pregătea să se răzbune. Îl privea pe Tiamis și pe Teagene și inima ei, atrasă deopotrivă de amîndoi, era pradă acestei îndoite pasiuni: dragoste renăscută pentru primul, pasiune nouă și puternică pentru cel de-al doilea. Cei de față observară și ei cît de tulburată era Arsace. Aceasta rămase un timp tăcută, apoi își veni în fire, ca după un atac de epilepsie și grăi astfel: „Această luptă, prieteni, este o nebunie pentru cei din Bessa, dar mai cu seamă pentru voi, atît de tineri, de chipeși și de neam ales după înfățișarea pe care o aveți. Voi vă primej-

duiți viața pentru niște hoți, pentru că nu o să puteți rezista primului îndemn la luptă. Să nu credeți că forțele Marelui Rege sînt slabe, chiar dacă satrapul lipsește și că nu puteți fi prinși în cursă cu ajutorul soldaților care sînt aici. Dar eu cred că nu este nevoie să piară atîția oameni pentru o pricină în care poporul nu are nici un amestec. După părerea mea, trebuie ca cei doi rivali să se lupte între ei, primind hotărîrea zeilor și a judecării care va pune capăt pricinii. Aceasta mi se pare drept și voi spune celor din Bessa și locuitorilor din Memfis să stea liniștiți și să nu se lupte fără pricină. Cei care își dispută demnitatea de preot să se lupte unul cu celălalt și prețul victoriei să fie funcția sacerdotală !”

V. Aceste cuvinte ale Arsacei fură primite de toți cei din cetate cu strigăte de bucurie și semne de încuviințare. Ei îl bănuiau pe Petosiris de uneltiri nelegiuite și acum toți se bucurau să scape de o primejdie sigură și apropiată și să alerge alții în locul lor. Cei din Bessa păreau însă cam neîncredători și nu prea voiau să-și lase căpetenia să facă față primejdiei în locul lor. Totuși, Tiamis obținut încuviințarea lor, le arată slăbiciunea și lipsa de pricepere a lui Petosiris în mînuirea armelor și îi liniștește, spunîndu-le că pornește la luptă avînd avantajul de partea lui. De fapt, tocmai această superioritate a lui Tiamis se părea că o făcuse pe Arsace să le propună lupta. Se gîndea că va putea astfel să-și atingă scopul pe care îl urmărise fără să se bage de seamă, pentru că avea prilejul să se răzbune pe Petosiris, expunîndu-l loviturilor unui adversar cu mult mai puternic decît el. Poruncile ei au fost îndeplinite în mare grabă și Tiamis plin de ardoare îl provocă imediat pe fratele său la luptă, pregătindu-se să se înarmeze cît putea de repede. Teageue îl încu-

raiașe în fel și chip, în vreme ce-i punea pe cap coiful său cu panăș frumos de aur strălucitor și, ca să fie mai sigur, îi încheie el restul armurii. Pe Petosiris, dimpotrivă, trebuiră să-l împingă la porunca Arsacei în afara zidurilor, fără să țină seama de vaietele și strigătele lui și să-i pună armura cu de-a sila. Cînd îl văzură astfel, Tiamis îi spuse lui Teagene: „Nu-l vezi, prietene, că tremură de frică?” „Îl văd, îi răspunse el, dar ce-ai de gînd? Nu e un dușman ca toți ceilalți, îl ai în față pe fratele tău!” „Ai dreptate, zise el, acesta e și gîndul meu, sînt hotărît să-l înving, dacă zeii țin cu mine, dar nu vreau să-l omor. Minia și răzbunarea pentru răul ce mi l-a făcut sper că nu au atîta putere asupra mea, încît să mă întinez omorînd un om care a supt la același sin ca și mine și să plătesc prin sîngele unui frate o jignire care a trecut și dobîndirea unor onoruri care vor veni!” „Aceasta înseamnă, îi răspunse Teagene, să vorbești ca un om de inimă și care cunoaște bine viața. Dar mie nu ai să-mi spui nimic? Lupta nu mi se pare grea, totuși, soarta pregătește adeseori surprize oamenilor!” „Dacă-l înving, ai să vii să stai cu mine în cetate și o să împărțim aceeași soartă, iar dacă speranțele mele vor fi înșelate, ai să devii căpetenia celor din Bessa, care îți sînt cu toții credincioși și ai să duci o viață de luptă și de hoție, pînă ce zeii îți vor da un viitor mai bun!”

VI. Zicînd acestea, se îmbrățișară cu lacrimi în ochi și se sărutară. Teagene rămase acolo înarmat, ca să bage de seamă ce se întîmplă. Fără ca cineva să-și dea seama, Arsace se uita ținută la el și se mulțumea cel puțin privindu-l. Tiamis se năpusti asupra lui Petosiris, care în loc să-i țină piept, îndată ce-l văzu pe adversar venind spre el, se în-

toarse și fugi spre porți ca să se pună la adăpost în cetate. Dar nu izbuti, pentru că paznicii porților aveau grijă să nu-l lase să treacă prin nici un loc. Atunci începu să fugă din toate puterile în jurul cetății, după ce își aruncă mai întâi armele. Teagene, neliniștit de soarta lui Tiamis și din dorința de a urmări lupta, porni pe urmele lui, însă fără arme, ca să nu fie bănuț că vrea să-l ajute pe Tiamis. Își puse scutul și lancea pe locul unde se așezase, în apropierea Arsacei, lăsînd-o astfel să se uite la arme în lipsa lui și porni în fugă după ei. Tiamis nu-l putea ajunge pe Petosiris, deși acesta nu era cu mult înaintea lui. Părea că e mereu gata să-l prindă, dar scăpa de fiecare dată și se depărta pentru că, în vreme ce el era fără arme, Tiamis alerga înarmat¹. Înconjuraseră de acum de două ori zidurile și mai aveau puțin pînă să termine și al treilea ocol, cînd Tiamis își cumpăni lancea în urma fratelui său și îl amenință că îl lovește dacă nu stă pe loc. Mulțimea înșirată pe ziduri urmărea cele ce se vedeau, ca la teatru. În acea clipă ori un zeu, ori soarta care călăuzește toate acțiunile oamenilor interveni cu un episod nou în tragedia care se desfășura, adăugînd începutul unei alte drame. Îl aduse în scenă pe Calasiris, tocmai la timp ca să urmărească această cursă nenorocită și ca să asiste ca martor nefericit la lupta pe viață și pe moarte dintre fiii săi. Acest tată care înfruntase atîtea încercări și făcuse totul, pînă la a pleca în exil și a duce o viață rătăcitoare pe meleaguri străine spre a nu vedea un lucru atît de îngrozitor, era silit acum să privească ceea ce îi prezisese zeii că se va întimpla într-o bună zi. Văzînd de departe cese

¹ Descrierea luptei se aseamănă cu pasajul din *Iliada*, XXII, 136 și urm., înfățișînd lupta lui Hector cu Ahile.

petrece, el își aduse aminte de preziceri, își dădu seama că aceia erau copiii lui și, în ciuda vârstei, începu să alerge cu o repeziciune la care nimeni nu s-ar fi așteptat de la un om atât de bătrîn, ca să ajungă înainte ca ei să se omoare unul pe altul.

VII. Îi ajunse și nu contenea să alerge pe lingă ei: „Ce faceți, Tiamis și Petosiris, le striga, ce faceți, copiii mei!” repeta el mereu, dar aceștia nu-și recunoșteau tatăl din pricina zdrențelor de cerșetor cu care era îmbrăcat și luptînd mai departe, credeau că e vreun cerșetor sau vreun nebun și nu îl ascultau. Dintre cei aflați pe ziduri, unii se mirau că se aruncă cu atîta nepăsare între cei care se luptau, iar alții rîdeau văzîndu-l pe acest smintit care se avînta într-o cursă zadarnică. Bătrînul însă înțelesese că veșmintele lui mizerabile făceau să nu poată fi recunoscut și, azvîrlînd zdrențele, își desfăcu părul și îl lăsă liber, cum îl purtau preoții. Își aruncă bastonul pe care-l purtase în mînă și se opri în fața lor, apărîndu-le în toată măreția lui, datorită bătrînetii și rangului de preot. Îngenuncha încet și întinse spre ei mîini rugătoare, plîngînd și vîitîndu-se: „Copiii mei, sint eu, Calasiris, tatăl vostru, opriți-vă, sfîrșiți lupta aceasta nebunească și nenorocită. Tatăl vostru e aici, în fața voastră, aveți respect pentru cel ce v-a dat viață!” Încremenîți, clătîindu-se, ei îl priviră lung, să nu se înșele și se aruncară apoi la picioarele lui. Nu era o închipuire, aveau în față pe tatăl lor. Îi chinuiau sentimente diferite, bucuria de a-și revedea tatăl sănătos după ce-l crezuseră mort, regretul și rușinea de a-l fi întîlnit astfel, nesigurauța plină de teamă pentru ce avea să se întîmple. Cei de față, uluiți, nemîșcați și fără glas, priveau fără să înțeleagă nimic, asemenea unor statui. Atunci apăru în scenă un nou

personaj, Haricleea. Venind în urma lui Calasiris, ea îl recunoscuse de departe pe Teagene, pentru că îndrăgostiții văd foarte bine atunci când e vorba să-i recunoască pe cei pe care-i iubesc și adeseori mersul sau silueta unui necunoscut, văzut chiar la distanță și din spate le dă, din pricina asemănării, impresia că este chiar acela. Văzându-l însă pe acesta, se repezi fericită spre el, îl îmbrățișă strâns, se atîrnă de gîtul lui și, fără să mai poată vorbi, începu să plîngă și să suspine. El însă, văzînd figura aceea murdară, pe care ea se străduise să și-o urîțească și veșmintele vechi și rupte, crezu că este vreo nenorocită, o adevărată cerșetoare. Se îndreptă și o împinse de o parte. Dar pentru că ea nu-l lăsa și-l împiedica să vadă ce făcea Calasiris, o îmbrînci. „Ei, Pithyanule, îi zise ea încet, nu-ți mai aduci aminte de torță?” Izbit de vorbele ei, Teagene își aminti că torța era semnul lor de recunoaștere; se uită atent în ochii Haricleei și aceștia, asemenea razelor care străbat prin nori, îl orbiră cu strălucirea lor. El o luă în brațe cu dragoste. Toată mulțimea alergase spre locul ridicat unde stătea Arsace, care cu inima plină de gelozie o privea pe Haricleea în vreme ce se desfășurau aceste scene nemaivăzute.

VIII. În felul acesta lupta nelegiuită a celor doi frați, care părea că nu se va încheia fără sînge lău sfîrșit și tragedia avu un deznodămînt de comedie. Un tată îi vede pe fiii lui înarmați, înfruntîndu-se în luptă și ei sînt gata să piară sub ochii celui care le-a dat viață. Dar la îndemnul lui pacea revine între ei. Zadarnic a fugit ca să scape de neîndurătoare hotărîre a soartei: s-a reîntors din fericire la timp, ca să ia parte la întîmplările prezise de soartă. Fiii lui își revăd tatăl după zece ani de absență și călătorii. Cel ce fusese pricina acestei rivalități

7
pentru demnitatea sacerdotală, ajunsă pînă la vîrsare de sînge, va fi încununat curînd chiar de ei, care îl vor însoți după ce îi vor înapoia însemnele. Dar pentru toți scena cea mai interesantă a dramei era aceea în care apăreau Haricleea și Teagene. Acești doi eroi, atît de frumoși și plini de farmec care se întîlniseră tocmăi cînd își pierduseră orice speranță, atrăseseră atenția tuturor privitorilor. Mulțimea se coborîse de pe ziduri și se răspîndise prin porți, în aîmp. Erau acolo oameni de toate vîrstele. Cei tineri, abia ajunși în pragul maturității alergară spre Teagene. În jurul lui Tiamis veniră oameni în puterea vîrstei, care îl cunoscuseră pe vremuri. Fetele din Memfis, care începeau să se gîndească la măritis, o înconjurau pe Haricleea, iar bătrînii și preoții erau lingă Calasiris. Astfel cu toții formară un fel de procesiune. Tiamis îi trimise înapoi pe cei din Bessa, mulțumindu-le pentru credința lor și făgădui să le trimită curînd, cînd va fi lună plină, o sută de boi, o mie de oi și cîte zece drahme pentru fiecare din ei. Își petrecuse brațul tatălui său peste gît ca să-l ajute să meargă și să sprijine pașii șovăitori ai bătrînului, pe care bucuria bruscă și neașteptată îl slăbise. Petosiris făcea și el la fel de partea cealaltă, și bătrînul, astfel condus, se îndrepta în lumina torțelor spre templul zeiței Isis în bucuria și aclamațiile tuturor, în sunet de sirinx și de flaute sacre care îi îndemna la dans pe tinerii zburdalnici. Arsace îi urmă și ea pe ceilalți. Înconjurată de garda ei personală mergea de-o parte într-un cortegiu strălucitor și mîndru, acoperită de podoabe și de aur. Ea intră în templul zeiței Isis ca să pară că vine cu toată mulțimea, dar de fapt, pentru a afla ceva despre Teagene, care de altfel îi interesa pe toți. Dar bucuria ei i-o strica Haricleea, pe care Teagene o conducea, ținînd-o de mină și croindu-i drum prin

mulțime. Săgețile ascuțite ale geloziei pătrunseră în inima Arsacei. Ajuns în sanctuar, Calasiris îngenunche, îmbrățișă picioarele statuii și rămase mult timp astfel, ca și mort. Cei doi frați îl ajutară să-și revină și cu mare greutate el reuși să stea în picioare și să închine libațiuni și rugăciuni zeiței. Își scoase de pe cap cununa de preot și o puse pe capul lui Tiamis, spunând mulțimii că era prea bătrîn de-acum și că-și prevedea sfârșitul aproape. Astfel că fiul său cel mai mare trebuie după tradiție să primească demnitatea de preot, pentru că avea de altfel calitățile sufletești și forța fizică cerute de îndeplinirea îndatoririlor sacerdotale.

IX. Murmurul mulțimii care era de față arăta că înecuvintează toate acestea, iar el plecă împreună cu copiii săi și cu Teagene într-o parte a templului în care se afla locuința preoților. Ceilalți plecară unul câte unul, doar Arsace nu putea să se hotărască: se întoarce de mai multe ori, prefăcându-se că se roagă. În cele din urmă ieși din templu, întorcându-se însă mereu, cit timp putea să-l mai vadă pe Teagene. Ajunsă în palatul regal, se duse de-a dreptul în camera ei, se aruncă pe pat îmbrăcată și rămase întinsă fără să scoată o vorbă. Femeia aceasta îndrăzneată și pasionată fusese cuprinsă, la vederea frumosului Teagene, de o patimă mai puternică decât toate cele pe care le avusese pînă acum. Zăcu toată noaptea întorcându-se neconținut pe-o parte și pe alta și gemînd în neștire. Din cînd în cînd se scula, apoi se așeza din nou pe pat, se dezbrăca pe jumătate și se culca din nou. O chema mereu pe sclavă fără pricină și apoi o lăsa să plece fără să-i spună nimic. Într-un cuvînt, dragostea ei se transformase pe încetul în nebunie, cînd intră în cameră bătrîna Cibeles, sclava devotată a Arsacei, care îi era complice

în toate aventurile ei amoroase¹. Ea văzu tot ce se petrecea la lumina unei lămpi care își revărsa razele asupra îndrăgostitei Arsace, nu mai puțin strălucitoare ca aceasta. „Cine-i cel a cărui vedere o chinuie pe fetița mea? Cine este atât de mândru și de smintit să reziste în fața frumuseții tale, să nu vadă în dragostea ta fericirea pe pământ și să-ți disprețuiască bunăvoința? Spune-mi numai, draga mea copilă! Nu există om atât de tare pe care să nu-l pot ademeni. Spune-mi și o să aifără greș ceea ce-ți dorești. Cred că ți-am dat de multe ori dovezi de iscusința mea!”

X. Ea continua să vorbească așa, la picioarele Arsacei, pe care o măgulea în fel și chip, căutînd să-i smulgă o mărturisire. După un timp aceasta îi spuse: „Mamă, am fost lovită ca niciodată. M-ai ajutat de multe ori în situații asemănătoare, dar de astă dată nu știu dacă ai să poți reuși. Lupta care trebuia să se desfășoare astăzi în afara zidurilor nu a mers pînă la vărsare de sînge și rivalii s-au împăcat printr-o pace neașteptată. Pentru mine însă a fost semnalul altei lupte mai grele și sint rănită nu pe miini, ci în adîncul sufletului. E de vină tînărul pe care l-am văzut, spre nenorocul meu, pe cînd alerga alături de Tiamis, în timpul luptei lui. Vezi bine, mamă, de cine vorbesc. Strălucea între toți ceilalți, de o frumusețe fără seamăn; și-ar da seama și un om simplu care nu simte lucrurile frumoase, dar cu atât mai mult tu, care te pricepi. Acuma, dragostea mea, îmi cunoști suferința, e rîndul tău să faci tot ce se poate și să te folosești de îndelunga ta price-

¹ Rolul Cibelei, al doicii intrigante se regăsește nu o dată în literatura antică, devenind un personaj tradițional de comedii și drame.

pere de veche ademenitoare, dacă vrei s-o salvezi pe stăpîna ta, pentru că n-o să mai poată trăi dacă n-o să-l am cu orice preț!“ „Îl cunosc pe tinăr, răspunse bătrîna, are piept și umeri lați, își poartă capul drept și mîndru și îi întrece pe toți cu înălțimea lui. Are ochi albaștri și privire cînd blindă, cînd crudă; părul îi coboară în plete lungi și obrajii lui sînt acoperiți de o barbă blondă, mijită de curînd. Am văzut că la el s-a repezit dintr-o dată o femeie străină, destul de frumoasă dar, pe cît mi se pare, fără rușine, care se atîrna de el și-l ținea înlănțuit. De el e vorba, stăpînă, așa e?“ „De el, mamă! Mi-am amintit la timp de purtarea nerușinată a nenorocitei aceleia, plecată din vreun loc cu faimă proastă, una din cele multe, cu o frumusețe boită, nerușinată și tipătoare. Și totuși are mai mult noroc decît mine pentru că și-a găsit un asemenea iubit!“ Auzind asemenea cuvînte, bătrîna își stăpîni un zîmbet, care-i schimonosi buzele. „Ai încredere, stăpînă, pînă acum străinul a crezut-o frumoasă, dar dacă o să-l aduc să te cunoască pe tine și frumusețea ta, o să lase la o parte, cum se zice, arama pentru aur și o s-o părăsească pe curtezană, care o să-i facă ochi dulci în zadar, căci n-o să-i mai folosească la nimic!“ „Dacă ai să faci asta, iubita mea Cibelee, ai să mă vindecî dintr-o dată de două rele: de dragoste, dîndu-mi-o, și de gelozie, eliberîndu-mă de ea!“ „Am să fac tot ce am să pot, continuă bătrîna. Hai, liniștește-te, nu te mai zbuciuma acum. Nu dobîndești nimic dacă ești abătută și descurajată, ai încredere!“

XI. După ce vorbi astfel luă lampa, închise ușa camerei și se duse. Cînd se făcu ziuă se îndreptă spre templul zeiței Isis însoțită de un eunuc din palat și de o slujitoare, pe care o pusese să aducă

turte și alte ofrande. Ajungînd în fața porții, spuse că avea de gînd să facă un sacrificiu din partea stăpînei sale Arsace, care voia să se ferească de amenințarea unui vis rău¹. Paznicul însă n-o lăasă să intre. „Templul este închis, spuse el. Profetul Calasiris s-a întors acasă după ce a lipsit multă vreme și a dat ieri seară în cinstea prietenilor un ospaț bogat în timpul căruia părea vesel și bine dispus. După terminarea mesei a făcut libații și s-a rugat mult timp zeiței. Apoi le-a spus copiilor că de acum înainte n-o să-i mai vadă și le-a recomandat să vegheze mai cu seamă asupra tinerilor greci pe care i-a adus cu el și să-i ajute din toate puterile să-și atingă țelul. S-a dus pe urmă să se culce și fie că din prea multă bucurie a avut spasme violente ale căilor respiratorii, care i-au înfrînt în scurt timp trupul obosit de ani, fie că zeii i-au dat un sfîrșit pe care îl cerea el, la cîntatul cocoșilor l-au găsit mort. Fiii, neliniștiți de cele ce le spusese bătrînul, l-au vegheat toată noaptea. Acum, continuă paznicul, am trimis după toți preoții și profeții din cetate ca să fie înmormîntat după obiceiul locului. Trebuie să plecați pentru că timp de șapte zile nu pot să facă sacrificii sau chiar să intre în templu decît cei care oficiază serviciul divin.”² „Dar atunci, unde vor locui străinii de care vorbești?” continuă Cibeles. „În apropierea templului, într-o casă pe care a pregătit-o cu grijă pentru ei Tiamis, noul profet. Dar uite-i că vin. Se supun legii și pleacă din templu.” Cibeles văzu aici prilejul de a pune mina pe

¹ Grecii aveau obiceiul să facă sacrificii în urma viselor urite, pentru a se feri de prevestirile lor.

² Lucian (*Zeița siriană*, 52) spune același lucru: la moartea unui preot al Cibeles, ceilalți, după ce îl înmormîntează, se retrag timp de șapte zile fără să mai comunice în nici un fel cu nimeni din afară.

pradă. „Atunci neocorule¹ iubit de zei, e în puterea ta să faci un serviciu străinilor și în același timp și nouă și mai ales Arsacei, sora Marelui Rege. Știi că ține ea la greci și cu ce bucurie primește oaspeți. Spune-le acestor tineri că din ordinul lui Tiamis îi s-a pregătit o locuință la noi.“ Slujitorul templului încuviință, fără să bănuiască gândurile ascunse ale Cibelei. Credea că ea se arată astfel binevoitoare față de străini, trimițându-i la palatul satrapului și în acest timp îi mulțumea și pe cei care-i cereau aceasta fără nici un rău sau pericol pentru cineva. Când îi văzu pe Teagene și pe Haricleea apropiindu-se triști și înlăcrămați, le spuse: „Pesemne că vi s-a spus că la noi datina ne oprește să plingem și să jelim un profet. Trebuie să-l înmormintăm cu bucurie și să-l fericim că a intrat într-o altă viață mai bună și mai plină de mulțumiri. Așa cere legea noastră sfântă din strămoși. Voi însă sînteți totuși iertați că îl plingeți, cum mi-ați spus, pe tatăl și pe protectorul vostru, singura voastră speranță. Dar nu trebuie să fiți atît de deznădăjduiți. Se vede că Tiamis nu a moștenit numai demnitatea de preot dar și bunăvoința pe care v-o arăta propriul său tată și primul lui gând a fost să dea poruncă să vi se poarte de grijă. Vi s-a pregătit o locuință minunată, așa cum și-ar putea dori cei mai fericiți oameni din țară și nu niște străini a căror stare nu prea pare în clipa de față strălucită. Urmați-o pe femeia aceasta, le spuse el, arătînd-o pe Cibelee, și priviți-o ea pe mama voastră!“

¹ Neocor, paznic însărcinat cu supravegherea unui templu. El deținea cheile și deschidea porțile la orele stabilite, supraveghînd în același timp curățenia. Servea de ghid publicului, căruia îi explica ce opere de artă se aflau în templu. Funcția lui era socotită de o mare importanță și cinste.

XII. Aceștia făcură întocmai cum li se spusese, cu acea supunere a oamenilor copleșiți de o nenorocire neașteptată. Pe de o parte se bucurau să aibă un loc unde să se poată refugia și ascunde. Cu siguranță însă că nu s-ar fi dus dacă ar fi putut prevedea tragedia care urma să se desfășoare în această locuință prea strălucită și nenorocirile care îi așteptau acolo. Soarta care se înversuna asupra lor, după ce le dăduse cîteva leasuri de răgaz și îi lăsase să guste o bucurie scurtă, avea să-i supună curînd la încercări și să-i părăsească, sclavi de bunăvoie, cum s-ar putea spune, în mîna dușmanei lor. Sub aparența unei ospitalități binevoitoare pe care le-o oferea, făcea din cei doi tineri încrezători adevărați prizonieri. Este foarte greu pentru niște călători să nu fie aidoma unor orbi în țările străine, pe care nu le cunosc. Cînd ~~ajunseră~~ ajunseră la palatul satrapului și se văzură în fața porții mărețe, mai impunătoare și mai înalte decît cele ale caselor obișnuite, cu paznici și o mulțime de sclavi, se uitară uimiți și tulburați la această locuință care se potrivea acum atît de puțin cu nefericirea lor. O urmară totuși pe Cibeles care își inteți îndemnurile și incurajările, numindu-i „copilașii ei dragi” și asigurîndu-i că pot să se ducă îndată în încăperile care le fuseseră pregătite. În cele din urmă îi conduse în locuința ei, unde stătea de parte de ceilalți, îi scoase afară pe toți și cînd rămase singură cu ei, se așeză jos și le vorbi astfel: „Copiii mei, cunosc pricina durerii voastre, știu că voi deplîngeți moartea profetului Calasiris, care vă era ca un tată. Ați face bine să îmi spuneți cine sînteți și de unde veniți. Îmi dau seama că sînteți greci și după înfățișare păreți de neam. Chipul mindru și privirea strălucitoare dovedesc originea voastră nobilă. Dar din ce parte a

Greciei, din care cetate sînteți? Ce întîmplări v-au adus pînă aici? Aș vrea să știu, așa că spuneți-mi, în interesul vostru, ca să pot să o lămuresc pe stăpîna mea Arsace, sora Marelui Rege și soția lui Oroondates, cel mai mare dintre satrapi. Ea iubește grecii și este bună și binevoitoare față de străini. Dacă are să vă cunoască, o să vă primească bine, așa cum vi se cuvine. O să aveți mai multă încredere într-o femeie care nu vă este străină, căci și eu sînt din Grecia, din Lesbos; am venit aici ca sclavă, dar am o viață mai bună decît în patria mea. Eu sînt totul pentru stăpîna mea. Ea, dacă se poate spune, nu trăiește decît prin mine, nu vede decît prin ochii mei, eu sînt sufletul ei, urechile ei, totul. Eu o fac să cunoască oameni curați la suflet și îi împărtășesc toate tainele!“ În acest timp Teagene lega cuvintele Cibelei de purtarea pe care o avusese Arsace față de el cu o zi înainte. Își aminti insistența privirilor ei lipsite de rușine și semnele repetate ale dorinței ei nerușinate. Nu prevedea nimic bun pentru viitor. Tocmai se pregătea să răspundă bătrînei, cînd Haricleea îi spuse încet la ureche: „Adu-ți aminte de sora ta în tot ce ai de gînd să-i spui!“

XIII. El înțelese sfatul. „Mamă, spuse, sîntem greci, așa cum ți s-a spus, și sîntem frați. Părinții noștri au fost răpiți de hoți. Am plecat să-i căutăm, dar am fost și mai nenorociți decît ei, pentru că am căzut în mîinile unor oameni și mai cruzi care ne-au luat toată averea noastră, care nu era mică. Abia am putut să ne salvăm viața. Norocul nostru a fost că l-am întîlnit pe preafericitul Calasiris cu care am venit aici, pentru că aveam de gînd să trăim de-acum încolo alături de el. Și acum sîntem singuri și părăsiți, lipsiți de toate și mai ales de

acela pe care îl priveam ca pe un tată, cum de altfel și era pentru noi. Iată ce am avut de pățimit. Îți mulțumim din toată inima pentru bunătatea cu care ne-ai întâmpinat. Ne-ai face însă un bine și mai mare dacă ne-ai găsi un adăpost unde să locuim singuri și departe de toți, în loc să ne aduci așa cum ne-ai spus cu atita bunătate aproape de Arsace și să amesteci viața tristă a unor străini rătăcitori cu viața ei strălucitoare și fericită. Așa cum știi, se cuvine să cunoaștem și să ne împrietenim numai cu oameni de aceeași condiție cu noi!“

XIV. Auzind acestea, Cibeles nu se putu opri să nu arate pe fața ei cât de mult se bucura aflînd că erau frate și soră. Ea se gîndea că Haricleea nu va fi cu nimic o piedică în calea dragostei Arsacei. „Frumosule tînăr, zise ea, n-ai vorbi astfel de Arsace, dacă ai cunoaște-o îndeaproape pe această femeie. Ea se descurcă în orice împrejurare și se bucură mai ales cînd ia sub a ei ocrotire pe cei năpăstuiți de soartă. Deși este de neam persan, iubește Grecia și îi place să le fie de ajutor celor care vin de acolo, pentru că îi sînt nespuse de dragi obiceiurile și tovarășia grecilor. Să n-aveți nici o grijă. Tu vei fi tratat cu toată cinstea cuvenită unui bărbat, iar sora ta va fi prietena și însoțitoarea Arsacei. Dar cu ce nume trebuie să vă anunț?“ Aceștia îi răspunseră că se numesc Teagene și Haricleea. Ea le răspunse să aștepte acolo și alergă la Arsace, după ce îi porunci bătrinei slujnice de la poartă să nu lase pe nimeni să intre și să-i oprească pe tineri să iasă afară. „Nici pe fiul tău Ahemenes dacă vine? întrebă slujnica. A ieșit la puțin timp după plecarea ta spre templu. S-a dus să-și îngrijească ochii, pentru că, după cum știi, îl mai dor puțin.“ „Nici pe el, răspunse Cibeles. Închide poarta, ține cheia

la tine și spune că am luat-o eu!“ Așa și făcură. Abia se depărtase Cibeles, că Teagene și Haricleea, profitind de faptul că erau singuri, începură să se vaite și să-și plingă nenorocirea care-i făcea să gândească și să vorbească la fel. Se chemau încontinuu plingându-se: „O, Teagene!“, „O, Haricleea!“ „Ce înseamnă această nouă nenorocire care a dat peste noi?“ întreba unul. „Ce încercări ne mai așteaptă oare?“ repeta celălalt, îmbrățișându-l printre lacrimi și sărutări. În cele din urmă amintirea lui Calasiris care abia murise îi făcu să plingă și mai ales pe Haricleea care îl cunoscuse mai mult timp și se bucurase mai mult de grija și bunătatea lui. „O, Calasiris! îl chema ea plângând. Nu mai pot să mă folosesc de numele drag de tată pentru că soarta crudă a vrut să mă lipsească de bucuria aceasta, de fiecare dată când mi-a fost dată. Pe cel care mi-a dat zile nu l-am cunoscut, pe cel care a adoptat-o pe Haricleea, din nenorocire l-am trădat. Un altul m-a luat, m-a crescut și m-a salvat, dar l-am pierdut și casta profetilor nu-mi dă nici măcar dreptul să plîng după datină la căpătîiul lui. Tu, protectorul și salvatorul meu, și acum pot să-ți spun și tatăl meu în ciuda soartei, aici și așa cum pot, îți ofer libațiunea lacrimilor mele și darul părului meu!“ Și zicînd aceasta, ea începu să-și smulgă părul, dar Teagene o împiedică. Îi ținu miinile și o rugă să se liniștească, în vreme ce ea continua să se jelească: „La ce bun să mai trăiesc? Ce speranțe mai avem în fața noastră? Calasiris, care ne conducea prin țara aceasta străină și ne îndrepta pașii rătăcitori, cel care trebuia să ne ducă în țara noastră și să ne înapoieze părinților noștri, sprijinul nostru în nenorocire, cel care ne ajuta și ne scăpa de greutăți, singura noastră salvare a pierit și sintem acum ca un car nenorocit, lipsit de vizitiu și pără-

sit într-o țară necunoscută. Nu cunoaștem drumurile pe mare, nici pe uscat. Ne-a părăsit sufletul acesta sfânt și bun, înțelept și venerabil, căruia nu i-a fost dat să-și vadă binefacerile încununate!"

XV. În vreme ce Haricleea se plingea astfel și Teagene adăuga propriile lui vaiete, mai încet totuși ca să n-o sperie pe Haricleea, apărură Ahemenes. El găsi poarta închisă cu cheia și o întrebă pe slujnică din ce pricină. Aceasta îi răspunse că mama lui a încuiat-o astfel. Se apropie de poartă mirat, auzi vaietele Haricleei, se aplecă și privi prin gaura cheii; văzu ce se întâmpla și o întrebă pe slujnică cine erau străinii care se aflau acolo. Ea îi răspunse că nu știe nimic, doar că un tânăr și o fată, străini după câte credea, fuseseră aduși aici de mama lui. El se aplecă din nou și căută să-i vadă mai bine pe cei pe care abia îi zărea. Haricleea îi era cu totul necunoscută, dar frumusețea ei îl umplu de admirație și el își închipui ce minune putea să ofere ea ochilor, atunci când nu plingea. Admirația îl împingea pe nesărit spre dragoste. În ce-l privește pe Teagene, parcă îl recunoaște ca prin ceață, nesigur. Ahemenes era încă ocupat să se uite dincolo când veni Cibelee, care își golise sacul ei de știri despre tineri. Ea o lăudase pe Arsace pentru norocul ei, căci soarta îi ofere pe neașteptate ceea ce toată iscusința și cu toate vicleniile nu i-ar fi putut da: un iubit în propria-i casă, care s-o vadă și pe care să-l vadă fără primejdii. I-a mai spus și altele de același fel, tocmai bune să o înflăcăreze pe Arsace, care voia acum să se ducă să-l vadă pe Teagene. Ea abia reuși s-o oprească pentru că voia ca stăpîna sa să apară în fața tînărului nu cu fața palidă și cu ochii umflați de nesomn, ci atunci când o zi de odihnă îi va reda frumusețea

obișnuită. După ce o încurajă astfel și o asigură că speranțele ei se vor împlini, o învață cum să se poarte și cum să-și primească oaspeții.

XVI. Când se întoarse înapoi, zise: „La ce te uiți acolo, copilul meu?“ „La străinii care sînt în casă. Cine sînt și de unde vin?“ „N-ai voie să știi, dragul meu, îi răspunse Cibeles. Taci, păstrează pentru tine taina fără să vorbești cu nimeni și gîndește-te la ei cît mai puțin. Aceasta e porunca stăpînei mele!“ El se îndepărtă fără vorbe, convins că Teagene era vreun alt iubit destinat Arsacei. Plecînd, își zise însă: „Oare nu e acesta omul pe care mi l-a încredințat Mitranes ca să-l duc lui Oroondates și să-l trimit Marelui Satrap? Cel pe care mi l-au luat cei din Bessa împreună cu Tiamis cu primejdia vieții mele, cînd am reușit să scap numai eu din toată escorta? Oare să mă înșele ochii? Dar văd mai bine, aproape la fel de bine ca de obicei. Pe urmă am și auzit că Tiamis a fost ieri aici și că după o luptă cu fratele lui și-a redobîndit demnitatea sacerdotală. Cred că el este. Dar deocamdată să nu spun la nimeni că l-am recunoscut și să încerc să-mi dau seama ce planuri are stăpîna cu el.“ Acestea au fost gîndurile lui.

XVII. Cibeles, intrînd pe neașteptate în încăperea unde se aflau tinerii, îi văzu triști. La zgomotul porții-care se deschidea ei se așezaseră și își reluasera imediat înfățișarea și chipul obișnuit, dar nu o putură înșela pe bătrînă care îi văzu cu ochii plini de lacrimi. Ea le spuse: „Copiii mei, de ce plîngeți acum cînd aveți tot dreptul să vă bucurați, să vă fîrîciți de norocul vostru? Arsace nutrește față de voi cele mai bune gînduri, așa cum vă doriți voi înșivă. Veți putea să-i fiți prezențați mîine, ea a încuviințat acest lucru și, în așteptare, vă copleșește cu

atenția și bunăvoința ei. Hai, alungați tristețea aceasta copilărească și fără rost. Acum trebuie să vă purtați bine și să vă arătați supuși și ascultători față de voința Arsacei!“ „Mamă, ne-am amintit de moartea lui Calasiris și aceasta ne-a întristat atât, pentru că ne-am gândit la bunătatea lui părintească de care sintem acum lipsiți și nu ne-am putut opri lacrimile!“ „Glumiți, le răspunse ea. Calasiris nu era tatăl vostru și era bătrîn. S-a supus legii obișnuite a naturii și vîrstei. Pentru tine toate depind de o singură ființă: putere, bogăție și toate plăcerile pe care le oferă o tinerețe înfloritoare, pe scurt soarta ta depinde de Arsace, așa că închină-te în fața ei. Lăsă-mă pe mine să-ți arăt cum să te porți cu ea cînd ai s-o vezi, așa cum ți-am spus și cum să-i împlinești poruncile. Așa cum știi, ea are fire poruncitoare și mîndră de regină, datorită și tinereții și frumuseții ei și nu îngăduie nimănui să nu se supună dorințelor ei!“

XVIII. Teagene nu răspunsese nimic la aceste cuvinte, gîndindu-se la propunerile nerușinate și la amenințările pe care le ascundeau vorbele acestea. Peste puțin își făcură apariția cîțiva eunuci care aduseră în vase de aur așa-zisele mîncăruri rămase de la masa satrapului, dar care erau în realitate de o abundență și de un gust neobișnuit. „Acestea sînt trimise de stăpîna oaspeților săi pentru a-i cinsti și a le da un semn de prețuire!“¹ spuseră ei, punînd talerele în fața tinerilor și îndepărtîndu-se. Deoarece Cibele îi îmbia neconținut și ea să nu aibă aerul că răspund printr-un gest nepotrivit atîtor atenții, ei făceau să mănince cîte puțin din ceea ce li se

¹ Perșii aveau obiceiul de a da sau trimite mîncare de la masa lor persoanelor cărora vroiau să le arate prețuire.

adusesese. Aceeași ceremonie avea să se repete seara și în zilele următoare. A două zi în zori, cunucii veniră la Teagene și îi spuseră: „Tinere, stăpîna a poruncit să fii chemat. Noi trebuie să te însoțim la ea. Te bucuri de o atenție cu care nu îți onorează pe mulți!” El stătu nemișcat o clipă, apoi, ca și cum ar fi fost luat cu de-a sila, se ridică și întrebă: „A poruncit să vin singur, sau însoțit de sora mea?” „Singur, fata îi va fi înfățișată aparte. Acum Arsace se află împreună cu înalții demnitari perși și de altfel obiceiul cere să fie aduși separat bărbații și femeile!” Teagene se plecă spre Haricleea și îi spuse încet: „Nu este nici frumos, nici cinstit!” Ea îi răspunse însă că trebuia să nu i se împotrivească la început, ci să se supună și să pară că este gata să facă tot ce voia ea și el îi urmă sfaturile.

XIX. Cei de față îi arătară cum trebuie să se înfățișeze și cum să se adreseze Arsacei și îi amintiră că obiceiul cerea să i se prosterne la intrare, dar el nu răspunse nimic. Intrînd, o găsi așezată pe tronul ei, îmbrăcată cu o mantie de purpură brodată cu aur și împodobită cu o mulțime de brățări scumpe și cu o tiară¹ minunată, cu fața vopsită în chip atrăgător. Străjile stăteau lingă ea în picioare și de fiecare parte a tronului se aflau așezați înalții demnitari. Teagene nu se tulbură. Păru că uitase sfatul Haricleei de a se arăta respectuos și se înălță mîndru la vederea acestui fast pe care-l arătau perșii. Fără să îndoiaie genunchiul, fără să se incline, cu fruntea sus, el spuse: „Te salut, Arsace, fiică de rege!” Cei

¹ Bonetă purtată îndeosebi de parți, armeni, perși și alte popoare din nord-vestul Asiei. Era foarte suplă și se purta pe creștetul capului, fiind prinsă cu o panglică îngustă. Tiara dreaptă era purtată de regii acestor neamuri fiind foarte tare, astfel încît să poată sta pe cap ca o coroană.

de față, miniați, începură să murmure că Teagene, refuzînd să se prosterne dăduse o dovadă de nesupunere și se arătase prea îndrăzneț și lipsit de respect¹. Dar Arsace le spuse surizînd: „Iertați purtarea aceasta unui străin care nu cunoaște obiceiurile noastre, unui grec mai ales, care a luat în țara lui obiceiul de a ne disprețui!“ În același timp, în ciuda protestelor celor de față ea își ridică tiara, ceea ce la perși era un mod de a saluta pe cineva. „Liniștește-te, străine, îi zise ea cu ajutorul unui tâlmaci, pentru că, deși înțelegea limba greacă, nu o vorbea totuși bine. Spune-mi dacă ai nevoie de ceva și dorința o să-ți fie îndeplinită!“ Apoi îl trimise înapoi, făcînd semn eunucilor să-l însoțească. El plecă însoțit de gardă. Văzîndu-l din nou, Ahemenes îl recunoscu de-a binelea. Onoarea deosebită de care se bucura acesta îl miră și el bănuia adevărata pricină, dar nu spuse nimic, așa cum se hotărîse în sinea lui. Arsace dădu un ospăț în cinstea înalților demnitari perși, chipurile pentru a-i cinsti după cum cerea datina, dar în realitate pentru a sărbători venirea lui Teagene. De data aceasta puse să se trimită tinerilor nu numai o parte din mîncările de la masă, ci și covoare și stofe brodate, mîndria Sidonului și Lydiei. Ea le mai trimise și sclavi care să-i slujească pe fiecare, pentru Hariclea o fată, iar pentru Teagene un băiat, amîndoi ionieni și încă foarte tineri. Îi cerea într-una Cibelei să se grăbească să ajungă la scopul pe care-l urmărea (căci nu putea să-și mai stăpînească dorința) și cu o ardoare ce creștea neîncetat, îi porunca să-l asedieze pe Teagene din toate părțile. Ea, desigur, nu-i spunea deschis in-

¹ În Orient toți supușii trebuiau să se prosterne în fața regelui, a înalților demnitari și a tuturor superiorilor, dar obiceiul acesta displăcea, mai ales grecilor (cf. Herodot, VII, 136, 1).

tențiile Arsacei, dar aducînd mereu vorba cu subîn-
telesuri, căuta să-l facă pe tînăr să priceapă. Îi
lăuda bunăvoința stăpînei față de el și sub tot felul
de pretexte cinstite îi dădea prilejul să-i vadă fru-
musețea, nu numai cea pe care o cunoșteau toți, dar
și cea pe care o ascundeau veșmintele. Îi vorbi des-
pre firea iubitoare, despre sufletul bun și despre dra-
gostea ei pentru tinerii plăcuți și viguroși. Pe scuri,
încerca prin tot felul de vorbe să-i arate că îi plăcea
să iubească. Teagene îi lăuda și el bunăvoința Arsa-
cei, prietenia ei față de greci și alte calități de acest
fel și spunea că este mișcat de acestea. În ce privește
propunerile ei necuviincioase, trecea într-adins peste
ele, ca și cum nu le-ar fi auzit de la bun început. Bă-
trînei i se părea că se înăbușă de ciudă și era foarte
necăjită, pentru că își dădea seama că el înțelege
despre ce este vorba și-l vedea că disprețuiește și
respinge toate propunerile ei. Arsace devenea tot
mai greu de stăpînit și o hărțuia repetîndu-i mereu
că nu mai putea să aștepte și să îndure și o punea
să-i promită că-și va ține făgăduielile, dar Cibe-
le născocea mereu motive noi ca să amîne, spunînd
între-o zi că tînărul era hotărît, dar se temea grozav,
sau în alta că dintr-o dată nu se simțea bine.

XX. Trecură astfel cinci sau șase zile. Arsace o
chemase pe Haricleea o dată sau de două ori și, ca
să-l îmblînzească pe Teagene, o primise cu onoruri
și cu bunăvoință. În cele din urmă, silită să vor-
bească fără ocolișuri, Cibe-
le îi declară față de Teagene dragostea Arsacei și îi promise o bogată răs-
plată dacă se va arăta înțelegător. „De ce nu în-
drăznești? adăugă ea. S-a mai văzut vreodată ase-
menea sălbăticie, ca un bărbat atît de tînăr, de
frumos și de viguros să respingă o femeie demnă de
el, care îl iubește atît de mult, să treacă peste ceea

ce i se oferă și peste un lucru atât de plăcut și fără primejdie?! Soțul ei lipsește. Eu, doica ei, care îi știu toate tainele, mă îngrijesc de această întâlnire. Pe de altă parte, pe tine nu te împiedică nimic. Nu ai nici iubită, nici soție și totuși, nu sînt mulți cei care să se fi oprit la asemenea piedici și doar erau oameni deștepți. Au înțeles că, fără să facă nici un rău alor lor, vor dobîndi pentru ei bogății și se vor bucura de plăceri!“ Ea începu să strecoare și amenințări ca să-l convingă. „Femeile puternice, îi spunea ea, care se îndrăgostesc de tineri, devin amare și răzbunătoare dacă sînt dezamăgite și îi pedepesc pe drept pe cei care le-au jignit, respingîndu-le. Nu uita că aceasta este din neamul perșilor și are în vine sînge regesc; sînt chiar cuvintele cu care ai salutat-o tu. Marea putere și autoritate pe care o are îi îngăduie să răsplătească bunăvoința sau să pedepsească nesupunerea, așa cum vrea ea. Tu ești străin, singur și fără apărare. Cruță-te și cruț-o și pe ea. Merită să fie iertată, căci dacă a greșit, tu ai făcut-o să fie astfel înnebunită de dor. Ferește-te de răzbunarea unei femei care te iubește și nu te încrede în supărarea unei îndrăgostite disprețuite. Știu mai mulți care s-au căit și cunosc bine trebuirile dragostei. Părul ăsta alb pe care îl vezi a fost deseori martor la asemenea lupte, dar om atât de neînțelegător și de sălbatic n-am mai văzut!“ Ea se adresă apoi Haricleei în fața căreia era silită să vorbească și să folosească asemenea cuvinte. „Încurajează-l și tu, fata mea, pe acest om care nu știu cum să-l mai numesc, pe fratele tău. Vei avea și tu partea ta din toate acestea. N-ai să fii mai puțin iubită și ai să cîștigi mai multe onoruri, bunuri cîte să-ți ajungă și o căsătorie strălucită. Toate acestea pot să

cucerească și oameni care și-au dobândit de-acum fericirea și eu atât mai mult niște străini, lipsiți acum de toate!”

XXI. Haricleea, cu o față batjocoritoare și cu ochii arzători îi răspunse: „Cel mai de dorit și cel mai bine era ca această Arsace, atât de minunată, să nu ajungă într-o asemenea situație, sau cel puțin să fie tare ca să îndure acest rău. Dar pentru că a căzut și ea pradă unei slăbiciuni omeneste și nu-i în stare, așa cum spui, să-și stăpânească patima, îl sfătuiesc și eu pe Teagene să nu se dea în lături dacă nu are de ce să se teamă pentru el: de pildă că o să cadă fără să știe în cine știe ce necaz pentru el sau pentru ea în ziua în care se va face lumină și stăpînul va afla de desfrîul lor!” La aceste cuvinte, Cibele se repezi la Haricleea, o îmbrățișă și începu s-o sărute: „Așa, copila mea, ție îți este milă de o femeie ca și tine care-i necăjită și ai grijă ca fratele tău să fie în siguranță. Dar fii liniștită în privința asta; cum se zice, nici soarele nu o să bage de seamă!” „Taci acum, îi zise Teagene, lasă-ne să ne gândim!” Cibele ieși imediat. „Teagene, îi spuse atunci Haricleea, chiar în răsfățul pe care ni-l hărăzește soarta, se ascunde mai multă amărăciune decît înșelătoare bunăstare. Oamenii descurecăreți știu întotdeauna să tragă un folos din necazuri și să obțină cît mai multe foloase. Nu știu dacă tu ai de gînd să duci toate acestea pînă la capăt și de altfel nu m-aș împotrivi de loc dacă nu este pentru noi un alt mijloc să ne salvăm. Dar dacă tu, din nefericire, socotești că ni se cuvin asemenea lucruri, nu uita să te prefaci că le încuviințezi. Prin făgăduieli dă speranțe dorințelor acestei femei barbare și ferește-te prin amînări de urmările răzbunării neașteptate pe care ar putea-o unelti împotriva noastră. Potolește-i

prin speranță minia și indulcește-o prin cuvinte bune. Poate că timpul pe care îl câștigăm astfel să ne aducă, dacă vor zeii, un mijloc de salvare. Numai să nu te prinzi în joc, Teagene, și să te lași tîrît într-o faptă nedemnă!" Teagene îi zîmbi: „Văd că și în mijlocul primejdiilor suferi și tu de răul acesta propriu femeilor, de gelozie. În ce mă privește, să știi că îmi este peste putință să mă prefac. E rău nu numai să faci rele, ci și să vorbești. Încolo, dacă o dezamăgesc pe Arsace, o să avem cel puțin un câștig, să nu ne mai supere. Dacă trebuie să sufăr, nu-i nimic, soarta și rațiunea m-au pregătit deja în această viață atît de des încercată, să primesc întîmplările așa cum sînt!" „Fii cu băgare de seamă, ai să ne vii într-o mare încurcătură!" îi răspunse simplu Haricleea.

XXII. În vreme ce ei discutau astfel, Cibeles se întoarse la Arsace și îi redeșteptă speranțele pe care le pierduse, spunîndu-i că lucrurile mergeau spre bine și că Teagene era mai înțeleghător. Apoi se duse la ea și nu se mai ocupă de dîșii toată seara. În timpul nopții o îndemnă stăruitor pe Haricleea care dormea de la început cu ea să o sprijine în strădaniile ei, iar a doua zi îl întrebă pe Teagene ce hotărîre luase. El îi răspunse deschis că refuză și îi spuse să nu mai conteze în nici un fel pe el. Plină de amărăciune, Cibeles se întoarse la Arsace și îi anunță hotărîrea neînduplecată a lui Teagene. Aceasta porunci ca bătrîna să fie dată afară, intră în camera ei și acolo se întinse pe pat, începînd să se lovească singură. Cibeles abia ieșise din încăperile femeilor cînd fiul ei Ahemenes o văzu tristă și cu lacrimi în ochi. „Ți s-a întîmplat vreun necaz, mamă, vreo nenorocire? Vreo veste proastă a supărat-o pe stăpînă? S-a anunțat vreo înfrîngere a armatei? Îi

dau de furcă etiopienii în război stăpînului nostru Oroondates?„ El îi puse astfel o mulțime de întrebări, dar ea își continuă drumul spunîndu-i că vorbește prea mult. Acesta o urmă încăpățînat, o ținu de mină, o mîngîie și o rugă să-i spună și lui pricina amărăciunii ei.

XXIII. Ea îl luă atunci de mină, îl duse într-un colț al grădinii și îi vorbi astfel: „N-aș povesti altuia necazurile mele sau ale stăpînei. Dar ea este nenorocită iar eu sînt într-un pericol de moarte, pentru că, după cîte văd, minia Arsacei va cădea tot asupra mea, așa că trebuie să vorbesc. Poate ai să găsești tu un mijloc s-o salvezi pe aceea care ți-a dat viață și care te-a ținut la sinul ei. Stăpîna îl iubește pe tînărul care stă la noi, dar nu cu o dragoste liniștită și obișnuită, ci cu o iubire care nu se poate vindeca și pe care speram pînă acum s-o putem mulțumi. Dar așteptarea noastră a fost zadarnică. De aceea îi înconjoară cu atîta grijă pe străini și toți le arată bunăvoință. Dar acest neghiob, obraznicul acesta crud a respins chemarea noastră. Ea o să moară, sînt sigură, și o să mă trimită la moarte și pe mine, pentru că am înșelat-o cu făgăduieli mincinoase. Asta e, copilul meu. Dacă poți să faci ceva, ajută-mă, iar dacă nu, pregătește-te s-o îngropi pe mama ta!“ „Și care o să fie răsplata mea, mamă? Deoarece nupot să mă prefac acum față de tine și nici să țin discursuri meșteșugite ca să-ți făgăduiesc ajutorul meu, cînd te văd atît de amărîtă și gata să-ți dai sufletul!“ „Tot ce vrei, poți fi sigur de sprijinul meu, îi răspunse Cibelee. Te-a și făcut paharnic, pentru că mă prețuia pe mine. Vrei vreun grad mai înalt? N-ai decît să spui. Bani ai să primești atîtîia că n-ai să-i poți număra, dacă o salvezi pe ea cînd e atît de nenorocită“. „Mă îndoiam de multă vreme și am înțeles, dar

am așteptat fără să spun vreo vorbă împlinirile care vor urma. Nu vreau nici onoruri, nici bogății. Să-mi dea stăpina în căsătorie pe fata despre care se spune că e sora lui Teagene și dorințele ei vor fi împlinite. O iubesc, mamă, nebunește pe fata aceasta. Stăpina știe din însăși experiență ei ce înseamnă o pasiune puternică. E drept ca ea să vină în ajutorul unui om care suferă de același rău ca și dinsa, cu atât mai mult cu cât îi făgăduiește o izbândă pe care o dorește din toată inima.“ „Nu fi îngrijorat, îi spuse Cibeles. Stăpina o să fie fără îndoială recunoscătoare pentru serviciul binefăcătorului și salvatorului ei. De altfel, poate o s-o înduplecăm chiar noi pe fată. Dar, spune-mi, prin ce mijloc ai s-o ajuți?“ „N-o să-l spun până ce stăpina nu se leagă cu jurămint că mi-o dă pe fată. Iar tu ferește-te să i-o spui dinainte, pentru că mi se pare că e puțin rece și mândră și mi-e teamă că, fără să vrei, ai să dai greș.“ „Ne-am înțeles!“ îi spuse ea și plecă spre încăperile Arsacei. Se aruncă la genunchii ei și îi spuse: „Ai curaj, o să se orînduiască toate cu ajutorul zeilor. Poruncește numai să vină fiul meu Ahemenes!“ „Să vină, răspunse ea, sper că nu vrei să mă mai înșeli o dată!“

XXIV. Ahemenes se înfățișă. Arsace, care aflase totul de la bătrînă, se jură că îi va da de soție pe sora lui Teagene. „Stăpînă, îi spuse atunci acesta: Teagene, care e sclavul tău, să înceteze de a se mai arăta mindru față de stăpîna sa!“ „Ce tot spui acolo?“ îl întrebă ea. El îi spuse toată povestea: Teagene, fusese luat prizonier după toate legile războiului. Mitranes îl trimisese lui Oroondates pentru ca acesta să-i ofere în dar Marelui Rege. El, Ahemenes, după ce primise ordinul să-l aducă, văzuse cum îi fusese luat prizonierul în cursul unui atac îndrăzneț al locuitorilor din Bessa, conduși de Tiamis, atac din

care el însuși scăpase cu greu. La sfârșit îi arată Arsacei scrisoarea lui Mitraneș către Oroondates, pe care avusese grijă să o aducă cu el și îi făgădui, dacă vroia și alte dovezi, să-l cheme martor pe Mitraneș. Când află toate acestea, Arsace respiră ușurată; fără să mai stea pe gânduri ieși din încăpere și se duse în sala obișnuită unde primea supușii, se așeză pe tron și porunci să fie adus Teagene. Acesta veni: „Îl cunoști pe omul acesta?” întrebă ea arătând spre Ahemenes, care stătea în picioare lângă ea. Acesta răspunse că-l cunoaște. Ea îl întrebă în continuare: „E adevărat că atunci când ai fost făcut prizonier i-ai fost încredințat lui ca să te ducă?” El încuviință din nou. „Atunci să știi că ești sclavul nostru! continuă ea. Ai să-ți faci datoria de slujitor și ai să asculți de cel mai mic semn, fie că vrei, fie că nu vrei. Pe sora ta o voi da în căsătorie acestui om care are un rang de frunte în palatul meu, atât din pricina mamei lui, cât și pentru bunele servicii pe care mi le-a adus. Căsătoria va fi celebrată îndată ce se va putea hotărî și se vor face pregătirile pentru o petrecere strălucitoare!” Atins de aceste cuvinte, Teagene socoti că e mai bine să nu-i răspundă și să se ferească de acest atac sălbatic și zise: „Mulțumesc zeilor, stăpînă, că noi ne-am născut în familii nobile și că în mijlocul atîtor nenorociri avem cel puțin norocul să nu cunoaștem sclavia decît lingă tine, care te-ai purtat cu noi cu atîta îngăduință și bunătate cînd noi nu eram decît niște necunoscuți și niște străini. Cît despre sora mea, ea nu este prizonieră, așa că nu este nici sclavă, dar este gata să te servească și să primească rangul pe care ai bunătatea să i-l dai. Gîndește-te așadar și fă ce crezi că e mai bine!” „Să slujească la masă, zise Arsace, printre cei care dau de băut. Ahemenes îi va arăta

care sînt îndatoririle unui paharnic și îl va pregăti astfel dinainte ca să-l servească pe rege.“

XXV. Aceștia pleacă împreună: Teagene trist și cu un aer gînditor se întreba ce să facă în vreme ce Ahemenes îl copleșea cu ironii mușcătoare. „Iată-l și pe tîmărul nostru care înainte ne arăta un dispreț adînc, care nu știa să-și încovoieie gîtul, care era liber și nu se putea hotărî să-și plece capul ca să salute. Poate ai să te inclini mai bine acum, dacă nu vrei ca pumnii mei să te învețe să stai aplecat!“ Arsace le spusese celorlalți să plece și rămase singură cu Cibeles. „Acum, îi zise ea, nu mai poate să invoce nici un motiv. Spune-îi tîmărului acesta semet că, dacă se supune și-mi face pe plac, va obține libertatea și va trăi în cea mai mare bogăție. Dar dacă, dimpotrivă, se încăpățînează să se împotrivească, o să aibă de-a face cu o femeie disprețuită și cu o stăpîină minioasă; va fi tratat ca ultimul și cel mai nemernic dintre sclavi și va îndura fel de fel de pedepse!“ Cibeles se duse să-i spună lui Teagene voința Arsacei și adăugînd și propriile ei îndemnuri, îi spusese tot ce i se părea folositor ca să-l hotărască. Teagene o rugă să aștepte puțin. Rămas singur cu Haricleea, strigă: „S-a sfîrșit cu noi, Haricleea! Cum se zice, ne-au fost tăiate toate funiile, ne-a fost smulsă pentru totdeauna și ancora cea din urmă. Și ne-am pierdut pînă și numele de oameni liberi pe care îl păstram în nenorocirea noastră. Acum am căzut din nou în sclavie!“ Și îi spusese apoi tot ce se întîmplase. „De-acum înainte sîntem la bunul plac al acestor barbari, trebuie să îndurăm toanele stăpînitorilor noștri ca și ceilalți condamnați. Și le-am putea răbda, dar ce e mai grozav e că Arsace a făgăduit mîna ta lui Ahemenes, fiul Cibeles. Dar aceasta n-are să se întîmple sau cel puțin eu n-am s-o

văd. Atît cît trăiesc şi am să am o sabie sau orice altă armă, jur să împiedic asta. Ce să fac? Ce mijloc să născocesc ca să scăpăm de unirile acestea îngrozitoare, a mea cu Arsace şi a ta cu Ahemenes?“ „Unul singur, îi răspunse Hariclea. Să o primeşti pe a ta ca să mă scapi pe mine!“ „Să nu spui aşa ceva, sărmana de tine! Soarta care se înverşunează împotriva noastră sper că nu o să aibă niciodată atîta putere încît să mă împingă pe mine, care te-am respectat totdeauna, Haricleea, la o legătură neîngăduită cu o altă femeie. Dar cred că am găsit un mijloc de scăpare, nevoia îl învătă pe om!“ El se duse la Cibeles şi îi spuse: „Mergi la stăpînă şi spune-i că vreau s-o văd singură şi fără martori!“

XXVI. Bătrîna crezu că totul se aranjase şi că Teagene se preda. Se duse s-o anunţe pe Arsace care îi porunci să-l aducă pe tînăr după masă. Aşa şi făcură. După ce spuse celor din jurul stăpînei să nu o tulbure şi să nu facă zgomot în preajma camerei luminate de o singură lampă, pentru că restul încăperilor erau în întuneric, ceea ce permitea să nu fie nimeni văzut, îl aduse şi se pregăti să iasă. Dar el o opri: „Stăpînă, las-o pe Cibeles să fie de faţă la discuţia noastră numai cîteva clipe. Ştiu că ea e păstrătoarea credincioasă a tainelor tale!“ El adăugă, luînd miinile Arsacei: „Stăpînă, nu era rea voinţă din partea mea, nici nu-ţi nesocoteam voinţa, dacă am aminat pînă acum să-ţi îndeplinesc porunca. Mă gindeam numai cum s-o fac în deplină siguranţă. Dar de vreme ce o soartă fericită m-a făcut sclavul tău, poţi să te bizui mai mult ca niciodată în supunerea mea. Te-aş ruga numai să-mi faci o favoare pe lingă toate celelalte, atît de preţioase, pe care mi le-ai făgăduit: renunţă la căsătoria lui Ahemenes

cu Haricleea. Ca să nu mai vorbesc de altele, ea este o fată tină ră care se poate lăuda ca fiind de neam nobil; să o măriți cu un servitor ar fi o rușine pentru ea. Altfel, jur pe Soare, pe cel mai frumos dintre zei și pe toți ceilalți, că n-am să-ți fac pe plac. Și dacă cineva îi face vreun rău Haricleei, ai să mă vezi mai degrabă mort sub ochii tăi!" „N-ai nici o îndoială, îi răspunse Arsace, nu vreau să-ți refuz nimic, eu, care sînt gata să mă dau ție. Dar m-am legat cu făgăduială și am jurat s-o dau pe sora ta lui Ahemenes". „Bine, stăpină, dă-i-o pe sora mea, dacă am vreuna. Dar sînt sigur că n-ai să vrei să i-o dai pe logodnica mea legiuită, ar trebui să spun mai degrabă pe soția mea. Și chiar dacă ai vrea, n-ai s-o faci". „Ce spui?" „Adevărul! Haricleea nu este sora mea, ci, așa cum ți-am spus, logodnica mea, așa că tu ești dezlegată de jurămint. De altfel, poți să fii mai sigură, dacă mă căsătorești cu ea cînd crezi tu de cuviință!" Deși cuprinsă de gelozie, la vestea că Haricleea era logodnica și nu sora lui, Arsace îi spuse: „Fie, o să-i dăm altă soție lui Ahemenes ca să-l îmbunăm!" „Am să fac și eu tot ce ai să vrei dacă s-a aranjat aceasta!" zise Teagene înaintînd și sărutîndu-i mîna. Dar se aplecă și, oferindu-i buzele în locul mîinilor, îl sărută. Teagene plecă fără s-o sărute la rîndul său. Îndată ce putu, el îi povesti Haricleei tot ce se întîmplase. Unele amănunte treziră gelozia fetei, dar el îi explică de ce îi făcuse această făgăduială mincinoasă și cum cîștigase mai multe lucruri dintr-o dată. Căsătoria cu Ahemenes, datorită amenințărilor lui, nu avea să mai aibă loc. El găsise un motiv bun ca să scape pe moment de insistențele îndrăgostitei Arsace. În sfîrșit, ceea ce era mai important, puteau spera ca Ahemenes să provoace tot felul de incureături, mîniat că nu obținuse ceea ce spera și supărat pentru

că îl vedea pe Teagene că avea mai multă trecere în fața Arsacei. „Mama lui, adăugă Teagene, pe care am avut grijă s-o chem să fie de față la discuție, îi va povesti totul acestuia. Am vrut ca ea să se ducă să-i repete lui Ahemenes și să fie martoră că întrevăderea mea cu Arsace s-a mărginit numai la vorbe. Fără îndoială, gândul că n-a făcut nici o greșală îi ajunge omului, care poate să nădăjduiască la răsplata divină. Oricum e bine să-i convingi de nevinovăția ta pe oamenii din jurul tău ca să înlături orice îndoială care poate să tulbure această viață trecătoare. Se prea poate, continuă Teagene, ca Ahemenes să încerce să se răzbune pe Arsace, cînd acest om născut sclav (se știe îndeobște ce ură nutrește cel supus față de stăpîn) se va simți jignit și atins de călcarea unui jurămint și va afla că alții îi sînt preferați. Martor al unor păcate vinovate, el nu are să caute departe prilejul de a o atrage în cursă. Adeseori oamenii nu șovăie să se folosească de calomnie ca să se răzbune. Dar el are în mîna lui, fără să mai născocoască, mijlocul de a se răzbuna!”

XXVII. Teagene continuă mult timp să vorbească în chipul acesta și o mai liniște pe Haricleea. A doua zi Ahemenes îl luă să servească la masă, așa cum poruncise Arsace. Ea îi trimisese un frumos veșmînt persan cu care se îmbracă. Trebui, nu fără plăcere, să se împodobească cu lanțuri de aur și cu coliere de pietre prețioase. Ahemenes se pregătea să-i arate cum trebuie să-și îndeplinească îndatoririle de paharnic, dar Teagene se îndreptă singur spre unul din trepiedecele cu cupe și alege una din cele mai frumoase. „N-am nevoie să-mi arate cineva, știu și singur s-o servească pe stăpîna mea. Este ușor și nu e nici un prilej de laudă în aceasta. Dragul meu, dacă situația ta te silește să cunoști această

obligatie, eu ghicesc după instinct și împrejurări ce trebuie să fac!" Și zicînd acestea umplu cupa cu un amestec parfumat și i-o duse Arsacei cu un pas ușor, atingînd-o cu virful degetelor. Băutura îi dădu acesteia elanuri noi. În timp ce bea își aținti ochii asupra lui Teagene și se sătură mai mult cu dragoste decît cu vin. În loc să bea pînă la fund ea mailăsă cîteva picături, ca și cum ar fi vrut să i le lase lui Teagene. Această purtare îl inversună pe Ahemenes și îl umplu de furie și de invidie, astfel încît și Arsace observă privirile mînioase și cuvintele pe care le șoptea la ureche celor defață. După ce se termină masa, Teagene îi spuse Arsacei: „Primul lucru care te rog, stăpînă, este să nu îmbrac acest veșmînt decît la masă!" Arsace încuviință. El își puse hainele obișnuite și plecă însoțit de Ahemenes, care îl învinui de prea multă libertate, de purtări de tînăr nesocotit, pe care stăpîna le trecuse cu vederea pentru prima oară deoarece era străin și nepriceput, dar, adăugă el, dacă mai continuă să se arate mîndru, o să se căiască. „Te previn din prietenie și mai ales pentru că trebuie în curînd să intru în familia ta și să mă însor cu sora ta, așa cum mi-a promis stăpîna mea". În vreme ce el continua să-l certe astfel, Teagene mergea cu capul plecat, pîrînd că nu-l ascultă. Se întîlniră cu Cibeles care se ducea s-o culce pe stăpînă după-masă. Ea observă chipul întunecat al fiului ei și vru să afle pricina. „Tînărul străin este de vină, îi spuse el. Ne-a luat locul nouă. Abia venit, a și fost făcut paharnic. Pe noi ceilalți, care servim la masă de multă vreme și oferim vinul, ne dă în lături, îi întinde cupa și stă alături de stăpînă, îndepărtîndu-ne cu cotul și lăsîndu-ne numai cu numele de slujitori. Să aibă mai multă trecere decît noi și să fie în grațiile stăpînei, mulțumită tăcerii vinovate și a complicității noastre, fie, oricît de

urît s-ar purta. Dar putea cel puțin să se ferească să ne jignească pe noi slujitorii credincioși și cinstiți cînd o ia înaintea noastră.

XXVIII. „Dar o să mai vorbim de asta și altădată. Acum, mamă, aș vrea s-o văd pe logodnica mea, pe dulcea Haricleea, ca să încerc să-mi vindec la vederea ei inima mea rănită!” „Care logodnică, copilule? îi zise Cibele. Mi se pare că te superi pentru nimicuri și treci peste jigniri mai serioase care ți se aduc. N-ai să te însori cu Haricleea!” „Ce tot spui? strigă el. Nu sînt oare demn să mă însor cu o sclavă, ca și mine, ori ce e ea?” „E greșeala încrederii noastre credincioase și vinovate în Arsace. I-am sacrificat liniștea noastră ca s-o ajutăm în pasiunea ei, ne-am pus în primejdie viața, am făcut totul ca să-i îndeplinim capriciile și prima dată cînd mîndrul și strălucitorul iubit intră în camera ei, îi ajunge să se arate și o convinge să-și calce jurămîntul pe care l-a făcut și să-i promită mîna Haricleei, de care zice că e logodnica și nu sora lui!” „Și ea i-a promis asta, mamă?” „Da, dragul meu, eram de față și am auzit totul. Nunta va fi sărbătorită cu toată strălucirea peste cîteva zile. Cît despre tine, a făgăduit să-ți dea o altă femeie!” La vestea aceasta, Ahemenes scoase un geamăt adînc și spuse, frîngîndu-și mîinile: „Nu-i nimic, am să-i dau eu o nuntă mai amară. Ajută-mă numai să amin căsătoria, dîndu-mi răgazul de care am nevoie. Dacă întrebă de mine, spune-i că zac bolnav la țară, că am căzut. Tânărul nostru atît de mîndru o numește pe sora lui logodnică! Ca și cum nu s-ar vedea că a plăsmuit minciuna aceasta numai ca să mă îndepărteze de ea. Dacă o îmbrățișează și o sărută, așa cum face de obicei și chiar dacă locuiesc împreună, e aceasta o

dovadă că e logodnica și nu sora lui? Cît despre mine, mă ocup eu de asta, e treaba mea și a jurămintelor și a zeilor care au fost nesocotiți!”

XXIX. După ce vorbi astfel, plin de minie, de gelozie și de necaz, sentimente ce pot tulbura mintea unui barbar mai mult decît a oricărui alt om, chibzui la un plan care îi veni pe neașteptate și își urmă, fără să mai șovăie, primul îndemn. La căderea serii reuși să-și facă rost de un cal armean, dintre aceia care erau ținuți în grajduri și păstrați pentru satrap, pentru parăzi și ceremonii. El plecă în graba mare spre Oroondates, care se afla în Theba cea Mare unde pregătea o expediție împotriva etiopienilor și aduna provizii și toate cele de trebuință precum și tot felul de trupe în vederea unui atac apropiat.

I. Regele etiopianilor îl înşelase pe Oroondates printr-un vicleşug iscusit şi îşi atinsese primul din cele două ţeluri ale războiului. El luase cu asalt cetatea Philae, care fusese întotdeauna cînd în stăpînire a unuia, cînd a altuia şi, prin cucerirea ei, îl pusese pe duşman într-o situaţie grea, obligîndu-l să pornească în grabă la luptă fără să aibă timp suficient pentru pregătiri. Cetatea Philae se află pe malul Nilului, puţin deasupra cataractelor mici, cam la o sută de stadii de Siene¹ şi de Elefantina². Ea fusese ocupată odinioară de exilaţi egipteni care se stabiliseră acolo şi se născuse o rivalitate între etiopieni şi egipteni³, pentru că primii fixaseră hotarele Etiopiei la cataracte, iar egiptenii cereau ca Philae să aparţină de ei pentru că exilaţii lor, stabilindu-se primii aici, o socoteau ca şi cum ar fi fost cucerită cu armele. Cetatea se afla mereu sub

¹ Siene (astăzi oraşul Assuan), cetate situată pe malul drept al Nilului, la 20 km mai la nord de prima cataractă.

² Cetatea Elefantina se afla pe insula cu acelaşi nume, formată de Nil în dreptul cetăţii Siene.

³ Strabon (XVIII, 1, 49) afirmă şi el că Philae se afla deasupra primei cataracte a Nilului şi că populaţia cetăţii era formată din egipteni şi etiopieni.

altă stăpînire și era prada primilor care o ocupau și o luau în puterea lor. La această dată era ocupată de o garnizoană de egipteni și de perși. Regele etiopienilor trimise soli la Oroondates ca să le ceară cetatea Philae și în același timp minele de smarald. Așa cum am mai spus, el tratase de mai multe ori cu privire la aceasta, dar fără să reușească¹; le-a poruncit trimișilor săi să plece cu cîteva zile mai înainte, iar el plecă în urma lor, după ce se pregăti îndelung ca pentru un război, fără să dezvăluie nimănui scopul acestei expediții. Cînd socoti că trimișii săi trecuseră de Philae, unde adormiseră vigilența oamenilor și a soldaților din garnizoană spunîndu-le că vine o solie de pace și de prietenie, interveni fulgerător și izgoni trupele care ocupaseră cetatea și care, după ce rezistaseră două sau trei zile, cedară în fața numărului mare al dușmanilor și al mașinilor lor de război. După ce o cucerii astfel, el se purtă fără pic de cruzime față de locuitori. Ahemenes îl găsi pe Oroondates tulburat de toate aceste întîmplări de care aflase de la fugari și, fără să dea aerul că a fost așteptat aici ori trimis special, mări și mai mult îngrijorarea satrapului. Cînd acesta îi ceru să-i spună dacă nu cumva Arsace sau altcineva din familia lui avusese de suferit de pe urma acestor întîmplări, Ahemenes îi răspunse că se întîmplase totuși ceva și că voia să-i spună în taină. Îndată ce rămaseră singuri îi dezvălui totul: cum Teagene, făcut prizonier de către Mitranes, fusese trimis lui Oroondates pentru ca acesta să i-l dea în dar satrapului, dacă socotea că tinărul arăta într-adevăr demn să servească la curte, la masa regelui.

¹ Vezi Cartea a doua, cap. XXXII: Solul regelui Etiopiei, care venise să ceară minele de smarald, primise poruncă să părăsească hotarele țării înainte de apusul soarelui, sub pedeapsa cu moartea.

Îi spuse cum fusese scăpat de locuitorii din Bessa care îl omoriseră pe Mitranes și îi povesti ce se întâmplase apoi la Memfis; mai adăugă la aceasta și povestea cu Tiamis și la urmă îi vorbi despre dragostea Arsacei pentru Teagene, despre aducerea lui la palat și semnele de bunăvoință care i s-au arătat, despre noua lui funcție de paharnic. Îi mai spuse că, fără îndoială, pînă acum nu se petrecuse nimic rău din pricina împotrivirii și a rezistenței tinărului, dar că se putea teme ca violența și timpul să nu-i înfrîngă șovăiala dacă nu interveneau la timp, luîndu-l din Memfis și punînd capăt intrigilor amoroase ale Arsacei. Din această pricină el, Ahemenes, fugind pe ascuns, se grăbise să vină să dezvăluie toate acestea stăpînului său din devotamentul pe care i-l purta și pentru că nu putea să-i ascundă ce se uneltea împotriva lui.

II. După ce dezlănțui prin istorisirea sa minia lui Oroondates și îl făcu să se înfurie și să dorească să se răzbune, trezi în el flacăra dorinței, aducîndu-i în fața ochilor chipul Haricleei. Îi laudă cum putu mai bine grația, frumusețea divină și toate celelalte calități; era atît de fermecătoare, spunea Ahemenes, cum nu mai văzuse și nu va mai vedea vreodată o altă ființă cu care să o asemuiască. „Toate iubitele tale, nu numai cele din Memfis, dar chiar cele care te-au urmat nu prețuiesc nimic pe lîngă ea, continuă Ahemenes, arătîndu-i din nou admirația sa. El spera astfel că, dacă lui Oroondates îi va plăcea Haricleea, el o va putea lua în căsătorie mai tirziu, cerîndu-i-o ca preț al denunțului său. Satrapul clocotea de pe acum de dorință și de pasiune, prins ca o pradă în plasa miniei și a dragostei. Fără să mai piardă nici un moment îl trimise pe Bagoas, unul din eunucii săi cei mai credincioși

și îi dădu cincizeci de călăreți ca să plece la Memfis, poruncindu-i totodată să-i aducă în cea mai mare grabă pe Teagene și pe Haricleea în locul în care se va afla el.

III. Îi mai dădu și scrisori, dintre care una, adresată Arsacei, glăsuia astfel: „Oroondates către Arsace. Trimite-mi pe Teagene și pe sora sa Haricleea, sclavii regelui, sortiți să-i fie dați lui. Trimite-i de bunăvoie, căci altfel vor fi aduși împotriva voinței tale și voi adăuga lipsa de credință la cele ce mi-a destăinuit Ahemenes.“ În cealaltă scrisoare, adresată lui Eufrates, căpetenia eunucilor, Oroondates scria: „Ai să-mi dai socoteală de lipsa ta de grijă pentru casa mea. Acum încredințează-i lui Bagoas pe grecii care sînt prizonieri ca să-i aducă la mine, cu sau fără voia Arsacei. Încredințează-i fără să mai stai pe gînduri, căci altfel să știi că, așa cum am poruncit, vei fi adus aici în lanțuri ca să fii jupuit de viu.“ Bagoas plecă să îndeplinească aceste porunci, ducînd și un ordin pecetluit cu sigiliul satrapului, ca să fie crezut la Memfis și să obțină cît mai repede să-i fie încredințați tinerii. La rîndul lui, Oroondates plecă în expediție împotriva etio-pienilor. El îi porunci lui Ahemenes să-l urmeze și puse să fie supravegheat fără ca acesta să bage de seamă, pînă ce se va dovedi că a spus adevărul. În acest timp, iată ce se petrecea la Memfis. Abia plecase Ahemenes, cînd Tiamis, investit cu toate prerogativele demnității sale de profet și ajuns astfel la cea mai înaltă funcție a cetății, după ce celebră înmormîntarea lui Calasiris și îi aduse tatălui său în timpul cuvenit toate cinstirile cerute după tradiție, se îngriji să-i găsească pe Teagene și Haricleea, îndată ce i se îngădui, după legile preoților, să aibă legături cu lumea din afară. După o

cercetare minuțioasă, Tiamis află în cele din urmă că locuiau în palatul satrapului. Plecă în grabă la Arsace și îi ceru pe tinerii străini de care se interesase din mai multe motive și îndeosebi pentru că îi fuseseră încredințați de către tatăl său Calasiris, care îi poruncise înainte de moarte să aibă grijă și să-i ocrotească. El îi arătă de altfel toată recunoștința sa pentru bunăvoința cu care-i primise ea pe acești tineri greci într-o țară care le era străină în momentul în care nu mai fusese îngăduit profanilor să stea în templu. De altfel, mai adăugă el, socotea că are dreptul să înapoieze ceea ce i se încredințase. „Mă uimești, îi răspunse Arsace. Îmi mulțumești pentru bunătate și bunăvoință și mă învinuiești pe urmă că sînt lipsită de omenie, gîndindu-te că n-aș putea sau că n-aș vrea să veghez asupra tinerilor și să-i tratez așa cum se cuvine!“ „Nu am spus aceasta, zise Tiamis, și știu că, dacă ar vrea să stea, ei ar avea aici o viață cu mult mai îmbelșugată decît la mine. Dar pentru că sînt de neam nobil și rătăcesc astăzi din țară în țară după ce au fost expuși la tot felul de lovituri ale soartei, ei vor înainte de toate să-și regăsească familia și să ajungă din nou în țara lor. Pentru ca să-și atingă acest scop, tatăl meu mi i-a încredințat ca să-i ajut. De altfel și alte motive îndreptățesc dragostea mea pentru ei.“ „Ai făcut bine, zise Arsace, că ai părăsit tonul de rugămintă ca să te folosești de dreptul tău, căci este limpede pentru mine în ce măsură drepturile unui stăpîn sînt mai mari decît cele ale unui protector!“ „Și cum ai avea asupra lor drept de proprietate?“ se miră Tiamis. „Datorită legilor războiului răspunse ea, care îi aduc pe prizonieri în sclavie.“

IV. Tiamis înțelese că se gîndea la expediția lui Mitranes și îi vorbi astfel: „Arsace, acum nu mai

sintem în război, ci în timp de pace. Primul, prin natura sa răpește libertatea, cel de-al doilea o redă. A aduce pe cineva în sclavie este o lege regească. Nu cuvintele sînt cele care exprimă pacea și războiul, ci mai curînd schimbările pe care le aduc relațiile oamenilor. Dacă vei face dreptate acestor oameni, hotărîrea ta va fi mai bună. Ceea ce este cîstit nu contrazice niciodată ceea ce este folositor și cum ar putea fi cîstit și folositor pentru tine să pari și să te arăți atît de preocupată de soarta acestor tineri?”

V. Cînd auzi aceste cuvinte, Arsace nu se mai putu stăpîni. Tot ce simt cei ce iubesc, încerca și ea acum la rîndul ei: cînd cred că simțămintele lor sînt necunoscute celorlalți, ei roșesc; iubirea neștiută este sfielnică, dar dacă este descoperită, devine plină de îndrăzneală. Chinuită de remușcări și bănuind că Tiamis îi ghicise sentimentele, Arsace, fără să mai țină seama de funcția lui de profet și de demnitatea sacerdotală, înlătură toată sfiala cuvenită unei femei. „N-ai să ai de ce să te bucuri de atacul tău săvîrșit asupra lui Mitranes; are să vină ziua cînd Oroondates îi va pedepsi pe acei ucigași și pe complicii lor. Cît despre tinerii aceștia, n-am să-i las; acum sînt sclavii mei și în curînd vor fi trimiși după legile perșilor Marelui Rege, care mi-e frate. Abia după aceea să ții discursuri și să numești tu ceea ce este drept, cîstit sau folositor. Cel care are puterea nu are nevoie de toate acestea care nu sînt altceva decît propria sa voință. Și acum, pleacă din palatul acesta cît poți mai repede și de bunăvoie, ca nu cumva să fii silit să-l părăsești cu de-a sila!” Tiamis plecă, luînd zeii ca martori și mulțumindu-se să spună că toate acestea vor sfîrși prost. Se gîndea acum să dezvăluie toate

aceste întâmplări în fața poporului și să-i ceară sprijinul. „N-am să țin seama de prezicerile tale de profet, îi spuse Arsace, dragostea nu cunoaște decît un singur lucru, împlinirea dorinței ei!“ Și, retrăgîndu-se în încăperile ei, o chemă pe Cibeles ca să se gîndească împreună ce să facă. Începea de acum să bănuie că Ahemenes, care nu mai apărea, fugise. La întrebările Arsacei, care voia să afle unde era fiul ei, Cibeles îi răspunse născocind ba o pricină, ba alta și încercînd s-o facă să creadă în orice, numai în drumul fiului ei la Oroondates, nu. În cele din urmă nu izbuti s-o convingă pe Arsace care, din pricina lipsei lui îndelungate, nu-i mai dădea crezare. „Cibeles, îi spuse atunci regina. Cum se vor sfîrși toate aceste întâmplări? Dragostea mea în loc să treacă, nu face decît să crească; tot așa cum pădurea hrănește focul, vederea acestui tînăr ațîță focul mistuitor al iubirii mele. Dar Teagene este mereu neînduplecat și crud. La început părea mult mai omenos decît acum; atunci mă liniștea cel puțin prin făgăduielile lui mincinoase; acum îmi respinge încercările hotărît și fără speranță. Ce mă tulbură și mai mult încă este teama ca el să nu fi aflat ceva din ceea ce bănuie cu privire la Ahemenes și să nu se teamă și mai rău de ceea ce aștept de la el. Dar Ahemenes mă neliniștește mai mult ca toți. A plecat să mă denunțe lui Oroondates și ceea ce îi va spune va fi crezut, fără îndoială, cel puțin în parte. O, de ce nu pot să-l văd pe Oroondates! O singură mîngiere, o singură lacrimă a Arsacei l-ar putea îndupleca; pentru că farmecul femeilor și privirile care le sînt dragi au mare putere de convingere asupra bărbaților. Cel mai îngrozitor ar fi ca, mai înainte de a-l avea pe Teagene, să fiu învinuită și pedepsită, dacă Oroondates ar fi încredințat că sînt vinovată de o greșală pe care n-am înfăptuit-o

încă. Fă ce poți, Cibeles, născocoște vreun mijloc, căci viața mea e sub tăișul securii și ține minte că atunci cînd voi pierde nădejdea în salvarea mea, nu am să-i cruț nici pe ceilalți și tu ai să fii prima care ai să eulegi roadele violenței fiului tău; nici nu-mi vine să cred că tu nu ai știință de aceasta!“ „În cel privește pe fiul meu și credința ce-ți port, stăpînă, îi răspunse Cibeles, faptele îți vor dovedi că bănuiele tale sînt neintemeiate. Iar dacă tu ai grijă de dragostea ta atît de prost și te porți fără vlagă, nu-i învinui pe alții, care nu sînt vinovați. Tu nu te arăți ca o regină, ci îl respecti ca o sclavă pe tinerelul acela. Purtarea aceasta era foarte bună la început, cînd ne gîndeam că are un suflet delicat și tînăr, dar dacă se împotrivește unei iubite, să o cunoască atunci pe stăpînă și prin bici sau prin tortură, să se supună voinței tale. Fieea oamenilor tineri este făcută astfel: resping dacă sînt mîngiați și cedează dacă sînt tratați cu asprime. Va face el de teama pedepsei ceea ce refuză cînd e mîngulit!“ „Mi se pare că ai dreptate, zise Arsace. Dar o, zei, cum să suport să văd acest trup pradă biciului și torturilor?“ „Iată că ești și mai slabă încă, zise Cibeles, ca și cum n-ar fi liber, după o suferință scurtă, să aleagă o soartă mai bună și ca și cum, după puțină amărăciune tu n-ai obține ceea ce dorești. În rest poți foarte bine să te ferești să-ți întristezi ochii cu o asemenea priveliște. Încredințează-i-l lui Eufrates și spune-i să-l pedepsească din pricină că a greșit ceva în slujba sa. În felul acesta vederea suferințelor lui nu te va îndurera (căci ceea ce se aude întristează mult mai puțin decît ceea ce se vede). Și dacă vedem că și-a schimbat gîndurile, poți să-l scapi de pedeapsă, socotind că a fost destul ca să se îndrepte.“

VI. Arsace se lăsă convinsă, căci iubirea fără speranță nu-l cruță nici pe cel iubit, ci vrea să se răzbune dacă e disprețuită. Ea îl chemă pe mai-marele eunucilor și îi dădu porunca de care a fost vorba. Acesta, pe lângă gelozia care este proprie eunucilor, era de multă vreme cuprins de minie împotriva lui Teagene din pricina a tot ce văzuse și bănuise. El îl puse îndată în lanțuri, îl închise într-o încăpere întunecată și îl lăsă să îndure foamea și loviturile. La întrebările lui Teagene, care părea că nu știe din ce pricină se purtau astfel cu el, deși își dăduse seama de la început, și ca atare cerea lămuriri, nu i se răspundea nimic. În fiecare zi sporea asprimea și îl chinuia chiar mai mult decît dorise și poruncise Arsace. Nu îngăduia nimănui să-l vadă, în afară de Cibele, care putea să-l viziteze, așa cum fusese porunca. Ea venea mereu lăsînd să se întrevadă că-l aduce hrană pe ascuns. Se prefăcea că îl plînge din prietenie și că este alături de el în fața acestei soarte triste, dar aceasta nu era decît prefăcătorie. În realitate voia să-și dea seama ce gînduri are în încercările prin care trece și să vadă dacă se va lăsa înduplecat și îmblînzit prin torturi. Dar el se arăta mai tare decît oricînd și împotrivirea lui în fața încercărilor era și mai hotărîtă. Trupul lui era slăbit, dar sufletul rămînea neclintit în voința sa de a rămîne curat. Își înălța fruntea și încerca un simțămînt de mîndrie în fața soartei la gîndul că, dacă ea îi zădărnicea speranțele, îl ajuta în ceea ce era mai important, dîndu-i prilejul să-și arate dragostea și credința în fața Haricleei. Dorea mai mult ca orice ca ea să afle de suferințele lui și o chema fără încetare pe Haricleea, lumina lui, sufletul lui. Cibele vedea toate acestea; știa de la Arsace că aceasta voia să-l înduplece fără dovezi de asprime,

pentru că pusese să fie torturat nu ea să-l omoare, ci ea să-l silească să cedeze. Dar bătrina, dimpotrivă, îi dădea lui Eufrates porunca să înăsprească torturile. Atunci când înțelese că nu va mai reuși nimic și că toate încercările dăduseră greș, ea își măsură nenorocirea. Pe de o parte se temea de pedeapsa la care o va supune în curind Oroondates; pe de altă parte, tremura ca nu cumva Arsace să o trimită în curind la moarte, pentru că o înșelase în loc să o ajute în dragostea ei. Ea se hotărî s-o ia înaintea acestora și printr-un gest hotărît să obțină pentru Arsace ceea ce dorea, ca să scape astfel de primejdia de care se vedea amenințată de această parte, sau să înlăture dovezile intrigii și pentru aceasta se gindea să-i facă pe toți să piară. Ea se duse să o caute pe Arsace și îi vorbi astfel: „Strădania noastră este zadarnică, stăpînă, acest tinăr crud nu se lasă înduplecat, dimpotrivă, se întărește tot mai mult, are pe buze fără încetare numele Haricleei, și acest nume îl alină ca un balsam. Să aruncăm, cum se spune, ultima ancoră și să o îndepărtăm din drumul nostru pe aceea care ne împiedică pașii. Dacă va afla în cele din urmă că ea este moartă, pesemne că purtarea lui va fi potrivită cu dorințele noastre, de vreme ce dragostea pentru ea va fi fără speranță!”

VII. Arsace incuviință de îndată propunerea ei: cuvintele acestea nu făcuseră decît să crească mînia pe care de multă vreme o încerca din pricina geloziei. „Ai dreptate, strigă ea, voi avea grijă să poruncesc să piară această nelegiuită!” „Dar cine-ți va împlini porunca? răspunse Cibeles. Totul îți este în putință, dar legile nu-ți îngăduie să trimiți un om la moarte

fără judecata mai-marilor perși¹. Vei avea multe supărări și multă bătaie de cap ca să născociști acuzații și învinuiri împotriva acestei fete și încă nu e sigur că-i vom convinge pe judecători. Dar cum vreau să fac totul și sint gata să sufăr oricît pentru tine, am să te ajut, dacă vrei să ne ajungem scopul cu ajutorul unei băuturi, o otravă pe care am s-o pregătesc și cu care să te scap astfel de dușmana ta! Arsace își dădu încuviințarea și îi porunci Cibelei să facă totul cum e mai bine. Aceasta plecă de îndată. O găsi pe Haricleea cufundată în lacrimi și jale, fără să poată să facă altceva decît să plîngă și gîndindu-se chiar să se omoare, pentru că bănuia soarta lui Teagene în ciuda minciunilor de tot felul cu care Cibelee încerca la început să o înșele, scorning tot felul de motive ca să-i explice lipsa tinărului care nu mai venea s-o vadă ca de obicei, în camera ei. „Sărmană fetiță, îi vorbi Cibelee, de ce nu încetezi să te chinui și să suferi fără pricină? Teagene este slăbit, va veni să te vadă în seara asta. Stăpîna noastră, supărată puțin pe el din pricină că n-a dovedit destulă rivnă în serviciul său, a poruncit să fie închis. Astăzi, pentru că celebrăm o sărbătoare rituală și mulțumită rugămintilor mele, a făgăduit că-l va elibera. Ridică-te, prinde curaj și hotărăște-te acum să măninci împreună cu mine!” „Cum aș putea să te cred, îi răspunse Haricleea, cînd tu mă înșeli mereu și aceasta mă împiedică să mă încred în vorbele tale!” „Îți spun, pe zei, continuă Cibelee, că toate se vor îndrepta și ai să fii eli-

¹ Este îndeobște cunoscut faptul că satrapii aveau drept de viață și de moarte în pricini civile și criminale. Dar, după cum afirmă Heliodor, se pare că cel puțin în lipsa satrapului, aceste drepturi se aflau în mîna înalților demnitari, care hotărau fie prin judecată în fața poporului, fie în consiliu de judecată.

berată de orice necazuri. Te rog numai, ai grijă nu pieri cu bună știință fără să fi mâncat nimic de atita timp. Ascultă-mă și gustă din ceea ce ți s-a pregătit acum." În cele din urmă, nu fără greutate Haricleea se lăsă induplecată. Deși bănuia că este iarăși una din minciunile obișnuite, se încrezu totuși în jurămintul ei și îi primi făgăduielile amăgitoare, căci inimii îi place întotdeauna să creadă în ceea ce-și dorește. Se întinseră pe pat¹ și începură să mănince, în vreme ce sclava Abra veni cu cupele pregătite, umplute cu vin. Cibeles îi făcu semn să-i dea întâi Haricleei, apoi luă și ea o cupă și bău. Dar bătrina nu-și golise încă toată cupa și păru cuprinsă de amețeli. Vărsind restul de băutură, ea aruncă o privire pătrunzătoare către sclavă și începu să se zvîrcolească, cuprinsă de dureri cumplite.

VIII. Haricleea, înspăimîntată, încercă s-o readucă în simțiri. Cei de față se speriară și ei, căci răul care părea mai fulgerător decît o înțepătură otrăvitoare în stare să omoare și o ființă tinărară și sănătoasă, se manifesta cu mai multă putere în acest trup bătrîn și slăbit și atinsese organele în mai puțin timp decît este nevoie s-o spunem. Prin ochii și membrele bătrinei treceau flăcări și după spasme convulsive înțepeni și pielea căpătă o culoare neagră. Dar sufletul ei nelegiuît era, după cît se pare, mai crud decît otrava. Cibeles nici în clipa morții nu-și încetă uneltirile și prin gesturi și frinturi de cuvinte, dădu de înțeles că Haricleea îi întinsese această cursă și astfel se sfîrși. Pe Haricleea o luară și o duseră

¹ Persii aveau, ca și grecii și romanii, obiceiul de a minca întinși pe paturi de o construcție specială, mai ridicate la o extremitate, pentru ca mesenii să se poată sprijini într-un cot.

îndată în fața Arsacei. Când aceasta o întrebă dacă ea pregătise otrava și o amenință cu tortura de nu va spune adevărul, Haricleea îi uimi pe cei de față cu purtarea ei: ea nu arăta nici tristețe, nici slăbiciune nedemnă, ci părea dimpotrivă, că e veselă și se bucură de tot ce se petrecea. Sufletul ei liniștit o făcea să disprețuiască învinuirea și, pe de altă parte, o mîngîia speranța că va muri și ea, dacă Teagene nu mai trăia. În felul acesta avea avantajul de a lăsa, în seama altora grija unei fapte vinovate, pe care o plănuise ea însăși împotriva ei. „Prea înaltă stăpînă, zise ea, dacă Teagene trăiește, nu sînt vinovată de acest omor, dar dacă i s-a întîmplat vreo nenorocire din porunca ta nedreaptă, n-ai de ce să mă mai întrebi, pentru că se află în puterea ta otrăvitoarea doicii care te-a crescut, învățîndu-te să faci numai fapte bune. Omoară-ne fără întîrziere, căci nimic nu i-ar plăcea mai mult lui Teagene, care a disprețuit gîndurile tale vinovate!”

IX. Aceste cuvinte o umplură de furie pe Arsace. Săgetînd-o cu o privire minioasă, porunci: „Să fie dusă această nelegiuită în lanțuri și să i se arate frumosul ei iubit, tratat ca și ea după dreptate și, după ce o să fie legată, să fie dată lui Eufrates ca s-o păzească pînă mîine; va fi pedepsită cu moartea prin hotărîrea judecătorilor perși!” În vreme ce o duceau pe Haricleea, intră tînăra sclavă care îi dăduse de băut Cibelei. Ea făcea parte dintre selavii ionieni pe care Arsace îi dăduse din prima zi tinerilor ca să-i servească. Părîndu-i rău pesemne din pricina dragostei pe care o purta stăpînei ei, alături de care trăise și își petrecuse timpul său, poate împinsă de vreo inspirație divină, începu să plîngă și să se vaite, spunînd: „O, sărmana de ea, nu are nici o vină!” Cei de față se mirară și o siliră să ex-

plice mai limpede ce voia să spună. Le mărturisi că ea era aceea care dăduse otrava Cibelei, dar că o primise de la Cibeles ca să i-o dea Haricleei. Fie că fusese tulburată de acest lucru nelegiuit, fie că bătrîna o încurcase făcîndu-i semn să-i dea de băut mai întîi Haricleei, ea schimbase cupele și i-o dăduse bătrînei pe cea cu otravă. O duseră atunci în fața Arsacei, fiecare așteptînd ca pe o întîmplare fericită ca Haricleea să fie scăpată de învinuire, pentru că noblețea sufletului și a feței inspiră milă chiar și barbarilor. Tot ce spuse sclava n-a schimbat însă cu nimic situația, doar că Arsace o învinui și pe aceasta că era complice la omor. Porunci ca tînăra sclavă să fie pusă în lanțuri și să fie păzită pînă la judecată. Trimise să fie chemați pentru judecată a doua zi dimineața demnitarii perși care erau desemnați să hotărască în treburile publice, să judece și să pedepsească. A doua zi în zori, cînd aceștia se adunară și își ocupară locurile, Arsace le istorisi despre otrăvire. Ea le spuse ce se petrecuse și nu înceta să plîngă moartea doicii sale, spunînd că pierduse tot ce avea mai de preț, ființa pe care o iubise cel mai mult; îi luă pe judecători ca martori ai nerecunoștinței cu care fusese răsplătită în schimbul primirii pe care o făcuse acestei străine și bunăvoinței pe care i-o arătase. Ea se arătă îndeobște ca o acuzatoare crudă, dar Haricleea, în loc să se apere, mărturisi totul și continuă să spună și ea, așa cum suna învinuirea, că ea dăduse otrava; mai adăugă că ar fi vrut s-o omoare și pe Arsace dacă n-ar fi fost împiedicată și multe altele, insultînd-o de-a dreptul pe regină și căutînd pe toate căile să-i convingă pe judecători s-o condamne. În timpul nopții ea îi povestise lui Teagene tot ce i se întîmplase și, la rîndul lui, îi spuse și acesta, pe scurt, în ce situație se afla; ea se hotărîse să

primească orice pedeapsă la care ar fi supusă, ca să nu mai trebuiască astfel să trăiască într-o veșnică mizerie, în rătăcirii continue, sub loviturile unei soarte potrivnice. Îl îmbrățișase apoi cu dragoste pentru ultima oară, așa cum gindea ea, cel puțin, și își pusese sub veșminte în jurul trupului podoabele cu care fusese expusă și pe care avusese întotdeauna grijă să le păstreze în taină la ea; purtându-le acum ca pe o podoabă de înmormintare, ascultă toate învinuirile și toate pedepsele și, dacă nu se găseau, le scornea ea. Văzînd aceasta, judecătorii nu mai șovăiră și fu cît pe-aci să fie supusă la o pedeapsă și mai crudă, des întilnită la perși.¹ Dar, înduioșati poate la vederea tinereții și a farmecului de neîntrecut al acestei frumuseți, o condamnară numai să fie arsă pe rug. Călăii o luară îndată de acolo și o duseră în afara zidurilor cetății. Pe tot drumul un crainic anunța că era dusă să fie arsă pentru otrăvire. O mare mulțime de locuitori mergea pe urmele ei; unii o văzură în timp ce era dusă pe drum, alții aflau ce se petrecuse din pricina zarvei care străbătuse repede toată cetatea și plecau în grabă să fie și ei de față. Arsace sosi și se așeză ea să privească din înaltul zidurilor. Ea fusese, se înțelege, foarte nenorocită pentru că nu-și putea hrăni ochii cu supliciul Haricleei. Cînd călăii aprinseră rugul pe care-l înălțaseră cît mai sus și îl cuprinse focul, Haricleea le ceru celor care o duceau să o lase cîteva clipe și le promise că se va

¹ Perșii erau cunoscuți prin cruzimea pedepselor pe care le aplicau condamnaților. Dintre acestea făceau parte: crucificarea, arderea pe rug, îngroparea pînă la gît în pămînt. O pedeapsă deosebită era rezervată otrăvitorilor: erau puși cu capul pe o piatră și cu alta erau zdrobiți prin lovituri repetate. Mai era jupuirea de viu, cu care Oroondates îl amenința pe Eufrates în scrisoarea lui.

urca ca singură. Întinzînd mîinile spre cer, acolo unde soarele își trimitea razele sale, strigă: „Soare Pămînt și voi, zei ai zilei și ai nopții care îi desco-
periți și îi pedepsiți pe vinovați, voi sînteți martori că nu sînt vinovată de omorul de care mă învinu-
iesc singură, dar că vreau de bunăvoie să mor spre a scăpa de loviturile de neîndurat ale soartei. Primiți-mă cu bunăvoință, iar pe această nelegiuită, pe această ucigașă și necinstită Arsace, care a făcut totul ca să mă despartă de cel pe care-l iubesc, fie ca pedeapsa voastră să o lovească cît mai curînd!“
La aceste cuvinte, toți cei de față începură să strige, unii cerînd să se amine supliciul pînă la a doua judecată, iar alții repezindu-se chiar spre Haricleea. Dar aceasta, luîndu-le-o înainte, se urcă repede pe rug și în picioare, în mijlocul focului, stătu îndelung la adăpost de orice atingere. Flacăra se prelingea pe lingă ea fără să se apropie și fără să-i facă vreun rău. În orice parte se îndrepta Haricleea, se trăgea și flacăra din fața ei și nu făcea decît s-o lumineze pe față din toate părțile și să o arate tuturor privirilor, strălucitoare de frumusețe în această aureolă, asemenea unei tinere mirese într-o cameră nupțială cu pereții de foc. Zadarnic se ducea cînd încolo, cînd încoace, mirată de o asemenea minune și căutînd moartea. Nu o găsea nicăieri, căci focul îi făcea loc întotdeauna și se trăgea la apropierea ei. În această vreme călăii, în loc să renunțe, își îndoi-
iau strădania la vederea semnelor amenințătoare ale Arsacei; îngrămădeau fără să se oprească lemne și trestie și hrăneau focul prin toate mijloacele, dar osteneala lor era zadarnică. În cetate tulburarea creștea din ce în ce: gîndindu-se că zeii vin în ajutorul Haricleei, poporul striga: „Fata aceasta este curată, este nevinovată!“ La apropierea mul-
țimii, călăii se dădură înapoi, cuprinși de teamă.

Tiamis mergea în frunte și îndemna poporul s-o salveze pe Haricleea. El venise încunoștiințat de cele ce se petreceau prin strigătele neobișnuite ale mulțimii. Cu toții vroiau s-o smulgă pe Haricleea din mijlocul flăcărilor, dar nu îndrăzneau să se apropie și o îndemnau să se arunce jos de pe rug. Dacă ea putea să stea astfel în mijlocul focului, putea să și iasă fără teamă, dacă vroia. Haricleea vedea și auzea totul, se gîdea că zeii o apărau și se hotărî să nu se arate nerecunoscătoare față de divinități, nesocotindu-le ajutorul, așa că se coborî de pe rug. De bucurie, toată cetatea într-un glas înălță un strigăt și începu să invoce pe zei. Dar Arsace, fără să fie în stare să se stăpînească, coborî din înaltul zidului unde se afla și ieși alergînd printr-o poartă, urmată de o numeroasă suită și de cei mai înalți demnitari persi. Puse ea însăși mîna pe Haricleea și, aruncînd priviri pline de mînie spre mulțime, spuse: „Nu vă este rușine să încercați să scăpați de pedeapsă o criminală vinovată de otrăvire, dovedită de omor, care și-a mărturisit singură crimele? Apărînd o ucigașă, vă răzvrătiți împotriva legilor persane, împotriva regelui, a satrapilor, a demnitarilor și a magistraților. Fără îndoială, pentru că nu a fost arsă, vă lăsați cuprinși de milă pe nedrept, socotind că vedeți aici ajutorul zeilor. Nu credeți oare mai potrivit că aceasta este o dovadă mai mult împotriva acestei otrăvitoare? Atît de mare este puterea vrăjilor sale, încît poate să reziste și în fața flăcărilor. Veniți, dacă vreți, mîine dimineață, la judecata care se va ține în fața voastră, îi veți asculta mărturisirile și o veți vedea dovedită de mărturiile complicilor ei pe care îi țin închiși. În același timp o strînse puternic de gît pe Haricleea și, poruncind oamenilor să se împrăstie mulțimea, o luă de acolo. Unii erau

mîniați și se gîndeau să se împotrivească, dar alții cedară, șovăind din pricina bănuielilor de otrăvire sau siliți de teama pe care le-o inspira Arsace și garda care o înconjura. Haricleea, dată din nou pe mîna lui Eufrates, a fost aruncată în lanțuri, de astă dată și mai numeroase, și închisă în așteptarea celei de-a doua judecăți și a unui alt supliciu. Dar în mijlocul tuturor acestor nenorociri, ea își prețui cu adevărat singura bucurie: aceea de a fi alături de Teagene și de a-i povesti tot ce i se întimplase. Pentru a-și bate joc de cei doi tineri și pentru a-i întrista și mai mult, Arsace scornise și această tortură: îi închisese pe amîndoi în aceeași temniță ca să se poată privi unul pe altul sub povara lanțurilor și după atîtea chinuri. Știa bine că întotdeauna, cel care iubește este îndurerat de suferințele ființei iubite mai mult decît de ale sale proprii. Dar pentru ei aceasta era o mîngîiere: li se părea un noroc să treacă amîndoi prin aceleași încercări și dacă unul era mai puțin torturat decît celălalt, se gîndea că a fost întrecut și dă dovadă de mai puțină dragoste. Aveau cel puțin prilejul să fie împreună, să se mîngîie unul pe altul și să se încurajeze ca să îndure cu noblețe și cu tărie loviturile pe care le primeau și lupta pe care o dădeau ca să-și apere virtutea și dragostea pe care și-o purtau.

X. După ce stătură de vorbă pînă tîrziu după miezul nopții și își spuseră toate cîte pot fi spuse între doi îndrăgostiți care nu mai au speranța de a se revedea după trecerea nopții, după ce se bucură fiecare de prezența celui alt atît cît le era în putință, se gîndiră în cele din urmă la minunea rugului. Teagene explica aceasta prin ajutorul binevoitor al zeilor care erau mîniați din pricina învinuirilor nedrepte ale Arsacei și fuseseră cuprinși de milă

față de o ființă acuzată fără să fie vinovată. Dar Haricleea părea să se îndoiască: „Așa este, spunea ea, felul miraculos în care am fost salvată pare să fie un ajutor al zeilor, dar dacă sîntem mereu pradă unor asemenea întîmplări, dacă sîntem loviți de tot felul de nenorociri, una mai mare decît cealaltă, înseamnă că sîntem urmăriți de mînia zeilor. Se poate chiar ca minunea aceasta să fie mîna vreunei divinități care ne aruncă în cele mai negre nenorociri ca să ne scape apoi din situații disperate.“

XI. În vreme ce ea vorbea astfel, Teagene o sfătui să fie cu luare aminte la vorbele pe care le spune și să se încredințeze mai bine zeilor în loc să-i judece, dar fata strigă: „O, zei, ajutați-ne! Ce vis îmi vine acum în minte! Dar nu e oare o părere? S-a petrecut noaptea trecută, îl și uitasem, dar acum mi-l amintesc bine. Visul acesta era un oracol în versuri pe care îl spunea veneratul Calasiris; poate că chipul lui mi-a apărut în minte în timpul somnului, sau poate că l-am și văzut. Cuvintele oracolului erau, cred, acestea:

*«Tu purtătoarea pantarbei, n-ai teamă de focul nă-
prasnîc,
Parcelele lesne-mplinesc lucruri ce-s greu de
crezut!»*“

Teagene se tulbură ca și cum ar fi avut o revelație și se ridică cît îi îngăduiau legăturile. „O, zei, veniți în ajutorul nostru! Versurile de care îmi amintesc arată că și eu sînt poet. Și mie mi-a fost dat un oracol de aceleași prezicător, de Calasiris, ori de vreun zeu care a luat chipul lui Calasiris și care mi-a spus așa:

*«Tu vei sosi pe pămînt etiopic alături de-o fată;
Slobod din lanțul Arsacei, află că mîine vei fi!»*

Pot să-ți spun cu siguranță ce înseamnă oracolul «pământul etiopic» înseamnă, după părerea mea, ținutul celor care trăiesc sub pământ; «alături de-o fată», adică voi fi alături de Persefona; «slobod din lanț» vrea să însemne că voi scăpa de trupul meu. Dar ce vrea să însemne oracolul pe care l-ai spus tu? E făcut din cuvinte care nu se potrivesc, pentru că numele «pantarbă» înseamnă «care se teme de orice» și în același timp se spune «să nu te temi de flăcări». „Dragul meu Teagene, îi spuse Haricleea, obișnuința de a trăi în nenorociri te face să înțelegi și să tălmăcești fiecare lucru în felul cel mai rău, pentru că omul e gata să-și schimbe părerile după împrejurări. Mie mi se pare că vorbele oracolului prezic un viitor mai fericit decât îl bănuiești tu. Se poate ca eu să fiu fata cu care, după făgăduiala oracolului, vei merge în Etiopia, în țara mea, scăpând în cele din urmă de Arsace și de lanțurile ei. Cum o să se întâmple aceasta, dacă nu ne dăm seama acum, nu este cu neputință s-o credem. Căci zeii sînt puternici și cei care mi-au făcut această profeție, vor avea ei grijă. Ceea ce mi-au prezis s-a și împlinit, așa cum știi, după voința lor. Iar tu, care îți pierduseși orice speranță în legătură cu salvarea mea, mă ai lângă tine acum, în viață. Nu știam atunci că purtam cu mine salvarea mea, dar acum cred că sînt lucrurile care au fost expuse ca semn de recunoaștere și pe care am avut pînă acum grijă să le păstrez la mine. Cînd trebuia să fiu judecată și trimisă la moarte, mi-am făcut pe ascuns o cingătoare pe care am purtat-o în jurul meu, pentru ca aceste lucruri să-mi fie de ajutor în viață dacă voi fi salvată și ultimele podoabe, găteala mea de înmormîntare, dacă mă

va ajunge nenorocirea¹. Printre obiectele acestea care sînt coliere de preț și pietre minunate de India și Etiopia, se află un inel pe care tatăl meu l-a dăruit mamei în timpul logodnei lor. „El are o piatră montată pe el, care se cheamă pantarbă, pe care sînt gravate cuvinte sacre și care are puterea supranaturală, cred, de a goni focul, făcîndu-i pe cei care o poartă să rămiie teferi în mijlocul flăcărilor². Se poate ca ea să mă fi salvat cu ajutorul zeilor. Am această bănuială și credință din tot ce-mi povestea adesea profetul Calasiris, care-mi explica amănunțit ce însemnau literele brodate pe panglica cu care am fost expusă și pe care am înfășurat-o acum în cingătoare!“ „Explicația aceasta pare mai de crezut și mai adevărată, îi răspunse Teagene și se potrivește cu ceea ce s-a întimplat pînă acum, dar de încercările zilei de mîine, ce altă pantarbă ne va salva? Căci pentru a ne feri de flăcări ea nu ne face nemuritori, așa cum ar trebui. Trebuie să ne așteptăm ca acum nelegiuita de Arsace să inventeze un soi nou de supliciu. Dacă ar putea cel puțin să ne condamne să murim împreună, în același timp și în același fel, aceasta n-ar fi moarte pentru noi, ci doar odihnă după toate suferințele!“ „Ai curaj, îi spuse Haricleea, avem o nouă pantarbă în prezicerile care ni s-au făcut. Dacă ne încredem în zei, o să ne bucurăm și mai mult dacă o să fim salvați iar dacă trebuie, o să fim resemnați să suferim!“

¹ Există credința că purtarea unei centuri poate feri de rău. Astfel, se spune că în insula Samotrake, inițiații în anumite mistere purtau o centură care îi apăra de furtuni și naufragii. De fapt și în *Odiseea*, protagonistul este salvat din furtuna dezlănțuită de Neptun, cu ajutorul unei centuri pe care i-o dă Ino.

² Vezi Gârtea a patra, cap. VIII, nota 1, p. 326.

XII. Gîndindu-se la toate acestea ei suspirau din cînd în cînd și fiecare spunea că cele mai mari suferințe și cea mai mare îngrijorare îi vin de la celălalt. Își spuneau ultimele cuvinte și jurau pe zei și pe soarta lor de acum că își vor rămîne credincioși pînă la moarte. Și astfel ceasurile se scurseră pe nesimțite. În acest timp, cînd noaptea adîncă cufundase toate în somn, Bagoas ajunse cu cei cincizeci de călăreți la Memfis. Ei îi treziră încet pe paznicii porților, spunînd cine sînt și aceștia îi recunoscură îndată. Apoi se îndreptară în grabă și fără zgomot spre palatul satrapului. Bagoas îi așează mai întîi pe călăreți în cerc, în jurul palatului și îi lăsă acolo pentru cazul în care vor trebui să se apere împotriva vreunei împotriviri. Apoi se îndreptară spre o intrare mică, puțin cunoscută, unde forțară cu un fier ușile care nu erau prea trainice. Paznicului care îl recunoscu, Bagoas îi porunci să tacă și se îndreptă în grabă spre Eufrates condus de priceperea sa și de cunoașterea locurilor și ajutat de lună, care răspîndea o lumină palidă. Il găsi dormind și îl trezi. „Cine-i acolo?“ strigă Eufrates speriat. Bagoas îl opri, spunîndu-i: „Eu sînt, poruncește să se aducă lumină!“ Acesta chemă pe unul din sclavii care se aflau în apropiere și îi porunci să aprindă un opaiț¹, dar cu mare grijă, ca să nu-i trezească pe ceilalți. După ce sclavul puse lampa pe suportul ei și se îndepărtă, Eufrates îl întrebă: „Ce altă nenorocire anunță sosirea ta neașteptată și grabnică?“ „Nu-i nevoie să-ți explic

¹ Cuvîntul grecesc desemnează o lampă cu ulei, în general de pămînt ars sau de bronz. Unele aveau un minier într-o parte și în cealaltă un „cioc“ pentru fitil. Printr-un orificiu situat în partea superioară, în mijloc, se turna ulei. Altele se suspendau în tavan, cu un lanț, sau se fixau pe un picior de bronz, de lemn sau de metal prețios.

prea mult, îi răspunse atunci Bagoas, e destul dacă citești scrisoarea asta. Uită-te mai întâi la sigiliu, asigură-te că porunca vine de la Oroondates și apoi îndeplinește-o. Profită de întinerie și de înțeleală ca să le faci pe toate fără să fii văzut. În ce-o privește pe Arsace, judecă tu singur dacă este nevoie să fie încunostiințată!“

XIII. Eufrates luă amindouă scrisorile și le citi. „Arsace are să sufere, spuse el. De-abia i-a mai trecut febra care a cuprins-o ieri pe neașteptate ca și cum i-ar fi trimis-o un zeu. Toată fierbințeala care e în trupul ei și care n-a părăsit-o încă arată că e slabă speranță să se vindece. Dar, dacă se arată binevoitoare, n-am să-i arăt aceste scrisori, pentru că ar muri și ne-ar duce și pe noi la pierzanie mai degrabă decât să-i elibereze de bunăvoie pe acești tineri. Iar tu, să știi că ai venit la timp. Ia-i pe acești copii, du-i de aici și grăbește-te să-i ajuți cît poți. Poartă-te cu ei cu milă pentru că sînt foarte nefericiți și urmăriți de o soartă crudă. Deși fără voia mea, la porunca Arsacei, au îndurat mii de chinuri și de suferințe. Și de altfel par de neam nobil și ilustru. Purtarea lor și cele încercate de dinșii mi-au dovedit că sînt curați și virtuoși!“ Vorbindu-i astfel, el îl duse în temniță. Cînd îi văzu pe tinerii prizonieri, Bagoas rămase uimit de frumusețea lor, cu toate că erau sfirșiți după atîtea suferințe. Gîndindu-se că au sosit ultimele clipe și că Bagoas venea la acest ceas ca să-i caute să-i ducă la moarte, ei se tulburară puțin; apoi, liniștindu-se, arătară o față veselă și senină și păreau că se bucură cu adevărat. Cînd Eufrates se apropie și puse mina pe ei ca să le desprindă lanțurile de stîlpii de care fuseseră legați, Teagene strigă: „De minune, nelegiuită Arsace! Crede că întinericul

noptii îi va ascunde crimele. Dar ochiul dreptății este pătrunzător, descoperă păcatele ascunse și pune crimele în lumină. Voi îndepliniți-vă porunca ~~dar~~, oricare ar fi moartea care ni s-a rezervat, focul, apa sau fierul, lăsați-ne să murim împreună în același fel!“ Haricleea îi ruga și ea în același timp, iar eunucii, care ascultau aceste vorbe în tăcere, începură să plingă în vreme ce-i scoteau din temniță pe cei doi tineri, sub povara lanțurilor.

XIV. Când ieșiră din palatul satrapului, Eufrates rămase pe loc, dar Bagoas și călăreții lui, după ce scoaseră lanțurile grele ale prizonierilor, lăsându-le numai pe cele care îi împiedicau să fugă, dar nu pricinuiău dureri, îi puseră pe fiecare pe câte un cal în mijlocul călăreților și porniră spre Theba în mare grabă. Au călărit astfel tot restul nopții și ziua următoare fără să se oprească, pînă la ceasul al treilea¹. Nu se odihniră nicăierea și arșița devenise de nesuportat pentru că era vară și se găseau în Egipt. Obosiți de nesomn și mai ales pentru că o vedeau pe Haricleea sfîrșită din pricina acestei goane neîntrerupte pe cal, se hotărîră să se oprească din drum ca să se întremeze cu toții, să lase caii să mai răsufle și pe fată să se mai odihnească. În acest loc era o pantă abruptă ca un promontoriu, care cobora pînă la fluviu; silit de acesta să-și abată cursul, Nilul se îndepărta și revenea apoi alcătuiind o jumătate de cerc în care se afla un loc asemănător cu malul riurilor din Epir, acoperit de o iarbă proaspătă datorită apei care-l uda din toate părțile și unde se aflau din belșug tufe și pășuni pentru animale. Locul era acum năpădit și umbrat de arbori

¹ Grecii și romanii numărau orele zilei începînd cu răsăritul soarelui.

de Persia¹, de sicomori și de alți copaci care cresc mai ales pe malurile Nilului. Aici se opriră Bagoas și călăreții lui. Umbra copacilor le servea drept cort. Bagoas luă o parte din mîncarea sa și o dădu lui Teagene și Haricleei care, după ce o respinseră la început, se văzură siliți s-o primească. Ei îi spuseră că li se părea că nu e de nici un folos să mai mănince acum, de vreme ce aveau să moară, dar Bagoas îi lămuri, spunîndu-le că nu li se va întimpla nimic, că nu îi duceau la moarte, ci la Oroondates.

XV. Arșița amiezii începea să scadă. Soarele care cobora spre asfințit nu-și mai trimitea razele drept spre pămînt, ci pieziș. Bagoas și ceata lui tocmai se pregăteau să pornească iar la drum, cînd un călăreț care își mîna cu greutate calul lucind de sudoare, abia ținîndu-se el însuși, și care părea să fi venit în goana mare, îl luă deoparte pe Bagoas, îi spuse cîteva cuvinte și apoi tăcu. Bagoas stătu un timp cu capul plecat și păru că se gîndește la cele ce avea să anunțe. În cele din urmă le vorbi astfel: „Străini, prindeți curaj, Arsace, dușmana voastră și-a primit pedeapsa, a murit, s-a spînzurat cu un laț cînd a aflat că ați plecat împreună cu mine. A scăpat astfel de o pedeapsă de care nu s-ar fi putut feri. Ea n-ar fi fost ferită oricum de răzbunarea lui Oroondates și de aceea a regelui. Ar fi fost trimisă la moarte sau și-ar fi trăit în mizerie tot restul zilelor. Acestea sînt știrile pe care mi le-a trimis Eufrates prin solul care tocmai a venit.

¹ Strabon (XVII, 2, 24) susține că arborii din Persia creșteau numai în Egipt și Etiopia. În Egipt apar reprezentați pe monumente din timpul celei de a XII-a dinastii. Cei doi arbori sînt menționați de Teofrast în *Istoria plantelor*, IV, 2, 1 ca fiind caracteristici pentru Egipt.

Aveți deci mai mult curaj și recăpătați-vă speranță căci sinteți nevinovați, lucru de care nici nu mă îndoiesc măcar, deoarece ați scăpat de aceea care v-a nedreptățit!“ Bagoas îi încunoștiință de acestea vorbind greu grecește și poticnindu-se mereu în greșeli. În același timp se bucura și el de această veste, pentru că avusese destule de suferit din pricina firii violente a Arsacei și a tiraniei ei. Pe de altă parte îi încuraja și le dădea speranță tinerilor cu gândul, îndreptățit de altfel, că el va avea o mare și strălucitoare trecere în fața lui Oroondates dacă îi va aduce un tânăr demn să-l întrecă pe toți slujitorii satrapului și o fată de o frumusețe neîntrecută care îi putea fi soție acum cînd Arsace nu mai era. Teagene și Hariclea se bucurau și ei de această veste și îi slăveau pe zeii și dreptatea lor. Se gîndeau că de acum înainte nu-i mai putea aștepta nici un rău, chiar dacă urma încercarea supremă, de vreme ce dușmanul lor cel mai mare nu mai era în viață, într-atît sfîrșitul poate să pară blind atunci cînd trebuie să mori după dușmanii tăi. Seara tîrzie răspîndea în aer o răcoare plăcută și îi îndemna să-și continue drumul. Ridicarea tabăra, încălecară și toată seara, noaptea și dimineața următoare nu conteniră să călărească, în speranța că-l vor găsi pe Oroondates. Dar acesta nu se afla acolo și un soldat din armata sa care îi întîlni pe drum îi încunoștiință că satrapul plecase din Theba. El însuși fusese trimis ca să-i îndrepte în cea mai mare grabă spre Siene pe toți soldații înarmați, chiar și pe aceia care fuseseră lăsați de pază. Se temeau că cetatea va fi asediată și satrapul va ajunge prea tîrziu, atacul etiopienilor asupra cetății începînd chiar înainte de-a fi ajuns vestea sosirii lor.

XVI. Se aflau deja în apropierea oraşului când căzură într-o încercuire. Era o ceată de tineri etiopieni războinici, bine înarmaţi, care fuseseră trimişi înainte ca cercetaşi spre a asigura drumul întregii armate. Dar din pricina nopţii şi a necunoaşterii locurilor se rătăciseră şi se îndepărtaseră de tovarăşii lor cu mult mai mult decît s-ar fi convenit. Ei se ascuseseră într-un desiş pe malul fluviului, stătură de veghe şi nu dormiseră toată noaptea, chipurile să se apere şi să poată întinde o cursă duşmanului. La ivirea zorilor îi zăriră pe Bagoas şi pe oamenii săi care treceau nu departe de ei. Îi pîndiră şi, dîndu-şi seama că nu erau prea numeroşi, îi lăsară să înainteze puţin. Apoi, după ce se asigurară că nu venea nimeni în urmă, săriră deodată din mlaştinile de pe malul fluviului şi porniră în urma lor cu strigăte. Auzind această zarvă neaşteptată, Bagoas şi călăreţii lui fură cuprinşi de teamă. Îşi dădură seama după culoarea lor că duşmanii erau etiopieni şi, înţelegînd că nu-i pot învinge din pricina numărului lor (erau cam o mie de cercetaşi uşor înarmaţi), nu stătură nici să-i privească şi o luară la fugă, la început mai încet decît puteau şi ca să dea impresia că de fapt nu fugeau. Etiopienii îi urmăreau şi trimiseră înainte pe troglodiţii¹ care se găseau printre ei în număr de aproape două sute. Troglodiţii sînt o populaţie nomadă din Etiopia, vecini cu arabii. Ei sînt înzestraţi de natură cu o iuteală foarte mare în alergare şi se exersează încă din copilărie. Nu au nici un fel de experienţă în minuirea armelor grele, dar în lupte se servesc de praştie. În timpul hărţuielilor, care le stau în obicei, obţin o victorie zdrobitoare asupra adversarilor

¹ Troglodiţii, populaţie din estul Etiopiei, a căror ţară se întindea pînă la Marea Roşie, erau cunoscuţi ca foarte buni alergători.

lor sau, dacă își dau seama că aceștia sînt mai puternici, se risipesc, fugind. Dușmanul renunță imediat să-i mai urmărească știind că fug de parcă ar avea aripi și se ascund în gropi cu o deschizătură îngustă sau în vizuini ferite și săpate în piatră. Deși pe jos, ei îi întrecură pe călăreți și îi răniră pe cîțiva trăgînd cu praștia. Dar cînd aceștia se întoarseră spre ei, nu așteptară ci o luară la fugă în dezordine spre restul cetei, aflat în urmă. Văzîndu-i fugind și încurajați de numărul lor mic, perșii nu șovăiră să-i atace și scăpară ușor de cei ce se aflau înaintea lor. După aceea își continuară goana. Dînd pînă la cailor și slobozind friul îi siliră să alerge cu toată forța și iuțeala de care erau în stare. Se retraseră înapoia unui cot al Nilului ca într-o cetate, feriți de dușmani printr-un promontoriu al rîului, dar Bagoas căzu dintr-o dată cu calul său și nu se mai putu mișca, pentru că își rupsesse un picior. Dușmanii îi prinseră și în același timp îi luară prizonieri pe Teagene și Haricleea. Poate că aceștia ar fi putut să scape, dar fără îndoială nu se putură resemna să-l părăsească pe Bagoas, care se purtase cu atîta bunătate față de ei și de la care așteptau aceeași bunăvoință și în viitor. Se apropiară de el și coborîră de pe cai, rămînînd de bunăvoie. Teagene îi spusese Haricleei: „Este visul nostru. Ei sînt etiopienii în țara cărora vom fi duși după ce ne vor face prizonieri așa cum ni s-a prezis. E mai bine să fim prinși de ei și să ne lăsăm pe seama soartei mai degrabă decît să ne expunem pericolului sigur care ne așteaptă lingă Oroondates!”

XVII. Haricleea își dădu și ea seama că de acum înainte destinul o conduce de mină și văzînd în cei care se apropiiau mai mult prieteni decît duș-

mani, începu să spere într-o soartă mai bună. Fără să-i spună lui Teagene ce gânduri are, ea îi arătă printr-un semn că este de aceeași părere. Etiopienii se apropiară și, uitându-se la Bagoas, își dădură seama că era un eunuc și nu un războinic. Apoi, văzînd doi tineri frumoși și nobili fără arme și în lanțuri, îi descusură cine sînt. Îi întrebă prin intermediul unui egiptean, singurul dintre ei care vorbea limba persană, sperînd că vor înțelege cel puțin una din cele două limbi, dacă nu pe amîndouă. Cei care sînt trimiși ca iscoade sau ca cerce-țași spre a vedea ce fac și ce întreprind adversarii, știu din experiență că este folositor să se ia cu ei tîlmaci care vorbesc limba băștinașilor și pe cea a dușmanilor. Teagene, datorită șederii lui îndelungate și a scurtimei întrebării, putu să-i răspundă cu ușurință: el îi spuse că Bagoas era unul din primii demnitari ai satrapului persan, că el și Haricleea erau de neam grec, că perșii îi luaseră prizonieri și că dacă se aflau acum în mîinile etiopienilor, aceasta se datora probabil unei întorsături fericite a soartei. Etiopienii hotărîră să-i crute și să-i ducă vii la regele lor, aducîndu-i această primă și nobilă pradă, pe care satrapul o socotea foarte prețioasă. Căci la curțile regale persane eunucii sînt „ochii și urechile” regelui¹. Ei nu au nici copii și nici părinți a căror dragoste să le poată schimba credința și aceasta este dată celor care au încredere în ei. Cît despre tineri, îi priveau ca pe un dar de preț, demn de dat regelui ca să-l servească la curte, așa încît îi luară și îi urcară pe cai, pe unul pentru că era rănit, iar pe ceilalți pentru că n-ar fi putut, așa legați cum

¹ Regii și satrapii perși aveau pe lângă ei ofițeri sau oameni de încredere, foarte apropiați lor, denumiți „ochii și urechile” regelui.

erau, să urmeze ceata în marșul ei grăbit. Toate acestea semănau cu prologul care anunță o dramă¹. Străini și prizonieri, după ce văzuseră cu câteva clipe mai înainte moartea gata să se abată asupra capetelor lor, păreau că nu sînt duși cu de-a sila, ci mai degrabă mergeau într-un cortegiu și erau acum păziți de cei care aveau să fie peste puțin supușii lor. Aceasta era situația lor în clipa de față.

¹ Se poate să fi existat uneori obiceiul ca autorul să apară pe scenă și să anunțe titlul piesei, trezind cu câteva cuvinte interesul spectatorilor, sensul poate să fie însă și figurat.

I. Din acest moment, cetatea Siene a fost asediată și strinsă ca într-un clește de etiopieni. Înțelegind în cele din urmă că apropierea etiopienilor era de neînlăturat și că aceștia trecuseră de cataracte îndreptându-se spre Siene, Oroondates ajunsese cu puțin timp înaintea lor și intra repede în cetate; puse să se închidă toate porțile, dublă numărul soldaților de pe metereze, dându-le arme și mașini de aruncat proiectile și începu să aștepte neliniștit ce va urma. Hidaspes, regele etiopienilor, care aflase de la cercetașii lui încă de departe că perșii se îndreptau spre Siene, porni în marș forțat ca să le-o ia înainte și să-i atace. Ajungând prea tirziu, își duse toate trupele spre cetate, le așeză în jurul zidurilor și rămase acolo fără să înceapă lupta, îngrămădind în cimpia din jurul cetății Siene un număr impresionant de oameni, arme și animale. Aci l-au găsit cercetașii săi, care îi aduseră cu ei pe cei pe care îi prinseseră. Hidaspes se bucură, nu numai din pricina înfățișării tinărilor, ci și din pricină că sufletul lui se arăta — ca printr-o presimțire — inclinat spre cei de un neam cu el, chiar fără a-i cunoaște și mai ales datorită prilejului fericit de a-i fi fost aduși ca prizonieri, în lanțuri. „De

minune, exclamă el, acestea sînt lanțurile în care ni-i dau zeii pe dușmanii noștri, dacă ne putem încrede în prima victorie. Să fie păziți acești tineri fără să li se facă vreun rău, ca să-i oferim ca primă pradă de război în sacrificiul triumfal, pentru că au fost prinși primii: după legea veche a etiopienilor trebuie să-i păstrăm ca să-i jertfim zeilor noștri! După ce îi răsplăti pe cercetași, îi lăsă să plece împreună cu prizonierii spre soldații puși să păzească poverile, trimițînd totodată cîțiva oameni care vorbeau aceeași limbă, ca să-i păzească. Le porunci și acestora să se poarte cu ei cu cea mai mare grijă, să le dea de mîncare și să-i păzească pentru a rămîne neatinși și curați în așteptarea sacrificiului, schimbîndu-le în același timp lanțurile cu altele, de aur. Dacă celelalte neamuri folosesc Tierul, etiopienii însă foloseau aurul¹.

II. Paznicii i-au îndeplinit poruncile întocmai. Le-au scos lanțurile lăsîndu-i să sperie că vor fi liberi; dar nu se întîmplă așa, căci îi legară din nou, cu lanțuri de aur. Văzînd aceasta, Teagene începu să rîdă: „Ce schimbări minunate! Aceasta este soarta strălucită care ne așteaptă; ne schimbă fierul cu aur și, plini de lanțuri, devenim mai prețioși!” Haricleea zîmbi și ea și se strădui să-i schimbe gîndurile lui Teagene, amintindu-i din nou, ca să-i dea curaj, prezicerea zeilor și făcîndu-l să audă cuvinte dulci dătătoare de nădejde. În acest timp Hidaspes începu atacul Sienei, cu speranța că va

¹ Se știe despre etiopieni că țara lor este foarte bogată în aur. Diodor din Sicilia (III, 121 și urm.) afirmă că existau mine de aur la hotarul cu Egiptul. Herodot în *Istoriile* sale (II, 22 și 23) menționează o întîmplare în cursul căreia iltiofagii, trimișii lui Cambyzes, află că în Etiopia prizonierii purtau lanțuri de aur.

putea cuceri zidurile cetății de la primul asalt, dar fu azvirlit înapoi de către cei asediați, care se luptau cu succes și prin batjocurile lor îi miniau și îi scoteau din fire pe dușmani. Văzind că ei se hotăriseră de la început să reziste oricît, în loc să se predea de bunăvoie de la prima ciocnire, furios, Hidaspes se hotărî să nu-și mai irosească timpul ridicînd tabăra lingă cetate și să nu mai atace zidurile cu mașini¹ care, deși îi ajutau să ia mulți dușmani prizonieri, îi lăsau pe ceilalți să scape, se hotărî în schimb să ia cetatea cu totul și cît mai repede, printr-un asediu de mare amploare, din care să nu scape nimeni.

III. Iată cum a procedat. A împărțit zidurile în lungimi egale și la fiecare zece brațe a distribuit cîte zece oameni, poruncindu-le să sape un șanț cît mai larg și cît mai adînc. Unii săpau, alții cărau pămîntul, alții îl înălțau în val, ridicînd astfel un alt zid în fața zidului cetății asediate. Nu se împotrivea nimeni și nu-i împiedica nimeni din lucru, pentru că asediații nu îndrăzneau să atace această armată numeroasă și vedeau că săgețile lor trimise de pe întărituri cădeau în gol. Hidaspes prevăzuse de fapt și acest lucru în planul său și pusese să măsoare între ziduri exact distanța necesară pentru ca cei care lucrau să fie în afara bății săgeților. După ce această lucrare se termină în mai puțin timp decît ne este necesar nouă ca s-o spunem, din pricina numărului impresionant

¹ În text „distrugătoare de cetăți“, adjectiv folosit mai tîrziu cu sensul de „mașină de război“. Mașinile de război folosite în asediul cetăților erau numeroase și variate: balista și manubalista pentru aruncat pietre, arcubalista, un fel de arbaleță, catapulta pentru lansarea săgeților și sulitelor, *scorpio* pentru aruncat bolovani, greutăți de plumb etc.

de oameni pe care îi avea, începu alta: o porțiune din acest cerc, cam o jumătate de pletru¹ fu lăsată netedă, fără ridicături — și de fiecare parte, la capătul valului, legă marginile celor două diguri pe care le îndreptă de-a lungul Nilului, înaintind cu fiecare parte, treptat, dinspre regiunea mai joasă spre cea mai înaltă² — s-ar fi putut spune că era Marele Zid³ — păstrind în tot lungul lui aceeași lățime de o jumătate de pletru și întinzându-se pe distanța dintre Nil și Siene. După ce valul a fost legat de zăgazurile Nilului, Hidaspes puse să se facă o deschizătură în diguri, lăsând astfel să se reverse tot curentul în canalul format de cele două valuri. Apa care cădea de la înălțime și venea din albia imensă a Nilului ca să se strângă între malurile tăiate de mîna omului stirni un zgomot surd, cum nu se poate închipui și apoi de-a lungul canalului, un vuiet răsunînd de la mari depărtări. Cînd au auzit acest zgomot, locuitorii din Siene, care văzuseră ce se petrecea, își dădură seama de toată nenorocirea și înțelesesă că scopul tuturor acestor lucrări este de a-i îneca. Cum nu puteau nici să fugă din cetate pentru că valul de apă din apropiere îi împiedica să iasă și nici să rămînă înăuntru fără pericol, începură să se ajute singuri cît le stătea în putere. Întîi se apucară să astupe găurile porților cu smoală și cu cîlți; pe urmă proptiră zidurile ca să susțină întăritura de piatră, fiecare cu ce-i cădea în mînă, cu pămînt, pietre sau cu lemne. Nimeni nu stătea degeaba, ci cu toții se apucaseră de lucru, femei, copii sau bătrîni, căci nu se mai ține seama de sex sau de vîrstă atunci cînd este vorba de un

¹ Un pletru avea aproximativ 30 de metri.

² După cite se înțelege, orașul se afla la un nivel inferior față de cursul Nilului.

³ Aluzie la zidurile care legau Atena de Pirou.

pericol de moarte. Cei mai puternici și cei care erau la vîrsta de a purta arme au primit ordinul să sape un șanț îngust de la cetate pînă la digul dușmanilor.

IV. Iată cum s-a realizat aceasta: aproape de întărituri au săpat un puț vertical, de vreo cinci brațe, apoi, trecînd pe sub temelia zidurilor, au săpat orizontal o galerie la lumina torțelor, în direcția zidului. Lucrătorii care erau mai în urmă luau pămîntul de la cei dinaintea lor, trecîndu-l de la unul la altul și îl transportau într-un colț al cetății unde era de multă vreme o grădină și îl așezau acolo în grămezi. Făceau toată lucrarea ca să deschidă prin acest canal o ieșire a apei, dacă va ajunge pînă acolo. Dar pericolul a fost mai grabnic decît strădania lor: apele Nilului trecuseră peste canalul cel mare și ajunseseră pînă la spațiul dintre cele două ziduri, adunîndu-se acolo; apoi valurile care se revărsau din toate părțile transformă acest spațiu într-un lac. Dintr-o dată Siene deveni o insulă și cetatea clădită pe un loc uscat se văzu înconjurată de apele Nilului și bătută de undele lui. Zidul rezistă o bună parte a zilei dar curînd apa, al cărei nivel creștea, sporindu-i greutatea, începu să pătrundă în șanțurile pămîntului negru¹ și gras, crăpat din pricina arșiței în adîncituri mari și se strecură pe sub metereze. În cele din urmă temelia cedă sub presiunea apei și zidul, oriunde pămîntul se lăsa, înmuiat de apă, se inclina și amenința prin oscilațiile lui cu un pericol apropiat, căci crenelurile se clătinau iar apărătorii care le ocupau erau zgîlțiiți ca pe o corabie surprinsă de furtună.

¹ Egiptul era numit de locuitorii lui, ca și de străini, „pămîntul negru“, din pricina nămolului negru pe care îl lasă apele Nilului la retragerea lor.

V. La căderea serii, o parte a zidului dintre două turnuri se prăbuși; totuși, ruptura nu s-a produs sub nivelul apei, astfel încît să-i permită trecerea, ci cu cinci coți mai sus, dar primejdia unei inundații părea de neînlăturat. Atunci, dinăuntrul cetății începură să răsune peste tot vaiete pe care le puteau auzi și dușmanii: oamenii își ridicau mîinile spre cer, îngura lor speranță, invocau zeli salvatori și îl rugau pe Oroondates să trimită o solie la Hidaspes. Satrapul, devenit fără voia lui sclavul soartei, le ascultă rugămintile dar, pentru că era înconjurat de apă și n-avea cum să trimită pe cineva la dușman, făcu așa cum era silit de împrejurare: scrisese într-un mesaj ce dorință avea și îl legă de o piatră pe care o trimise ca solie spre dușman cu o praștie, aruncînd astfel rugămintea sa peste apă. Prima oară nu reuși, pentru că nu aruncase cu destulă putere pentru o asemenea distanță și mesajul căzu în apă. Aruncă din nou un altul asemănător, dar din nou fără să reușească. În acest timp o mulțime de oameni încercau cu arcuri și săgeți să nimerescă ținta, ca unii care luptau pentru viața lor, dar nici unul nu izbutea. În cele din urmă își întinseră mîinile spre dușmani, care se așezaseră în drum și asistau la nenorocirea lor, încercînd pe cit puteau să le explice, prin gesturi care inspirau mila, ceea ce avuseseră de gînd să le spună cînd aruncau pietrele. Își întindeau mîinile cu palmele în sus în semn de rugămintă, le duceau la spate ca și cum le-ar fi avut în lanțuri și ca și cum ar primi selavia. Hidaspes își dău seama că se rugau să fie salvați și era gata să-i ajute, căci supunerea unui dușman inspiră milă unui suflet nobil. Dar, cum deocamdată nu putea să facă nimic, se hotărî să-și dea seama mai bine de intențiile adversarilor. Regele avea numeroase corăbii fluviale pe care le adusese de la

Nil printr-un canal. Tirite de curent pînă la șanțul în formă de cerc, așteptau acolo ancorate. Alese zece din ele, construite de curînd, le umplu cu arcași și hopliți cărora le ordonă ce să spună și îi trimise spre perși. Soldații începură traversarea apei după ce-și luară armele cu ei, pentru ca să se poată apăra în cazul cînd, în pofida oricărei așteptări, cei de pe ziduri vor încerca să-i atace. Era un spectacol curios să vezi vase traversînd de la un zid la altul, corăbieri navigînd în plin șes și bărci care pluteau pe deasupra unor ogoare. Războiul, care aduce întotdeauna lucruri neașteptate, se întrecuse pe sine aici și făcea adevărate minuni: punea corăbierii să-i înfrunte pe apărătorii unei cetăți și trimitea războinici de uscat împotriva unor oameni care luptau pe un lac. Cînd apărătorii cetății zăriră bărcile și își dădură seama că oamenii care se aflau în ele erau înarmați și se îndreptau spre partea dărîmată a zidului, ca unii care își pierduseră firea și erau îngroziți de primejdiile care îi înconjurau, socotiră dușmani chiar pe cei care veneau să-i salveze. În cele din urmă totul ajunge să fie pricină de neîncredere și de teamă pentru aceia pe care îi amenință un mare pericol. Aceștia începură să arunce săgeți din înaltul zidului în direcția dușmanilor. Oamenii care-și pierduseră orice speranță pentru viața lor socoteau drept cîștig fiecare ceas care trece și întîrzie clipa morții. Dar ei nu trăgeau ca să-i rănească, ci voiau numai să îndepărteze bărcile care se îndreptau în direcția lor. Etiopienii răspunseră și ei cu săgeți și cum ținteau mai bine, pentru că nu își dădeau seama de intențiile perșilor, omoriră doi-trei, sau poate mai mulți și izbitura a fost atît de puternică și de neașteptată, încît aceștia se prăbușiră cu capul în jos în afara zidurilor și căzură în apă. Lupta s-ar fi încins și mai aprigă, unii luptînd doar

- ca să-i împiedice pe cei ce se apropiau să mai înainteze, iar ceilalți răspunzându-le cu furie, dacă un om bătrîn, care se bucura de multă autoritate la sienieni, nu ar fi venit spre cei ce apărau întăriturile: „Oameni fără minte, înspăimîntați de primejdie, le strigă el, îi izgonim acum pe cei pe care nu mai încetăm să-i rugăm și să-i chemăm în ajutorul nostru, acum, cînd ne pierdusem orice speranță! Dacă vin ca prieteni ca să ne anunțe gîndurile lor cele bune, vor fi salvatorii noștri; dacă dimpotrivă, vin cu intenții dușmănoase, o să-i înfrîngem ușor, chiar după ce vor fi debarcat. Ce-am cîștiga noi dacă-i omorîm, de vreme ce cetatea este înconjurată și pe mare și pe uscat de o asemenea mulțime de dușmani? Mai bine să-i lăsăm să vină, ca să știm ce vor!” Cu toții, cei de față își dădură seama că avea dreptate și satrapul însuși încuviință și el. Se așezară de o parte și de alta a spărturii și rămaseră acolo nemișcați, cu armele lingă ei.

VI. Cînd pe tot locul dintre turnuri nu mai rămase nici un războinic și mulțimea le făcu semn etiopienilor cu fișii de pinză că îi lăsau să debarce, aceștia se apropiară și, din bărci, le vorbiră ca de la o tribună celor asediați, care îi ascultau: „Perși și voi sienieni aici de față, Hidaspes, regele etiopienilor, stăpîn pe ținutul ce se întinde de la răsărit la apus¹, care este acum și regele vostru, știe să-i zdrobească pe dușmani, după cum știe să aibă îndurare față de cei ce-l roagă. El socoate că prima calitate este o dovadă de vitejie, iar cea de-a doua — de mărinimie. Una se datorește forței războinicului și brațului său, iar cealaltă propriilor lui sentimente.

¹ În vechime se socotea că etiopienii locuiesc tot sudul pămîntului de la est la vest.

Viața voastră este în mîinile lui, dar pentru că voi îl rugați, vă eliberează de primejdia sigură, de neocolit în care v-a adus acest război, fără să hotărască el condițiile eliberării voastre, ci vă lasă vouă alegerea. Hidaspes nu face dreptate ca un tiran, ci hotărăște soarta supușilor săi astfel încît să nu trezească ură!“ Auzind acestea sienienii îi răspunseră că se predau în mîinile lui Hidaspes, ei înșiși, copiii și femeile lor, ca să facă cu dinșii tot ce va voi el. Dacă scapă cu viață din această nenorocire îi vor da cetatea care se clatină, într-o situație disperată, dacă vreun mijloc oarecare de izbăvire trimis fie de zei, fie de Hidaspes, nu va veni să-i apere de prăbușire. La rîndul său Oroondates le spuse că el renunță la ceea ce fusese pricina războiului și prețul luptei și că le lăsa cetatea Philae cu minele sale de smarald și în schimb cerea ca atît el cît și soldații lui să nu fie supuși la încercări grele și să nu fie siliți să se predea; că dacă Hidaspes voia să-și ducă generozitatea pînă la capăt, să-i lase să se retragă pînă la Elefantina fără să le provoace pierderi, făgăduindu-le să nu-i atace nici ei; în ce-l privește pe el, îi era totuna dacă moare, sau dacă este salvat acum, pentru a fi învinuit mai tîrziu de regele persilor că și-a trădat armata; de fapt, va fi chiar mai rău pentru el, căci, dacă acum n-ar pieri de o moarte simplă și obișnuită, mai tîrziu va fi crud pedepsit prin cine știe ce lovitură nouă.

VII. După ce le răspunse astfel, le ceru să ia doi persi în bărcile lor, explicîndu-le că se duc la Elefantina și că, dacă locuitorii acestei cetăți vor să se predea lui Hidaspes, nu va șovăi nici el să se predea. Trimișii îl ascultară și întorcîndu-se cu cei doi persi, îi aduseră la cunoștință regelui toate acestea. El zîmbi, gîndindu-se că Oroondates dă dovadă de

prostie vrînd să discute de la egal la egal atunci cînd nu el, ci un altul hotăra dacă poate spera să trăiască sau dacă trebuie să se teamă de moarte. „Dar n-ar fi prea înțelept, își zise el, să facem să piară atîția oameni pentru prostia unuia singur!“ Îi lăsă deci pe trimișii lui Oroondates să plece la Elefantina, părăind că nu se îngrijește de ce ar putea întreprinde aceștia pentru a organiza o rezistență. Le porunci oamenilor săi să astupe deschiderea făcută în zăgazurile Nilului și să facă o alta în zidul de pămînt, astfel încît curentul care venea spre Siene să se oprească și apa din lac să se scurgă lăsînd terenul liber, pentru a se putea usca în jurul cetății și a deveni practicabil. Primind ordinul acesta, se apucară de treabă dar nu izbutiră să lucreze decît puțin și lăsară restul pe a doua zi, căci se lăsa seara și se făcu întuneric la scurt timp după ce primiră ordinul.

VIII. Locuitorii din cetate făcură la rîndul lor tot ce le stătea în putință ca să se apere fără să-și piardă speranța în salvarea lor, care le venise în pofida oricăror așteptări. Unii săpau galeria subterană și socoteau cu cît se apropie de dig comparînd lungimea părții săpate, măsurate cu sfoara, cu lungimea zidului atît cît puteau ei să-l socotească din ochi; alții refăceau la lumina torțelor porțiunea dărîmată a zidului; reconstruirea lui era ușoară pentru că pietrele, în căderea lor se rostogoliseră în interior. Dar, chiar cînd socotiră că se aflau pentru o clipă în siguranță, nu scăpară de îngrijorare, căci pe la miezul nopții, partea de dig pe care începuseră să o taie etiopienii cu o seară înainte, se rupse pe neașteptate; poate că pămîntul îngrămadit în acel loc era prea moale din pricină că nu fusese îndeajuns bătătorit și temelia cedase din pricina infiltrării apei sau poate că cei care săpaseră dedesubt pro-

duseseră ei înșiși prăbușirea temeliei în gol. Or, săpătura începută de etiopieni se adâncise și apa se ridicase în timpul nopții, o umpluse și înlesnise lărgirea deschiderii pe nesimțite; poate, în sfârșit, s-ar putea crede că aici era mina unui zeu. Se făcu atunci o asemenea zarvă, atât de înspăimântătoare pentru auz, încât nu se mai înțelegea ce s-a întâmplat și etiopienii și chiar sienienii puteau să-și închipuie că se prăbușiseră aproape toate zidurile cetății. Primii, știindu-se în siguranță, rămaseră liniștiți zicându-și că vor vedea în zori ce s-a întâmplat. Locuitorii cetății alergară însă din toate părțile spre întărituri și fieceare, văzind că erau întregi de partea lui, își închipuia că prăbușirea s-a produs în alt loc; cînd se făcu ziuă spaima primejdiilor care-i înconjurau se risipi. Spărtura se zări limpede și cu toții văzură că apa se scursese. Etiopienii începură să închidă canalul de scurgere, coborînd barajele făcute din scinduri unite între ele pe care le proptiseră cu trunchiuri de copaci, întărind pămîntul cu mărăcini și legături de nuiele pe care le puneau laolaltă unii de sus, de pe ziduri, iar alții din bărci. Astfel apa s-a scurs, dar terenul nu era practicabil și nu permitea nici o trecere, căci era acoperit de un strat de noroi și sub suprafața care părea uscată era un nămol moale care ascundea atât pentru cai cît și pentru oameni pericolul împotmolirii.

IX. Trecură astfel două sau trei zile; în semn de pace, sienienii lăsară porțile deschise, iar etiopienii își părăsiră armele. Ostilitățile încetaseră și de-o parte și de cealaltă, dar fără să înceapă tratativele; posturi de pază nu întîlneau nici la unii, nici la alții și chiar locuitorii cetății se arătau fără grijă. Era tocmai în timpul serbării Nilului, cea mai mare sărbătoare la egipteni; ea ajunge în toi la solstițiul

de vară, cînd fluviul dă primele semne de creștere¹. Egiptenii o celebrează cu mai mult fast decît pe altele și iată de ce: ei socotesc că Nilul este zeul lor și îl cred rivalul cerului pentru că el, fără nori sau ploi, le udă pămîntul în mod regulat, în fiecare an. Aceasta este credința tuturor. Dar iată de ce cred în acest zeu: sînt convinși că principiul ființei și vieții la om este alcătuit din amestecul dintre umed și uscat, celelalte elemente neputînd să existe sau să apară în lipsa acestora; substanța umedă este Nilul, iar cealaltă este pămîntul lor. Această părere este acceptată de toți. Dar inițiaților li se dezvăluie că Isis este pămîntul, iar Osiris este Nilul, numele lor reprezentînd astfel lucruri de pe pămînt. Zeița este tristă din pricina zeului care nu este lîngă ea și se bucură la apariția lui²; cînd acesta pleacă din nou, ea începe să plîngă și se teme de Tifon³, dușmanul ei. Acești învățați care, după cîte cred eu, stăpînesc știința naturii și a zeilor, nu dezvăluie oamenilor de rînd sensurile ascunse ale acestor simboluri, ci le dau doar anumite elemente sub formă de mituri, dar cei ajunși la o treaptă înaltă de cu-

¹ În perioada creșterii apelor Nilului au loc serbări populare, procesiuni și tot felul de manifestări de bucurie pentru noua perioadă de vegetație.

² Mitul lui Isis și Osiris care reprezintă pămîntul și forța roditoare a Nilului este unul din cele mai vechi mituri, dezvoltat de Plutarh, care a scris *Despre Isis și Osiris*, de unde probabil s-a inspirat Heliodor.

³ Tifon sau Tifeus, gigant monstruos, fiul Tartarului și al Gaei, avea o sută de capete de dragon prin care vărsa flăcări și o sută de brațe. A luptat împotriva zeilor pe care i-a pus pe fugă, cu excepția lui Zeus care l-a înfruntat și a căzut în mîinile lui. Tifon l-a închis în peștera sa și i-a tăiat tendoanele de la mîini și de la picioare. Eliberat de Hercule, Zeus îl lovește cu trăsnetul său și îl îngroapă sub Etna. Se confundă aici cu zeul rău Set al egiptenilor, care l-a omorît pe Osiris, soțul lui Isis.

noștințe și care au pătruns în sanctuar, au parte de o inițiere mai limpede, plină de lumina adevărului.

X. Să ne fie iertată cu îngăduință această dezvăluire. Lăsăm acum într-o tăcere sacră tainele cele mai ascunse, ca să sfîrșim istorisirea celor ce se petreceau la Siene. Venise vremea sărbătorilor Nilului și locuitorii cetății făceau cu toții sacrificii și ceremonii. Erau fără îndoială sfîrșiți de oboseală, dar în sufletele lor nu uitau, în ciuda pericolelor care îi înconjurau, să-și îndeplinească îndatoririle sacre după datină. Oroondates, pîndind anume miezul nopții, atunci cînd după terminarea banchetului sienienii erau cufundați într-un somn adînc, își scoase armata din cetate fără zgomot: ceasul plecării și poarta pe care aveau să iasă fuseseră anunțate perșilor dinainte, în taină. Se ordonase fiecărui decurion să lase pe loc caii și animalele de povară, ca să nu se producă învîlmășeală și pentru ca nimeni să nu bănuie după zgomot plecarea lor; trebuiau să-și ia numai armele și să ducă fiecare cu sine o grîndă sau o scîndură.

XI. După ce se adunaseră cu toții la poarta hotărîtă, Oroondates puse să se arunce peste noroi bucățile de lemn pe care le adusese fiecare grup de zece oameni; le așezară unele lingă altele, trecîndu-le din mînă în mînă și, pe această punte improvizată din lemne, Oroondates își trecu repede și ușor toți soldații. După ce puseră piciorul pe pămînt uscat, se îndepărtară scîpînd astfel cu totul de etiopienii care nu bănuiseră nimic și care, fără grija de a veghea, dormeau liniștiți. El se îndreptă cu trupele sale într-o goană istovitoare spre Elefantina și intrară cu ușurință în cetate; soldații perși trimiși dinainte de Siene așteptaseră în fiecare noapte sosirea lui, așa cum primiseră ordin, și îndată ce auziră parola,

deschisera porțile. În zorii zilei sienienii observară plecarea perșilor; cu toții văzură mai întâi în casele lor lipsa soldaților care locuiau la ei, iar mai târziu, când se adunară în grupuri, vestea se răspîndi ca fulgerul. În cele din urmă bănuielile se transformară în siguranță la vederea punții de lemne. Atunci se simțiră din nou cuprinși de cea mai mare groază pentru că se găseau sub amenințarea unei învinuiri și mai grave, aceea de a se fi arătat necredincioși, înlesnind fuga perșilor după ce fuseseră tratați cu atîta îndurare. Se hotărîră atunci să iasă cu toții din cetate, să se ducă spre etiopieni și să declare prin jurămint că nu aveau cunoștință de cele întimplate, ca să le trezească mila, dacă va fi cu putință. Adunîndu-se cu toții, fără deosebire de vîrstă, luară cu ei ramuri de rugători, făclii și torțe aprinse și, mergînd în urma preoților care duceau statuile zeilor în chip de pașnice caducee, se îndreptară într-o atitudine plină de căință, peste puntea de lemne, spre etiopieni. Se prosternară de la distanță și, ca la un semnal, ridicară un cor de vaiete lugubre și tulburătoare. Și ca să le inspire și mai multă milă, îi puseră jos pe cei mai mici dintre copiii lor și îi lăsară să meargă la întimplare, în speranța că la vederea acestei vîrste nevinovate, la adăpost de orice bănuială, vor înlăbîrzi minia etiopienilor. Copiii mici, înspăimîntați și fără să înțeleagă nimic din cele ce se petreceau, speriați și de zgomotul din jurul lor, începură să fugă înaintea părinților lor și se îndreptară în direcția dușmanilor, unii tirîndu-se iar alții clătîndu-se și plîngînd. Părea că soarta însăși vroia să personifice în ei rugăciunea.

XII. Văzînd acestea, Hidaspes crezu că sienienii veneau încă o dată să-și reînnoiască rugămintea dinainte și să se supună cu totul. El trimise un om să-i

întrebe ce vor și de ce veneau singuri, fără perși. Atunci aceștia le spuseră tot adevărul: fuga perșilor, nevinovăția lor și celebrarea sărbătorilor tradiționale. Povestiră apoi cum după ziua închinată cinstitii zeilor, în timp ce ei dormeau după terminarea banchetului, perșii fugiseră fără să atragă atenția asupra lor, adăugind că, chiar dacă ar fi aflat de fuga lor, n-ar fi putut să oprească fără arme niște oameni înarmați. La această veste Hidaspes bănuia că Oroondates uneltise ceva și pregătise o cursă. Era adevărat. El îi chemă pe preoți singuri și, ca să le inspire și mai mult respect, cinste statuile zeilor pe care le purtau, apoi îi întrebă dacă puteau să-i vorbească mai în amănunt despre perși și să-i arate încotro plecaseră, ce forțe aveau și ce atacuri urma să întreprindă vrăjmașul. Aceștia răspunseră că nu știau nimic, dar că bănuiau totuși că Oroondates plecase spre Elefantina, pentru că cea mai mare parte a armatei se afla adunată în această cetate și că el se sprijinea pe toate trupele sale, dar mai cu seamă pe cavalerii înarmați cu platoșe de fier.

XIII. Îl rugară apoi pe Hidaspes să intre în cetate și să o ia în stăpânire fără să le păstreze dușmănie, dar regele nu socoti că este potrivit să intre el însuși în aceste momente în Siene; trimise însă două falange de hopliți care să cerceteze cetatea și să descopere dacă nu sînt cumva niște curse de care se temea, iar dacă nu va fi vorba de așa ceva, să devină păzitorii ei. După ce îi trimise înapoi pe sienieni dîndu-le asigurări, își desfășură armata în linie de luptă fie pentru a le ține piept perșilor în cazul cînd aceștia urmau să-i atace, fie ca să pornească împotriva lor dacă aceștia nu veneau. Trupele încă nu fuseseră rînduite cînd cercetașii veniră în goana cailor, pentru a anunța sosirea perșilor așezați în linie de bătaie.

Oroondates, după ce dăduse ordin grosului trupelor să se adune la Elefantina, aflînd că etiopienii înaintau la întimplare, se văzu silit să se îndrepte spre Siene cu cîteva din trupele sale. Asediat acolo din pricina lucrărilor de învăluire, el îi ceruse lui Hidaspes să-i salveze viața și primise cuvîntul lui. Se dovedi însă a fi cel mai viclean dintre oameni și obținu ca doi perși să treacă dincolo de ziduri împreună cu solii etiopienilor sub pretextul de a-i trimite la Elefantina ca să vadă ce atitudine au locuitorii cetății și să-și dea seama în ce mod să trateze cu Hidaspes. În realitate însă, ei trebuiau să cerceteze dacă aceștia mai erau înclinați să se pregătească de luptă în cazul că el izbutea să scape. Oroondates și-a pus în practică planul său perfid; i-a găsit pregătiți și le-a ordonat îndată să pornească la atac fără să mai întirzie nici o clipă, sperînd astfel ca prin iuțea să-i surprindă pe adversari înainte de a-și fi terminat pregătirile.

XIV. La orizont apăruse linia armatei sale, a cărei strălucire specific persană izbea privirile încă de departe; armele de aur și de argint scîlpeau pe întinsul cîmpului; căci soarele răsărise și razele sale luminau liniile perșilor, iar strălucirea lor orbitoare se reflecta la o mare distanță și armurile răspîndeau scînteieri uimitoare. Aripa dreaptă era formată din perși și mezi: în primele rînduri erau hopliții, iar arcașii se aflau în urmă; fiind fără armuri, trebuiau să fie apărați de hopliți ca să poată trage în siguranță. Aripa dreaptă era alcătuită din trupe egiptene, libiene și de soldați de alte neamuri. Fuseseră întăriți și ei cu soldați înarmați cu sulite și praștii, care trebuiau să meargă înainte și să atace inamicul din flanc, cu lăncile. Satrapul se afla în mijloc într-un car minunat, înarmat cu o coasă. Două falange, dispuse una în dreapta și cealaltă în stînga,

formau garda care-l apăra; în fața sa pusese numai cavaleria de fier, alcătuită din luptătorii pe care se biziua cel mai mult și care îi dădea curaj să pornească într-o luptă nesigură. Și de fapt, această falangă este întotdeauna cea mai de temut din toată armata persană pentru că apare din față, ca un meterez care nu poate fi străpuns.

XV. Armura este făcută astfel: călărețul, puternic, cu o forță deosebită, are pe cap o cască masivă făcută dintr-o singură bucată care îi acoperă fața ca o mască. Capul este apărat cu totul de această mască pînă la gît. Rămîn neacoperiți numai ochii, pentru ca omul să poată vedea bine ce se petrece în jurul lui. În mîna dreaptă are o sabie ceva mai lungă decît o lance, iar mîna stîngă rămîne liberă, ca să poată ține hăturile; la șold îi atîrnă o altă sabie și platoșa îi acoperă nu numai pieptul, ci și tot restul corpului. Această platoșă este lucrată în felul următor: lame pătrate de bronz și de fier late de o palmă sînt puse una peste alta și fixate la margini de fiecare parte, astfel încît totdeauna lamela de deasupra să acopere marginea celei care se află dedesubt și la fel și lateral, în mod continuu. În locul de imbinare lamela este îndoită în formă de cîrlig și se prinde de cealaltă. Ele alcătuiesc un fel de tunică de solzi care cade pe corp și îl îmbracă fără să-l stînjenească, acoperind membrele și putînd să se îndoie sau să se întindă astfel încît să nu împiedice mișcările. Ea este prevăzută cu mineci și coboară de la gît pînă la genunchi, cu o singură parte liberă în dreptul coapselor, care permite călărețului să se urce pe cal. Astfel este alcătuită această armură care apără bine trupul împotriva săgeților și a feluritelor lovituri. De armură se prind genuncherele, care acoperă piciorul de la genunchi pînă la călcîie.

Calul este și el apărut de o platoșă. I se pun și lui genunchiere și o armură pe cap, pe porțiunea de la urechi pînă la nări. Pe spate i se fixează o plasă de fier care atîrnă de fiecare parte astfel încît să-i apere și pîntecele, lăsindu-i însă, datorită mobilității ei, întreaga libertate ca să poată fugi. Astfel echipat și, ca să zicem așa, în straie de fier, călărețul încalcă pe cal, nu se urcă el singur, din pricina greutății, ci îl ajută alții să se salte. Și cînd sosește momentul atacului slobozește friul, dă pîteni calului și pornește cu toată viteza spre dușmani, arătînd ca un om cu totul și cu totul de fier sau ca o uriașă statuie mișcătoare. El ține sulita orizontal și vîrfurile ei întrec cu mult capul calului, de care este legată, în timp ce coada ei este prinsă de crupă astfel încît să nu scape la izbituri. Mina călărețului, susținută astfel, trebuie numai să țintească și dacă el însuși se încordează și se străduiește să se arunce cu și mai multă putere, străpunge în elanul său tot ce întîlnește în cale și nu sînt rare cazurile cînd ia cu el dintr-o singură lovitură doi oameni, spînzurați de sulita lui.

XVI. Sprijinit de această cavalerie și cu armata dispusă astfel, satrapul persan înainta spre dușman, veghind însă să rămînă cu spatele la fluviu. Oastea lui era mai puțin numeroasă decît a etiopienilor și de aceea folosea apa ca pe un obstacol care îl ferea să nu fie încercuit. Hidaspes înainta și el către satrap; în fața perșilor și a mezilor din aripa dreaptă se găseau oamenii din Meroe înarmați cu arme grele, care puteau să lupte și corp la corp; acei care veneau din țara trogloditilor și cei din ținutul care se află în vecinătatea regiunii unde crește cinamona¹, înarmați ușor, oameni iuți la fugă și buni arcași erau destinați să-i hărțuiască pe arcașii și pe trăgătorii cu

¹ Arbust asemănător cu scortisoara, care crește în Arabia.

praștia care se aflau în aripa stîngă a dușmanilor. Hidaspes se așeză în fața centrului armatei persane, despre care se știa că este alcătuit din mîndra cavarerie de fier, împreună cu elefanții săi care purtau turnuri. Înaintea sa îi împinse pe blemieni¹ și seri, căroră le explicase ce vor avea de făcut în timpul luptei.

XVII. Și unii și alții ridicară steagurile și dădură semnalul de luptă, cu trompetele la perși, iar la etiopieni cu cimbale² și cu tobe. Oroondates dădu un semnal și falangele începură să înainteze repede. Hidaspes ordonă însă trupelor sale să meargă în pas de marș, fără grabă, liniștit și domol mai întii pentru ca elefanții să nu rămînă în urmă față de apărătorii lor și în al doilea rînd ca să-i lase pe călăreții care veneau să obosească pînă ce se va micșora distanța dintre cele două armate. Cînd aceștia se găsiră la o aruncătură de săgeată și cînd îi văzură că își îndeamnă caii pregătindu-se să atace, blemienii, așa cum primiseră ordin de la Hidaspes, îi lăsară pe seri să se lupte alături de elefanți, iar ei se repeziră înainte, alergînd cu toată iuțeala spre călăreți. Cei care îi vedeau înaintînd astfel, atît de puțini împotriva unui dușman cu mult mai numeros și înarmat pînă-n dinți, își puteau închipui că fuseseră cuprinși de nebunie. Perșii nu făcură altceva decît să-și îndemne caii mai repede; îndrăzneala dușmanilor lor li se părea un noroc și se gîndeau că îi vor înfrînge după prima ciocnire.

¹ Populație etiopiană care locuia la granița cu Egiptul, avînd vecini pe troglodiți la est și pe megabari la vest. Serii erau de neam indian.

² Instrument muzical de origine orientală, alcătuit din două emisfere goale, din metal de clopot, avînd cîte un inel în vîrf, de care erau ținute. Trebuiau să fie levite una de cealaltă. Era un instrument folosit în special de adorătorii divinităților Cibeles și Bachus.

XVIII. Cele două armate se aflau de acum una în fața celeilalte și blemienii erau chiar în fața lăncilor dușmane când, deodată, ca la un semnal, se aplecaseră și punînd un genunchi în pămînt, se viriră sub cai, cu tot pericolul de a-și strivi capul sau spatele. Prin această manevră, greu de crezut, ei stricară toate planurile cavaleriei pentru că spintecau cu săbiile pîntecul cailor care treceau peste ei. Datorită durerii, armăsarii nu mai ascultau de friu, cădeau și își răsturnau călăreții care se prăbuseau la pămînt fără să se mai poată mișca, asemeni unor copaci tăiați. Blemienii le înfigeau atunci sulitele în coapse, acolo unde nu erau acoperiți de armură. Călărețul persan fiind astfel îmbrăcat în armură, nu mai poate face nici o mișcare dacă este lipsit de ajutor. Cei ai căror cai nu fuseseră răniți erau duși către seri. Aceștia îi lăsară să se apropie, apoi se retraseră în spatele elefanților ca să se afle la adăpost înapoia lor, ca după un meterez sau un zid. Au fost măcelăriți aproape toți călăreții pentru că, văzînd siluetele ciudate ale elefanților, caii, nedeprinși cu așa ceva și speriați de aceste animale uriașe și necunoscute, năvăleau înapoi, dînd unii peste alții și stîrnind panică în rîndurile falangei. În acest timp luptătorii aflați în turnurile purtate de elefanți (erau cîte șase arcași în fiecare, cîte doi pe aceeași latură, în afară de aceea din spate, care era goală) trimiseră asupra lor o ploaie deasă de săgeți care îi loveau cu atîta siguranță ca din înaltul turnurilor unei cetăți, încît perșii nu mai vedeau nimic altceva decît un nor întunecat de săgeți. Etiopienii profitau de aceasta și fixînd ochii dușmanilor, ca și cum n-ar fi fost vorba de o luptă, ci doar de o tragere la țintă, nimereau cu atîta precizie încît călăreții, purtați la împlinire prin acest vîlmășag, aveau înfipte în ochi săgeți, asemenea unor flaute. Dacă unii

dintre ei erau duși înainte în goana cailor pe care nu-i mai puteau ține în frâu, aceștia cădeau în mijlocul elefanților. Și astfel pieriră cei mai mulți, unii răsturnați de elefanți și călcați în picioare, iar alții loviți fie de serii, fie de blemienii care se repeziseră din spatele elefanților ca dintr-o ascunzătoare și, ținându-i cu precizie, le provocau răni mortale, sau îi prindeau în brațe și îi răsturnau la pământ. Cei care mai rămăseseră în viață se retrăgeau fără să fi reușit nimic și fără să fi făcut vreun rău elefanților; aceștia erau apărați și ei în luptă de plătoșe de fier și de altfel natura le-a dat, ca să-i apere, o piele tare și zgrunțuroasă în care se rup virfurile armelor.

XIX. Cînd și ultimii călăreți făcură cale întoarsă, satrapul Oroondates își părăsi carul, lucru mai rușinos pentru el decît pentru oricare, sări pe un cal nusean¹ și fugi. În această vreme, în aripa dreaptă egiptenii și libienii care nu știau ce se întîmplase se luptau vitejește și, deși primeau lovituri mai multe decît dădeau, le țineau piept plini de curaj. Soldații din țara cinamonei erau însă mai puternici decît ei și îi puseră într-o mare încurcătură, pentru că fugeau atunci cînd erau atacați și după ce se depărtau puțin, își întorceau arcurile și trăgeau în ei din fugă. Apoi se întorceau iar, se pregăteau și atacau flancurile dușmanilor fie ținînd cu praștia, fie trimițînd săgeți ușoare, otrăvite cu venin de șarpe, care provoca o moarte fulgerătoare. Oamenii din țara cinamonei păreau mai mult că se joacă trăgînd cu arcul, decît că duc o luptă serioasă. Își puseseră pe cap o cunună împletită în care infipseseră săgețile

¹ Caii din cimpia Nusei în Mezia, departe de Ecbatana, erau foarte prețuiți de vechii perși.

una lingă alta, partea prevăzută cu pene aflându-se deasupra capului, în timp ce virfurile apăreau ca niște raze. În timpul luptei le trăgeau de acolo cu ușurință, ca dintr-o tolă obișnuită. Sărind și învîrtindu-se ca niște satiri, cu cununile de săgeți și cu trupurile goale, trăgeau astfel în dușmani. Săgețile lor nu au fier la vîrf, pentru că sînt făcute din șira spinării unui soi de șarpe, tăiată la lungimea de un cot și ascuțită la un capăt ca să facă din ea o săgeată cu vîrf. Săgeata aceasta se numește probabil în grecește „oiston“, pentru că este făcută dintr-un os. Egiptenii le-au ținut piept astfel o bucată de vreme încercînd să se apere împotriva săgeților, făcînd o carapace din scuturile lor alăturate. Ei sînt rezistenți și îndrăzneți din fire și disprețuiesc moartea mai puțin spre folosul lor, decît dintr-o deșartă mîndrie. Pe deasupra se mai tem poate să nu fie pedepsiți din pricină că și-au părăsit posturile.

XX. Cînd își dădură seama însă că toată cavaleria lor defier pe care o socoteau principala forță în război și în care își puneau toate nădejtile fusese nimicită, că satrapul fugise și că vestiții hopliți mezi și persi nu se mai arătaseră atît de viteji în timpul luptei ei, dimpotrivă, fără să le pricinuiască cîntărește ce pierderi trupelor din Meroe cu care se luptaseră, fuseseră bătûți și urmaseră restul armatei se retraseră și ei și începură să fugă în dezordine. Hydaspes urmărea din înaltul turn ca dintr-un post de observație toate momentele pînă la victoria care se vesteia de pe acum desăvîrșită și trimise crainici după soldații care continuau urmărirea, ordonîndu-le să înceteze măcelul, să prindă și să aducă la el cît mai mulți prizonieri, dar în special pe Oroondates. Porunca lui a fost îndeplinită întocmai. Printr-o mișcare a flancurilor, etiopienii lărgiră fron-

tul falangelor și astfel linia lor se întinse spre dreapta și spre stînga, pierzînd din adîncime și apoi, printr-o mișcare de învăluire, aripile îi prinseseră pe perși într-un cerc de unde nu mai puteau fugi decît pe singura cale liberă și îngustă, care ducea spre fluviu. Mulți au fost împinși într-acolo de goana dezordonată a cailor, a carelor care nu știau încotro se îndreaptă și de tot restul mulțimii care se învălmășea. Și-au dat seama atunci că au fost prinși datorită manevrei satrapului, îndreptată împotriva dușmanilor săi și că lipsa lui de prevedere se întorsese împotriva lor. La început, într-adevăr, acesta dăduse ordin să aibă cu toții Nilul în spatele lor ca să nu fie încercuiți, dar nu-și dădu seama că în acest fel își tăia orice retragere. Așa că a căzut prizonier și el. Ahemenes, fiul Cibelei, care știa ce se petrecuse la Memfis, încercase să-l omoare în mijlocul învălmășelii, pentru că îi părea rău de tot de ce-i spusese despre Arsace, de vreme ce-i fuseseră luate dovezile, dar nu reușise decît să-l rănească. Pedeapsa veni însă în curînd, căci un etiopian îl străpunse cu o săgeată. Acesta îl recunoscu pe satrap și vroia să-l prindă viu, așa cum primise ordinul, dar pe de altă parte era miniat pe acest om care fugind, se întorcea împotriva alor săi și voia să se folosească de prilejul pe care i-l oferea soarta ca să încerce să se răzbune pe dușman.

XXI. Oroondates a fost înfățișat lui Hidaspes de către cel care îl luase prizonier. Cînd l-a văzut atît de deznădăjduit și slăbit, acesta îi puse pe oamenii săi pricepuți în arta magiei să facă incantații ca să-i oprească singele care curgea din belșug și hotări să-l ajute pe cît putea. Îi dădu curaj, spunîndu-i: „Prietene, în ce mă privește pe mine, îți las viața, pentru că este frumos să învingi un dușman, nu

numai doborîndu-l în luptă, ci și ajutîndu-l cînd e căzut. Dar spune-mi, de ce ți-ai călcat cuvîntul?“ „Te-am trădat pe tine, dar am fost credincios stăpinului meu!“ „Bine, continuă Hidaspes, de vreme ce ești în mîinile noastre, ce pedeapsă crezi că ți se cuvine?“ „Cea pe care ar da-o regele meu, îi răspunse acesta, dacă ar prinde o căpetenie de-a ta care îți rămîne credincioasă!“ „L-ar lăuda, îi răspunse Hidaspes și l-ar trimite la ai săi cu un dar, dacă nu este tiran, ci un adevărat rege, care știe să-i însuflețească pe ai săi prin laudele pe care le aduce străinilor. Dar tu, prietene, dacă spui că-i ești credincios, îți dai și tu seama că n-ai dat dovadă de chibzuință, îndrăznind cu atîta îngimfare să ataci mii de oameni!“ „Poate că nu greșesc, îi răspunse el, dacă încerc să-l imit pe regele nostru care este întotdeauna mai inclinat să-i pedepsească pe aceia care se arată fricoși în luptă, decît să-i răsplătească pe aceia care dau dovadă de curaj. Așa că m-am hotărit să merg în întîmpinarea primejdiei și să fac o faptă vitejească însemnată, pentru că războiul dă adesea astfel de prilejuri minunate, sau, cel puțin, dacă voi avea norocul să scap cu viață, să pot spune că am făcut tot ce am putut!“

XXII. După ce schimbară aceste cuvinte, Hidaspes îi aduse laude și îl trimise la Siene, după ce poruncise mai întîi yracilor să-i dea toate îngrijirile. Apoi intră și el în cetate împreună cu căpeteniile armatei sale, în vreme ce toți locuitorii, de toate vîrstele, venind în întîmpinarea sa, aruncau soldaților cununi și flori de pe malurile Nilului și salutau victoria lui Hidaspes prin sunete de trompetă. După ce intră în cetate pe un elefant, ca și cum ar fi fost într-un car de război, prima sa grijă a fost să-și îndeplinească îndatoririle religioase și să mulțumească

zeilor. Apoi îi întrebă pe perși care era originea serbărilor Nilului și dacă-i puteau arăta ceva demn de văzut și de vizitat în cetate. Aceștia îi arătară un puț care folosea pentru măsurarea adâncimii Nilului, asemănător cu un altul, din Memfis. El este construit din pietre cu fața lustruită pe care sînt săpate linii la distanță de un cot. Apa care vine din Nil printr-un canal pe sub pămînt se ridică pînă la aceste linii și atinge nivelul lor, arătînd astfel locuitorilor după cum cifrele săpate sînt acoperite sau nu de apă, creșterea sau descreșterea ei¹. Ii mai arătară de asemeni și cadranele² care indicau timpul. Era amiază și nu era pic de umbră, pentru că la vremea solstițiului de vară, în regiunea Siene razele soarelui cad vertical pe virful degetului și lumina care vine din toate părțile gonește umbra, astfel că din pricina aceasta apa este luminată pînă în fundul puțului. Aceste curiozități nu au trezit prea mare admirație din partea lui Hidaspes ca noutăți ale unei țări străine, pentru că aceleași fenomene se petrec și la Meroe, în țara etiopienilor. Atunci ei îi descriseră serbarea pe care o celebrau și lăudară virtuțile Nilului, numindu-l Horus³, principiul fecundității, binefăcător al întregului Egipt, cel care a salvat Înaltul și a creat Adîncul, cel care aduce în fiecare an un nămol (*Neap ilyn*) numit de greci „Neilos“. El arată care sînt anotîm-

¹ Acest „nilometru“ menționat și de Strabon (XVII, 1, 48), ca și cel din Memfis, erau cunoscute în toată lumea.

² Este vorba despre cadrane solare prevăzute cu un index, a cărui umbră produsă de căderea razelor de soare indica timpul.

³ În mitologie sînt cunoscuți doi Horus. Unul este zeul luminii, cel mai vechi dintre zeii egipteni. Celălalt este fiul lui Osiris, care personifică creșterea și descreșterea apelor Nilului (cf. Plutarh, *Despre Isis și Osiris*, 19).

purile, vara prin creșterea sa, sfârșitul toamnei prin descreștere, iar primăvara prin înflorirea tuturor florilor care împodobesc riurile și prin ouăle crocodililor. Nu este altceva decît anul însuși, așa cum o dovedește numele său, pentru că literele din care este făcut, socotite ca cifre, formează un total de 365 de unități, adică numărul zilelor anului¹. El i-au mai descris plantele, florile și animalele caracteristice, adăugînd tot felul de amănunte. „Dar le spuse Hidaspes, toate aceste lucrări cu care vă mîndriți nu sînt ale Egiptului, ci ale Etiopiei. Ceea ce este sigur oricum, este că fluviul pe care voi îl numiți zeu și tot nămolul pe care-l aduce vin din Etiopia și ar fi drept să-i fiți recunoscători, pentru că ea a dat viață zeilor voștri!“ „Desigur, o vînerăm îi răspunseră perșii, pentru toate aceste motive și mai ales pentru că ne-a făcut să vedem în tine un izbăvitor și un zeu!“

XXIII. Hidaspes le atrase atenția că se cuvenea să fie mai moderați în laudele lor și se îndreptă spre cortul său. Se odihni acolo tot restul zilei și dădu apoi un banchet la care au fost poștiți căpeteniile etiopienilor și preoții din Siene. Restul armatei primi permisiunea de a petrece, pentru că etiopienii le dăduseră mai multe turme de boi și de oi, o mulțime de capre și porci și mult vin, fie pe bani, fie în dar. În dimineața zilei următoare, Hidaspes se așază pe un tron pus pe o înălțime și împărți fiecărui după meritele sale vite, cai și toată prada luată în cetate și în cursul luptei. Cînd veni în fața sa cel care îl prinsese pe Oroondates, Hidaspes îi în-

¹ Literele alfabetului grec pot folosi și la numărare, astfel că totalul cifrelor care corespund numelui „Neilos“ atinge 365.

gădui să-i ceară ce vrea. „Rege, îi răspunse acesta, nu-ți mai cer nimic, îmi ajunge ce am dacă îmi lași ce am luat de la Oroondates cînd l-am prins de viu, așa cum mi-ai ordonat.“ Și acesta îi arătă centironul satrapului, încrustat cu pietre prețioase, lucru scump și de valoare, care îi făcu pe cei de față să strige că era prea prețios ca să fie lăsat unui om de rînd și că era mai degrabă demn de un rege. Hidaspes zîmbi: „Oare nu este demn de un rege să nu-mi las dărnicia întrecută de lăcomie? Și, de altfel, legile războiului îngăduie învingătorului să ia toată prada celui învins. Este liber să plece și să ia cu el tot ce a putut să ascundă cu ușurință și să păstreze fără știrea mea!“

XXIV. După el urmară cei care îi prinseseră pe Teagene și Haricleea. „Rege, spuseră ei, noi n-am găsit nici aur, nici pietre prețioase. Acestea nu au mare valoare în Etiopia, pentru că se găsește în număr mare în palatul regal. Ți-am adus în schimb doi tineri de neam grec, frate și soră, care îi întrec în înălțime și frumusețe pe toți oamenii în afară de tine. Îți cerem să ne dai și nouă ceva din tot ce ai!“ „Bine faceți că-mi amintiți de ei, le spuse Hidaspes. I-am văzut doar puțin, în mijlocul învălmășelei, atunci cînd mi i-ați arătat. Să fie aduși aici împreună cu toți prizonierii!“ Prinșii i-au fost aduși îndată, pentru că un erainic, ieșind afară din cetate, dăduse ordin celor care păzeau poverile să-i aducă degrabă la rege. Tinerii întrebă pe unul din paznici, care era pe jumătate grec, unde erau duși și acesta le spuse că regele Hidaspes vroia să-i vadă pe prizonieri. „Slavă zeilor“, strigară ei într-un glas cînd auziră numele lui Hidaspes, deoarece pînă acum se întrebau dacă nu cumva îi urmăse alteineva la domnie. Teagene îi spuse Haricleei încet: „Draga

mea, să-i spui regelui toată povestea noastră, pentru că, după cîte mi-ai repetat de nenumărate ori, este tatăl tău!“ „Iubitul meu, îi răspunse Haricleea, lucrurile de seamă cer o pregătire îndelungă! O situație pe care au încurcat-o zeii la început trebuie să fie descurcată după o mulțime de ocoluri. Și de altfel nu e bine să dezvălui în două vorbe lucruri peste care au trecut ani de zile și mai ales cînd sprijinul tuturor dovezilor mele, cea de care depinde soarta noastră și norocul de a fi recunoscută, adică Persina, mama mea, nu se află aici. Am aflat însă că, mulțumită zeilor, ea este în viață.“ „Bine, îi spuse Teagene, dar dacă cineva ne jertfește înainte sau ne dă în dar ca sclavi și face astfel cu neputință întoarcerea noastră în Etiopia?“ „Nicidecum, zise Haricleea, nu este așa. I-ai auzit pe paznicii de nenumărate ori spunînd că sîntem păstrați ca victime sacre, ca să fim închinați zeilor din Meroe. Nu trebuie să ne temem că vom fi dați în dar sau că vom fi jertfiți mai înainte, intrucît sîntem sortiți zeilor printr-o hotărîre care nu va fi schimbată de acești oameni adînc credincioși. Dar dacă ne bucurăm prea devreme și dezvăluim cu nesocotință tot ce ni s-a întîmplat chiar în absența celor care pot să dovedească adevărul spuselor noastre, putem să-l minim pe cel care ne ascultă și să-l supărăm într-atît, încît să-și înghipuie că niște prizonieri care urmează să fie făcuți sclavi își bat joc de el și îl insultă, vrînd să facă să se creadă prin născociri mincinoase, pe care le dau drept oracole, că sînt copiii regelui.“ „Bine, îi răspunse Teagene, dar semnele de recunoaștere pe care știu că le porți și le păstrezi ne vor ajuta să dovedim că nu născocim nimic și că nu înșelăm pe nimeni.“ „Semnele de recunoaștere, continuă Haricleea, vor fi recunoscute de cei care le știu și care le-au pus

acolo, dar pentru cei care nu știu nimic și nu le pot recunoaște, sînt numai niște podoabe inutile, bune să arunce asupra celor care le poartă bănuiala că le-au furat sau că au făcut vreo tîlhărie. Și chiar dacă Hidaspes va recunoaște vreunul din lucrurile mele, cine îi va spune că le am de la Persina, cine-l va face să creadă că este un dar al mamei pentru fiica ei? Semnul de recunoaștere care nu poate fi respins, Teagene, este sufletul mamei. Datorită lui, aceea care a zămislit încearcă pentru copilul ei din prima clipă un sentiment de dragoste pe care îl inspiră o simpatie tainică, reciprocă a sufletelor. Așa că să nu ne lipsim de un martor care poate să întărească celelalte semne de recunoaștere!”

XXV. În vreme ce se destăinuiau astfel, ajunseră în apropierea regelui. Bagoas fusese adus și el, împreună cu dîșii. Cînd Hidaspes îi văzu lîngă el, se ridică puțin de pe tron, zicînd încet: „O, zei, ajută-ți-mă!” Se așază apoi din nou și rămase cufundat în gîndurile lui. Credincioșii care-l înconjurau îl întrebă ce s-a întîmplat. „Am avut un vis, le răspunse el, și se făcea că o fată tinăra ca aceasta mi se născuse astăzi și ajunsese într-o clipă în floarea vîrstei, ca și ea. Nu m-am mai gîndit la vis, dar acum mi l-a amintit asemănarea fetei acesteia cu cea din vis.” Cei din jurul său îi explicară că era o presimțire a sufletului care încearcă să dea chip evenimentelor care se vor întîmpla și Hidaspes, fără să se mai gîndească pentru moment la visul său, îi întrebă pe tineri cine erau și din ce țară veneau. Haricleea tăcu și Teagene spuse că erau frați și de neam grecesc. „Laudă Greciei, le răspunse acesta, că naște asemenea oameni frumoși și generoși și mai ales că ne-a dat pentru sacrificiile de mulțumire niște victime de neam nobil și prevestitoare de bine! Dar

de ce nu mi-a fost dat să am și eu un băiat? se întoarce el către cei din jurul său. Dacă acest tânăr este fratele fetei și dacă trebuia să-l văd în realitate așa cum spuneți voi, ar fi trebuit să-mi apară și chipul lui în vis!“ Apoi se adresează Haricleei în grecește, căci această limbă este mult prețuită de gimnografiști și de regii Etiopiei: „Dar tu, tânără fată, de ce taci și nu-mi răspunzi la întrebare?“ „Veți afla în fața altarelor, pentru care, din cîte am înțeles, ne păstrați ca victime, cine sînt și care sînt părinții mei.“ „Și în ce colț al pămîntului se află părinții tăi?“ o întrebă Hidaspes. „Sînt aici, îi răspunse ea, sau cel puțin vor fi de față la sacrificiu!“ Hidaspes zimbi din nou: „Fata aceasta, pe care am văzut-o în somn, visează și cînd e trează. Își închipuie că părinții ei din Grecia vor fi aduși în mijlocul cetății Meroe. Să fie luați de aici și tratați cu toată grija obișnuită pentru că ei vor fi încununarea sacrificiului. Dar cine-i omul de lingă ei și care seamănă a fi eunuc?“ „Este chiar eunuc, îi răspunse unul din slujitori și se numește Bagoas, fiind omul cel mai de încredere al satrapului Oroondates.“ „Să-i urmeze și el, porunci regele, nu ca victimă, ci ca paznic al uneia din victime; fata trebuie să fie bine supravegheată din pricina frumuseții ei, ca să rămînă neprihănită pînă în ziua sacrificiului. Eunucii sînt geloși din fire, pentru că sînt puși să-i împiedice pe alții să se bucure de plăcerile de care ei sînt lipsiți!“

XXVI. Acestea fiind zise, își îndreptă apoi atenția spre ceilalți prizonieri care treceau unul după altul prin fața lui, interesîndu-se de fiecare. Pe aceia cărora soarta le rînduise să se nască sclavi îi dăruie, în schimb pe cei născuți liberi îi puse în libertate. Alese dintre ei zece tineri și zece fete în plină tinerețe și frumusețe și porunci să fie duși împreună

cu Teagene și Haricleea, pentru același scop. Ceretă apoi ce îi cereau oamenii și la urmă puse să fie chemat Oroondates, pe care-l aduseră într-o li-tieră. „În ce mă privește, zise el, am înlăturat pri-cina războiului și tot ce constituia de la bun înce-put motiv de vrajbă, luând în stăpânire cetatea Philae și minele de smarald. Dar acum sufăr de răul pe care îl încearcă toți învingătorii; nu-mi forțez noro-cul ca să stăpânesc mai mult decît alții și nu mă folosesc de victorie ca să-mi întind la nesfîrșit hota-rele țării statornicite de natura însăși, de la bun început: cataractele care despart Egiptul de Etio-pia. Așa că, după ce am cucerit toate cele pentru care am venit încoace, mă duc înapoi în țara mea, fiindcă respect dreptatea. În ce te privește pe tine, dacă scapi cu viață, continuă să-ți conduci satrapia ca și mai înainte și scrie regelui persan așa: «Fra-tele tău Hidaspes a învins prin forța brațului său, dar îți înapoiază din propria sa voință tot ce-ți aparține, pentru că ține la prietenia ta, dacă o vrei și tu, căci prietenia este bunul cel mai de preț al oamenilor. Dar el nu refuză lupta, dacă vrei să începi din nou războiul. În ce-i privește pe sieni-eni, le-am scăzut dările impuse pe timp de zece ani și îți poruncesc să faci și tu la fel.»“

XXVII. La auzul acestor cuvinte laudele, strigă-tele de bucurie ale tuturor celor de față, locuitori și soldați, au fost atît de puternice încît au răsunit pînă departe. Oroondates întinse minile și apoi le ineru-cișă, punînd dreapta peste stînga și se plecă în fața lui Hidaspes, în semn de venerație. Acest fel de a se închina unui rege străin nu este însă obișnuit la perși. „Voi, cei de față, spuse el, nu cred că încalc legile țării mele dacă recunosc ca rege pe cel ce mi-a dat satrapia și nu încalc nici legile dreptății dacă

mă plec în fața celui mai drept dintre oameni: el putea să mă trimită la moarte și a fost atât de generos încât m-a lăsat să trăiesc. Soarta i-a dat puterea să stăpânească și el mă lasă să fiu satrap. În schimbul bunăvoinței sale, dacă scap cu viața, făgăduiesc etiopienilor și persilor o pace trainică și o prietenie îndelungată. Pe sienieni îi asigur că voi îndeplini întocmai toate poruncile regelui. Dar dacă pe mine mă ajunge nenorocirea, să-i răsplătească zeii pe Hidaspes și pe ai săi pentru îngăduința pe care mi-a arătat-o!”

I. Să părăsim aici istorisirea celor ce se petreceau la Siene. După ce se aflase într-un pericol atât de mare, aceasta ajunsese dintr-o dată într-o situație foarte fericită, datorită dreptelor hotărâri ale unui singur om, Hidaspes, care acum își trimisese înainte grosul trupelor și plecase și el spre Etiopia, însoțit până departe de o mulțime de sienieni și persi, care nu mai conteneau să-l proslăvească. Un timp urmă cursul Nilului, pe drumul ce mergea pe malul acestuia. După ce trecu însă de cataracte, unde făcu un sacrificiu Nilului și zeilor de la hotare, se îndepărtă de fluviu și o luă pe un drum care se îndrepta spre interiorul țării. Ajuns la Philae¹, dădu un răgaz de două zile armatei, să se odihnească, trimise din nou grosul trupelor înainte cu prizonierii, iar el mai rămase un timp ca să întărească zidurile cetății și să așeze acolo o strajă militară și apoi se pregăti de plecare. Alese doi călăreți, cărora le porunci să meargă înainte, oprindu-se în fiecare oraș și sat ca să-și

¹ Strabon (XVII, 1, 60) afirmă că între Siene și Philae era o distanță de 100 de stadii, aproximativ 18 km.

schimbe caii și să anunțe la Meroe vestea cea bună a victoriei¹.

II. Iată ce le scrisese el înțelepților numiți gimnosofiști², judecători și sfătuitoari ai regelui, în ocîrmuirea țării: „Regele Hidaspes către Înaltul Sfat: Vă anunț vestea cea bună a victoriei mele asupra persilor, nu ca să mă laud pentru izbînda mea, pentru că nu vreau să mă părăsească norocul și așa nesigur, ci ca să vă proslăvesc în aceste rînduri meritele voastre de profeți, care v-au făcut să spuneți întotdeauna și mai ales acum adevărul. Vreau să vă chem să veniți la locul obișnuit, ca să dați strălucire sacrificiilor de mulțumire pentru victoria noastră.“ Mai scrisese apoi și o altă scrisoare soției sale: „Află că am învins și, ceea ce ți-o să te bucure și mai mult, sint deplin sănătos. Pregătește serbările și sacrificiile de mulțumire cu cît mai mult fast. Cheamă-i pe înțelepți, așa cum le-am scris și eu și vino cu ei în afara cetății, în cîmpul zeilor noștri strămoșești³, Soarele, Luna și Dionysos.“

¹ Sistemul de a transmite vești și scrisori se deosebește mult de cel al persilor, descris de Herodot (VIII, 98). Persii calculează în așa fel încît să aibă alțiia cai și călăreți pentru cîte zile trebuie să dureze un drum. Primul călăreț, la sfîrșitul unei zile de călătorie, înmînează veștile celui de-al doilea. Acesta le transmite mai departe la sfîrșitul zilei următoare și tot așa mereu, pînă ce ajung la destinație.

² Gimnosofiștii erau înțelepți indieni. Heliodor îi plasează în Etiopia.

³ Cîmp în afara cetății Meroe. Ar putea fi chiar cîmpul cunoscut de Herodot (III), unde se spune că se făcea „masa Soarelui“: „o pajiște încărcată cu cărnuri fierte din toate dobitoacele cu patru picioare. Băștinașii spun că de fiecare dată pămîntul însuși scoate la iveală aceste bunătăți.“ La originea acestei „mese“ stă probabil mitul despre bogăția ținuturilor etiopiene.

III. Când primi scrisorile, Persina strigă: „Cum văd eu, s-a împlinit visul pe care l-am visat azi-noapte: se făcea că eram însărcinată, că am născut curind și pruncul era o fetiță care a ajuns dintr-o dată în floarea virstei. Durerile din vis însemnau pesemne războiul, iar copilul, victoria. Mergeți în cetate și anunțați vestea cea bună!“ Crainicii îi îndeplinesc porunca întocmai: avînd pe cap cununi de lotus din Nil și ținînd în mîini ramuri de laur, ei străbătură cetatea și anunțară prin întreaga lor înfățișare vestea victoriei. Astfel, cetatea Meroe fu cuprinsă de bucurie. Zi și nopte cetele dansau, se făceau sacrificii în fiecare casă, în fiecare colț al cetății, în fiecare trib, iar în fața templelor se atîrnau ghirlande de flori. Toată această veselie se datora mai puțin victoriei cît întoarcerii lui Hidaspes, care prin dreptatea, bunătatea și blîndețea sa față de supuși îi făcuse pe toți să-l privească cu dragoste, ca pe un părinte¹.

IV. Persina trimise mai întîi în cîmpia din fața cetății o mulțime de boi, cai, oi, grifoni² și tot felul de alte animale ca să facă din fiecare cîte o hecatombă pentru sacrificii și pentru a da un ospăț în cinstea tuturor. Se duse apoi să-i caute pe gimnosiști care locuiau în templul zeului Pan. Le dădu scrisoarea lui Hidaspes și adăugă propria-i rugămintă de a primi invitația regelui ca să o bucure astfel și pe ea, căci prezența lor va da mai multă strălucire serbării. Aceștia îi cerură să aștepte puțin și se duseră în sanctuar ca să se roage, așa cum le era obiceiul.

¹ Heliodor urmărește să intruchipeze în persoana lui Hidaspes figura monarhului ideal.

² Animale fabuloase cu cap și aripi de vultur și cu trup de leu.

Se întoarseră apoi, și Sisimitres luă cuvîntul în numele tuturor: „Persina, îi spuse el, o să venim, căci zeii ne-o îngăduie. Totuși, ei prevestesc că sacrificiile vor fi tulburate de ceva și va fi mare agitație, dar aceasta se va sfîrși pînă la urmă cu o întîmplare fericită și care te va mulțumi, ca și cum o parte din trupul tău sau un ținut din regat care fuseseră socotite pierdute și pe care le căutați, vă vor fi înapoiate de către destin.“ „Fiece pricină de teamă, îi răspunse Persina, și fiecare întîmplare, oricum ar fi ea, va trece cu bine dacă veți fi și voi acolo, așa încît am să vă dau de veste cînd se apropie Hydaspes!“ „Nu e nevoie, îi spuse Sisimitres, ai să primești curînd o scrisoare care te va anunța că sosește mîine dimineată!“ Așa se și întîmplă. Persina plecă înapoi și încă nu ajunsese la palatul regal, cînd un călăreț îi aduse o scrisoare a regelui, prin care acesta îi spunea că sosește a doua zi dimineată. Îndată, craiicii răspîndiră vestea și îi anunțară pe toți; numai bărbații aveau voie să meargă în întîmpinarea regelui, nu și femeile. Sacrificiul fiind închinat Soarelui și Lunii, cei mai curați și mai strălucitori dintre zei, obiceiul cerea ca femeile să nu ia parte la aceasta pentru ca nu cumva, chiar fără voie, victimele să-și piardă puritatea. Dintre toate femeile numai preoteasa slujitoare a Lunii, adică Persina, avea voie să ia parte; tradiția și obiceiurile cereau ca regele să fie preot al Soarelui, iar regina, preoteasă a Lunii. Haricleea urma să ia și ea parte la ceremonie, dar nu ca să privească, ci ca victimă hărăzită Lunii. Locuitorii cetății au fost cuprinși de o bucurie nestăpînită. Fără să mai aștepte ziua anunțată, de cu seară, au început să treacă unii după alții fluviul Astaboras, fie pe pod, fie în bărci făcute din trestii care creșteau din abundență pe malul rîului. Acestea le înlesneau celor care locuiau prea departe de

pod să treacă apa de-a dreptul, scurtind drumul; luntrile sînt foarte repezi, datorită materialului din care sînt făcute și datorită faptului că sînt ușoare; în ele nu se pot imbarca mai mult de doi sau trei oameni. Din trestii tăiate în două se poate face cîte o barcă ușoară.

V. Capitala Etiopiei, Meroe¹, se află pe o insulă în formă de triunghi bătută de valurile Nilului, de ale Astaborasului și de cele ale lui Asasobas, alte două fluvii navigabile. Nilul ajunge pînă în virful acestui triunghi și se desparte aici în două brațe, de o parte și de cealaltă. Celelalte două fluvii merg paralel cu malurile celui dintîi și apoi se adună, vărsîndu-și apele în Nil, unde își pierd cursul și numele. Insula este foarte întinsă și pare că face parte din uscat. Măsoară trei mii de stadii în lungime și o mie în lățime.² Pe ea cresc animale uriașe, printre care elefantul³, și are o vegetație mult mai abundentă decît în alte părți. În afară de palmierii foarte înalți care au fructe gustoase și foarte mari, întîlnești lanuri de grîu și de orz, ale căror tulpini cresc atît de înalte, încît pot ascunde un cal cu călăreț sau, uneori, chiar o cămilă cu om cu tot. Spicele lor dau de trei sute de ori mai mult rod decît sămînța risipită. Pe ea cresc și trestii, de a căror grosime am mai vorbit.

VI. Toată noaptea oamenii din cetate au traversat fluviul prin diferite locuri ca să meargă în calea

¹ Cetatea Meroe, fondată după indicațiile lui Herodot și după rezultatele săpăturilor arheologice în anul 538 î.e.n., a devenit în secolul al VI-lea (sau al VII-lea?) î.e.n. capitala Etiopiei.

² Aceleași dimensiuni sînt date și de Heliodor din Sicilia (I, 33) și de Strabon (p. 861), ultimul avînd însă rezerve.

³ Strabon (p. 822) mai menționează că aici trăiesc lei, leopardzi, șerpi și alte animale.

regelui, pe care îl primiră și îl cinșiră ca pe un zeu. Ei l-au întâmpinat la o depărtare oarecare de oraș, iar pe gimnosofiști i-a găsit în apropierea cîmpului sacru. Aceștia l-au luat de mină și l-au salutat îmbrățișându-l. În spatele lor, înăuntru, sub porticul templului se afla Persina. După ce se închinară și se prosternară zeilor, aducându-le mulțumiri pentru victorie și pentru salvarea lor, ieșiră afară pentru a face sacrificiul public. Se așezară sub un cort adunat dinainte în cîmp, susținut de patru trestii proaspăt tăiate și dispuse în patrat. Fiecare unghi se sprijinea pe o altă trestie în chip de coloană al cărei vîrf întors astfel încît să formeze o boltă, cădea peste celelalte și alcătuiau cu ramurile de palmier un fel de acoperiș, apărînd acel loc. În apropiere, sub un alt cort așezat pe un loc mai ridicat, se aflau statuile zeilor strămoșești și imagini ale eroilor Memnon, Perseu și Andromeda, pe care regii Etiopiei îi socoteau drept întemeietorii neamului lor. Ceva mai jos și avînd, ca să spunem așa, zeii deasupra capului se așezară gimnosofiștii, la picioarele pedestaului. Mai departe o falangă de hopliți așezați în cerc, sprijiniți pe scuturile lăsate jos și puse unul lingă altul îi apărau, ținînd mulțimea la distanță, astfel încît să lase liber spațiul din mijloc pentru cei ce aveau să împlinească sacrificiul. După ce spuse cîteva cuvinte mulțimii și îi anunță victoria și succesul pe care-l dobîndise în numele lor, Hidaspes le porunci preoților, să înceapă sacrificiul. Fuseseră înălțate la vedere trei altare, două apropiate pentru Soare și Lună și cel de-al treilea singur, de-o parte, pentru Dionysos. Acestui zeu i s-au adus ca jertfă animale de tot felul, fără îndoială pentru că era un zeu al tuturor, binevoitor față de toți și sperau să-i obțină și de data aceasta bunăvoința cu victime de tot felul. Pe celelalte altare fură jertfite Soarelui două perechi

de cai albi, pentru a sacrifica celui mai iute dintre zei animalul cel mai iute, iar Lunii o pereche de boi, fără îndoială ca să i se dea acestei zeițe care se află în vecinătatea pământului animale care îl ajută pe om la muncă.

VII. Sacrificiul continua, cînd deodată se ridică un strigăt vag și tumultuos, așa cum numai o mulțime imensă și agitată poate să scoată. „Să se respecte obiceiurile strămoșești, strigau toți, să se îndeplinească acum sacrificiul nostru obișnuit, să fie adusă jertfă zeilor prada de război!“ Hidaspes își dădu seama că poporul cerea-acel sacrificiu omenească care se făcea de obicei numai cu prilejul victoriilor asupra unui alt neam, alegîndu-se victime dintre prizonieri.¹ Făcu un semn cu mîna în chip de încuviințare, arătînd că el se va face îndată și porunci să fie aduși prizonierii aleși încă de mult pentru aceasta. Au fost aduși cu toții și printre ei și Teagene și Haricleea, eliberați de lanțuri și purtînd fiecare o cunună. Erau triști, cum era și firească, dar Teagene era mai puțin trist decît ceilalți, iar Haricleea avea o față luminoasă și surizătoare. Ea se uita fără încetare la Persina, astfel încît văzînd-o, regina se simți tulburată și spuse cu un geamăt surd: „Soțul meu, ce fată tinărară ai ales pentru sacrificiu! N-am văzut niciodată atîta frumusețe. Și ce privire nobilă are, ce măreție de suflet dovedește în fața nenorocirii. Îmi inspiră milă tinerețea ei! Dacă ne-ar fi fost dat să ne trăiască singurul nostru copil, fetița pe care din nenorocire am pierdut-o, ar fi avut și ea vîrsta aceasta. O, de-ar da zeii să se găsească vreun mijloc ca s-o scape! Ar fi o mare mul-

¹ Sculpturile de pe muntele Baikal sînt o dovadă a faptului că în Etiopia se făceau sacrificii umane.

țumire pentru mine să mă slujească această fată tină. Poate că nefericita este de neam grec, pentru că după față nu pare a fi egipteană!“ „Este de neam grec, îi răspunse Hidaspes, și ne va spune curând cine îi sînt părinții, dar nu va putea să ni- arate, deși ne-a promis. E cu neputință să o scapăm de la sacrificiu, cu toate că aș vrea și eu, fiindcă încerc, nu știu de ce, și tulburare și milă pentru această fată. Dar tu știi că legea cere să oferim să sacrificăm un bărbat Soarelui și o femeie Lunii. Ea este prima prizonieră care ne-a fost adusă, dată sortită acestui sacrificiu, mulțimea n-ar mai îngădui nici o întîrziere. Un singur lucru ar putea salva, ca, după ce va fi urcată pe rugul pe care știi, să facă dovadă că nu este neîntinată și că a avut legături cu un bărbat, pentru că obiceiul cere ca victima sortită Lunii ca și cea sortită Soarelui să fie pură. Pentru sacrificiul închinat lui Dionysos acest lucru e fără însemnătate. Dar gîndește-te: dacă s-ar dovedi prin foc că a cunoscut bărbatul n-ar fi oare nepotrivit să primim la noi o asemenea femeie?“ „Să se dovedească și aceasta, îi răspunse Persina, numai să scape cu viață. Captivitatea, răboiul, absența îndelungată din patrie fac să i pierdă slăbiciunea și mai ales acesteia, care ascunde în trupul ei atît de frumos o amenințare neconținută la adresa virtuții ei, dacă se va dovedi că a avut îndurată o ofensă de acest fel!“

VIII. Cînd termină de vorbit amestecînd vorbele cu lacrimile pe care căuta să le ascundă celor două fete, Hidaspes porunci să fie adus focul sacru. Slujitorii aleaseră din mulțime copiii ajunși la vîrstă a adolescenței, pentru că numai cei de această vîrstă puteau să-l atingă fără să sufere. Se aduse grătarul cu focul sacru din templu și fu așezat în mijloc

în spațiul liber. Li se porunci apoi/prizonierilor să se urce, dar toți cîți se apropiau erau arși de îndată la picioare; unii n-au putut să suporte atingerea nici măcar o clipă. Acest grătar era făcut din grătii de aur impletite care au darul de a arde orice ființă impură, sau care a comis vreo faptă nelegiuită; cei curați însă pot să treacă peste el fără să simtă nimic. Toate aceste victime au fost sortite lui Dionysos și celorlalți zei, în afară de două sau trei fete care s-au dovedit prin încercarea focului fecioare.

IX. Teagene a fost urcat și el pe rug și s-a dovedit că era neprihănit. După ce toată lumea a putut să-l admire pentru trupul lui bine făcut și frumusețea sa și mai ales fiindcă, deși tinăr, rămăsese străin de plăcerile Afroditei, începură să-l pregătească pentru a-l sacrifica Soarelui. „Frumoasă este la etiopieni răsplata pentru aceia care duc o viață curată, îi zise el încet Haricleei, sacrificiul și moartea sînt răsplata purității la ei. Dar tu, draga mea, de ce nu le spui cine ești, ce alt prilej aștepti? Vrei să-ți taie gîtul vreunul dintre ei? Vorbește, rogu-te, și spune-le care ți-a fost soarta. Și poate ai să mă salvezi și pe mine, dacă se va întîmpla să fii recunoscută și dacă ai să ceri și salvarea mea. Iar dacă nu se va întîmpla astfel, cel puțin tu ai să scapi negreșit din acest pericol. Am să fiu mulțumit să știu aceasta, chiar de-mi va fi dat să mor!“ „Lupta se apropie, îi răspunse Haricleea, și soarta noastră se află în balanța destinului!“ Fără să mai aștepte ca paznicii să-i poruncească, ea scoase din traista pe care o avea cu ea veșmintul sacru de la Delfi, țesut cu aur și brodat cu raze de purpură și se îmbracă cu el. Apoi își desfăcu părul, lăsîndu-l să-i cadă pe umeri și, ca însuflețită de un suflu divin, se îndreaptă în fugă spre rug și rămase acolo îndelung, fără să simtă

nici o durere, strălucitoare în frumusețea ei care părea în acest moment și mai luminoasă pe piedestalul de unde putea fi văzută din toate părțile. Ea părea din pricina rochiei mai degrabă statuia unei zeițe decât o muritoare de rind. Cu toții rămăsese încremeniți și se auzi un vuiet surd și nedeslușit prin care mulțimea își arăta bucuria. O admirau pentru toate, dar mai ales pentru că frumusețea ei aproape neomenească și farmecul tinereții rămăseseră nepătate și puritatea ei părea s-o înfrumusețeze mai mult decât grația ei exterioară. Pe de altă parte, în mulțime erau unii care păreau întristați de faptul că era sortită sacrificiului și, în ciuda temerilor lor religioase, se bucurau că rămânea neatinsă prin cineștie ce mijloc. Dar Persina era atât de îndurerată, încât nu se putu abține să nu-i spună lui Hidaspes: „Cît este de nenorocită și de tristă fata aceasta! Toți o laudă cu voce tare pentru puritatea ei, dar degeaba, pentru că toate laudele lor o duc la moarte. Ce putem totuși să facem, soțul meu!?“. În zadar vii la mine! Plingi o ființă care nu poate fi salvată ci pare, dimpotrivă, că a fost încă de la naștere sortită zeilor din pricina frumuseții ei!“ El se adresă apoi gimnosofiștilor: „Voi, înțelepți, totul este pregătit, de ce nu începeți sacrificiul?“ „Vorbește mai bine în limba greacă, îi răspunse Sisimitres, pentru ca poporul să nu te înțeleagă. Ne ajunge cît ne-am pîngărit pînă acum cu ce-am văzut și am auzit. Noi ne retragem în templu pentru că nu încuviințăm acest sacrificiu nelegiuit unde sînt jertfite ființe omenești și credem că nici zeilor nu le va fi pe plac. Ei nu primesc nici sacrificiile de ființe vii și cu atît mai mult de oameni: după părerea noastră, zeii sînt mulțumiți cu sacrificiile care constau în rugăciuni și tămîie. Tu rămîi însă aici, pentru că un rege nu are voie să se lase indu-

plecat de pornirile, uneori negindite, ale mulțimii. Împlinește acest sacrificiu, impur desigur, dar necesar datorită obiceiurilor statornicite de legile etiopiene. În curind va trebui să te purifici, dar cred că nu se va întâmpla nimic, pentru că mi se pare că acest sacrificiu nu va fi dus pînă la capăt, dacă e să mă încred în prevestirile divine și mai ales în această cunună de raze care îi înconjoară pe străini, ea semn sigur că se află sub ocrotirea unui zeu.

X. Spunînd acestea, el se ridică o dată cu ceilalți bătrîni ai sfatului și se pregătiră de plecare. Dar Haricleea se repezi de pe rug și alergă să se prosternă la picioarele lui Sisimitres în ciuda silinței slujitorilor care vroiau să o oprească, de teamă că acest gest de suplicație să nu urmărească salvarea ei de la moarte. „Preaînțelepți profeți, le spuse ea, mai așteptați puțin. Între rege și mine există o pricină de judecată și întrucît am aflat că numai voi puteți judeca și regii, în lupta pe care o duc pentru viața mea, dați-vă verdictele. Să știți că nu se poate și nu este drept să fim jertfită zeilor!“ Aceștia primiră cu bunăvoință cererea. „Mărite rege, spuseră ei, ai auzit cererea străinei și tot ce spune ea?“ Regele le răspunse: „Ce fel de proces poate să fie între ea și mine și pentru ce motiv?“ „Cuvintele ei ne vor lămuri!“ spuse Sisimitres. „Dar toate acestea nu vor părea mai degrabă o injurie decît o judecată, dacă eu, rege, mă las judecat alături de o captivă?“ „Dreptatea nu ține seama de cel care e mai puternic, Hidaspes!“ răspunse Sisimitres. În fața ei este rege cel care aduce dovezile cele mai bune!“ „Bine, spuse regele, dar legea vă îngăduie să-i judecați pe regi în neînțelegerile cu locuitorii acestei țări și nu cu străinii.“ „În ochii înțelepților puterea dreptății stă nu în culoarea feții, ci în respectarea legilor!“

„Este limpede, continuă regele, că nu va spune nimic serios. Sint născociri zadarnice, obișnuite la cei ce trebuie să moară, ca să ciștige timp. Să vorbească totuși, dacă Sisimitres vrea așa!”

XI. Haricleea, deși plină de încredere, pentru că spera să fie eliberată de nenorociri, se bucură și mai mult cînd auzi numele lui Sisimitres, pentru că el era acela care o luase atunci cînd fusese expusă îndată după naștere și care, zece ani mai tîrziu, i-o încredințase lui Haricles, care venise la Catadupi ca trimis al lui la Oroondates pentru minele de smarald. Atunci el era doar unul dintre gimnosofiști, dar între timp fusese ales conducătorul lor. Haricleea nu-și mai amintea trăsăturile lui pentru că fusese despărțită de el cînd era încă foarte mică, la vîrsta de șapte ani, dar își amintise numele lui și bucuria ei crescuse în speranța că o va apăra și o va ajuta să fie recunoscută. Înălță minile spre cer și strigă astfel încît să fie auzită de toți: „O, Soare, părinte al strămoșilor noștri, și voi, zei sau eroi, întemeietori ai neamului nostru, fiți martori că nu mint și fiți de față la judecata care se va ține. Voi începe să spun pricina mea astfel: Rege, legea poruncește să jertfești străini sau oameni ai acestui pămînt?” „Străini!” răspunse regele. „Atunci, continuă ea, caută altă victimă pentru sacrificiu, pentru că se va dovedi că sint de aici, din această țară!”

XII. Regele se miră și le spusese celorlalți că era o născocire. „Dacă aceasta te miră, ce urmează te va interesa și mai mult. Nu numai că sint din această țară, dar sint de neam regesc, de prim rang, dintre cei apropiați tronului.” Hidaspes își arătă din nou disprețul pentru asemenea cuvinte, pe care

le socotea a fi închipuiri. „Încetează, tată, îi spuse ea atunci, să o mai disprețuiești pe fiica ta!“ Regele își arată atunci nu numai disprețul, dar și supărarea față de aceste cuvinte pe care le socotea batjocuri și injurii. „Sisimitres, spuse el, voi cu toții vreți să mă aduceți la capătul răbdării? Fata aceasta, care încearcă prin născociri îndrăznețe să scape de moarte, este nebună. Nu mai știe ce să facă și atunci spune că e fiica mea, ca o scornire într-o comedie, iar voi știți bine că eu n-am avut fericirea să am copii. Mi s-a născut unul singur, dar l-am pierdut chiar din clipa în care am aflat că trăiește. Să fie luată de aici această fată și să nu mai încerce să amâne sacrificiul!“ „Nu o să mă ia nimeni de aici, pînă ce nu vor porunci judecătorii! strigă Hariclea. Iar tu ești judecat acum, nu judeci. Legea îngăduie poate să fie sacrificat un străin, rege, dar să-ți jertfești propriul tău copil, nici natura nu îngăduie, tată. Pentru că tu ești tatăl meu, zeii au hotărît s-o spun astăzi chiar dacă vrei, chiar dacă nu vrei. În tot acest proces și în judecată sînt două feluri de probe însemnate, rege, cele scrise și cele aduse de martori; le voi aduce pe amîndouă ca să dovedesc că sînt fiica ta și voi aduce ca martor nu un om oarecare din mulțime, ci pe judecător însuși și cred că mărturia judecătorului este cea mai bună dovadă în sprijinul celui care se apără. În ce privește probele scrise, vi le înmînez acum, ele vă vor aduce la cunoștință și vă vor spune soarta voastră și a mea!“

XIII. Zicînd acestea, ea luă panglica cucare fusese expusă și pe care o purta la cîngătoare și, desfăcînd-o, i-o duse Persinei. Aceasta aruncă o privire pe ea și rămase încremenită de uimire; se uită îndelung și cu luare-aminte la cuvintele înscrise pe panglică și apoi la fată; tremurînd toată și cu respirația tăiată,

tulburată, se bucura pe de o parte de ce afla, iar pe de altă parte nu ştia ce să facă din pricina întâmplării atât de neaşteptate şi de necrezut. Se temea din pricina bănuielilor şi a neîncrederii lui Hidaspes în faptele care i se dezvăluiau şi, dacă nu-l putea convinge, de minia şi pedeapsa lui. Hidaspes îşi dădu seama de tulburarea şi neliniştea ei, care se prelungeau. „Femeie, îi spuse el, ce înseamnă aceasta? De ce te-ai tulburat aşa când ai văzut ce e scris acolo?“ „O, rege, îi răspunse aceasta, stăpînul şi soţul meu, nu ştiu ce să-ţi mai spun, ia şi citeşte; vei afla totul de pe această panglică!“ După ce i-o dădu, ea tăcu, din nou întristată. Hidaspes luă panglica şi după ce îi chemă pe gimnosofişti să vină mai aproape şi să citească împreună cu el, începu să o cerceteze. Se miră când se uită la Sisimitres şi îl văzu şi pe acesta tulburat, lăsînd să se ghidească pe faţa lui toate gîndurile care îi treceau prin minte şi uitîndu-se cînd la banda aceea, cînd la Haricleea. În cele din urmă, după ce află că fetiţa fusese expusă şi motivele acestui fapt, zise: „Ştiu că am avut o fiică, dar, după cum mi-a spus Persina însăşi, ea a murit, iar acum aflu că a fost lepădată. Atunci cine e cel care a luat-o şi a crescut-o şi cine a dus-o în Egipt, acolo unde a fost luată prizonieră? Şi cum se poate dovedi că ea este aceea, că fiica noastră n-a murit şi că cineva nu caută să profite de aceste lucruri pe care le-a găsit din întâmplare? Nu trebuie să ne temem cumva că vreun zeu îşi bate joc de noi şi că sub înfăţişarea acestei fete ride de dorinţa noastră de a avea urmaşi şi caută să ne dea vreun moştenitor nelegitim şi numai bănuît, servindu-se de această panglică ca de un nor care acoperă adevărul?“ La aceste cuvinte Sisimitres îi răspunse astfel: „La primele întrebări pot să-ţi răspund: Eu sînt acela care am luat copilul lepădat, care l-am

crescut în ascuns și care l-am dus în Egipt, atunci când m-ai trimis acolo în solie. Tu știi că nouă nu ne este îngăduit să mințim. Am recunoscut și panglica pe care sînt scrise, așa cum vezi, caractere regești etiopiene, de unde-ți dai seama că au putut fi scrise numai aici. Încolo tu poți să știi mai bine decît oricine că au fost înscrise de mina Persinei. Dar mai erau și alte semne de recunoaștere expuse cu ea pe care le-am încredințat celui care a luat fetița. Era un grec, care părea un om cinstit și nobil la suflet.“ „Le-am păstrat și pe acestea!“ îi spuse Haricleea, arătîndu-i podoabele. La vederea acestora Persina se tulbură și mai mult și cînd Hidaspes o întrebă ce era cu acele obiecte și dacă putea să-i dea mai multe lămuriri, deși le recunoscuse și ea, îi spuse că trebuia să cerceteze toate acestea acasă. Hidaspes rămase din nou pe gînduri. Atunci Haricleea i se adresă lui: „Cred că sînt semnele de recunoaștere ale mamei mele. Iar inelul acesta e al tău“, și îi arătă pantarba. Hidaspes recunoscuse atunci darul pe care i-l făcuse la logodnă Persinei. „Buna mea fetiță, îi zise el, lucrurile acestea sînt ale mele, dar încă nu-mi dau seama dacă tu le ai pentru că ești fiica mea sau dacă nu le-ai găsit cumva, pentru că, fără să mai ținem seama de altele, se vede că fața ta nu e de etiopiană!“ „Eu am luat un copil alb, îi spuse atunci Sisimitres și, dealtfel, vîrsta ei se potrivește cu anii care au trecut. S-au scurs șaptesprezece ani de cînd a fost expusă. Îmi amintesc de privirea ei și de frumusețea aceasta neobișnuită și îmi dau seama că tot ce vedem acum se potrivește cu ce am văzut atunci!“ „Sisimitres, îi răspunse Hidaspes, toate acestea sînt foarte ispititoare, ca și cum ar fi rostite de un apărător bun și nu de un judecător. Dar fii cu luare-aminte, chiar dacă ai dreptate, nu ne scapi totuși de o mare grijă, de care soția mea nu

s-ar putea elibera așa de ușor. Copilul acesta este alb. Atunci, dacă noi amîndoi sîntem etiopieni, cum am fi putut avea, în ciuda asemănării, un asemenea copil?" Sisimitres se uită la el cu oarecare dispreț și zimbi, nu fără ironie. „Nu știu de ce-mi vorbești astfel, pentru că, împotriva firii tale, mă învinuiești acum pentru rolul meu de apărător pe care îl prețuiesc foarte mult, pentru că noi îl socotim pe adevăratul judecător, apărătorul dreptății. Și de altfel, nu apar oare mai mult ca apărătorul tău decît al fetei de vreme ce vin cu ajutorul zeilor să dovedesc că tu ești tată, ca să nu o gonești acum pe aceea pe care am salvat-o în scutece și care e acum strălucitoare de tinerețe? Crede despre noi ce vrei, nouă ne este indiferent, pentru că noi nu trăim după cum e voia altora, ci întru aflarea frumosului și a bine-lui, cu care căutăm să ne mulțumim cugetul. Cit privește culoarea fetei, fișia însăși îți explică, de vreme ce Persina mărturisește că ea a atras asupra ei, din pricina asemănării, imaginea Andromedei, la care se uita în timpul unirii cu tine. Dacă mai vrei o dovadă, poți să cercetezi în realitate pe Andromeda: ea apare în tablou cu trăsăturile acestei fete!"

XIV. Slujitorii primiră porunca să aducă tabloul. Îndată ce acesta fu adus alături de Haricleea, se iscă un mare tumult, pentru că cei care înțeleseseră cite ceva din ce se vorbea și se întimpla le spuneau acum celorlalți și cu toții erau cuprinși de uimire și de bucurie din pricina unei asemănări atât de perfecte. În cele din urmă Hidaspes nu mai avu nici o îndoială și rămase nemîșcat, plin de mirare și de bucurie. Atunci Sisimitres îi spuse: „Mai rămîne un singur lucru de văzut, de vreme ce e vorba de regat, de drepturile unei urmașe legitime la tron.

Fata mea, dezvelește-ți brațul, aveai mai sus de cot o pată neagră. Poți să lași să se vadă ceea ce va fi o dovadă a familiei și a neamului tău." Haricleea își dezveli îndată mîna stîngă. O pată rotundă, ca de abanos, îi însemna brațul de marmoră.

XV. Persina nu se mai putu stăpîni și, dîndu-se jos de pe tron, alergă să o îmbrățișeze pe Haricleea și, cuprinzînd-o în brațe, începu să plîngă. Erau gata să se prăbușească în nesimțire și ea, și Haricleea. Hidaspes, la rîndul său, se simțea plin de milă văzîndu-și soția în lacrimi gata să împartă tulburarea lor. Se uita însă la toate acestea cu priviri dure ca și cornul și reci ca fierul. Stătea încremenit, împotrivindu-se lacrimilor de durere. Sufletul lui se zbuciuma între dragostea sa de părinte și o atitudine bărbătească, tulburat de aceste două sentimente, ca fluxul și refluxul. În cele din urmă învinse natura, întotdeauna victorioasă. El arătă nu numai că este convins că este tată, ci și că are sentimentele părintești. Cu toții îl văzură ridicînd-o pe Persina, care zăcea pe pămînt, și apoi pe fiica sa, pe care o îmbrățișă, consfințind legătura părintească cu lacrimile sale. Totuși el nu uită de îndatoririle sale și, rămînînd o clipă nemișcat, cercetă mulțimea care, cuprinsă de aceleași sentimente, plîngea și de bucurie și de milă văzînd această lovitură de teatru a soartei și ridica spre cer un mare strigăt, fără să-i mai asculte pe crainici care cereau liniște și fără să dea limpede de înțeles ce vroia. Atunci ridică mîna și potoli cu un gest acest tumult al mulțimii: „Voi, toți de față, li se-adresă el, în ciuda tuturor așteptărilor, zeii m-au făcut tată, așa cum ați văzut și auzit. Mai multe dovezi arată că această fată este copilul meu, dar eu pun într-atît mai presus de toate devotamentul meu față de voi

și față de țară, încit, fără să țin seama de continuarea neamului și de numele de tată, de care m-aș bucura numai datorită acestui copil, nu șovăi s-o jertfesc zeilor pentru binele vostru. Văd, desigur, lacrimile ce le vărsați și simțămintele pe care le aveți, mila voastră pentru această fată sortită prea de timpuriu morții, ea și pentru mine, care am sperat zadarnic în continuarea neamului meu, dar trebuie totuși, dacă e cazul și împotriva voinței voastre, să pun interesul țării mai presus de propriile mele interese. Dacă zeii vor să mi-o dea ea să mi-o și ia în același timp (aceasta este încercarea prin care am trecut cind s-a născut și prin aceasta trec și acum, după ce am găsit-o)? N-aș putea să spun și vă las pe voi să hotărâți. Nu știu nici dacă, după ce au trimis-o departe de țara ei, pînă la capătul pămîntului, și după ce au adus-o printr-o nouă minune prizonieră în mîinile noastre, ei nu vor s-o primească drept ofrandă. Nu am omorît-o ca dușmană și nu am chinuit-o ca prizonieră, dar o voi jertfi fără șovăire acum, după ce am recunoscut-o drept fiica mea, convins că aceasta este dorința voastră și n-am să fac dovadă de slăbiciune, ceea ce ar fi poate de înțeles la un alt tată. Sufletul meu nu va șovăi și n-am să recurg la rugăminți ca să vă cer îndurare și să vă rog să vă împotriviți legii supreme, punind mai presus de ea natura și sentimentele înspirate de dînsa, sub pretextul că zeii pot fi slăviți și în alt chip. Dimpotrivă, pentru că ați fost alături de mine în sentimentele și durerea mea, luînd parte la acestea, cu atît mai mult țin la voi. Nu mă va oprinici suferința mea, nici vederea Persinei, cuprinsă de durere, care este mamă pentru prima oară și este în același timp lipsită de copilul ei. Încetați plînsul, dacă mă credeți, și nu mai jeliți soarta mea, ci mai bine să începem sacrificiul. Iar tu, fiica mea,

este pentru prima și ultima oară cînd îți dau acest nume dorit, tu care ești în zadar frumoasă, ți-ai găsit în zadar părinții; din nenorocire ți-ai găsit patria mai neprimitoare decît țările străine pentru că pe pămîntul exilului ți-ai aflat salvarea, iar în țara ta, moartea. Nu-mi înfringe curajul cu plînsul tău. Arată-ți acum mai mult decît oricînd inima aceasta vitează și cu adevărat regească, pe care o ai. Urmează-ți tatăl; el nu-ți poate aduce rochia de mireasă, nu te conduce la altar ci te pregătește pentru jertfă. Nu aprinde torțele de nuntă, ci pe cele ale altarului de sacrificiu și victima pe care o oferă este frumusețea ta neîntrecută care abia a înflorit. Voi, zei, primiți vorbele mele chiar dacă, cuprins de durere, am rostit unele împotriva credinței, pentru că am rostit numele copilului meu și am devenit în același timp cel care îl trimite la moarte!“

XVI. După ce spuse aceste cuvinte o luă de mîină pe Haricleea, făcînd gestul de a o duce spre altar și spre rugul care fusese pregătit, dar durerea care îi măcina sufletul era un foc mai arzător decît cel al rugului și el încercă prin rugăciuni să înlătore împlinirea a ceea ce spusese poporului pentru a-i fi pe plac. Și într-adevăr, mulțimea etiopienilor, tulburată de cuvintele lui, nu îngădui ca Haricleea să mai înainteze nici măcar cîtiva pași și cu toții începură să strige deodată: „Salveaz-o pe fată, salvează un singe regesc, salveaz-o și tu pe aceea pe care au salvat-o zeii. Sintem mulțumiți pentru că legea a fost împlinită pentru noi, te-am recunoscut ca rege; acum recunoaște-te și tu tată. Să ne ierte zeii dacă părem că încălcăm legea, am greși și mai mult dacă ne-am împotrivit hotărîrii lor. Nimeni să nu jertfească pe cei salvați de ei. Tu, care ești părintele poporului, fii și tată în familia ta!“ Strigînd astfel, ei începură

în cele din urmă să-și manifeste nemulțumirea și prin gesturi. Se îndreptară spre rege și îi închiseră trecerea, cerându-i să mulțumească pe zei cu sacrificiul celorlalte victime. Hidaspes îi asculta în culmea fericirii, îndurînd această izbucnire pe care o dorise și, pentru că vedea că poporul continuă cu aclamații îndelungate și cu manifestări de bucurie mai libere ca de obicei, îl lăsă să se bucure în voie așteptînd să se potolească singur.

XVII. El se apropie de Haricleea, spunîndu-i: „Copilul meu, tu ești fiica mea, semnele de recunoaștere o dovedesc, a dat mărturie și înțeleptul Sisimires și mai presus de toate a dovedit-o bunăvoința zeilor, dar cine este tînărul acesta care a fost prins o dată cu tine, care a fost sortit, ca și tine, sacrificiilor de mulțumire și care stă acum la picioarele altarului ca să fie jertfit? De ce i-ai dat numele de frate, atunci cînd ați fost aduși în fața mea la Siene?”¹ El, fără nici o îndoială, nu mai este fiul meu pentru că Persina n-a avut decît un singur copil, pe tine!” Haricleea își plecă fruntea roșînd. „Am mințit cînd am spus că e fratele meu, îi spusese ea, am fost silită să născocesc aceasta, în ceea ce privește, el îți va spune mai bine pentru că este bărbat și nu va roși cînd îți va explica mai limpede decît mine, care sînt femeie!” Hidaspes nu-i înțelese cuvintele: „Iartă-mă, copilul meu, că te-am făcut să roșești întrebîndu-te despre acel tînăr lucruri care nu se potriveau unei fecioare. Așază-te sub cort împreună cu mama ta și las-o să se bucure de vederea ta, pentru că acum arde de dorința de a fi alături de

¹ De fapt Teagene era cel care afirmase că erau frați atunci cînd prizonierii fuseseră întrebați fiecare cine erau și de unde veneau.

tine mai mult decît atunci cînd te-a născut. Eu mă duc să mă îngrijesc de sacrificii, să aleg o altă victimă în locul tău, ca să fie jertfită împreună cu acest tinăr, dacă pot găsi vreuna să-ți semene."

XVIII. Haricleea de-abia își putu stăpîni un geamăt adînc, lovită de vestea sacrificiului lui Teagene. Se strădui însă să-și păstreze aceeași înfățișare și, silită să-și înăbușe durerea plină de minie a inimii, încercă din nou să-și atingă țelul. „Stăpîne, îi spuse ea, poate nu-i nevoie să cauți altă fată, pentru că poporul te-a lipsit de o victimă de felul meu, salvîndu-mă. Dar dacă trebuie să fie sacrificați doi oameni, un bărbat și o fecioară, trebuie atunci să cauți nu numai o fată, dar și un bărbat, sau, dacă nu, ai să mă jertfești pe mine în locul alteia!" „Taci acum!" îi spuse Hidaspes, apoi o întrebă de ce vorbea astfel. „Pentru că destinul meu e să trăiesc dacă el va trăi, sau să mor împreună cu el!"

XIX. Hidaspes nu ghicea încă adevărul, așa că îi spuse: „Îți face cîinste bunătatea de care dai dovadă, fiica mea. Mila ta pentru un străin, un grec, de-o vîrstă cu tine, tovarășul tău de captivitate care a avut norocul să trăiască alături de tine în timpul rătăcirilor voastre și dorința ta de a-l salva, toate acestea sînt bune, dar nu e nici un mijloc să-l scăpăm de la sacrificiu. Pe de altă parte nici n-am putea să schimbăm cu totul vechiul obicei al sacrificiului, nici poporul n-ar îngădui-o. Este foarte bine dacă, mulțumită zeilor, s-a înduplecat pînă într-atît, încît să îngăduie salvarea ta!" „Rege, îi răspunse ea, căci poate nu-mi mai este îngăduit să te numesc tată, dacă trupul meu este salvat mulțumită zeilor care au fost îngăduitori, tot această bunătate se cade

să-mi salveze și sufletul; ei, care mi-au călăuzit soarta, știu ce e în sufletul meu. Dacă totuși această este contrar voinței Parcelor și dacă trebuie ca orice preț ca moartea acestui străin să dea strălucire sacrificiului, îngăduie cel puțin un lucru: poruncește ca eu să jertfesc victima cu mâinile mele și, primind sabia ca pe un dar de preț, să mă înalț, prin curajul meu, în ochii etiopienilor!”

XX. Tulburat de cuvintele ei, Hidaspes îi răspunse: „Nu înțeleg de ce îți schimbi astfel gândurile adineaori încercai să-l aperi pe tânăr și acum începi să-l omori cu mâinile tale, ca pe un dușman. Nu văd într-un asemenea gest nimic glorios, care să-ți facă cinste, din pricina frumuseții și vârstei tale. Și chiar dacă ar fi, e cu neputință, rolul acesta e încredințat numai celor consacrați Soarelui și Lunii și nici măcar tuturor, așa, fără deosebire: și unul și celălalt trebuie să fie căsătoriți, așa că, fiind fecioară, nu-ți este îngăduit să îndeplinești ceea ce ceri și nici nu înțeleg aceasta!” Haricleea se aplecă la urechea Persinei și îi vorbi în șoaptă, apoi îi răspunse astfel: „Să știi că există cineva care poate să-mi dea numele de soție, dacă vrei voi!” „Vrem”, îi răspunse Persina, și surizind, cu voia zeilor, îi vom da un soț îndată ce vom găsi unul demn de tine și de noi.” „Nu e nevoie să-mi căutați un soț pentru că el există!” spuse Haricleea, cu vocea mai întărită.

XXI. Ea le explică atunci limpede, fiindcă nevoia îi dădea curaj și primejdia care-l amenința pe Teagene, aflat sub ochii ei, o silea să-și uite rușinea feciorelnică. Hidaspes nu se mai putu stăpîni și strigă: „O, zei, cum amestecați voi binele cu răul, îmi luați o parte din fericirea nesperată pe care

mi-ai dat-o, pentru că ai făcut să apară fiica mea, pe care nu o mai așteptam, dar, într-un fel, nu e în toate mințile. Și cum să nu fie atinsă de nebunie, dacă vorbește vorbe fără șir? Îi spune frate unui om care nu-i e; cînd e întrebată cine e străinul acesta care există în carne și oase, pretinde că nu-l cunoaște. Apoi caută din nou să-l salveze ca pe un prieten pe care nu-l cunoaște, dar după ce află că este cu neputință să i se îndeplinească dorința, cere să i se dea voie să-l jertfească ea însăși, ca pe cel mai periculos dușman. Cînd i se spune că nici aceasta nu-i este îngăduit, pentru că numai o singură femeie, și aceasta dacă este măritată, poate să îndeplinească acest sacrificiu, spune că are un soț, dar fără să mai adauge cine este. Și cum ar fi putut s-o spună, dacă el nu există și dacă s-a dovedit prin încercarea focului sacru că n-a avut nici unul! Poate doar dacă acest mijloc sigur al etiopienilor de a dovedi puritatea nu o fi dat greș la ea și, după ce s-a urcat pe rug, a putut să coboare fără arsuri, dobîndind astfel norocul unei dovezi mincinoase de puritate. Sau poate ei singură îi este permis să dea aceleiași ființe numele de prieten și dușman în același timp și să închipuie frați și soți care nu există. Intră în cort, femeie, și liniștește-o! Fie că zeul care e de față la sacrificiu îi inspiră o nebunie sacră, fie că bucuria prea mare pricinuită de o fericire nesperată i-a rătăcit mintea! Eu mă duc să poruncesc să fie căutată și găsită aceea pe care o vom jertfi zeilor în locul ei și în timp ce se va împlini porunca mea, voi asculta solii trimiși de diferite neamuri și voi primi darurile pe care mi le-au adus pentru triumful meu." Zicînd acestea, se așază pe un tron în apropierea cortului și ordonă să fie chemați solii împreună cu darurile pe care le aduceau. Cel care îi

chema, Harmonias, îl întrebă dacă vroia să-i fie prezentăți cu toții împreună, pe neamuri sau, poate, unul cite unul¹.

XXII. Hidaspes îi spuse să-i lase să vină pe rînd, unul cite unul, ca să poată cinsti pe fiecare după demnitatea lui, iar cel care-i aducea continuă: „Atunci, rege, primul care va veni este fiul fratelui tău, Meroebus, care abia a sosit și așteaptă în fața taberii să fie anunțat!“ „Ești leneș și zăpăcit, îi spuse atunci Hidaspes, de ce nu mi-ai spus de la început, de vreme ce știi că cel care a venit nu e sol, ci rege și pe deasupra fiul fratelui meu care a murit acum citva timp. Eu l-am așezat pe tronul tatălui său și îl socotesc ca pe un fiu!“ „Știam, stăpîne, îi răspunse Harmonias, dar am învățat că înainte de toate trebuie să aleg momentul, ceea ce este pentru vestitori o lege care cere, înainte de toate, gîndire. Încearcă să mă ierți, dacă, văzîndu-te vorbind cu reginele, m-am ferit să-ți tulbur o bucurie atît de dulce!“ „Bine, să vină cel puțin acum!“ îi spuse atunci regele. După ce primi acest ordin, Harmonias plecă în grabă și se întoarse cu cel pe care trebuia să-l înfățișeze regelui. Apăru atunci Meroebus, un tînăr mîndru, care împlinise șaptesprezece ani, abia trecuse de copilărie. Îi întrecea în înălțime aproape pe toți cei de față. El era însoțit de o escortă strălucitoare de scutieri. Gărzile etiopiene care se aflau la intrare se retraseră pline de admirație și de respect ca să-i dea voie să treacă.

¹ Acest personaj avea un rol important la curtea persană, unde nimeni nu putea să pătrundă fără a fi introdus după etichetă. Același rol se pare că-l avea acest personaj și la curtea etiopiană.

XXIII. Hidaspes nu mai avu răbdare să-l aștepte așezat pe tron, ci merse în întâmpinarea lui și, îmbrățișându-l cu dragoste părintească, îl așază lângă el. Îl luă de mină și-i spuse: „Ai venit tocmai la timp, fiule, ca să ieși parte împreună cu noi la sărbătorirea triumfului și să aduci sacrificiul nupțial, căci zeii și eroii care sînt strămoșii noștri și conducătorii neamului nostru ne-au regăsit nouă fiica, iar tie, pe cît se pare, o soție. Dar o să-ți povestesc mai tîrziu ce s-a întîmplat. Dacă ai să-mi spui ceva despre neamul asupra căruia domnești, te ascult!“ Meroebus la auzul cuvîntului „soție“ se roșise, în ciuda culorii sale negre, atît de vizibil încît s-ar fi zis că e strălucirea unei flăcări biruind funinginea din cămin. Tăcu puțin și apoi îi vorbi astfel: „Tată, ceilalți soli ți-au adus fiecare în dar ca să-ți încununeze izbînda ta strălucită, ce au mai de preț în țara lor. Eu însă, pentru că îți cunosc vitejia și forța în luptă, ca să-ți dau un dar potrivit, care să amintească de aceste calități, ți-am adus un om, luptător fără pereche în războaie și lupte cu vîrsare de sînge și de neînfrînt în lupta corp la corp, la pugilat, sau în arenă!“ În același timp el făcu un semn omului să se apropie.

XXIV. Acesta veni pînă în mijlocul adunării și se prosternă la picioarele lui Hidaspes. Era atît de înalt, de uriaș, încît atunci cînd cuprinse cu mîinile genunchii regelui, părea că ajunge aproape la înălțimea celor care stăteau așezați pe tronuri. Apoi, fără să mai aștepte să i se poruncească, își lepădă bainele și apărîu gol, provocînd la întrecere pe oricine voia să se măsoare cu el în arme, în forța pumnilor sau în luptă. Dar nimeni nu apărîu, deși regele puse pe crainici să repete chemarea de mai multe ori. „Vei avea oricum răsplata învingătorului, îi

spuse atunci regele, și o răsplată demnă de tine.“ Zicînd acestea el porunci să fie adus un elefant bătrîn, uriaș. Cînd i se dădu animalul, omul îl primi cu încîntare și mulțimea fu cuprinsă de bucurie, mulțumită de gestul regelui și scăpată astfel de umilirea pe care o suferise, văzînd că este luată în ris de înfumurarea uriașului. După aceștia fură aduși solii seri care aduceau stofe și pinze lucrute ca firul pe care-l țes păianjenii¹ din țara lor; unele erau de culoarea purpurei, altele de un alb strălucitor.

XXV. Darurile lor au fost primite și, cum ei cereau să fie eliberați un anumit număr de condamnați care se aflau de multă vreme în închisoare, regele le acordă această favoare. S-au apropiat apoi solii din Arabia Preafericită, purtînd frunze aromate, scorțișoară, cinamonă și alte plante din cele care umplu Arabia cu parfumul lor. Se aflau acolo preț de mai mulți talanți² din fiecare fel și mirosul lor se simțea peste tot. După aceea au venit trimișii trogloditilor care i-au oferit în dar aur scos din furnicare³ și o pereche de grifoni legați cu lanțuri de aur în chip de căpăstru. Au urmat apoi solii ble-

¹ Se poate ca termenul grecesc să fie folosit cu sens general, pentru toate insectele sau animalele care țes, deci și pentru viermii de mătase.

² Talantul avea valori felurite în unele state grecești: astfel, talantul atic valora 6 drahme, fiind în greutate de 26 kg; talantul de Egina valora 10 drahme, iar ca greutate 38 kg.

³ Aceste furnici despre care este vorba sînt menționate de Herodot, care spune că în întinderile pustii și nisipoase ale Indiei trăiesc niște furnici mai mici decît cîinii, dar mai mari decît vulpile. Cînd își sapă furnicarul, ele scot afară un nisip amestecat cu fire de aur, foarte căutat. „Furnicile“ mai sînt menționate de Megasthenes (fr. Müller), Pliniu, *Historia naturalis* (XI, 56) și alții.

mienilor, purtînd săgeți și vîrfuri de sulite din os de șarpe, aranjate în formă de cunună. „Iată, rege, darurile pe care ți le-am adus, spuseră ei; nu întrec în preț darurile celorlați, dar tu ți-ai putut da seama de valoarea lor acolo la fluviu, împotriva perșilor!“ Hidaspes le răspunse: „Sînt mult mai de preț cele datorită cărora mi se oferă alte daruri astăzi!“ și le dădu voie să spuie ce dorințe aveau. Ei îi cerură o micșorare a tributului și regele îi scuti cu totul de acesta, pe timp de zece ani.

XXVI. Fuseseră aduși aproape toți solii și fiecare primise în schimbul darurilor sale cîte ceva egal ca valoare sau, mai adeseori, și mai prețios. Ultimii apărură axiomiții¹; aceștia nu plăteau tribut, dar ca prieteni și aliați veniseră să-l felicite pe Hidaspes pentru victoria sa și-i aduseseră și ei daruri printre care un animal ciudat la înfățișare. Era de înălțimea unei cămile, iar culoarea pielii, asemănătoare cu cea a panterei, era stropită cu petestrălucitoare. Partea dinapoi a trupului și crupa erau destul de scunde, ca la leu, dar umerii, picioarele de dinainte și pieptul se ridicau nemăsurat de sus în comparație cu celelalte părți ale trupului. Gîtul era subțire, în prelungirea trupului, asemeni gîtului de lebădă. Capul semăna cu cel al cămilei, dar nu întrecea mărimea capului de struț, din neamul celor care trăiesc în Libia. Ochii care îi ieșeau din orbite i se roteau înspăimîntător. Se deosebea și la mers de toate celelalte animale de pe pămînt sau din apă, căci mișcările lui erau cu totul diferite: picioarele nu se deplasau unul după altul, la rînd, ci mai întîi cele

¹ Axiomiții erau locuitorii unei țări aflate în sudul Etiopiei, avînd capitala la Axum. Regii Axumului se intitlau și regi ai Etiopiei.

din dreapta în același timp și apoi cele din stînga, fiecare parte a trupului ridicîndu-se astfel rînd pe rînd. Dar mișcările acestui animal erau atît de molatice și de unduitoare încît cel care îl păzea îl putea conduce cum voia cu o curelușă legată de gîtul lui, ca și cum ar fi avut niște legături foarte puternice¹. La vederea animalului, mulțimea rămase uimită și îi dădu un nume care i se potrivea înfățișării. Îl numiră, după trăsăturile cele mai caracteristice ale trupului lui, cămila-leopard. În același timp prezența lui umpluse toată adunarea de zarvă.

XXVII. Și iată ce se întîmplă mai departe: în fața altarului Lunii se aflau doi tauri, iar în fața celui al Soarelui, patru cai albi, pregătiți pentru sacrificiu. Îndată ce apărură acest animal străin, necunoscut și ciudat, pe care-l vedeau pentru prima oară speriat ca de o apariție fantastică și plin de groază, unul din tauri, separe că singurul care-l văzuse, și doi dintre cai rupseră legăturile cu care îi țineau paznicii și se avîntară într-o goană disperată. Cum nu puteau să răzbată prin zidul pe care-l formau hopliții în jur, apărați cu scuturile strîns unite, porniră la întîmplare să se rotească într-un galop bezmetic în jurul incintei, răsturnînd tot ce întîlneau în cale, oameni sau obiecte. La vederea acestui lucru, începură cu toții să strige nedeslușit: erau strigăte de groază la cei care vedeau că animalele se reped spre ei, sau de bucurie la cei care le vedeau repezîndu-se spre alții

¹ După descrierea lui Heliodor se poate recunoaște girafa.

și care rîdeau la vederea oamenilor aruncați la pămînt și călcați în picioare. Auzind zgomotul, Persina și Haricleea nu mai avură nici ele răbdare să stea în cort și, depărtînd puțin acoperitoarea, se uitară să vadă ce se întîmplă. În acea clipă Teagene, îndemnat de curajul său obișnuit, sau poate inspirat de vreun zeu, văzînd că tumultul i-a îndepărtat pe paznici, se ridică deodată în fața altarului la picioarele căruia stătuse ingenuncheat în așteptarea sacrificiului gata să aibă loc. Apucă un băț din cele care se aflau în fața altarului și prinse unul din caii care nu fugiseră, sări în crupa lui, îl apucă de coamă în chip de friu și, îndemnînd calul cu călcîiele și lovindu-l mereu cu bățul care-i servea drept bici, se avîntă pe urmele taurului care scăpase. La început cei de față au crezut că vedeau în aceasta o încercare de fugă și se apropiară strigînd cît mai mult, ca să nu-l lase pe Teagene să treacă de zidul hopliților. Dar cele ce urmară le dovediră că nu era nici teama de a fi jertfit, nici încercare de fugă, căci acesta, după ce ajunsese repede taurul, îl goni puțin din urmă biciuindu-l, ca să-l silească să fugă mai repede și începu să-l urmărească în orice direcție o apuca, avînd însă grijă să se ferească de a se întoarce sau de a se îndepărta.

XXVIII. După ce își obișnuie astfel calul cu aspectul și cu jocul lui, îl împinse alături de taur, astfel încît pielea unuia o atîngea pe a celuilalt iar răsufierea și sudoarea taurului se amestecau cu cele ale calului. Își potrivea fuga astfel, încît pentru cei care se aflau departe, capetele celor două animale păreau lipite unul de celălalt. Mulțimea îl întîmpina cu stri-

găte de admirație pe Teagene și fiindcă alcătuisese acest cuplu ciudat, dintr-un cal și un taur. Așa este de obicei purtarea mulțimii. Haricleea, văzind acestea, tremura toată, cuprinsă de tulburare, nu știa ce vroia să facă Teagene și gândul la o posibilă fugă sau la vreo rană o chinuia deopotrivă cu gândul de a fi omorâtă ea însăși. Persina își dădu seama de tulburarea ei. „Ce ai, copila mea, spune-mi. Pari să suferi din pricina primejdiei care îl amenință pe acest străin. Și eu sînt tulburată și mi-e milă de tinerețea lui. Aș vrea, bineînțeles, să scape de acest pericol și să rămînă să fie jertfit, pentru ca sacrificiile noastre către zei să se săvîrșească totuși în parte!“ „E plăcut să te rogi să nu moară pentru ca să moară mai tîrziu, spuse Haricleea, dar dacă ai vreo putere, mamă, salvează-l pe acest tînar, din dragoste pentru mine!“ Persina, fără să ghicească adevăratul motiv al cererii ei, bănuia totuși că era pornită din dragoste. „Nu-l pot salva, îi răspunse ea; totuși, dacă te leagă ceva de acest om care îți pricinuieste atîta îngrijorare, spune-ne acum, cu toată încrederea pe care poți s-o ai în mama ta; chiar dacă ai avut vreo slăbiciune de tinerețe și ai făcut ceva neîngăduit unei fecioare, firea unei mame, dragostea pentru fiica ei, simpatia de femeie știu să ascundă slăbiciunile celor de-o seamă cu ea!“ Cuvintele acestea o făcură să plîngă pe Haricleea. „Iată, zise ea, culmea nenorocirii mele: cuvintele mele n-au nici un înțeles pentru oamenii înțelepți și cînd le povestesc nenorocirea mea, se crede că nici n-am vorbit încă despre ea. Mă văd acum silită să mă destăinuesc deschis, pe față!“

XXIX. Era gata, după aceste cuvinte, să dezvăluie tot adevărul, dar din nou o împiedică un strigăt puternic care se ridică din mulțime. Teagene își lăsase calul să alerge cît putea el de repede și îl îndemna înaintea astfel încît pieptul lui să ajungă la înălțimea capului taurului. Își părăsi calul cu o săritură și se prinse de gitul taurului. Apoi, cu capul între coarnele acestuia și cu brațele prinse în jurul gitului ca o cunună, cu degetele încheștate strîns pe fruntea lui și cu restul trupului atîrnînd pe partea dreaptă a acestuia, se lăsă dus fără să atingă pămîntul, scuturat ușor de săriturile taurului. Cînd simți că greutatea îl apasă pe animal și că mușchii îi slăbesc în acest efort prea puternic, în clipa în care treceau prin fața tronului lui Hidaspes, se lăsă să alunece, își aruncă picioarele înaintea celor ale animalului și, lovindu-l de mai multe ori în glezne, îl împiedică să mai înainteze. Oprit din elanul său și apăsător de greutatea tînrului, animalul căzu în genunchi și deodată se prăbuși ca trăsmit cu capul la pămînt, se răsuci pe o parte și pe alta, apoi pe spate și rămase mult timp întins, cu pîntecele în sus, cu coarnele înfipite în pămînt, ca și cum ar fi avut capul înrădăcinat și țintuit, mișcînd picioarele din cînd în cînd în gol, ca pentru a-și dovedi înfrîngerea. Aplecat deasupra lui, Teagene îl ținea numai cu mîna stîngă și, ridicîndu-și în aer mîna dreaptă pe care o flutura neîncetat, privi vesel către Hidaspes și către mulțime, îndemnîndu-i prin zîmbetul lui să se bucure împreună cu el, în vreme ce mugetul taurului îi vestea, ca o trompetă, victoria. Îi răspunseră strigătele mulțimii: nu mai erau laude

rostitute deschis, ci strigăte răgușite pe care, cu gura larg deschisă de admirație, le înălțau îndelung spre cer, fără să obosească. La porunca regelui alergară toți slujitorii; unii îl ridicară pe Teagene și îl duseră de acolo, alții legară taurul de coarne și îl luară înfrînt, pironindu-l din nou în fața altarelor, aidoma calului pe care-l prinseseră. Hidaspes se pregătea să-i vorbească lui Teagene și să se ocupe de el, cînd mulțimea, fermecată de tinăr și plină de bunăvoință din clipa în care îl văzuse prima oară și în același timp impresionată de forța lui, dar mai ales îndemnată de afrontul adus de atletul etiopian, începu să strige într-un glas: „Să se întreacă cu omul lui Meroebus; cel care a primit elefantul să se măsoare cu cel care a prins taurul!“ Strigătele nu încetau; văzînd că ele continuau, Hidaspes încuviință cu un semn și etiopianul fu adus în mijlocul spectatorilor. Aruncînd în jur priviri mîndre și disprețuitoare, el înaintă încet și plin de importanță, agitîndu-și brațele și mișcîndu-și coatele ritmic.

XXX. Cînd ajunse în apropierea locului unde se aflau magistrații, Hidaspes îl privi pe Teagene și îi spuse în grecește: „Străine, trebuie să lupți cu acest om, poporul îți poruncește!“ „Să fie precum dorește, dar în ce fel de întrecere?“ „Lupta!“ îi spuse Hidaspes. „Atunci de ce să nu luptăm cu sabia și în armuri, zise Teagene, ca să pot să fac sau să sufăr cu demnitate ceva care s-o mulțumească pe Haricleea. Nu a scos pînă acum nici un cuvînt despre mine și, după cît se pare, m-a uitat!“ „Tu singur poți să știi ce rost are numele Haricleei,

amestecat în treburile acestea, îi răspunse Hidaspes. Oricum ar fi, trebuie însă să te întreci în luptă și nu cu armele, pentru că nu este îngăduit să se verse sînge înainte de sacrificiu!“ Teagene își dădu seama că Hidaspes se temea să nu-l vadă mort înaintea ceremoniei. „Bine faci că mă păstrezi pentru zei, vor avea ei grijă de mine!“ În același timp luă praf și îl presără pe umeri și pe brațul încă ud de sudoare după lupta cu taurul și îl scutură pe cel care nu se lîpea. Apoi își întinse brațele înainte, se propti bine cu picioarele în pămînt și, cu genunchii îndoiți, cu umerii rotunjiți și cu gîtul aplecat, își încordă tot trupul, așteptînd nemișcat începutul luptei. Cînd se uită la el, etiopianul surise îngăduitor. Gesturile batjocoritoare arătau disprețul lui pentru un asemenea adversar; îl atacă dintr-o dată și cu pumnul trimis ca dintr-o pirghie, îl lovi în cap pe Teagene. Se auzi zgomotul loviturii și el își umflă pieptul rîzînd prostește. Teagene însă, ca unul care frecventase școlile de gimnastică și era obișnuit cu întrecerile, cunoscînd arta luptei lui Hermes¹, se hotări să se retragă la început și, după ce își va fi dat seama de forța adversarului, să nu atace din față acest trup uriaș și feroce, ci să înfrîngă forța brutală prin iscusință. Abia îl atinse celălalt și el se prefăcu că fusese lovit cu mult mai tare întinzînd gîtul și expunîndu-se să fie lovit din cealaltă parte. Etiopianul îl atinse din nou și el se dădu înapoi, prefăcîndu-se că e gata să cadă cu capul în jos.

¹ Hermes era socotit inițiatorul jocurilor sportive, care inaugureau și probele pentatlonului.

XXXI. Prinzînd curaj, din dispreţ faţă de adversar, etiopianul se pregătea să-i aplice o a treia lovitură fără să se păzească şi-şi ridică din nou braţul ca să lovească. Teagene însă se retrase brusc, se feri aplecîndu-se şi, prinzînd cu braţul drept braţul stîng al adversarului, îl scutură stringîndu-l bine, în vreme ce avîntul mîinii sale care lovise în gol îl făcu pe om să se prăbuşească la pămînt; apoi, alunecînd sub subsuoara acestuia, îl prinse pe la spate, în ciuda greutăţii de a-l cuprinde peste pîntecul gras, îl lovi puternic peste gleznele picioarelor de mai multe ori cu călcîiele, îl sili să cadă în genunchi şi, ţinîndu-l cu picioarele, îl apăsă pe pîntece. Apoi îl bătu pe etiopian peste pumnii în care se sprijinea şi care-i susţineau capul, făcîndu-l astfel să cadă; îi aduse braţele de fiecare parte pe lîngă tîmple şi i le încrucişă la spate între umeri, silindu-l să se întindă cu faţa la pămînt. Văzînd aceasta, mulţimea începu să strige într-un glas plin de admiraţie, mai tare decît înainte, şi regele, neputîndu-se stăpîni nici el, se ridică de pe tron: „Ce nenorocire că obiceiul strămoşesc ne cere să sacrificăm un asemenea om! Tinere, va trebui, după datină, să te încununăm şi pentru sacrificiu, aşa că fii încununat de acum pentru izbînda ta, glorioasă fără îndoială, dar zadarnică şi trecătoare. Şi pentru că nu pot, în pofida dorinţei mele, să te eliberez de soarta care te aşteaptă, îţi voi da cel puţin ce stă în puterea mea. Dacă e ceva care te mai poate bucura cît mai eşti în viaţă, cere-mi-o!“ În acelaşi timp el îi puse pe cap lui Teagene o cunună de aur încrustată cu pietre şi toţi putură să observe că plîngea. „Îţi voi cere ceva, spuse Teagene, şi te rog

să-mi îndeplinești dorința pentru că mi-ai făgăduit: dacă nu pot în nici un chip să nu mai fiu jertfit, poruncește cel puțin să fiu sacrificat de mîna fetei pe care ai regăsit-o!”

XXXII. Ultimul cuvînt îl izbi pe Hidaspes în inimă amintindu-i de cererea asemănătoare a Haricleei, dar nevoind în acest moment să meargă mai departe și să cerceteze care e adevărul, spuse: „Ți-am îngăduit să ai un lucru care ne stă în putință, străine, și ți-am făgăduit să ți-l dau. Dar obiceiul cere ca femeia care jertfește victima să fie măritată și nu fecioară!” „Dar ea are un soț!” îi răspunse Teagene. „Vorbe, spuse Hidaspes, vorbe de om care trebuie să moară: încercarea focului a arătat că fata aceasta nu a fost măritată și nu cunoaște bărbatul; doar dacă nu vrei să te referi la Meroebus aci de față, deși nu știu cum poți să știi despre aceasta, pentru că nu i-am dat numele de soț, ci doar de logodnic!” „Adaugă la acestea că nu va mai fi, zise Teagene, dacă cunosc puțin sentimentele Haricleei și dacă e drept să fiu socotit victimă care face profeții!” La cuvintele acestea Meroebus îi răspunse: „Dar, omule, victimele lasă să se vadă semne profetice în măruntaiele lor nu cînd sînt în viață, ci cînd sînt jertfite și au pîntecul deschis. Așa că, tată, aveai dreptate să spui că e un muribund care nu știe ce vorbește. Dacă vrei, poruncește să fiedus în fața altarului și, după ce termini cu celelalte treburi care ți-au rămas, începe sacrificiul!” Teagene fu luat de acolo și dus la locul cu pricina. În ce-o privește pe Hariclea, ea se liniștise puțin în clipa izbînzii lui Teagene și spera într-o soartă mai

bună, dar cînd îl luară din nou, reîncepu să se vaita. Persina încercă să o mîngîie, spunîndu-i: „Poate că tînărul ar fi salvat dacă ai vrea să-mi spui mai limpede continuarea întîmplărilor prin care ai trecut!“ Silită de nevoie și văzînd că împrejurările nu mai sufereau amînare, Haricleea îi povesti toate întîmplările cele mai însemnate. Între timp Hidaspes îl întrebă pe crainic dacă mai erau soli de primit, iar Harmonias îi răspunse: „Nu mai sînt decît cei din Siene, care au adus o scrisoare a lui Oroondates și darurile lui. Au ajuns puțin mai tîrziu!“

XXXIII. „Să vină și ei“, spuse Hidaspes. Aceștia se apropiară și îi înmînă scrisoarea, care suna astfel: „Îndurătorului și preafericitului Rege al etiopienilor, Hidaspes, de la Oroondates, satrapul Marelui Rege. Pentru că tu, care ai învins în lupte, ai învins încă mai mult prin generozitate, redîndu-mi de bunăvoie toată satrapia, nu m-aș mira acum dacă mi-ai face un mare bine: o fată tînără care mi-a fost trimisă din Memfis a fost victima nenorocirilor războiului și am aflat de la cei care erau cu ea și care au scăpat atunci de primejdii că a fost trimisă în Etiopia la porunca ta, ca prizonieră. Îți cer acum să-mi faci un bine, să o eliberezi, pentru că eu însumi sînt în căutarea ei și mai ales pentru că vreau să o înapoiez tatălui ei. Acesta, după ce a făcut o călătorie lungă în căutarea fiicei sale, a fost silit să rămînă în timpul războiului în cetatea Elefantinei; l-am găsit acolo în timp ce-l cercetam pe cei cămași în viață și m-a rugat să-l trimit să-ți ceară ajutor. Acest om se află în fața ta împreună cu solul

meu; felul de a fi îi arată noblețea și înfățișarea lui este impunătoare. Trimite-l înapoi fericit, rege și tată, nu numai după nume ci aievea!" După ce citi scrisoarea, regele întrebă: „Cine dintre cei de față își caută fiica?" Îi arătară un bătrîn. „Străine, îi spuse el, sînt gata să fac orice, pentru că mă roagă Oroondates. Dar am poruncit să fie aduși numai zece prizonieri tineri. În afară de o fată care a fost recunoscută și care nu e fiica ta, poți să te uiți la toate celelalte. Și dacă din întîmplare îți recunoști fiica, ia-o!" Bătrînul se plecă în fața lui și îi sărută picioarele. Se uită la toate fetele care fuseseră aduse în fața lui și, cum nu o găsea pe cea pe care o căuta, recăzu în tristețe. „Rege, îi spuse el, nu e printre cele de aici!" „Ai dovada bunăvoinței mele. Este de vină soarta dacă nu dai de cea pe care o cauți. Poți să cercetezi peste tot ca să-ți dai seama că, în afară de cele de aici, n-a fost adusă nici o altă fată și nu se găsește nici una în tabără."

XXXIV. Bătrînul se lovi peste frunte și începu să plîngă, apoi își ridică privirile și cercetă mulțimea din jurul său; dintr-o dată se repezi plin de furie spre altare și, întorcîndu-și marginea mantiei ca pe un laț, o aruncă peste gitul lui Teagene și încercă să-l tragă, strigînd din toate puterile: „El e vinovatul, nelegiuitul!" În ciuda stăruinței paznicilor care încercau să-l oprească și să-l smulgă pe Teagene, reuși să se agăte de el fără să se lase desprins și, ca și cînd ar fi fost una cu el, îl aduse în fața lui Hidaspes și a judecătorilor: „Rege, îi spuse el, iată-l pe cel care a răpit-o pe fiica mea, pe cel care mi-a lăsat casa pustie și care a venit să-mi răpească din altarul lui

Apolo Pythianul tot ce aveam mai scump în viață: acum stă în fața altarelor zeilor ca cel mai sfânt dintre oameni!“ Toată adunarea se tulbură de această întâmplare; cei care puteau înțelege se mirau de cuvintele pe care le auzeau, iar ceilalți de gesturile pe care le vedeau.

XXXV. Hidaspes îl îndemnă să spună mai clar ce vroia și bătrînul (Haricles, după cum ați bănuț), ascunzînd adevărul cu privire la nașterea Haricleei, de teamă să nu atragă nemulțumirea părinților ei buni, în cazul în care în timpul exilului ei fusese dezonorată, le spuse pe scurt ceea ce nu-i putea atrage nici un rău: „Aveam o fiică, rege, îi spuse el. Cîț era de înțeleaptă și de frumoasă, nu m-ați putea crede decît dacă ați vedea-o. Era fecioară și preoteasă a zeiței Artemis de la Delfi. Acest tînăr frumos pe care-l vedeți, tesalian de neam, venise să conducă o procesiune la Delfi, patria mea, unde se celebra o sărbătoare tradițională; mi-a răpit fata într-ascuns, chiar din sanctuarul templului lui Apolo. Gîndiți-vă la ce impietate vă puteți aștepta din pricină că e profanatorul zeului țării vóastre, Apolo, adică Soarele, și al templului lui. Tovarășul lui de nelegiuire era un profet mincinos din Memfis; după ce m-am dus în Tesalia ca să-l urmăresc și l-am denunțat beoțienilor, cum n-am reușit să-l găsesc, concetățenii lui mi-au spus că e un nelegiuit, dîndu-mi chiar îngăduința să-l trimit la moarte oriunde îl voi găsi. Am socotit că și-a căutat refugiul la Memfis, în țara lui Calasiris; am venit în această cetate, unde am aflat despre Calasiris că a murit, așa cum și merita; fiul lui, Tiamis, mi-a povestit despre fiica mea și, ceea

ce voiam să aflu, că i-a fost trimisă lui Oroondates la Siene. N-am reușit să ajung la Oroondates și nici la Siene, unde vroiam să mă duc, pentru că din pricina războiului a trebuit să stau în Elefantina, iar acum am venit aici cu această rugămintă, așa cum se spune și în scrisoare. Caut-o pe fiica mea. Acest bine pe care-l vei face unui om nenorocit nu va rămîne nerăsplătit pentru că vei arăta sentimentele tale bune față de un satrap prin mijlocirea mea !“

XXXVI. El tăcu, continuîndu-și vorbele în plîns și gemete. Hidaspes i se adresă lui Teagene: „Ce ai de răspuns la aceste acuzații?“ îl întrebă el. „Toate învinuirile sînt drepte, îi răspunse Teagene. Eu sînt cel care am furat-o, care a răpit-o, autorul violenței și cel care a făptuit o nelegiuire față de el; dar sînt în același timp binefăcătorul tău!“ „Atunci dă-i-o înapoi, pentru că nu este a ta!“ îi spuse Hidaspes. De vreme ce tu ești sortit zeilor, vei avea parte de moartea plină de glorie a celui sacrificat și nu de dreapta pedeapsă pentru nelegiuirile tale!“ „Dar după lege, nu cel care a comis nedreptatea trebuie să plătească, răspunse Teagene, ci mai degrabă cel care trage folosul. Or, tu însuși te bucuri de pe urma acestui lucru. Dă-i-o înapoi, doar dacă cel care a plîns nu va recunoaște că Haricleea e fiica ta!“ Nimeni nu-și mai putea stăpîni tulburarea și cu toții erau uluiți de toate acestea. Sisimitres, care pînă acum tăcuse, așteptînd ca revelațiile acestea să ducă la stabilirea adevărului, dar care stăpînea de mult timp înțelesul acestor cuvinte și întîmplări, se îndreptă spre Haricles și-l îmbrățișă: „E salvată, îi spuse el, aceea pe care toți o cred fiica ta și pe care ți-am încredin-

țat-o eu de mult. Părinții pe care-i cunoști au recunoscut-o drept fiica lor, așa cum și ei!”

XXXVII. Atunci Haricleea se repezi afară din cort și îndepărtînd toată sfiiala cuvenită condiției și vîrstei ei, alergă ca o bacantă euprinsă de nebunie și se aruncă la picioarele lui Haricles: „Tatăl meu, îi spuse ea, tu, pe care te respect tot atît de mult ca și pe cei care mi-au dat viața, pedepsește-mă cum vrei pentru că sînt vinovată față de tine, și dacă vreunul pune toate aceste întîmplări pe seama zeilor, nu-l ascultă!” Persina, la rîndul ei, îl îmbrățișă pe Hidaspes spunîndu-i: „Poți să fii sigur, soțul meu, că toate acestea sînt adevărate și că tinărul grec este într-adevăr logodnicul fetei noastre, pentru că ea însăși mi-a mărturisit-o, nu fără greutate!” Poporul se bucura și el strigînd în fel și chip. Oameni de toate vîrstele și de toate stările se uniseră în același simțămînt de bucurie la vederea acestei întîmplări; cea mai mare parte din cuvintele care se schimbau le scăpau, dar ghiceau cu toții ce se întîplase după cele ce se petrecuseră cu Haricleea cu puțin timp înainte; poate că ajunseseră să înțeleagă adevărul printr-o inspirație a acelei divinități care pusese la cale această scenă dramatică, în timpul căreia se vedeau împăcîndu-se într-o deplină armonie lucrurile cele mai contradictorii: bucuria se amesteca cu durerea, lacrimile se împleteau cu risul, întîmplările triste se transformau în sărbătoare; plîngeau și rîdeau în același timp și bucuria se naștea din durere. Erau aflați cei pe care nu-i căutau și se pierdeau cei pe care-i credeau găsiți. În sfîrșit, sacrificiile de sînge care trebuiau să se facă se transformau în sa-

sacrificii pure. Hidaspes i se adresa lui Sisimitres: „Ce să facem, înțeleptule Sisimitres, să nu aducem sacrificii zeilor este o impietate; să-i jertfim pe cei pe care ni-i dăruiește, este un sacrilegiu; trebuie să ne gândim cum să facem!”

XXXVIII. Sisimitres îi răspunse folosind nu limba greacă, ci pe cea etiopiană, pentru a fi înțeles de toți: „Rege, spiritul oamenilor, chiar al celor mai înțelepți, este întunecat, după câte se pare, din pricina unei bucurii prea mari. Cred că ai înțeles mai dinainte că zeii nu sînt mulțumiți de sacrificiul care li s-a pregătit; mai întîi ți-o aduc chiar la picioarele altarului pe această fericită Haricleea, fac așa încît s-o recunoști ca fiind fiica ta și îl aduc aici din fundul Greciei, ca printr-o minune, pe tatăl ei adoptiv; apoi seamănă groaza și nebunia printre caii și boii legați în fața altarelor ca să ne dea de înțeles că nu primesc victimele pe care noi le credeam cele mai potrivite; iar acum, ca o încununare a bunăvoinței lor și ca un deznodămînt al întregii drame, hotărîsc ca acest tînăr străin să fie logodnicul fiicei voastre. Să învățăm deci să recunoaștem acțiunea miraculoasă a zeilor și să le respectăm voința, oferindu-le sacrificii mai potrivite cu credința și oprind de-acum încolo sacrificiile omenestii!”

XXXIX. Sisimitres spuse toate acestea foarte limpede, astfel încît să fie auzit de toți. Hidaspes începu și el să vorbească în limba țării, punînd mîinile pe umerii lui Teagene și ai Haricleei: „Voi, cei de față, lăsați-l, pentru că este voința zeilor să se împlinească toate acestea, noi nu ne putem împotrivi. În fața zeilor care au hotărît aceste destine și în

fața voastră, care aveți aceleași sentimente cu ei, declar pe acești doi tineri uniți prin legile căsătoriei și le încuviințez să întemeieze o familie. Și acum, dacă vreți să întărim hotărîrea noastră printr-un sacrificiu, să ne pregătim pentru ceremonia sacră!”

XL. La aceste cuvinte soldații își dădură bine-cuvîntarea și ei izbucnind în urale, ea și cum căsătoria urma să aibă loc îndată. Hidaspes se apropie de altare și se pregăti să înceapă sacrificiul: „Soare atotputernic, spuse el, și tu, Lună, stăpîna noastră, potrivit voinței voastre Teagene și Haricleea au primit numele de soț și soție și le este îngăduit să vă slujească!” Spunînd aceste cuvinte, își scoase diadema lui și pe cea a Persinei, simbol al funcțiilor lor sacerdotale, și o puse pe a sa pe capul lui Teagene, iar pe cea a Persinei pe capul Haricleei. Gestul acesta îi aminti lui Haricles de oracolul de la Delfi și își dădu seama că ceea ce îi fusese prevestit atunci de zei se împlinise acum în realitate; oracolul spunea că tinerii, după ce vor fugi din Delfi:

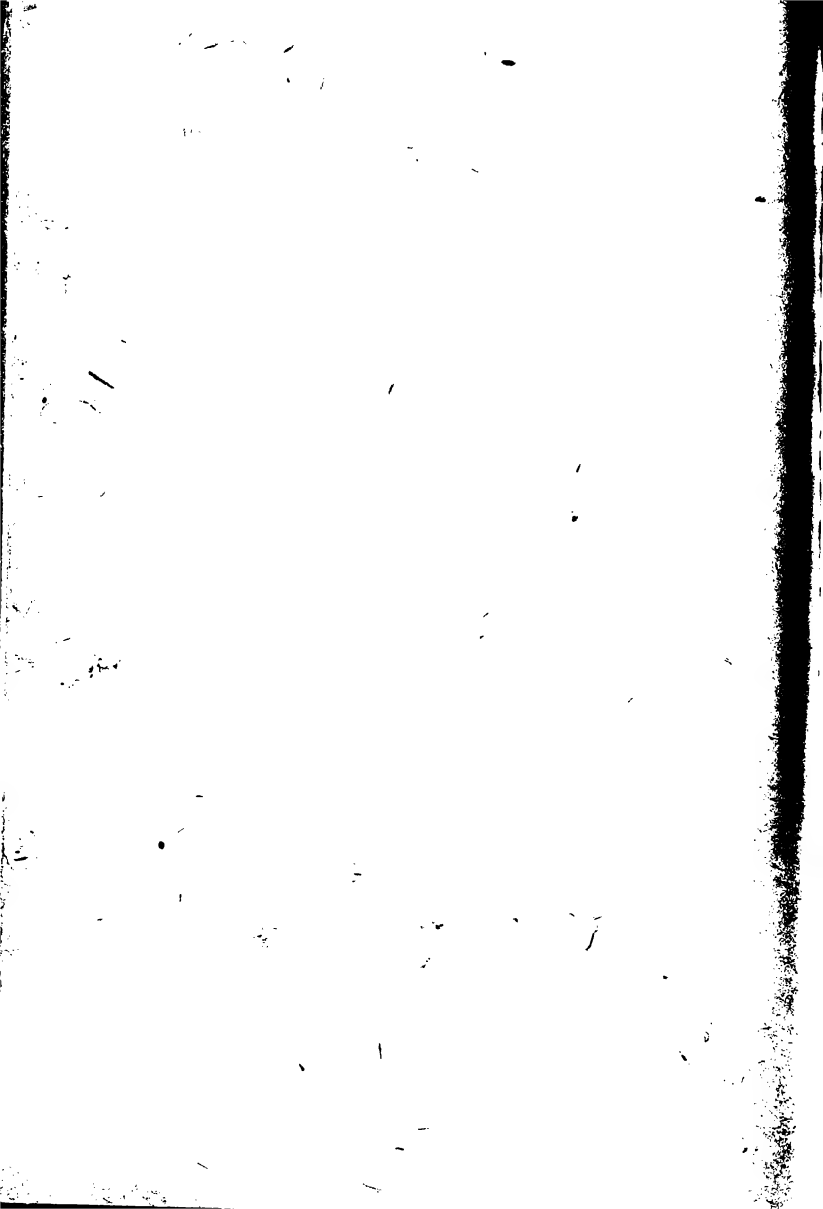
*„Sta-vor pe negrul meleag ars de un soare cumplit,
Marea răsplată-a virtuților lor îi așteaptă acolo;
Albă cunună va-ncinge frunțile lor arămii!”*

Astfel încununăți cu diademe albe și avînd ea și Hidaspes demnitatea sacerdotală, ei îndeplîniră sacrificiile sub auspiciile cele mai favorabile. Apoi cei doi tineri fură conduși la Meroe în lumina torțelor, în sunete de flaut și de sirinx. Pe un car tras de cai venea Teagene împreună cu Hidaspes; pe un altul se afla Sisimitres cu Haricles, apoi pe un car tras de tauri albi veneau Haricleea și Persina; în mijlocul uralelor și al strigătelor, al dansurilor, se

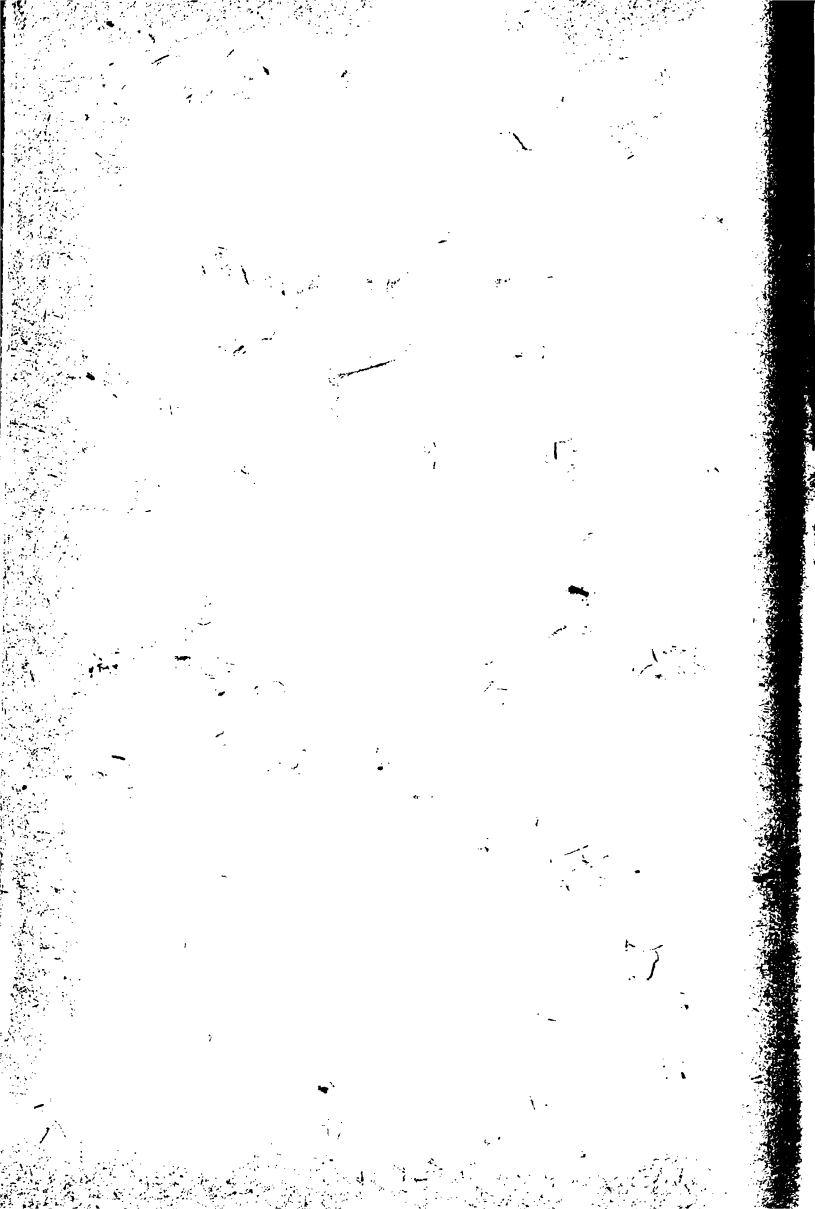
îndreptau spre cetate pentru a îndeplini cu mai mult fast obiceiurile tradiționale ale ceremoniei nuptiale. Astfel se sfârșește istoria Etiopicelor, a lui Teagene și a Haricleei; cel care a scris-o este un fenician din Emesa¹, făcînd parte din neamul Soarelui², Heliodor, fiul lui Teodosios.

¹ Cetate din Coelesyria, la nord-est de Sidon. Era vestită printr-un templu închinat Soarelui, ai cărui preoți se bucurau de o autoritate deosebită.

² Heliodor afirmă că se trage din neamul Soarelui pentru că locuitorii cetății Emesa se închinau Soarelui sau poate pentru că era și el preot.

CUPRINSUL

<i>Prefață</i>	V
----------------------	---

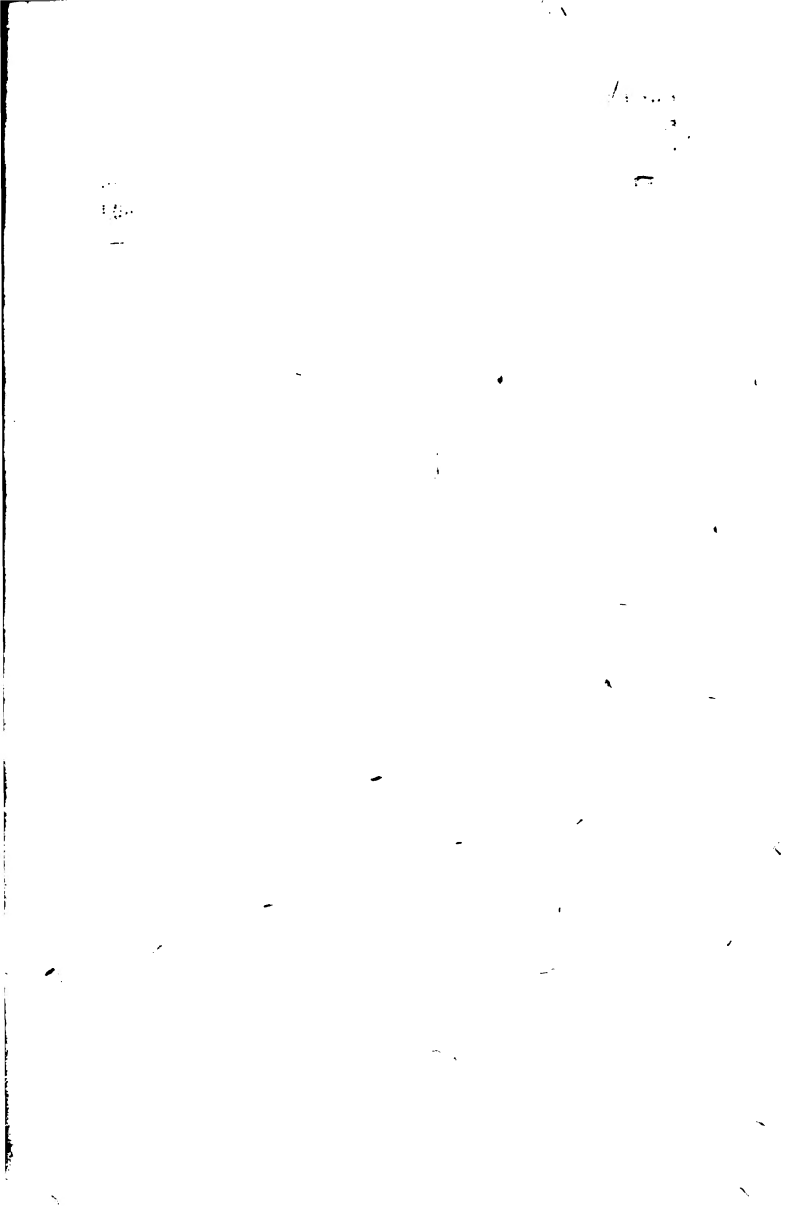
LONGOS: DAFNIS ȘI CLOE

<i>Romanul lui Longos</i>	3
<i>Început</i>	11
Cartea întâi	13
Cartea a doua	34
Cartea a treia	58
Cartea a patra	81

HELIODOR: TEAGENE ȘI HARICLEEA (ETHIOPICELE)

<i>Etiopicele lui Heliodor</i>	109
Cartea întâi	113
Cartea a doua	150
Cartea a treia	192
Cartea a patra	213
Cartea a cincea	242

Cartea a şasea	280
Cartea a şaptea	301
Cartea a opta	339
Cartea a noua	369
Cartea a zecea	401

Redactor : ION ACSAN
Tehnoredactor : TRAIAN ARGETOIANU

*Hirtie ziar de 50 g/m². Format 700×920/32. Coli
ed. 20,17. Coli tipar 14,75. A. nr. 22 212/1969. C.Z.
pentru bibliotecile mari și mici 83—34=59*

Tiparul executat sub comanda nr.
90 979 la Combinatul Poligrafic „Casa
Scînteii“, Piața Scînteii nr. 1
București — Republica Socialistă
România

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2025

